

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**Erken Dönem Osmanlı Fermanlarının
Diplomatik İncelemesi**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep Köten

Ocak 2025

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**Erken Dönem Osmanlı Fermanlarının
Diplomatik İncelemesi**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep Köten

Danışman

Prof. Dr. Bilgin Aydın

Ocak 2025

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Zeynep Köten tarafından hazırlanan "Erken Dönem Osmanlı Fermanlarının Diplomatik İncelemesi" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Bilgin Aydın
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Rıfat Günelan
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Büşra Aktaş Kütükçü
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 30/01/2025

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun Chicago kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Bilgin Aydın

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Zeynep Köten

ÖZET

Erken Dönem Osmanlı Fermanlarının Diplomatik İncelemesi

Köten, Zeynep

Yüksek Lisans Tezi, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bilgin Aydın

Ocak 2025

Bu tez, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden Kanunî Sultan Süleyman Dönemi'ne kadar olan süreçte üretilmiş olan fermanları diplomatik bilimi açısından incelemektedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden günümüze ulaşan erken tarihli fermanların orijinal suretleri veya bunların daha önce neşredilmiş olanları esas alınarak bu belgeler şekil özellikleri ve tarihsel gelişimi açısından incelenmiştir. Bulunan belgeler, metin içerisinde kronolojik olarak sıralanıp; özetleri ve transkripsiyonları ile dönemine göre kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Dîvan-ı Hümayun'da Dîvan (Beylikçi) Kalemi tarafından hazırlanan yazılı fermanlar diplomatik açıdan dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Tezimizin birinci bölümünde erken dönem fermanları, evvela kendi dönemlerine göre incelenmiştir. Burada dönemlerine göre fermanların muhatapları ve yazılış sebeplerine değinilmiş, daha önce tespit edilmiş belgelerin kaynakları hakkında bilgiler verilmiştir. Tespit edilen belgelerin anlatım biçimi ve yapılarındaki değişim, sistemli ve kronolojik bir şekilde incelenerek diplomatik ilmi bakımından değerlendirilmiştir. Son olarak tespit edilen belgeler ekler kısmında sırası ile listelenmiş, transkripsiyonu yapılmış ve belgelerin görselleri, kaynakçaları ile verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Padişahları, Diplomatika, Ferman, Hüküm, Kararname, Berat

ABSTRACT

Diplomatic Review of Early Ottoman Edicts

Köten, Zeynep

Master's Thesis, Department of Information and Records Management

Supervisor: Prof. Dr. Bilgin Aydın

January 2025

This thesis examines the decrees produced from the foundation period of the Ottoman Empire to the reign of Suleiman the Magnificent in terms of diplomatic science. The original copies of the early decrees from the foundation period of the Ottoman Empire that have survived to the present day or their previously published versions were taken as basis and these documents were examined in terms of their formal characteristics and historical development. The documents found were listed chronologically in the text and evaluated comprehensively according to their periods with summaries and transcriptions. The written decrees prepared by the Divan (Beylikçi) Secretary in the Divan-ı Hümayun show differences in diplomatic terms according to the periods. In the first part of our thesis, the early decrees were first examined according to their periods. Here, the addressees of the decrees and the reasons for their writing according to their periods were mentioned, and information was given about the sources of previously identified documents. The changes in the narrative style and structure of the identified documents were systematically and chronologically examined and evaluated in terms of diplomatic science. Finally, the identified documents were listed in order in the appendix section, their transcriptions were made, and the visuals of the documents were given with their references.

Keywords: Early Period Sultans, Diplomatika, Ferman, Provision, Decree, Berat

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin ilk iki asrına ait fermanlar Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yapılan taramalar ile listelenmiş ve daha önceki tarihçi ve araştırmacıların çalışmalarından tespit edilenlerle birlikte derlenerek dönemsel olarak incelenmiştir.

Belgeler kronolojik bir şekilde tasnif edildikten sonra yine kronolojik sıra ile diplomatik bakımdan gelişimi değerlendirilmiştir. Bu çalışma belgelerin dönemsel olarak değerlendirilmesi ile araştırmacılara toplu ve detaylı bir liste vermekte ve erken dönem Osmanlı fermanlarını orijinal görüntüleriyle yeni bir kaynak grubu olarak araştırmacıların ilgisine sunmaktadır.

Osmanlı belgelerinin diplomatik özellikleri ve tarihi gelişimine yönelik hazırlanan tezimin her aşamasında beni yönlendiren, fikirlerimin ve çalışmalarımın şekillenmesinde büyük katkı sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Bilgin Aydın'a desteği ve rehberliği için en içten teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'ndeki kıymetli hocalarımdan başta Dr. Öğr. Gör. Büşra Aktaş Kütükçü olmak üzere bütün hocalarıma destekleri için ayrı ayrı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca beni bugünlere hazırlayan ve vermiş olduğum her kararda yanımda olan, en büyük destekçilerim kıymetli anneme ve babama, birlikte başladığımız bu süreçte birbirimize manen destek olduğumuz ve her daim yanımda hissettiğim sevgili arkadaşım Melek Kılıç'a ve tezimin son aşamasında desteklerini gördüğüm Atatürk Kitaplığı'ndaki çalışma arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Zeynep KÖTEN

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
A. FERMANLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ (1410-1521)	6
Emir Süleyman Çelebi Dönemi (1402-1411)	8
II. Murad (Sultan Murad) Dönemi (1421-1444)	9
Fatih Sultan Mehmed (II. Mehmed) Dönemi (1444-1481)	11
II. Bayezid Dönemi (1481-1512)	16
Yavuz Sultan Selim (I. Selim) Dönemi (1512-1520)	18
B. FERMANLARIN DİPLOMATİK ÖZELLİKLERİ (RÜKÜNLER VE ŞARTLAR)	20
Giriş Protokolü	20
1. Da‘vet	20
2. Tuğra	21
3. Elkab	23
4. Dua	29
Vesikanın Muhtevası / Metni	30
1. Nakil / İbلاغ	30
2. Emir / Hüküm	32
3. Te‘kid / Tehdid	33
Son Protokol	36
1. Tarih	36
2. Mahall-i Tahrir	38

C. FERMANLARIN YAZILIŞ SEBEPLERİ İLE MENŞE'LERİ	39
1. Yazılış Sebepleri ve Hazırlanış Safhaları	39
2. Ortaya Çıktığı Yerler / Menşe'lerine Göre Fermanlar	41
SONUÇ	44
KAYNAKÇA	45
EK 1: BELGE TRANSKRİPSİYONLARI VE GÖRSELLERİ LİSTESİ	51
EK 2: BELGE TRANSKRİPSİYONLARI	64
EK 3: BELGE GÖRSELLERİ	156

KISALTMALAR

A.DVN: Bâb-1 Âsafî Dîvan (Beylikçi) Kalemî

A.E: Ali Emîrî

A.g.e.: Adı Geçen Eser

A.g.m.: Adı Geçen Makale

A. NŞT: Tahvil (Nişan) Kalemî Defterleri

b.: bin

bkz.: Bakınız

COA: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

göz. geç.: Gözden geçirilmiş

H.: Hicri / M.: Miladi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

MŞH: Meşihat

nr.: Numara

n.d.: no date (yayın yılı yok)

s.: Sayfa / S.: Sayı

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TKD: Türk Kütüphaneciler Derneği

TOEM: Tarih-i Osmâni Encümeni

TSMA: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

TTK: Türk Tarih Kurumu

yayl. y.: Yayınlayan Yok

GİRİŞ

Arşivler, bünyesinde bulundurduğu belgeler ile milletlerin tarihine ışık tutar, haklarını korur ve onların özelliklerini yansıtır. Ayrıca belgeler, birincil başvuru kaynakları durumunda olduklarından, bilimsel ve akademik araştırmalara destek ve kaynak olurlar. Osmanlı Devleti’nden günümüze ulaşan arşivler materyal bakımından dünya arşivleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bunun başlıca sebebi, arşivin 14. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıl’a uzanan bir süreçte birçok farklı belge ihtiva ediyor olmasıdır.

Tarih çalışmaları için başvurulması gereken birincil temel kaynaklar, içerisinde tarihi veriler bulunan yazışma türü belgelerdir. Bu belgeleri yalnızca arşivlerde muhafaza etmenin yanında, en iyi şekilde kavrayıp; anlayabilmek için belgenin dilini ve hazırlanış usulünü bilmek gereklidir. Diplomatika ilmi; belgelerin hazırlanış şekillerinin düzenlenmesindeki yöntemleri ve belgelerin tarihsel süreçteki gelişimini inceler.¹ Diplomatikanın bir ilim haline gelerek araştırma konusu olması ise tamamen pratik ihtiyaçlar sebebiyle olmuştur. Orta Çağ Avrupası’ndaki orijinal belgelerin çeşitli sebepler ile kaybolması ve önemli devlet kademelerinden çıkan belgelerin sahtelerinin düzenlenmesi, bu belgelerin orijinalliğinin sorgulanmasını ve ayırt edilebilmesinin önemini ortaya koymuştur.²

Batıda ilk kez 17. yüzyıldan itibaren arşivci ve araştırmacılar tarafından Osmanlı diplomatiği konusu incelenmeye başlanmıştır. Osmanlı belgelerine duyulan bu ilgi kısa zaman sonra Osmanlı aydınlarının da dikkatini çekmiş ve II. Meşrutiyet’ten sonra kurulan Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası (TOEM) ile belgeler, yayımlanmaya ve diplomatik bakımdan incelenmeye başlanmıştır. Bu gelişme ile Osmanlı diplomatika ilminin temelleri atılmış olup; 20. Yüzyılda da Avrupa’nın etkisi ile “Osmanlı diplomatikası” bir bilim dalı olarak gelişmiştir.³

Osmanlı belgeleri 15. yüzyıldan itibaren “münşeât” adını verdiğimiz eserlerde derlenmeye veya suret olarak kayda geçirilmeye başlanmıştır. Osmanlı münşeâtları çoğunlukla resmî belge derlemelerinden oluşan eserlerdir. Osmanlı bürokrasisinde çeşitli görevlerde

¹ Jan Reychman, Ananiasz Zajackowski, *Osmanlı-Türk Diplomatikası El Kitabı = Handbook of Ottoman-Turkish Diplomatic*, (İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993).

² Mübahat Küçükoglu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018), s.4.

³ Necdet Gök, “Osmanlı Beratları Kapsamında Diplomatika İlmi veya “İlm-i İnşâ”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2008), s.739.

bulunan Feridun Ahmed Bey'in (ö.991/1583) hükümdarlarının mektupları ile ferman, berat, fetih-nâme vb. belgelerin suretlerini topladığı "*Münşeâtü's-selâtin*" adlı eseri münşeât türünün en önemli ve en büyük derlemesidir. Feridun Ahmed Bey, "*Münşeâtü's-selâtin*" in oluşturulma sebebini eserin başında detaylıca anlatır. Peygamber Efendimizin (sav) kalemî kılıçtan üstün tutması ve kendisinin de toplamış olduğu tüm resmi yazışmaları padişaha teşekkür olarak hediye etmek istemesi eserin ortaya çıkmasında başlıca nedendir.

Feridun Ahmed Bey, kendi zamanında Dîvan-ı Hümâyun' dan çıkan bazı önemli belgelerin ve fermanların reîsülküttâbların ihmalkârlığı sebebiyle unutulmuş olduğu ve bununda devlet işlerinde aksamalara yol açmış olduğunu belirtir. Bu sebeple kendisinin reîsülküttâblığı görevinde bir müsvedde defteri oluşturduğunu ve fermanları da bu deftere naklettiğini söyler. Eserin 1880 belgeyi içerdiği Selânikî tarafından belirtilmiştir. Eserin iki ayrı basımı yapılmıştır. Birinci baskı 735 belgeyi, ikinci baskı ise Arapça ve Farsça belgelerin yanı sıra Türkçe belgelerle birlikte 1000 küsur belgeyi ihtiva eder.⁴

Münşeâtü's-selâtin içerisindeki yazışmaların özellikle de ilk üç Osmanlı padişahına ait olan yazışmaların orijinal olup olmadığı hakkında ilk kez Friedrich von Kraelitz-Graifenhorst şüphelerini dile getirmiştir. Ona göre Feridun Bey, çeşitli yerlerden topladığı evrak ve belgeleri yazıldığı dönemin orijinal dili ile almayıp kendi zamanındaki dile uyarlamış olmalıdır.⁵ Farklı belgeleri bir arada toplayan münşeâtların haricinde yalnızca bir tür belgeyi içine alanlar da vardır. Yazma eser kütüphanelerinde padişaha ait fetihname ve name-i hümayun, hatt-ı hümayun, sadrazama ait buyuruldular veya sadrazama ait telhisler, i'lam ve fetvaları bir araya getiren mecmualar da çokça yer almaktadır.⁶

Münşeâtlar; Osmanlı belgelerini derlemenin yanı sıra belge düzenlemenin kurallarını, kitâbet esaslarını da ihtiva ettiği için belgelerin diplomatik incelemesinde vazgeçilmez birincil kaynaklardır. Fakat münşeât mecmuaları diplomatik bilimi bakımından en az incelenen kaynaklar olmuştur. Modern dönemde Osmanlı diplomatikası üzerine ilk çalışmalar 19. yüzyıl başlarında Avrupa arşivlerinde kendi bünyesindeki belgelere dayanarak, Sylvestre de Sacy, Von Hammer Purgstall ve Macar Anton Gevay tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda belgelerin yalnızca dili üzerinde durulmuş, tarih ve içerik kısmı yeterince değerlendirilmemiştir.⁷

⁴ Abdülkadir Özcan "*Münşeâtü's-Selâtin*", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 31(TDV, 2006), s.21.

⁵ a.g.e., s.21.

⁶ Nejdî Gök, "Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomatiğinde Berat Formu", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1997), s.80.

⁷ Arthur Leon Horniker, "Osmanlı-Türk Diplomasisi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1(1989), s.194.

Osmanlı diplomatikası alanında ilk bilimsel çalışmalardan biri Avusturyalı Profesör Friedrich Kraelitz-Greifenhorst tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma 1921 yılında “*Osmanische-Urkunden in türkischer Sprache*” ismiyle basılmıştır. Bu eserde 25 belgeye dayanılarak belgeler diplomatika ilmi açısından değerlendirilmeye alınmıştır. Bu eserlerde özellikle Sultan II. Mehmed ve oğlu II. Bayezid’in Dubrovnik Cumhuriyetine, çevre sancak beylerine ve Türk Avrupa’sındaki Dubrovnik halkı ile ilgili olarak gönderdikleri fermanlar bulunmaktadır. Eserde yazar, padişahlara ait belgelerin gelişim durumunu göstermekle kalmayıp onları Arap harfleri ile aynı şekilde yazmış, çevirilerini yapmış ve diplomatik bakımdan belgelerin gelişimini incelemiştir. Kraelitz incelediği padişah belgelerinin kendilerine has iç ve dış özellikleri olduğunu savunmuştur. Belgelerin dış özellikleri yani paleografisi; kullanılan kâğıdın türü, nerede yapıldığı, biçimi, dürme yöntemi ve tuğrası, kullanılan mürekkebin türü ve nasıl kurutulduğu gibi konular olurken iç özellikler ise diplomatik bakımından belgelerin konularını ve hangi kurallara göre düzenlendiği olmuştur.⁸

Türkiye’de ise bu konu da Mübahat S. Kütükoğlu’na kadar Osmanlı diplomatik bilimini ve belgelerini bütün yönleriyle inceleyen bir eser hazırlanmamıştır. Bahsi geçen eser Osmanlı tarihi alanında araştırma yapanlar için belgelerle ilgili karşılaştıkları zorlukları giderecek temel bir kaynaktır.⁹ Prof. Tayyip Gökbilgin’in Prof. Feketenin eserine dayanan kitabı dışında Osmanlı diplomatiği konularını bir bütün olarak inceleyen zikre değer bir eser yoktur. Bu boşluğu doldurmak amacı ile Kütükoğlu, 30 yıllık bir emek ile *Osmanlı Belgelerinin Dili* isimli kitabını kaleme almıştır.¹⁰ Bu kitap benzer diplomatika kitapları arasında en kapsamlısı olup, alan için başucu kitabı olma özelliğindedir.¹¹

Eser; giriş, sekiz bölüm ve sonuç kısmından oluşacak şekilde düzenlenmiştir. Metin içerisinde toplan 231 şekil ve belge görüntüsüne yer verilmiştir. Eserin ekler kısmında (sayfa 419-605) 165 adet fotoğraf yer almaktadır. Her belge türünden bir veya birkaç örnek vermeye çalışılmıştır. Eserin bu özelliği önemini daha da artırmaktadır. Başta Osmanlı

⁸ a. g. e., s.195.

⁹ Mücteba İlgürel, "Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), İstanbul 1994 (Kubbealtı Akademisi Kültür ve San’at Vakfı Yayını), XXXIII+605. [Kitap Tanıtımı]", *Belleten*, 59/224(1995), s. 241.

¹⁰ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018).

¹¹ Yılmaz Kurt, “Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik) Hakkında”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28(1996), s.253.

arşivleri olmak üzere yabancı arşivlerden de yararlanılması eserin çalışma ciddiyetini ortaya koymaktadır.¹²

Son dönemlerde Osmanlı belge türlerini inceleyen çalışmalar artmıştır. 1997 yılında Nejdet Gök¹³ doktora tezinde beratları, 2009 yılında Ekrem Tak¹⁴ doktora tezinde kadı sicillerinin ihtiva etmiş olduğu belge formlarını (hüccet, ilâm, vakfiye, tereke, ferman vs.), 2012 yılında Nuri Taşkın¹⁵ yüksek lisans tezinde mülknameleri, 2022 yılında Büşra Aktaş Kütükçü¹⁶ doktora tezinde ahidnâmeleri ve son olarak 2024 yılında Melek Kılıç¹⁷ yüksek lisans tezinde beylerbeyi ve sancakbeyi arz, mektup ve buyurulduklarını çalışmışlardır. Bu çalışmalar Osmanlı diplomatik ilmi açısından önemli ve kapsayıcıdır.

Fermanlarla ilgili müstakil bir diplomatik çalışma mevcut değildir. Bu çalışmada 15-16. yüzyıl başlarına ait fermanlar başta Topkapı ve Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri olmak üzere Dîvan-ı Hümâyun'dan çıkan kararların, padişaha ait tuğra ile bir emir formunda hazırlanan şekline ferman denir.¹⁸ Osmanlı döneminden günümüze ulaşmış belgeler arasında 14. yüzyıl'dan 20. yüzyıl'a kadar kullanılmaya devam edilmiş olan fermanlar, Osmanlı arşiv koleksiyonları içerisinde ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Bunun başlıca sebebi gerek tarihsel değer bakımından diğer tüm belgelerden ayrılan farklı özelliklere sahip bir belge türü olmasıdır. Fermanlar; tarihsel, estetik ve sanatsal özellikleri dolayısıyla yalnızca tarihçiler için değil, aynı zamanda sanat tarihi ve estetik ile uğraşan bütün araştırmacılar içinde özel bir ilgi alanı teşkil eder.

Fermanlar çok farklı nedenlerle düzenlenmiş olabilir. Bunun başında da idari ve siyasi meseleler gelmektedir. Ferman metinleri devleti ve toplumu ilgilendiren mevzular hakkında Dîvan-ı Hümâyun'da alınmış kararları yansıtır. Fermanların üzerinde fermanın düzenlendiği dönemde iktidarda bulunan padişahın alâmeti olarak tuğra bulunur. Ferman kelimesi ile kullanılan sıfatlar arasında; “âlî-şân, hümâyun, pâdişâhî, şerif” veya “celilü'l-kadr” gibi sık kullanılan sıfatlar padişahın kudreti ve yüceliğine vurgu yapmaktadır. Yine

¹² Mücteba İlgürel, "Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), İstanbul 1994 (Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı Yayını), XXXIII+605. [Kitap Tanıtımı]", *Belleten*, 59/224(1995), s. 241.

¹³ Nejdet Gök, "Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomatiğinde Berat Formu", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1997)

¹⁴ Ekrem Tak, "Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009)

¹⁵ Nuri Taşkın, "Osmanlı Diplomatiğinde Mülknameler", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012)

¹⁶ Büşra Aktaş Kütükçü, "Osmanlı Diplomatiğinde Ahidnâme Formunun Doğuşu ve Gelişimi (XIV-XVI. Yüzyıllar)", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022)

¹⁷ Melek Kılıç, "Osmanlı Diplomatiğinde Beylerbeyi ve Sancakbeyi Arz, Mektup ve Buyuruldukları (15-16.Yüzyıllar)", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2024)

¹⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, "Ferman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.400.

ferman kelimesi ile eş anlamlı olan emir ve hüküm kelimelerinde de “emr-i âlî, emr-i münif-i vâcibü’l-ittibâ, hükm-i şerif ve hükm-i cihân-mutâ” gibi tamlamalar kullanılmıştır.¹⁹ Ferman yazılış amacına uygun olarak farklı isimlerle birçok devlet tarafından kullanılmıştır. Örneğin Selçuklular ve Memlüklerde, ferman yerine “*tevki*” kullanılmış, İlhanlılar Timurlular, Karakoyunlu ile Akkoyunlu devletleri, Altın-Ordu ve Kırım’da “*yarlığ*” terimi kullanılmıştır.²⁰

Dîvan-ı Hümâyûn’a gelen her türlü mesele yazılı veya sözlü şekilde padişaha arz edilirdi. Ferman, padişahın yazılı veya sözlü emirleri üzerine kaleme alınırdı. Dîvan-ı Hümâyûn’da görüşülen mesele karara bağlandıktan sonra fermanın müsveddesinin hazırlanması için nişancının riyâsetinde reisülküttap veya kâtipler taslak metni hazırlarlardı. Ferman müsveddeleri sadrazam ve nişancının talimatına göre hazırlanırdı. Eğer ferman özel bir özen gerektiriyorsa bizzat reisülküttâb tarafından hazırlanır yoksa diğer kâtiplerce kaleme alınırdı.²¹

¹⁹ a. g. e., s.400.

²⁰ Mustafa Öztürk, “Padişah Fermanları”, *I. Uluslararası Hünkara Vefa Sempozyumu 1-3 Mayıs 2013*, (Gebze: Gebze Belediyesi, 2013), s. 29.

²¹ Mübahat Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.400.

A. FERMANLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ (1410-1521)

Osmanlı İmparatorluğu'nun erken dönemlerine ait Osman Gazi Dönemi'nden I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Dönemi'ne kadar orijinal olarak günümüze ulaşmış bir ferman en azından şimdilik literatürde tespit edilememiştir. Günümüze ulaşmış ilk fermanlar Emir Süleyman Çelebi Dönemi'nden başlamaktadır. Osman, Orhan ve I. Murad dönemine ait belgeler orijinallikleri, tarihi ve diplomatik özellikleri bakımından "*Irene Beldiceanu-Steinherr Recherches sur les actes des regnes des Sultans Osman, Orkhan and Murad I*" başlıklı çalışmada (Monachi 1967) incelenmiştir. Bu eserde büyük bir çoğunluğu Feridun Bey'in "*Münşeati's-Selâtin*" 'in de olmak üzere 51 belge değerlendirilmiştir. Bu çalışmada yer alan ilk belge Osman Gazi dönemine ait olduğu iddia edilen fakat daha sonra uydurma bir belge olduğu tespit edilen Osman Gazi mektubudur.²² Kitapta yer alan son belge ise Sultan I. Murad tarafından Germiyan Bey'ine gönderilmiş, 1379 tarihli mektubdur.

I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Dönemi'nden ferman, berat veya mülkname türü herhangi bir belge tespit edilememiştir. Musa Çelebi Dönemi'nden ise (1410-1413) birkaç berat günümüze ulaşmıştır. 15. yüzyıldan günümüze orijinal olarak değil de bir suret olarak ulaşan ilk belge H. Zi'l-ka'de 804 / M. Haziran-Temmuz 1402 tarihli Musa Çelebi beratıdır.²³ Bu belge, elimizdeki bu dönem belgeleri arasında tektir ve biti olarak adlandırılmaktadır. O yıllarda biti kelimesi Anadolu'da mektup anlamını taşımaktadır.²⁴ Musa Çelebi'nin tuğrasının da bulunduğu bu belge, Süheyl Ünver tarafından neşredilen yazıda²⁵ "Musa b. Beyazid Han sureti hükmüdür" başlığı ile kaydedilmiştir. Belge Ahmet isimli bir şahsın Ahmet Gazi tarafından verilmiş bir nişan ile Dîvan'a geldiğini ve bu nişanın Musa Çelebi tarafından incelendiğini ve bir vakıf olarak kendisinin bir toprak tasarruf etmekte olduğunu anlaşıldığını ve Musa Çelebi'nin de bu vakfı onaylayarak, "müsellem duttum" ibâresi ile kabul ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca naib, şihne ve

²² Mükrimin Halil Yinanç, "Feridun Bey Münşeati", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası No:78*, 1/3(2021), s.161-168.

²³ Osmanlı İmparatorluğunda *Yıldırım* lakabı ile bilinen I. Bayezid'in en küçük oğlu olan Musa Çelebi, babası hayatta iken Rumeli akıncı beyliği görevinde bulunmuş Timur ile yapılan savaşta, kendisi ve babası esir edilmiştir. Babasının vefatı sonrasında Musa Çelebi'ye Timur tarafından Bursa civarının emirliği görevi verilmiştir. Rumeli'de kendisine tımarlı sipahiler ve sancakbeyleri itaat etmişlerdir. Musa Çelebi kendi adına para bastırması ve Venedik Cumhuriyeti ile de çeşitli anlaşmalarda bulunmuştur.

(Fahameddin Başar, "Mûsâ Çelebi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.31 (TDV, 2020), s. 216-217.)

²⁴ Süheyl Ünver, "I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Oğlu Mûsâ Çelebi'nin Bir Hükmü", *Belleten*, 11/42(1947), s. 338.

²⁵ a.g.e., s.338.

bağçılarının herhangi bir vergi talep etmemeleri Musa Çelebi tarafından emredilmektedir. Bu belgede tarih kısmı Tahrîren yerine Kütibe başlığı ile kaydedilmiştir. Arapça olan tarih “evâhir-i Zi’l-ka‘de min şuhûr-ı sene erba‘a ve semâne mi‘e (804)” şeklinde düzenlenmiştir. Belgenin düzenlendiği yer hakkında bilgi verilmemiştir. Belgenin orijinal hali olmadığı için diplomatik ve fiziksel özellikleri hakkında herhangi bir bilgi vermek mümkün olmamaktadır.

İsa Çelebi Dönemi’nden günümüze ulaşan belge sayısı nadirdir. Bugüne kadar bu döneme ait yalnızca bir berat tespit edilebilmiştir. Bu berat, H. Rebi‘ü’l-âhir 805 / M. Ekim-Kasım 1402 tarihli İsa b. Bayezid Han’a²⁶ ait erken tarihli belgedir.²⁷ Adı geçen berat “bu biti şol müceb üzere kaleme geldikim” hitâbı ile başlamaktadır. Berat, Laçın tımarı hakkında olup, Ayvad Fakı’nın çiftliğinin vergilerden muaf ve müsellemler olduğunu tasdik etmek üzere düzenlenmiştir. Bahsi geçen yerden kesinlikle vergi alınmaması beratta vurgulanmaktadır. Sürü değeri ve bey hakkının da istenmemesi emredilmiştir. Bunlara herhangi bir şekilde müdahale edilmemesi tembih edilmiştir. Beratın sonunda da tarih “tahrîren” ile başlayarak Arapça “evâsıt-ı Rebi‘ü’l-âhir li-sene hamse ve semâne mi‘e (805)” şekliyle verilmiştir. Bu beratta da düzenlendiği yer hakkında herhangi bir bilgi verilmemiş olup, orijinal hali olmadığı için diplomatik ve fiziksel özellikleri hakkında bir bilgi vermek mümkün olmamaktadır.

Çelebi Mehmed²⁸ Dönemi’ne ait ise herhangi bir ferman tespit edilememiştir. Fakat bu döneme ait H. 1-10 Zi’lka‘de 820 / M. 10-19 Aralık 1417 tarihli Saruhan ilinde Tilmış tevabiinden Subi köyünün Paşa Ali Bey’e temlik dolayısıyla verilen bir mülkname tespit edilmiştir.²⁹ Adı geçen mülkname sebep-i tahrir ile başlamaktadır ve alâmet-i şerîf üzere

²⁶ I. Bayezid (Yıldırım Bayezid)’in bilinmekte olan yedi oğlundan üçüncüsüdür. Fetret döneminde saltanatını ilan eden İsa Çelebi babası ile çeşitli muharebelere katılmıştır. Hamîd-ili fethinden sonra da orada sancakbeyi olmuştur. Timur’un izni ile Bursa’yı ele geçirip orada saltanatını ilan etmiştir. İsa Çelebi, Venedik ve Bizans ile çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. Türbesi babasının yanında Bursa’dadır. Kendisi çeşitli kaynaklarda karakteri olan değerli bir şehzâde ve bununla birlikte şanssız, bahtsız ve güçsüz biri olarak anılmaktadır. (Nezihi Aykut, "İsa Çelebi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, göz. geç. 2. bs. EK-1(TDV, 2020), s. 647-649.)

²⁷ Süheyl Ünver, "I. Bayezid (Yıldırım Bayezid)’in Oğlu İsa’nın Bir Emri", *Belleten*, 11/42(1947), s. 337.

²⁸ I. Bayezid’in (I. Bayezid (Yıldırım Bayezid)) dördüncü oğlu, "Çelebi"veya Yunanca genç efendi anlamındaki "Kirişçi" lakabı ile bilinen I. Mehmed’in oğludur. Babası H. Şevval 801 / M. Haziran 1399 tarihinde Amasya, Tokat, Sivas ve Ankara’yı da içine alan Rum vilâyetinde vâli olarak görevlendirilmiştir. Çelebi Mehmed’in kendi hükümdarlığı süresince en önem verdiği mesele, Osmanlı Devleti’nin yaşamış olduğu olumsuzluklardan bir an önce kurtulmak ve tek hüküm sahibi olacak bir güce ulaşmaktır. Bu dönemde Osmanlı tahrir ve timar sistemleri geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Çelebi Mehmed döneminde mimariye önem vermiş ve medrese, imaret ve türbeler yaptırmış ve bunların idaresini vakıflara vermiştir. Halil İnalcık, "Mehmed I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.28(TDV, 2003), s. 391-394.

²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Hükümdarı Çelebi Mehmed Tarafından Verilmiş Bir Temlikname ve Sasa Bey Ailesi", *Belleten*, III,11/12(1939), s.389-399; Şinasi Tekin, *Ottoman Manual I*, (Harvard: 2002), s. 9-10, Ek Belgeler: XIX; Nuri Taşkın, "Osmanlı Diplomatiğinde Mülkname", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), s.73.

i'timâd kılalar şeklinde bitmektedir. Mülknamenin sonunda tarih "Tahrîren fî evâil-i Zî'lka'de sene ısrin ve semâne mi'e" şeklinde verilmektedir.

Bu çalışmada H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman Çelebi'nin Zihne kadısına yazdığı fermanla başlanarak H. Cemâziye'l-âhir 925 / M. Mayıs-Haziran 1519 tarihli Yavuz Selim'in Selanik kadısına yazdığı fermana kadar olan dönem içerisinde tespit edilebilen 88 ferman dönemlerine göre incelenmektedir. Emir Süleyman Çelebi dönemine ait günümüze sadece H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli bir ferman, II. Murad dönemine ait H. Safer 828 / M. Aralık 1424-1425 tarihli fermanla başlanarak H. Zî'l-hicce 850 / M. Şubat-Mart 1447 tarihli fermana kadar toplam 3 ferman, Fatih Sultan Mehmed dönemine ait H. Zî'l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli fermanla başlanarak H. Şevvâl 886 / M. Kasım-Aralık 1481 tarihli fermana kadar toplam 39 ferman, II. Bayezid dönemine ait H. Şa'bân 886 / M. Eylül-Ekim 1481 tarihli fermanla başlanarak H. Muharrem 918 / M. Mart-Nisan 1512 tarihli fermana kadar toplam 33 ferman ve son olarak Yavuz Selim dönemine ait H. Rebi'ül-âhir 918 / M. Haziran-Temmuz 1512 tarihli fermanla başlanarak H. Cemâziye'l-âhir 925 / M. Mayıs-Haziran 1519 tarihli toplam 12 ferman tespit edilmiştir.

Emir Süleyman Çelebi Dönemi (1402-1411)

I. Bayezid'in (Yıldırım Bayezid) ikinci oğlu ve Fetret Dönemi'nin Osmanlı şehzadelerinden olan Emir Süleyman Çelebi; savaşçı, güçlü, merhametli, cömert ve iyi bir insan gibi sıfatlar ile bazı kaynaklarda zikredilmiştir. Şair Niyâzî, Hamzavî ve tıp eseriyle ün kazanmış hekim Hacı Paşa gibi isimler döneminin ilim ile uğraşan kimseleridir. Edirne'deki Eskicami'nin onun döneminde inşa edildiği kabul edilmektedir.³⁰ Her ne kadar Batı'ya ait kaynakların bazılarında Emir Süleyman Çelebinin padişah olarak sayılıp, kendisine I. Süleyman diye hitap edilse de Fetret dönemi karışıklığı, kardeşlerinin her birinin bulundukları yerde kendilerini birer bey olarak göstermeleri, Timurlu vesâyeti gibi sebepler dolayısıyla Osmanlı padişahları arasında yer almaz. Şair Niyâzî, Hamzavî ve Hekim Hacı Paşa dönemin himâye edilen mühim ilim adamlarıdır. Edirne'deki Eskicami'nin Süleyman Çelebi'nin Edirne'deki ikâmetinde inşa ettiği kabul görmektedir.³¹

³⁰ Levent Kayapınar, "SÜLEYMAN ÇELEBİ, Emîr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.38 (TDV, 2010), s.82-84.

³¹ a. g. e., s.85.

Osmanlı döneminden günümüze ulaşan en erken tarihli ferman H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1415 tarihli I. Bayezid'in oğlu Emir Süleyman Çelebi'ye aittir.³² Bu ferman 2024 yılında Johannes Niehoff-Panagiotidis ve Anastasios Nikopoulos tarafından hazırlanan “*Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*” isimli eserde neşredilmiştir. Eserde Makedonyadaki arşivlerden bulunan ferman, berat vs. gibi belgelere yer verilmiştir. Tezde bu eserden elde edilen 3 ferman bulunmaktadır. Bu fermanların biri Emir Süleyman Çelebi'ye, diğer ikisi de II. Murad Dönemi'ne aittir ve bunlar erken dönem için mühim kaynaklardır.

Emir Süleyman Çelebi'ye ait fermanda tuğra kısmı “*Emir Süleyman Çelebi b. Bayezid*”, elkab kısmı da “*İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm*” şekliyledir. Ferman Zihne kadısına hitaben yazılmıştır ve dua kısmı “*dâme fazlühû*” şeklinde kaydedilmiştir. Burada kadılar için kullanılan dua formülü olarak “*dâme fazlühû*” ilk defa bu fermanda karşımıza çıkmaktadır. Ferman, Kostunbu keşişinin talebi üzerine Luqoviga süvarisi için belirlenen sınırın şer‘ ile teftiş edilerek Hayreddin Paşa'nın belirlediği sınır üzerine bırakılması ve bir daha dava konusu olmaması için yazılmıştır. Son olarak tarih kısmı “*Tahrîren*” başlığı ile Arapça olarak yazılmış ve fermanın nerede düzenlendiği husunda herhangi bir mahall-i tahrir kaydına yer verilmemiştir.

II. Murad (Sultan Murad) Dönemi (1421-1444)

Çelebi Mehmed'in (I. Mehmed) oğludur. H. Zi'l-hicce 804 / M. Haziran 1404 tarihinde Amasya'da doğmuştur. H. 23 Cemâziye'l-âhir 824 / M. 25 Haziran 1421 tarihinde II. Murad henüz 17 yaşında iken Bursa'da tahta çıkmıştır. Merkezle iktidar ve merkezle eyaletler arasındaki güç ve şartları belirleyen ilişkiler bu dönemde diğer dönemlere göre farklıydı. Aynı zamanda bu dönemde ilim hayatı da ilerleme göstermiştir. Müftü ve kadı olan Molla Yegân'ın kişiliği bu dönemde egemendir ve Fatih Sultan Mehmed döneminin birçok üstadı onun yetiştirmiş olduğu kimselerdir. II. Murad iktidarı döneminde çok sayıda mescid, imaret, hamam ve pazarlar yaptırmış ve kendisine eserleri dolayısıyla “ebü'l-hayrât” unvanı verilmiştir.³³

³² Johannes Niehoff-Panagiotidis, Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

³³ Halil İnalçık, “Murad II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.31(TDV, 2020), s. 164-172.

II. Murad'a ait elimizdeki en erken tarihli belge H. Safer 828 /M. Aralık 1424-Ocak 1415 tarihli fermanıdır.³⁴ Fermanı tuğra kısmı “*Murad b. Mehmed Han muzaffer*”, elkab kısmı ise “*İftihârü'l-ümerâ*” şeklindedir. Bu belge de ilk defa “*tevki'-i hümayun*” ibaresi geçmektedir. Hükmün iblağ kısmı “*şöyle bilesin ki*” kaydı ile başlamaktadır ve Aynoroz keşişlerinin incitilmemesi ve Çelebi Mehmed döneminde verilen hüküm üzere davranılması emredilmektedir. Tarih kısmı “*Tahrîren*” başlığı ile Arapça olarak yazılmıştır. Mahall-i tahrir kısmına yer verilmemiştir.

İkinci belgemiz olan H. Zi'lka'de 830 / M. Ağustos-Eylül 1427 tarihli belgede de tuğra kısmı “*Murad b. Mehmed Han el-muzaffer dâima*” ve elkab kısmı “*mefharü'l-kuzâtü'l-izâm ve kıdvetü'l-vilâtü'l-fihâm*” şeklinde kaydedilmiştir. Ferman Mevlânâ Taceddin'e hitaben yazılmıştır. Ona, görevinin Siroz kadılığı olduğunu gösteren “*el-hâkim Bi-Siroz*” şekliyle hitap edilmiştir. Fermanın iblağ kısmı “*bilesiz ki*” kaydı ile başlamaktadır. Belgede Papaz Kalitos'un padişahın huzuruna geldiği ve Siroz'un metropolitlik haline getirildiği ve bunun için de Papaz Kalitos'un kendisinin sekiz yüz akçelik bir harcama yaptığı bildirilmektedir. Fakat sonra onun yerine İstanbul'dan başka bir metropolit atanmıştır. Siroz'un bütün gelirlerini İstanbul'dan gelen metropolit almaktadır. Papaz Kalitos kendisinin yapmış olduğu harcamaların kendisine ödenmediğini ifade etmiş ve haklarının verilmesi talebinde bulunmuştur. Sultan Murad bunun üzerine yazdığı hükmünde şer' ile durumun araştırılmasını ve eğer gerçekten söylenenler vâki ise başkalarının bu hususta müdahale etmemesini emretmektedir. Tarih kısmı “*Tahrîren*” başlığı ile Arapça olarak yazılmıştır. Belgenin Alacahisar'da düzenlendiği belgenin sonunda yer alan “*Bi-makam-ı Alacahisar*” şeklindeki mahall-i tahrir kaydından anlaşılmaktadır. Belgenin düzenlenmesi esnasında padişahın da Alacahisar'da bulunduğu söylenebilir.

Bu döneme ait son ferman H. Zi'l-hicce 850 /M. Şubat- Mart 1447 tarihli fermanıdır. Selanik kadısına hitaben “*Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm*” elkabı ile metne başlanmıştır. Daha sonra Selanik subaşı için de “*İftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir*” elkabı kullanılmıştır. “*Bilesiz ki dârendegân-ı tevki'-i*” cümlesi ile te'kid kısmına giriş yapılmıştır. Belge Aynoroz keşişlerinden koyun adedi talep edilmemesi için yazılmıştır. Son olarak tarih

³⁴ Johannes Niehoff-Panagiotidis, Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.35-37.

kısmı da Arapça olarak “*Tahrîren fî evâil-i Zi’l-hicce sene hamsîn ve semâne mi’e*” şeklinde verilmiştir.³⁵

Fatih Sultan Mehmed (II. Mehmed) Dönemi (1444-1481)

İstanbul’u fethederek Osmanlı Devleti’nin merkezi haline getiren bir hükümdar olduğu için ebû’l-feth ve fatih unvanlarına sahip olan Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı Devleti’nin bir devletten imparatorluğa dönüşmesini sağlamıştır. Aynı zamanda da teşkilat ve teşrifat kurallarını ilk defa bir mecmuada toplatarak kanun koyucu ve uygulayıcısı olarak tarihte önemli bir yer edinmiştir.³⁶ Kendisinden önceki devirlere ait kanunnâmeleri toplatarak, gerekli düzenlemeyi yaptırmış ve kendi ismini taşıyan bir kanunnâme düzenlemiştir.³⁷ Fatih’in teşkilat kanunnâmesi devletin temel esaslarını belirlemektedir. Bu kanunnâme kendinden sonraki hükümdarlar için de geçerlidir.³⁸ Fatih Sultan Mehmed, yükselişte olan güçlü Osmanlı Devleti’ni imparatorluk mertebesine taşımıştır. Fatih Dönemi açısından önemli yere sahip olan Osmanlı belgeleri oldukça fazladır fakat İstanbul’un fethine kadar olan süreçteki belgeler son derece sınırlıdır.³⁹ Fetih dönemine kadar olan belgeler her ne kadar az olsa da o devri tanımak için yetersiz değildir.⁴⁰

Fatih Sultan Mehmed’e ait belgeler hakkında uzun bir süre yalnızca Feridun Bey’in “*Mecmua-yı Münşeat-ı Feridun*” isimli kitabında neşrolunmuş 30 belge bilinmekteydi. Bu otuzu Fatih’in İran şahlarına, Erzincan hâkimi Kılıç Arslan’a, Abdüllatif Mirzaya, Karaman beylerine, Mısır sultanlarına, Mekke-i Mükerrreme şeriflerine, Kastamonu hâkimlerine, kendi şehzâdelerine, beylerbeylerine, vezirlerine, Uzun Hasan’a kırım hanlarına gönderilmiş name ve fetihnamelerdir. Bunların dördü Arapça, on sekizi Farsça ve son olarak sekiz adedi Türkçedir. Sekiz adet ferman, üçü Şehzâdelere, biri Uzun

³⁵ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.70-73.

³⁶ Abdülkadir Özcan, *Fatih Sultan Mehmed Atam Dedem Kanunu Kanunnâme-i Âl-i Osman*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), s. xiii.

³⁷ Enver Ziya Karal, “Yavuz Sultan Selim’in Oğlu Şehzâde Süleyman’a Manisa Sancağını İdare Etmesi için Gönderdiği Siyasetnâme”, *Belleten*, VI/21(1942), s.39.

³⁸ Halil İncelik, *İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehmed Han*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021) s. 337.

³⁹ Ahmed Refik, “Fatih Sultan Mehmed’in Fermanları”, *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 2-3(H. Teşrin-i Evvel 1339 / M. Ağustos 1923), s.103.

⁴⁰ a. g. e., s.103.

Hasan'a, biri Anadolu beylerbeyi olan İsa Paşa'ya, biri Fenerizâde Ahmet Bey'e biri vezir Ahmet Paşa'ya ve son olarak biri de kadılara gönderilen namelerdir.⁴¹

Osmanlı kuruluş dönemine ait padişah fermanları zaten çok nadirdi. Zamanında Hazine-i Evrak tasnif edilirken Fatih'e ait vesikalar bulunsa da bu dönemin belgelerinden en mühimleri Fatih'in mülaziman-ı dergâh-ı âlî, matbah-ı âmire defterleriyle Fatih fermanları ve döneminin hüccetleridir. Hüccetler genelde Arapça, fermanlar Türkçedir. Ahmed Refik Bey'in tasnif etmiş olduğu Hazine-i Evrak'ta yedi adet ferman mevcuttur. Fakat iyi muhafaza edilemediği için son derece yıpranmış ve yırtık olan yerleri çözülememektedir.⁴² Raguza (Dubrovnik) Cumhuriyetinde de Fatih'in fermanları mevcuttur.⁴³ Bahsi geçen Cumhuriyet ile Osmanlı arasında gerçekleşen gümrük ve ticaret işleri, haraçlar, cizyeler vs. dair dokuz adet fermanı da 1922 tarihinde Dr. Kraelitz "*15. asrın son nısfına ait Türk lisaniyle Osmanlı vesikaları*" kitabında neşretmiştir. Yine Dr. Kraelitz tarafından "*Tarih-i Osmani Encümeni*" mecmuasında Berlin'deki bir kütüphanede bulunan yazma eserin içerisindeki dört fermanın Fatih'e ait olan bir ferman neşredilmiştir.⁴⁴

Fatih Dönemi'nden II. Sultan Selim'e kadar Dîvan'da Rum kâtipleri de yer alıyordu. Bunlar Venedik ve Ceneviz Cumhuriyeti ile olan ahitnameler, resmi mektup ve yazışmalar için görevliydi. Bu mektup ve yazışmalar bazı Avrupa kütüphaneleri ve devletlerin arşivlerinde muhafaza edilmektedir. Bu dönemde İslam ve Hristiyan hükümetleri arasındaki siyasi dil Rumca idi. Kendi aralarında İslam hükümetlerinin siyasi dili ise Farsça ve Arapça idi. Viyana ve Venedik arşivleri ve kütüphanelerinde Rumca belgeler içerisinde padişah fermanlarının on adedi Fatih'e aittir. Bu fermanlardan hariç Rum ve Ermeni patriklerinde de fermanların varlığı bilinmekle beraber büyük yangınlarda yandığı için asılları elimizde mevcut değildir.⁴⁵ Belgelerin, muhatabına göre şahsi siyasi bir dili olması Fatih Sultan Mehmed'in çok yönlü oluşuna ve aynı zamanda Hristiyan topluma karşı dini özgürlüğe önem verdiğinin açık birer delilleridir.

Fatih Sultan Mehmed'e ait fermanlardan bahsederken Fatih'in yarlığından bahsetmek de gereklidir. Yarlık, Türkçe'den Moğolca'ya geçmiş bir kelimedir ve bu dillerde buyruk, emir ve ferman anlamında kullanılmaktadır. Moğol hanları, kendileriyle kimsenin eşit

⁴¹ Vladimir Mirmiroğlu, *Fatih Sultan Mehmed II Devrine ait Tarihi Vesikalar*, (İstanbul: Sarıyer Halkevi, 1945), s.7-8. (*Mecmuayı Menşuati Feridun Bey*, cilt 1, s.216-282.)

⁴² a. g. e., s.8.

⁴³ Ahmed Refik, "Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları", *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 2-3(H. Teşrin-i Evvel 1339 / M. Ağustos 1923), s.103.

⁴⁴ Vladimir Mirmiroğlu, *Fatih Sultan Mehmed II Devrine ait Tarihi Vesikalar*, (İstanbul: Sarıyer Halkevi, 1945), s.8.

⁴⁵ a. g. e., s.10.

olmadığını düşündükleri için başkalarına yazdıkları herşeyi emir olarak nitelendirmiş ve divân-ı inşâlarında çıkan bu yazılar yarlık ismini almıştır.⁴⁶ Topkapı Sarayı'ndaki belgelerin tasnifi yapılırken Uygur alfabesi ile yazılmış bazı belgeler ortaya çıkmıştır. Bu belgelerden bir tanesinin Fatih'in Uzun Hasan'a karşı başarıyla sonuçlandığı seferi hakkında H. 8 Rebi'ü'l-evvel 878 / M. 3 Ağustos 1473 tarihli Karahisar'da yazılmış bir yarlık olduğu Prof. Dr. R. Rahmeti Arat tarafından tespit edilmiştir. Yarlık, dönemin yazılmış olan konusu ile ilgili yeni bilgiler edinilmeyi sağlamıştır. Yarlık, muhatabı olan iki Türk devletinin askeri teşkilatı, kuvveti ve teknikleri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bahsedilen yarlığın asıl metni Uygur alfabesi ile yazılmıştır. Bu da gösteriyor ki Osmanlı teşkilatı resmi yazışmalarında bazen Uygur alfabesi de kullanılmıştır.⁴⁷

Başta Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi olmak üzere Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Vakıflar Arşivi, Şer'i Siciller Arşivi ve Tapu Kadastro Arşivi, birincil kaynak olmaları dolayısıyla günümüzde büyük değer taşırlar. Osmanlı dönemi padişahları önemli belgelerini Hazine-i Hümayun'da muhafaza etmişlerdir. Topkapı Sarayı Müzesi'nin sahip olduğu önemli bir saray arşivinde Hazine-i Hümayun evrakıdır. Ülkü Altındağ'ın yayına hazırlamış olduğu *Topkapı Sarayı Müzesi Fermanlar ve Hükümler (1. ve 2. cilt)* kataloglarında Fatih'e ait ferman ve hükümlerin listesi bulunmaktadır. Bu katalogdaki Fatih'e ait ferman listelerindeki bazı belgeler; sınıname, mülkname ve temlikname gibi konularına göre sınıflandırılmıştır. Tezin ekler bölümünde Fatih Sultan Mehmed'e ait Topkapı Sarayı Müzesi'nden alınan fermanlardan ilki, TSMA E.5947 arşiv nolu H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Fatih'in Siroz kadısına yazmış olduğu fermanıdır.⁴⁸ İkincisi, TSMA E. 6457 arşiv nolu H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli Fatih'in Babanoğlu Ali'ye yazmış olduğu fermanıdır.⁴⁹ Üçüncüsü, TSMA 10737/7 arşiv nolu H. Rebi'ü'l-evvel 879/M. Temmuz-Ağustos 1474 tarihli Fatih'in Amasra kadısına yazmış olduğu fermanıdır.⁵⁰ Son olarak da Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan H.2-3 Cemâziye'l-evvel 882/M.12-13 Ağustos 1477 tarihli Fatih'in Samsun

⁴⁶ İlyas Kemaloğlu, "Yarlık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.43(TDV, 2019), s.334.

⁴⁷ R. Rahmeti Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, 6(1939), s.285.

⁴⁸ COA, TSMA, E, 5947 / 751-47. Halil İnalcık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara: TTK, 1987), s.224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.12-13.

⁴⁹ COA, TSMA, E, 6457. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.22-23.

⁵⁰ COA, TSMA, E, 10737-7. a.g.e., s.24-25.

kadısına yazmış olduğu ferman vardır.. Bu ferman bahsi geçen katalogda yer almamaktadır.⁵¹

H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Fatih'in Siroz kadısına yazmış olduğu ferman Halil İnalıcık'ın "*Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*" kitabında da hem matbu hem de orijinal şekli ile neşredilmiştir. Bahsi geçen eser Osmanlı diplomatik ilmi Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nin anlaşılmasında temel bir kaynak olarak kabul edilir. Eserin zeyil kısmında bahsi geçen fermanın dışında Fatih Sultan Mehmed'e ait bazı kayıtlar da neşredilmiştir. Bunlar; H. 27 Şa'ban 848 / M. 9 Aralık 1444 tarihli "*bi-makam-ı Edirne*" menşe'li bir borç senedi⁵², Akşemseddin'den Fatih Sultan Mehmed'e mektup⁵³, Çandarlı Halil Paşa'ya ait mülkün sınır temessükü⁵⁴ ve H. 11 Cemâziye'l-âhir 860 / M. 17 Mayıs 1456 tarihli bi-yurd-ı Sofya menşe'li derbend bekleyen Hristiyan reâyâyaya verilmiş muafiyet hükmüdür.⁵⁵

Kadı mahkemelerindeki kayıtların tutulduğu şer'îye sicil defterleri, tutulduğu dönemin sosyal ve ekonomik hayatı hakkında bize bilgi veren belgeleri içerisinde bulundurulur. Bu sebeple dönemin analizi açısından son derece önemlidir. Bahsi geçen bu defterlerden Fatih Sultan Mehmed Dönemi'ne ait olanı da bulunmaktadır. Bu defter Bursa şer'îye sicil defteridir ve Dr. Halil İnalıcık'ın 1947 yılında *Belleten* dergisinde yayınlamış olduğu; "Bursa Şer'îye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları" başlıklı makalesinde defterin içerisindeki Fatih Sultan Mehmed'e ait fermanlar neşredilmiştir. Bahsi geçen defter bir zamanlar başkent ve önemli bir ticaret şehri olan Bursa'ya ait olduğu için oldukça önemlidir. Mevlâna Muhiddin zamanına ait olan defter H. Safer 883 / M. Mayıs 1478 tarihinden H. Muharrem 886 / M. Mart 1481 tarihine kadar olan belgeleri içermektedir.⁵⁶

Fatih Sultan Mehmed Dönemi'ne ait belgeler, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi başta olmak üzere birçok arşivimizde bulunmaktadır. Fatih'in yabancı arşivlerde de fermanları bulunmaktadır.⁵⁷ Örneğin; "*Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*" kitabında neşredilmiş olan fermanların çoğunluğu Dubrovnik Arşivi'ne aittir. Tezde Dubrovnik Arşivine ait toplam on bir adet Fatih fermanı bulunmaktadır. Dubrovnik Arşivi

⁵¹ COA, TSMA, E, 5897-1 / 750-76.

⁵² COA, TSMA, E, 10729.

⁵³ COA, TSMA, E, 5584-1.

⁵⁴ COA, TSMA, E, 5488-1.

⁵⁵ COA, TSMA, E, 10737.

⁵⁶ Halil İnalıcık, "Bursa Şer'îye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları", *Belleten*, XI/44(1947), s.693-694.

⁵⁷ Tahsin Öz, *Topkapı Sarayında Fatih Sultan Mehmet II. ye ait Eserler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1953), s.16.

fermanlarının bazıları daha önce Dr. Kraelitz tarafından "*Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*" kitabında matbu olarak da neşredilmişti. Fatih'in fermanlarından altı adedi Dr. Kraelitz tarafından neşredilen eserde de bulunmaktadır. Bu fermanların dördü Dubrovnik Arşivi'ndendir.

Fatih'e ait belgeler; Şehzâde Bayezid'e (Fatih'in oğlu), Şehzâde Bayezid'in validesine, Bosna sancakbeyi İsa Bey'e, Hersek ili sancakbeyine, Blagay, Rumeli, Avlonya, Amasra, Samsun ve Bursa kadılıklarına, Babanoğlu Ali'ye, Dubrovnik bezirgânlarına, Simre ve Lâdik naibi İlyasa, ekâbirden Ahmed ve Defterî Kıvâmüddin Kâsım'a, Şeyh Hasan Bey'e ve Lalası İshak Paşa'ya yazılmıştır. Bu belgeler idari, toplumsal, ticari ve hukuki konularla tımar, gayr-i müslimler, milletlerarası ticaret vs. konularındandır.

Yerli ve yabancı topluluklar arasında ticari ve mülkiyet hakları ile alakalı çıkan anlaşmazlıkları çözmek için Osmanlı Devleti, çeşitli hukuki düzenlemeler yapardı. Fatih Sultan Mehmed konuya istinaden yaşanan sorunlarda çözüme ulaşabilmek için emirler vermiştir. Örneğin; H. Zi'l-ka'de 875 / M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e birbirlerinin mallarını haksız yere alan Dubrovniklilerle Herseklilerin mallarını sahiplerine iade etmelerine dair⁵⁸ emir içeren ferman da Fatih Sultan Mehmed, adalet ilkesine dayalı yönetim anlayışını göstermektedir.

Tımar sistemi Osmanlı'da önemli bir yere sahiptir. Tımar sahipleri bölgelerindeki aşayışı sağlar ve düzeni korurdu. Bu konudan da çeşitli fermanlar yazılmıştır. Örneğin; H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Siroz de Glahovik oğlunun mülkü olan köyün has yapılarak mukataaya verilmesi ve bu mukataadan Glahovik oğlunun oğluna 11000 akçelik bir tımar ayrılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Siroz kadısına fermanı vardır.⁵⁹ Örnekten de anlaşılacağı üzere fermanlar, tımar sisteminin düzeni için önemli bir yere sahiptir.

Fatih Sultan Mehmed bilhassa gayr-i müslimlerin haklarına önem vermiş ve onlar için çeşitli fermanlar çıkarmıştır. Örneğin; Fatih'in H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli gayr-i müslimlerin, Bosna Sancakbeyi İsa Bey'e olan cizyelerini ödemeye riayet etmeleri ve onlara bu konuyla ilgili taarruz edilmeyip, zulmedilmemesi hakkında bir

⁵⁸ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.9. (Dubrovnik Arşivi E007). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.53-54.

⁵⁹ COA, TSMA, 5947 / 751-47. Halil İnalcık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara: TTK, 1987), s.224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.12-13.

fermanı vardır.⁶⁰ Yine H. Recep 877 / M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimler bazı kimselerin kendilerine zulmettiğini bildirerek şikâyetlerini arz etmeleri üzerine Fatih Sultan Mehmed, gereğinin yapılması ve hakkın yerini bulması için Rumeli kadısına yolladığı fermanla gayr-i müslimlerin haklarını gözetmiştir.⁶¹

II. Bayezid Dönemi (1481-1512)

II. Bayezid 1481 yılında Dimetoka’da doğmuştur. Fatih Sultan Mehmed’in en büyük oğludur. Dönemindeki iç siyasi gelişmeler (Cem Sultan Olayı) fetihleri yavaşlatan başlıca nedenler arasındadır. Döneminin dikkat çeken özelliklerinden biri Rusya ve Endülüs ile ilk defa kurulmuş olan münasebettir.⁶² Yine bu dönemde gerçekleşmiş bazı önemli fetihlerin (Mora ve Kili, Akkirman), denizcilik, kültür ve sanat alanlarına yönelik gelişmelerin yaşandığı da bilinmektedir.⁶³

İlhan Şahin ve Feridun Emecen’in “*II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri*” isimli eserlerinde neşrettikleri Dîvan kararlarını içeren bir defter dönem için çok mühim bir kaynaktır. Bu defter Dîvan-ı Hümayun’dan çıkan hüküm, emir ve fermanların suretlerinden oluşmaktadır. Bu hükümler, 15-16. yüzyıl geçiş döneminin diplomatik özelliklerini göstermektedir. Defterde toplam 479 hüküm kaydı bulunmaktadır. Bu hükümlerden 326 adedi tek bir şahsa hitaben yazılmıştır. Bu hükümlerin; 240 adedi kadılara, 40 adedi Anadolu veya Rumeli beylerbeyine, 25 adedi sancakbeyine, 23 adedi şehzâdelere ve geri kalanları da lala, müderris, mütevellî, çakırcıbaşı ve sekbanbaşına hitaben gönderilmiştir. Defterde hüküm kayıtlarının 36 adedini berat suretleri oluşturmaktadır. Konuları ise; siyasi meseleler, toprak ve vergi problemleri olmak üzere üç ana konu üzerinden değerlendirilmiştir.⁶⁴

Erken dönem Osmanlı devletinin idari, sosyal ve ekonomik yapısını anlamak için II. Bayezid Dönemi’ne ait ferman ve hükümleri incelemek son derece önemlidir. Bu döneme ait ferman ve hükümler özellikle adalet, toprak düzeni ve ekonomik politikalar gibi

⁶⁰ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

⁶¹ a.g.e., s.17. (Dubrovnik Arşivi, E 010). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.57-58.

⁶² Şerafettin Turan, “Bayezid II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5(TDV, 1992), s.236-238.

⁶³ Feridun M. Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I: Bayezid (II)-Yavuz-Kanûnî*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), s. 19.

⁶⁴ İlhan Şahin, Feridun Emecen, *II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri*, (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1994), s.xv-xxiii.

konuları içerir. II. Bayezid Dönemi'ne ait ferman ve hükümlere ulaşabilmek için ilk başvurduğumuz birincil kaynak Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'dir. Osmanlı Devleti'ne ait kaynaklar noktasında yabancı arşivler de son derece mühimdir. Venedik, Ceneviz vs. gibi Bizans ve Lâtin devletleri bu kaynaklar noktasında önemli arşivlerdir. Osmanlıların Balkanlar ve Avrupa'da ilerleyişi ve bölgelerdeki hakimiyeti dönemine ait belgeler Balkan ve Avrupa arşivlerinde muhafaza edilebildiği kadarıyla günümüze ulaşmıştır.⁶⁵ Bu arşivlerden derlenen belgelerden bir bölümü Elizabeth A. Zachariadou tarafından "*Romania and the Turks*" adlı eserde neşredilmiş bulunmaktadır. Bu eser 17 adet makalenin bir araya getirilmesi ile meydana gelmiştir. Yazarın eserlerinde birincil kaynaklar genelde Venedik ve Yunanistan arşivleridir ve kitabın genel konusu da Romanya ve Balkan devletleri üzerindeki Türk fetihleridir. Eserde son üç makale Yunanistan arşivlerinde yer alan Türkçe belgeler üzerinedir. Athos (Aynaroz) Manastırında Dionysiou Arşivindeki II. Bayezid ve I. Selim (Yavuz Selim) dönemi fermanları bu eserde yer almaktadır. Bu fermanlar, Osmanlının himayesi altındaki manastarın mallarını ve Osmanlıda gayr-i müslim halkın idaresi hakkında bilgi veren önemli birer delildir.⁶⁶

Osmanlı Devleti'nin gayr-i müslimler ile iş ve ilişkileri, Osmanlı devlet düzeninin olağan bir sonucudur.⁶⁷ Örneğin Athos'taki manastır bir dönem Osmanlı himayesi altında idi. Buradaki din görevlileri ve rahipler Siroz, Drama, Selânik, Siderokavsia (Sedrekapsi) gibi Osmanlı kadınlıkları ile iletişim halindeydi. Bu sebeple manastırlarda Türkçe, Grekçe, Slavca belgeler fazlaca vardır. Georgios Salakides 1993 yılında Münih'teki Ludwig-Maximilians Üniversitesi'nde "Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I. (Athos'taki Vatopedi Manastırı'nda bulunan II. Bayezid ve I. Selim devrinden kalma hükümdar belgeleri)" isimli yüksek lisans tezini bu alanda yazmış ve yeniledikten 2 yıl sonra da kitap olarak basmıştır. Salakides bu çalışmasında II. Bayezid Dönemi'ne ait 10, I. Selim Dönemi'ne ait toplam 5 belge incelemiş ve bu belgeleri kendi içinde gruplara ayırmıştır. Yazar esere başlamadan evvel bu belgeleri yayımlamasına izin veren Başrahip Peder Euphraim ve kütüphaneci Peder Arsenios'a teşekkür etmektedir.⁶⁸ Eserde belgelerin Alman dilinde çevirisi, matbu ve orijinal hallerine ayrı ayrı yer

⁶⁵ Melek Delilbaşı, "ELIZABETH A. ZACHARIADOU, *Romania and the Turks*, (c.1300-c.1500), London, 1985. Variorum reprints, XXVII + 304 s. [Kitap Tanıtımı]", *Belleten*, 49/195 (1985), s.697.

⁶⁶ a. g. e., s.697-698.

⁶⁷ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 11.

⁶⁸ a. g. e., s.[8].

verilmiştir. Bu eser II. Bayezid ve I. Selim Dönemi diplomatik ilmi ve belgeleri açısından son derece mühim bir kaynaktır.⁶⁹

Tezimizde II. Bayezid Dönemi'ne ait listenilen belgeler; oğluna (şehzâde Selim), vezîriâzam Davud Paşa'ya, Hersek ili ve Rumeli sancakbeyine, Rumeli, Selânik, Foça, Mora, Drin, Konya, İznik, Kili, Karahisar ve memâlik-i mahrûse kadılarına hitaben yazılmıştır. Bu belgeler, gayr-i müslimlerin idaresi ve adaleti ile ilgili konular, vergiler, mülk davaları, hazine maliyesi, cinayet soruşturması ile adaletin sağlanması vs. gibi yazılış sebepleriyle birbirinden farklıdır. Örneğin H. Rebi'ül-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihli ferman Dubrovnik tuzunun satışı ile ilgili⁷⁰, H. Recep 897 / M. 9-18 Mayıs 1492 tarihli ferman ise Kralitza Hatun tararından Xero-potamou manastırının Papa Athanisios'una yöneltilen suçlamaların kabul edilmemesine ve kendisinden florin talep edilmesi hakkındadır.⁷¹

Yavuz Sultan Selim (I. Selim) Dönemi (1512-1520)

Sultan I. Selim, cesur ve yürekli olması sebebiyle kendi döneminde “Yavuz” olarak bilinmektedir. Osmanlı kaynaklarında ismi “Selim Şah” olarak anılmaktadır. Babası II. Bayezid kendisi daha küçük yaşta iken iyi bir eğitim alabilmesi için hocalar görevlendirmiştir.⁷² Kardeşi Ahmed'in davranışlarının babasına benzemesi sebebiyle babası II. Bayezid, tahta Ahmed'in geçmesini istemiştir. Bu istek, kardeşler arasında erken taht mücadelesine sebebiyet vermiştir. H.908 / M.1503 tarihinde Venedik elçisi Andrea Gritti, İstanbul'a geldiğinde de oğlu Korkut'un tahta layık olduğunu dile getirmiştir. Fakat Selim'in İran Şahı ile olan savaşta galip gelmesi ile ün kazanması Selim'in tahta geçmesini sağladı.⁷³

Yavuz Sultan Selim Dönemi belgeleri için Osmanlı arşivleri kadar Balkan ve Avrupa arşivleri de önemli belgeler ihtiva etmektedir. II. Bayezid döneminde bahsetmiş olduğumuz Elizabeth A. Zachariadou' nun “*Romania and the Turks*” ve Georgios Salakides'in “*Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und*

⁶⁹ Nejat Göyünç, "GEORGIOS SALAKIDES, Sultansurkunden des Athos-Klosters Vatopedi aus der Zeit Bayezid II. und Selim I., Thessaloniki 1995, 152 sahife, Institute for Balkan Studies yayınlarından no.263 [Kitap Tanıtımı]", *Belleten*, 64/239(2000), s.231-234.

⁷⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.65-66.

⁷¹ V.Demetriades and E.A. Zachariadou, "Serbian Ladies and Athonite Monks", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 84(1994), s.49-50/55.

⁷² Feridun Emecen, “Selim I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.36(TDV,2009), s.407.

⁷³ Şerafettin Turan, “Bayezid II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5(TDV, 1992), s.236.

Selim I. (Athos'taki Vatopedi Manastırı'nda bulunan II. Bayezid ve I. Selim devrinden kalma hükümdar belgeleri)” adlı eserlerinde Yavuz Sultan Selim Dönemi’ne ait toplam 7 adet Selanik kadısı ve sancakbeyi ile Zihne kadısına yazılmış olan ferman mevcuttur. Bu döneme ait 12 ferman tespit edilmiştir. Geriye kalan, Turgut İli sancakbeyi’ne, Musa Bey’e, şehzâdeye, Ali Bey’e yazmış olduğu 4 ferman Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi’nde tespit edilmiştir. Son olarak Nova kadısına yazılan bir ferman İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın “*Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair*” isimli makalesinde bulunmaktadır.

Yavuz Selim’e ait fermanların konuları (gayr-i müslimlerin idaresi ve adaleti ile ilgili konular, vergiler vs. gibi) diğer dönemlerle benzerlik göstermektedir. Örneğin H. Cemâziye’l-evvel 919 / M. 10 Temmuz 1513 tarihli ferman⁷⁴ ve H. Cemâziye’l-âhiri 919 / M. 23 Ağustos-1 Eylül 1513 tarihli ferman⁷⁵ gayr-i müslimlerin haklarını korumak üzere yazılmıştır. H. Cemâziye’l-âhiri 919 / M. 4-13 Ağustos 1513 tarihli ferman⁷⁶ ise vergi işleri için yazılmıştır.

⁷⁴ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 47, 129.

⁷⁵ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.10-11.

⁷⁶ a.g.e., s.9.

B. FERMANLARIN DİPLOMATİK ÖZELLİKLERİ (RÜKÜNLER VE ŞARTLAR)

Giriş Protokolü

1.Da‘vet

Fermanlarda olduğu gibi diğer belgelerinde üst kısmında da‘vet bulunurdu. Da‘vet birkaç kelimedenden oluşabildiği gibi satırlar süren uzunca bir formül şeklinde de yazılırdı. Kısa hali, “Hüve (هو)” veya “Hu (ه)” olan, bu kelime Arapçada “o” anlamındadır. Bu kelime esasen Allah (cc) lafzına işaret etmektedir. Belgeler de genel olarak bu kısa hali kullanılmaktadır. Fakat ahidnâmeler, nâme-i hümayunlar ile bazende fermanlarda da‘vet kısmının daha uzun şekilleri görülmektedir. Allah (cc)’nin sıfatlarının birleştirilmesiyle bu kısım zaman içinde gelişmiştir. Özellikle bu kısım da Allah (cc)’nin yüceliği ve kudretine vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Osmanlı diplomatik tarihinde da‘vet kısmı; en erken tarihli ve hatta elimizdeki ilk belge diyebileceğimiz H. 749 / M. 1348 tarihli Orhan Gazi’ ye ait mülknâmeden bu yana önemli bir gelişme göstermiştir. 1348’de da‘vet kısmı “Hüve”den ibarettir. Yine ilk dönem belgelerinden olan H. 767 / M. 1366 tarihli I. Murad’a ait beratta da‘vet, “Hüve’l-Mu’izz”; H.845/M.1441 tarihli II. Murad’a ait mülknamede ise “Hüve’l-Ganiyyü’l-Muğni” şeklindedir.⁷⁷

Osmanlı diplomatiği açısından önemli bir yere sahip olan fermanları da‘vet üzerinden değerlendirilecek olursa bu belgelerde genel olarak da‘vet kısmı “Hüve” kelimesi ile basit bir şekilde yazılsa uzun halinin de bazen kullanıldığı görülmektedir. H. Recep 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli Fatih Sultan Mehmed’e ait fermanda⁷⁸ bu kısım, “Hüve’l-ganiyyü’l-muğni’l-mu’in” şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Burada Allah (cc)’nin hiçbir şeye ihtiyaç duymaması anlamında el-Ganî, dilediğini zengin eden anlamında el-Muğni ve son olarak kullarına yardımda bulunan anlamında el-Mu’in sıfatları bir araya gelerek da‘vet kısmını oluşturmuştur.⁷⁹

⁷⁷ Nuri Taşkın, *Osmanlı Diplomatiğinde Mülknâmeler: XIV-XVII. Yüzyılda Padişahların Temlikleri*, (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık,2022), s.45.

⁷⁸ COA, AE, SMMD, II,1/33-1; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.73.

⁷⁹ Büşra Aktaş Kütükçü, “Osmanlı Diplomatiğinde Ahidnâme Formunun Doğuşu ve Gelişimi (XIV-XVI. Yüzyıllar)” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022), s.72.

H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in fermanı⁸⁰ gibi da'vet kısmı olmayan fermanlar da vardır. Bu belirtilen tarihten önceki fermanlarda da da'vet kısmı olmayanlar bulunmaktadır. Fakat bu belgelerin yıpranmış veya tahrip olmuş olması sebebiyle de da'vet kısımları ortadan kalkmış olabilir. Yine Fatih Sultan Mehmed dönemine ait ferman sureti hükmünde belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerde da'vet ve tuğra kısmı bulunmayıp; “*Sûretü'l-hükmi's-sultânî*”⁸¹(Sultanın hüküm sureti), “*Sûretü'l-hükmi's-sultânî ve't-tevkî'i'l-hâkânî*”⁸²(Sultanın hüküm sureti ve yazılı emri) veya “*Sûretü'l-hükmi's-sultânî li-ecl-i beyti'l-mâl*”⁸³(Sultanın hüküm sureti ve devletin malı için) ibareleri yer almaktadır.

2. Tuğra

Farsça ve Arapça'ya Türkçeden geçen tuğra kelimesi, bazı İslam hanedanlarından itibaren Osmanlı hükümdarlarına kadar yazılı alâmet ve belirti anlamında kullanılmıştır.⁸⁴ Tuğranın Farsçası “nişan” ve Arapçası “tevki”dir. Vaktiyle Osmanlı tuğralarına dair bilgiler oldukça sınırlıydı. Daha sonraları I. Murad'a ait tuğra bulunduğu gibi sonraları Orhan Bey'e ait tuğra da bulunmuştur.⁸⁵

Osmanlılarda tuğra, hükümdarın ismini ihtiva eden bir alamet olarak kullanılmıştır. Berat, ferman ve menşur belgelerindeki alâmet-i şerif tuğradır. *Dîvanu Lugat-i't-Türk*'te Oğuz Hanlarının nişanı olarak geçer. Yine aynı kaynakta kelime hükümdarın tuğrasını almak anlamında tuğralakmak masdarı ile tuğralanmak şeklinde geçmektedir.⁸⁶

Türkler, emirnâmelerinde doğrulamak maksatlı olarak imzaya benzer işaretler kullanmışlardır. Eski Mezopotamya ve Çin emirnâmelerinde de yine benzer işaretler kullanılmıştır. Buradan anlıyoruz ki dünyanın birçok yerindeki resmi yazışmalarda onun doğruluğunu anlatan işaretlere başvurulmuştur. Osmanlı Türklerinde de tuğra bu maksatla kullanılmıştır. Buna örnek olarak, padişahın yazılı bir emri fermanların sonunda “*alâmet-*

⁸⁰ COA, TSMA, E, 6457; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.23.

⁸¹ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.49.

⁸² COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73m-a. a. g. e., s.45.

⁸³ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 76b. a. g. e., s.47.

⁸⁴ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.71.

⁸⁵ Tahsin Öz, *Topkapı Sarayında Fatih Sultan Mehmet II. ye ait Eserler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1953), s.15.

⁸⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair”, *Belleten*, c.5. s.17-18(1941), s.102.

i şerifine i'timad kulasınız" ibaresi geçmektedir.⁸⁷ Tuğraya Osmanlılarda "Tuğra-i garrâ, Tuğra-i Hümâyûn, Tevki'-i Refî', Tevki'-i Refî' Hümâyûn, Misâl-i Meymun, Alâmet-i Şerife" gibi isimler verilmiştir. Tuğralar; fermanlara, beratlar, menşurlara, ahidnâmelere, arazi tahrir defterlerine, vakfiyelere ve temliknamelere yazılırdı. Ayrıca paralara da basılırdı.⁸⁸

Osmanlı belgelerinde görülen ilk tuğra H.724 / M.1324 tarihli Orhan Gazi'ye ait vakfiyededir. Burada "Orhan b. Osman" şeklinde yalnızca babası Orhan'ın isimleri yer almaktadır. I. Bayezid Dönemi'nde bu kısma "han" ibâresi ilave edilmiştir. II. Murad zamanında "muzaffer" ibâresi de eklenmiştir. Bunlara ek olarak Fatih Sultan Mehmed zamanında da "dâima" ibaresi eklenerek "*Mehmed b. Murad Han Muzaffer Dâima*" şeklini almıştır. Yavuz Selim'in zamanında da tuğraya "şah" ünvanı eklenmiştir.⁸⁹ III. Mehmed zamanında bu unvan ortadan kalkmış, I. Ahmed zamanında tekrar kullanılmıştır. II. Mahmud zamanına kadar devam eden bu unvan ilk halini korumamıştır. Özellikle I. Abdülhamid, III. Selim ve II. Mahmud tuğrasında okunamayacak şekilde yazılmış, tuğrada süs halini almıştır.⁹⁰

Hükümdarın ismini içeren ve gücünü simgeleyen tuğra, hükümdarın alâmeti olan fermanların önemli bir parçasıdır. Tespit edilen özgün fermanlarda tuğra mevcuttur. Yukarıda tuğranın dönemlere göre gelişimi hakkındaki verilen bilgilere istinaden tespit edilen fermanlarda da tuğra kısmı aynı şekilde gelişmiştir. En erken tarihli fermanı Emir Süleyman Çelebi kendinden evvel gelen padişahlar gibi "*Emir Süleyman b. Bayezid*" şeklinde bir tuğra kullanmıştır. Bayezid'in şehzâdeleri imza yerine geçen tuğrayı kullanmışlardır. Şehzâde Musa'nın da tuğra kullandığı belgeleri vardır. Onların kullandığı tuğrada Bayezid'in tuğrasındaki "*muzaffer*" kelimesi yer almamıştır. Yalnızca babalarına ait "*han*" kelimesine yer verilmiştir.⁹¹

I. Bayezid fermanı mevcut olmamakla beraber Fatih Sultan Mehmed fermanlarında "*dâima*" ibaresinin eklendiğini ve "*Mehmed b. Murad Han Muzaffer Dâima*" şeklinde olduğunu teyit edebiliyoruz. Yine II. Bayezid fermanlarında da tuğranın aynı şekilde yani

⁸⁷ Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Türklerinde Tuğra*, (İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1975), s.3.

⁸⁸ a. g. e., s.10.

⁸⁹ Nuri Taşkın, "Osmanlı Diplomatiğinde Mülknameler", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), s.30.

⁹⁰ Zârif Orgun, "Tuğralarda El-Muzaffer Daima Duası ve Şah Ünvanı, Şehzâde Tuğraları, Mehmed II'nin Tuğra, İmza ve Mühürleri", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, s.v (1949), s.205.

⁹¹ Süheyl Ünver, "I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Oğlu Mûsâ Çelebi'nin Bir Hükümü", *Belleten*, 11/42(1947), s. 338.

“*Bayezid b. Mehmed Han Muzaffer Dâima*” olarak kullanıldığını görmekteyiz. Yavuz Selim fermanları da yukarıda bahsi geçtiği şekilde değişime uğramış ve “*şah*” ibâresi ile “*Selim Şah b. Bayezid Muzaffer Dâima*” şeklini almıştır.

3. Elkab

Lakab kelimesinin çoğulu olan elkab, Osmanlı devletinde 14. yüzyıldan beri padişaha ait olan belgenin, muhatabına yazılan resmî hitap cümlesidir.⁹² Üzerinde padişahın alâmeti bulunan nâme-i hümayun ve ahidnâme-i hümayun gibi unvana sahip olan belgelerde ve doğrudan konuya giren belgelerin dışındakilerde, da‘vet kısmından sonra belgenin muhatabın özelliklerinin ve vasıflarının bahsedildiği ve bazı durumlarda da adının zikredildiği kısma elkab denilirdi. Osmanlı devlet mensuplarına, yabancı hükümdar veya devlet adamlarına yazılan metinlerde, ayrı ayrı elkab belirlenirdi.⁹³

Elkab, belgeyi oluşturan ve muhataplarının bulundukları mevki ile doğrudan ilgili ve muhatapların bulunduğu mevki için belirlenmiş olanın dışında kullanılamaz. Konumlar için belirlenen elkab katiplerce bilinmeli ve aynı şekilde kullanılmalıdır. Üstten alt makama ya da alttan üst makama yazılan metinde kullanılan elkab ve eşit mevkide bulunanlara yazılan metinlerde kullanılan elkab birbirinden ayrıdır. Belgenin cinsine veya aynı belgelerin türüne, belgenin yazıldığı şahsın bir veya daha fazla olması gibi sebepler ile de elkab birbirinden ayrılır.⁹⁴

Fermanlar “mürselünileyh” denilen belge muhatabının ait elkab ile başlar ve genellikle birden fazla mevki sahibine hitap edilirdi. Birden fazla kadiya, beylerbeyi veya sancakbeyi ile kadiya ve yahut bunlarla beraber yeniçeri serdarlarına birlikte hitap eden fermanlar sayıca fazladır. Böyle farklı mevkilere sahip olan şahısları muhatap alan fermanlarda, her bir muhatap için mertebe sırasına göre elkabları ayrı ayrı yazılırdı. Örneğin, üç mevkinin de yer aldığı fermanlarda elkab; beylerbeyi, sancakbeyi, kadı sıralamasına göre düzenlenirdi. Defterdar kadıdan sonra, müftü ise önce yer alırdı. Fermanlarda şahısla ilgili doğrudan gönderilenlerin dışında genel olarak elkabın devamında isim konulmamıştır. 18. yüzyılda ise isim olması gereken yerler dahî boş bırakılmıştır. Fekete bu durumu fermanın yazılış sırasında mevkinin muhatabı olan şahsın kâtiplerce bilinmemesi şeklinde açıklarken, Nedkov ise Osmanlı kalemelerinde iyi bir teşkilat olduğunun ve istenirse

⁹² Büşra Aktaş Kütükçü, “Osmanlı Diplomatiğinde Ahidnâme Formunun Doğuşu ve Gelişimi (XIV-XVI. Yüzyıllar)” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022), s.134.

⁹³ Mübahat S. Kütükoğlu, “Elkab”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.11(TDV, 1995), s.51.

⁹⁴ a. g. e., s.51.

muhatap şahısların kayıtlardan rahatlıkla bulunabileceğini savunarak; isimlerin yazılmasına gerek duyulmadığını söylemektedir. Aynı zamanda Nedkov; fermanların birer hukuki belge olduğunu, belirli şahıslara göre olamayacağını ve bu şahısların değişmesiyle mevcut mevkinin değişmeyeceğini belirtti.⁹⁵

Tespit ettiğimiz belgeler arasında elkab kısmını ilk olarak “*İftihârü’l-kuzât ve’l-hükkâm*” şekliyle H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410- Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman’a ait fermanda görüyoruz.⁹⁶ Belgede kullanılan elkab Zihne kadısına hitaben kullanılmıştır.

H. Safer 828 / M. Aralık 1424-Ocak 1425 tarihli II. Murad’a ait elimizdeki ilk belge de elkab kısmı “*İftihârü’l-ümerâ*” şekliyledir.⁹⁷ Bu elkab türü belgede Yusuf isimli bir şahıs için kullanılmıştır. II. Murad dönemine ait H. Zi’l-ka‘de 830 / M. Ağustos- Eylül 1427 tarihli fermanda elkab, “*Mefharü’l-kuzâtü’l-izâm ve kıdvetü’l-vilâtü’l-fihâm*” şeklindedir.⁹⁸ Bu elkab ise kadınlar için kullanılırdı. Yine II. Murad dönemine ait H. Zi’l-hicce 850 / M. Şubat-Mart 1447 tarihli fermana elkab, “*Mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm*” ve “*İftihârü’l-ümerâ ve’l-ekâbir*” şeklindedir.⁹⁹ Belgede iki ayrı muhatap olduğu için farklı elkab şekillerine yer verilmiştir. Birinci elkab Mevlânâ Şemsettin’e, ikinci elkab ise Selanik subaşı Ali’ye hitaben yazılmıştır. Elimizdeki belgeler arasında iki elkabın birarada kullandığı ilk ferman budur. Tespit edilebilen erken dönem Osmanlı fermanlarında yer alan diğer elkab türleri ise sırasıyla şöyledir;

H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli Fatih Sultan Mehmed’in Bosna Sancağı Bey’i İsa Bey’e fermanında elkab kısmı, “*İftihârü’l-ümerâ*” şekliyledir.¹⁰⁰ Bu tür elkablar defterdar veya nişancı içinde kullanılırdı. “*İftihârü’l-ümerâ ve’l-ekâbir*” elkab şekli 18. yüzyılda reisülküttap elkabı olarak başlatılmıştır.¹⁰¹

⁹⁵ Mübahat Küttükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.101.

⁹⁶ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

⁹⁷ a. g. e., s.35-37.

⁹⁸ Boris Nedkov, *Osmanoturska Diplomatika I Paleografija*, (Sofia: Nauka i İzkustvo, 1966).

⁹⁹ a. g. e., s.70-73.

¹⁰⁰ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

¹⁰¹ Mübahat Küttükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.104.

H. Zi'l-ka'de 875/M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili Sancağı Bey'i Hamza Bey'e fermanında elkab kısmı, "*Mefâhirü'l-ümerâ ve'l-ekâbir*" şekliyledir.¹⁰² Burada kullanılan elkab sancakbeyleri için kullanılırdı.

H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in Siroz kadısına yazılan fermanında elkab, "*Akzâ kuzâtî'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-mûkinîn vârisü'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn...*" şeklindedir.¹⁰³ Elkab beş yüz akçelik yevmiyeli kadılar için farklı olarak kullanılırdı. Bu elkabdaki farklılığın sebebi ise Fatih Kanunnamesi'nde kadılar için kullanılan elkabın kadı rütbelerine göre sıralanmış olmasıydı.¹⁰⁴ H. Recep 877 / M. Aralık 1472 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanında elkab kısmı, "*Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm...*" şeklindedir.¹⁰⁵ Bu belgede geçen elkab ekseriyetle üç veya daha fazla kadıya gönderildiğinde kullanılırdı. Belgede elkabın devamında, "Rumeli kadıları" şeklinde çoğul ibâresi geçmesi birden fazla kadıya hitaben yazıldığını göstermektedir.

H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in ümeradan Babanoğlu Ali'ye fermanında elkab, "*İftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir müstecmi'u'l-me'âlî ve'l-mefâhir el-mahsûs bi-avni'l...*" şeklindedir.¹⁰⁶

H. Safer 880 / M. Haziran-Temmuz 1475 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in fermanında da elkab "*Akzâ kuzâtî'l-müslimîn evlâ vülâti'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn hüccetü'l-hakk ale'l-halk ecma'in...*" şeklindedir.¹⁰⁷

H. 7 Cemâziye'l-âhir 882 / M. 16 Eylül 1477 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in fermanında elkabı, kalıplaşmış elkab türlerinden farklı olarak kişinin vazifesini belirten; "*Gelibolu İskelesin dutan Yehûdî Yahyâ ve Baki şerikleri*" şeklindedir.¹⁰⁸ H. 21 Şa'bân 883 / M. 17 Kasım 1478 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in Ahî oğlu Muslihiddin'e fermanında ise elkab,

¹⁰² Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.9.(Dubrovnik Arşivi E007); Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.53-54.

¹⁰³ COA, TSMA, 5947 / 751-47. Halil İnalçık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987), s.224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.13.

¹⁰⁴ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.105.

¹⁰⁵ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.17.(Dubrovnik Arşivi, E 010) Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.57-58.

¹⁰⁶ COA, TSMA, E, 6457. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.23.

¹⁰⁷ COA, A, DVN, 1-1; a.g.e., s.27.

¹⁰⁸ COA, A, NŞT, 1-1; a.g.e., s.31.

“*Sene semânîn ve semâne mi’e Cemâziye’l-evvelinin gurreinden Bursa ve İstânbul ve Tokat ve Amasya ve Trabzon ve Kastamonu mîzânın dutan Ahî oğlu Muslihiddîn...*” şeklinde¹⁰⁹ görevin hangi tarihlerde verildiği ifadesi ile birlikte gösterilmiştir.

H. Zi’l-hicce 883 / M. Şubat-Mart 1479 tarihli Fatih Sultan Mehmed’in fermanının aslının bir sureti olan belgede elkab, “*İftihârü’l-kuzât beyne’l-müslimîn ihtiyârü’l-vülât lede’l-muvahhidîn ma’denü’l-fazli ve’l-yakîn*” şeklindedir.¹¹⁰ Bahsi geçen belge, fermanın suretidir. Belgede, da‘vet ve tuğra kısmının yerine “*Sûretü’l-hükmi’s-sultânî ve’t-tevki-i’l-hâkânî*” (Sultanın hüküm sureti ve yazılı emridir) cümlesi yer aldıktan sonra, elkab kısmına geçilmektedir.

H. 24 Zi’l-hicce 884 / M. 7 Mart 1480 tarihli “*Sûretü’l-hükmi’s-sultânî*” cümlesi ile başlayan Fatih Sultan Mehmed’e aid ferman sureti diğerlerinden farklı olarak “*Mefâhirü’t-tüccâr*” elkabı ile “*İskenderiye’ye giden mavnaları kirâya dutan*” tüccara hitaben yazılmıştır.¹¹¹ Buradaki elkab fermanın muhatabının yaptığı iş / ticaret ile ilişkilendirilerek yazılmıştır.

H. Receb 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli Fatih Sultan Mehmed’in lalasına yazmış olduğu fermanda elkab “*Hükm-i menşûr-ı şerîf-i sultânî ve fermân-ı mebrûr-ı münîf-i hâkânî nüffîze bi’l-avni’r-Rabbânî ve emri’s-Samedânî oldur ki, bundan akdem merhûm ve mağfûrun-leh babam tâbe serâhü umdetü’l-vüzerâ’i’lfihâm kîdvetü’l-ümerâ’i’l-izâm [...]* a’yânü’l-emmâre hazariyyü’l-hazâratî’l-âliye müşîrû’d-devleti’l-gâlibe el-mahsûs bi-inâyeti’l-meliki [...] *Lalam İshâk Paşa*” şeklinde uzun tutulmuştur.¹¹²

H. Şa‘ban 886 / M. Eylül-Ekim 1481 tarihli II. Bayezid’in Dönemi’ne ait tespit edilen en erken tarihli fermanda elkab kısmı, “*İftihârü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’ş-şerâ’ ve’l-hükkâm*” şekliyledir.¹¹³

H. Rebi‘ü’l-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihi II. Bayezid’ in Hoça kadısına fermanında elkab kısmı; “*Mefâhirü’l-kuzâtü’l-müslimîn merci’-i vilâtü’l-mü’minîn...*”

¹⁰⁹ COA, MŞH, ŞSC, d. 2478 / vr. 62b. a.g.e., s.37.

¹¹⁰ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73m-a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.45.

¹¹¹ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 282b. a. g. e., s.63.

¹¹² COA, AE, SMMD, II. 1/33-1; a. g. e., s.73.

¹¹³ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 97,117.

şekliyleydir. Yine aynı fermanın metninde ikinci elkab kısmı, bir kale muhafızına hitaben “*mefharü’l-mu‘temedin ve’l-müstahfızın nev dizdâr zîde kadrühû*”¹¹⁴ şeklindedir.

H. 891 / M. 1486 tarihli II. Bayezid’in vezîriâzam Davud Paşa’ya fermanında elkab, “*Fahrü’l-ümerâi’l-izâm kıdvetü’l-küberâ-i’l-kiram zülkadri ve’l-ihtişâm essârimü’s-samsamü’l-muhtas el-melikü’l-allâm*” şeklindedir.¹¹⁵ H. 5 Şa‘ban 891 / M. 6 Ağustos 1486 tarihli II. Bayezid’in Hersek ili sancakbeyi ve Drin kadısına fermanında kullanılmış iki elkab bulunmaktadır. Birinci elkab kısmı, sancakbeyine hitaben, “*İftihârü’l-ümerâ ve’l-ekâbir câmi‘ü’l-me‘âlî ve’l-mefâhir hâiz-i kasbetü’s-sabık*” şeklindedir. Elkab “*Hersek ili sancakbeyi*” diye devam etmektedir. Fermanın devamında ikinci elkab kadıya hitaben, “*Mefharü’l-kuzât ve’l-hükkâm*” şeklindedir. Bu elkab “*Mevlânâ Drin kadısı*” diye devam etmektedir.¹¹⁶

H. Şa‘ban 892 / M. Temmuz-Ağustos 1487 tarihli II. Bayezid’in fermanındaki elkab “*Kıdvetü’l-âli ve’l-e‘âzîm cami‘-i cemi‘ü’l-meâli ve el-mekârim zü’l-mecdi’l mücîd ve’l-izzi’l-muhalled*” şeklindedir. Bu elkab, “*Kâsım Paşa*” ya hitaben hazırlanmıştır ve ilk defa “*zü’l-mecdi’l mücîd ve’l-izzi’l-muhalled*” elkabı geçmektedir. Fermanında ikinci elkab ise “*Mefhârü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’s-şerâ‘ ve’l-ahkâm*” şeklindedir. Bu elkab, Mevlânâ Selânik kadısına hitaben yazılmıştır.¹¹⁷

H. 19 Ramazân 896 / M. 26 Temmuz 1491 tarihli II. Bayezid fermanlarından Hersek ili sancakbeyine “*İftihârü’l-ümerâi’l-kirâm mümtâzü’l-küberâi’l-fihâm sâhibü’l-îz ve’l-ihtişâm*” şeklinde elkab yazılmıştır. Bu elkabda ilk defa “*sâhibü’l-îz*” ibâresi geçmektedir.¹¹⁸ Yine II. Bayezid’e ait H. 3 Cemâziye’l-âhir 897 / M. 2 Nisan 1492 tarihli fermanında “*sâhibü’l-îz*” ibâresi Hersek ili sancakbeyinin elkabında yazılmıştır.¹¹⁹

H. 28 Rebi‘ü’l-âhir 905 / M. 2 Aralık 1499 tarihli fermanında “*İftihârü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’s-şerâ‘ ve’l-ahkâm mümeyyizü’l-helâl ve’l-harâm*” şeklindedir.¹²⁰ H. Şa‘bân 906 / M. 12-20 Mart 1501 tarihli fermanında Selânik kadısı Mevlânâ Zeynel Abidin için

¹¹⁴ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.65-66.

¹¹⁵ COA, TSMA, 5592-1 / 747-6.

¹¹⁶ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VII b, 70-71.

¹¹⁷ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.66, 120.

¹¹⁸ a. g. e., s. Taf. XI a, 88-90.

¹¹⁹ a. g. e., s. Taf. XI b, 92-93.

¹²⁰ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 70, 124.

“*Akzâ kuzâtî'l-islâm evveli vülâtî'l-enâm yenbi'ü'l-fazl ve'l-keâm*” şeklinde farklı bir elkaba yer veriliyor.¹²¹

H. Muharrem 909 / M. Haziran-Temmuz 1503 tarihli II. Bayezid'e ait Mevlânâ İznik kadısına hitaben yazılan fermanında elkab, “*Akzâ-ı kuzâtî'l-müslimîn, evlâ-ı vülâtî'l-muvahhidîn*” şeklindedir.¹²² H. 912 / M. 1506 tarihli fermanında elkab “*Akzâ-ı kuzâtü'l-müslimîn, evlâ-ı vülâtü'l-mü'minîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn*” şeklindedir.¹²³

H. 11 Şa'bân 917 / M. 3 Kasım 1511 tarihli fermanın elkabı “*Fahrü'l-ekâbir ve'l-e'âlî haviyü'l-mehâmid*” şekli ile yukarıda verilen örneklerden farklılık göstermektedir. Bu ferman oğlu şehzâde Ahmed'in Turgudoğlu Musa Bey'e gönderdiği askerleriyle birlikte silahlı olarak yanına gelmesi için yazılmıştır.¹²⁴

II. Bayezid'den sonra tespit edilen en erken tarihli Yavuz Selim dönemine ait ferman H. Rebi'ü'l-âhîr 918 / M. Haziran-Temmuz 1512 tarihli ferman suretidir. Bu fermanında elkab, sancakbeyine hitaben “*Fahrü'l-ümerâ ve'l-ekâbir müstecmiu'l-meâli ve'l-mefâhir azizü'l-vücûd şerifü'l-anâsır el-mahsus bi-inâyetillahi'l-veli*” şeklindedir.¹²⁵

H. 23 Zi'lhicce 918 / M. 1 Mart 1513 tarihli Mevlânâ Nova kadısına yazılan fermanında, “*Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keâm...*” şeklinde¹²⁶ yazılmışken, H. 6 Cemâziye'l-evvel 919 / M. 10 Temmuz 1513 tarihli Selânik kadısına hitaben yazılan fermanında, “*Mefhârü'l-kuzâtü'l-müslimîn vilâtü'l-mü'minîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn*” şeklindedir.¹²⁷

H. Zi'lhicce 919 / M. Ocak-Şubat 1514 tarihli fermanında iki elkab kullanılmıştır. Birinci elkab sancakbeyine hitaben, “*Kıdvetü'l-ümerâ-i'l-kirâm umdetü'l-küberâ-i'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm...*” şeklindedir. İkinci elkabda kadıya hitaben, “*Mefhârü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keâm...*” şeklindedir.¹²⁸

¹²¹ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.6-7.

¹²² COA, TSMA, E, 0592 / 3290.

¹²³ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.87-88, 125.

¹²⁴ COA, TSMA, E, 566-10 / 3062-18.

¹²⁵ COA, TSMA, E, 3057 / 566-5; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.489

¹²⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair”, *Belleten*, c.5 (1941), s. 128.

¹²⁷ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 47, 129.

¹²⁸ a. g. e., s. 77-78, 130.

Son olarak H. Recep 921 / M. Ağustos-Eylül 1515 tarihli Yavuz Selim'in Ali Bey isimli şahsa hitaben yazdığı fermanında elkab, “*Kıdvetü'l-umerâi'l-kirâm üsvetü'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihiram ve'l-mecd-i ihtişam feleki'l-himam meleki's-şiyem el-muhtas bi-mezid-i avâtıfı meliki'l a'la*” şeklindedir.¹²⁹

4. Dua

Fermanlarda dua, muhatabın ismi ve elkabından hemen sonra muhakkak yer alır ve elkabda olduğu gibi mevkilere göre farklılık gösterirdi. Fakat elkaba göre daha kısa tutulurdu. Müslüman ve gayr-i müslimler için yazılan dualarda birbirinden farklıydı. Dua, belgenin muhatabı olan şahsa iyi dilekler içerirdi. Tespit edilebilen erken dönem fermanları içerisindeki dua kısımları sırasıyla aşağıdaki şekillerdeki gibidir;

H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman Çelebi'nin Zihne kadısına fermanında kadı için dua, “*dâme fazlühü*” şeklindedir.¹³⁰

H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in fermanında sancakbeyine hitaben dua, “*dâme izzühü*” şeklindedir.¹³¹ Sancakbeylerine hitaben yazılmış diğer fermanlarda da aynı dua şekli görülmektedir.

H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in Babanoğlu Ali'ye fermanında dua, “*zîde kadrühü*” şeklindedir.¹³² Bu dua, dîvan kâtibleri, dergâh-ı âlî çavuşları ve sipahiler için kullanılırdı.¹³³ H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in fermanında dua “*etâla'llâhü bekâhü*” şeklindedir.¹³⁴

H. Şa'bân 884 / M. Ekim-Kasım 1479 tarihli Fatih Sultan Mehmed'e ait bir başka fermanında önceki örneklerden farklı olarak ömrü uzun olsun anlamında “*tâle bekâhu*” dua şekli kullanılmıştır. Bu belgenin muhatabı oğlu Bayezid yani şehzâdedir.¹³⁵

¹²⁹ COA, TSMA, E, 8277 / 858-29.

¹³⁰ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

¹³¹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

¹³² COA, TSMA, E, 6457. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.23.

¹³³ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.108.

¹³⁴ COA, AE, SMMD, II, 1/67. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.35.

¹³⁵ COA, AE, SMMD, II, 1/24. a.g.e., s. 59.

H. Receb 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in lalaya hitaben hazırlanmış fermanında dua, “*dâmet me‘âlîhî*” şeklindedir.¹³⁶ H.891/M.1486 tarihli II. Bayezid'in Vezîriâzam Davud Paşa'ya fermanında dua; “*dâme ikbâlühü*” şeklindedir.¹³⁷ Bu dua beylerbeyi için kullanılırdı.¹³⁸

H. 4 Zi'lhicce 902 /M. 26 Ağustos 1497 tarihli II. Bayezid'in hükmünde diğer dua şekillerinden farklı olarak Kasım Paşa'ya hitaben “*dâme ulüvvühü*” şeklinde duaya yer verilmiştir.¹³⁹ Bu dua şekli dârüssa‘âde ve bâbüssa‘âde ağaları içinde kullanılırdı.¹⁴⁰

Vesikanın Muhtevası / Metni

1. Nakil / İblağ

Fermanların birinci bölümünü oluşturan giriş protokolü (da‘vet, tuğra, elkab, dua) kısımlarından sonra fermanın ikinci bölümden ilk sırada “*nakil / iblağ*” yer alır. Fermanın yazılmasına sebep olan olayların çıkış sebebini, şartlarını izah eden ve fermanın konusuna giriş yapılan kısma nakil / iblağ denir. Bu kısım fermanın varoluş sebebini açıklar.¹⁴¹ Nakil kısmı, konusunun önemine veya olayın niteliğine göre kısa veya uzun tutulurdu. Bazen tek bir cümle şeklinde özet tutulurken, bazende fermanın büyük kısmını bu kısım oluştururdu.¹⁴²

H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410- Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman Çelebi'ye ait tespit edilebilen ilk fermanında bu kısma “*işbu biti götüren Kostunbu keşişi geldi şöyle bildirdi*” şeklinde giriş yapılarak, mesele anlatılmaktadır.¹⁴³ Bu kısımdan sonra da gerekli emir verilmektedir.

H. Zi'l-hicce 850 / M. Şubat-Mart 1447 tarihli II. Murad'a ait başka bir fermanında “*bilesiz ki dârendegân-ı tevki‘-i*” ile nakil / iblağ'a geçilmektedir. Fermanında bu kısım “*Aynoros*

¹³⁶ COA, AE, SMMD, II, 1/33-1. a.g.e., s.73.

¹³⁷ COA, TSMA, 5592-1 / 747-6.

¹³⁸ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.107.

¹³⁹ a. g. e., s.68, 123.

¹⁴⁰ a. g. e., s.107.

¹⁴¹ Büşra Aktaş Kütükçü, “Osmanlı Diplomatîğinde Ahidnâme Formunun Doğuşu ve Gelişimi (XIV-XVI. Yüzyıllar)” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022), s.141.

¹⁴² Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.108.

¹⁴³ Johannes Niehoff-Panagiotidis, Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

*keşişleri gelüp şöyle bildirdilerki evvelden koyun adedin cem ‘ edenleri bizden koyun adedi talep ettükleri yokdur vire gelmedük bize methâl etmezlerdi şimdi üşendürür oldular deyü”” şeklindedir.*¹⁴⁴

H. Zi’l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli Fatih Sultan Mehmed dönemi fermanında, “*bundan öndin Hacı Hüseyin nâm kimesnenin fukarâ-yı Medîne’ye deyni olduğuçün emlâkini satdurmağı emr itmişdüm*” şekliyledir.¹⁴⁵

H. Cemâziye’l-evvel 876 / M. Ekim-Kasım 1471 tarihli Fatih Sultan Mehmed’e ait fermada yukarıdaki örneklerden farklı olarak, “*şimdiki halde dergâh-ı mu‘allâmda şöyle istimâ’ olundu ki Dubrovnik kâfirleri Nertuk kenârında ağaçdan hisâr yaptılar deyü kapumda teftiş olundu inkâr itdiler.*¹⁴⁶” şeklindedir. Fermanında, altı çizili kısımda belirtilen “*dergâh-ı mu‘allâmda şöyle istimâ’ olunduki*” ile belgenin yazılmasına sebep olan konunun Dîvân-ı Hümâyûn’ da dinledildiği anlaşılmaktadır.

H. Cemâziye’l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Fatih Sultan Mehmed’in Siroz kadısına yazılan fermanında “*bundan evvel sana hükm-i şerîf irsâl idüp emr eylemiş idüm ki Glahovik Oğlunun Siroz tevabiinde olan mülk köyünü hâss eyledüm*” şeklinde nakil / iblağ’ a yer verilmiştir.¹⁴⁷ Fermanında geçen “*bundan evvel*”, konunun daha evvel görüşüldüğünü belirtir.

Fermanlar da bazen isimden önce fermanı getiren kastedilerek “*dârende-i ferman*” veya “*dârende-i hümâyûn*” gibi sözlerle nakil kısmına başlanırdı. H. Rebi‘ü’l-evvel 879 / M. Temmuz-Ağustos 1474 tarihli Fatih Sultan Mehmed’in Amasra kadısına fermanında bu kısım, “*dârende-i hükmü hümâyûn Yusuf Fakîh nâm kimesne kapuma gelüp avratum bir niçe altunun incüsün bana hibe itdi ben dahî alup kabz etdüm sonra İbrahim adlu kardaşı telbis ile devlet eteğinden Borlu Kadısına hüküm getürdü mazmûnu bu kim kız karındaşım bir kimesneye virdüm idi elindeki rızkı cebr idüp ve işkenceler idüp aldı deyü ve benümle kadiya beraber oldukda hükm-i şerîf içinde kayd olan da ‘vâsın koyup kız kardaşım buna*

¹⁴⁴ a. g. e., s. 70-73.

¹⁴⁵ COA, AE, SMMD, II, ½. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.5. İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair”, *Belleten*, c.5 (1941), s. 119.

¹⁴⁶ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.11.(Dubrovnik, E 008)

¹⁴⁷ COA, TSMA, 5947 / 751-47. Halil İnalcık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987), s. 224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.13.

virmezden öndin rızkı bana hibe etmiş idi deyû tenâkuz-ı da ‘vâ eyledi kadı dahî benüm rızkumu alup ana virdi hilâf-ı şer‘ bana hayf oldu deyû bildirdi” şeklindedir.¹⁴⁸

H.891/M.1486 tarihli II. Bayezid’in Vezîriâzam Davud Paşa’ya fermanında bu kısımda, “*tevkî ‘-i refî‘ âlişân vâsıl olacak*” bağlayıcı cümlesinden sonra “*şöyle bilesin ki*” cümlesi ile direk konu için emre geçilmiştir.¹⁴⁹ Bu cümleinin farklı bir şeklini H. 4 Cemâziye’l-evvel 893 / M. 16 Nisan 1488 tarihli II. Bayezid’in Hersek sancakbeyi ile Foça kadısına fermanında “*bilesiz ki sene erbe‘a ve semânîn ve semâne mi‘e muharremi gurreinden Bosna ve Hersek*” şeklinde görmekteyiz.¹⁵⁰ Burada ayrıca tarih bilgi de yer almaktadır.

Yavuz Selim’e ait H. 23 Zi’lhicce 918 / M.1 Mart 1513 tarihli fermanında “*hâliya şöyle istima olunurki*” cümlesi ile nakil’e giriş yapılmıştır.¹⁵¹ Yine Yavuz Selim’e ait H. Muharrem 919 / M. Mart-Nisan 1513 tarihli fermanında “*hâle emr-i şerîfim şunun üzerine sâdır olduki*” şeklinde yapılmıştır.¹⁵² Bu fermanında geçen *emr-i şerif*’ten anlaşılacağı üzere bazen nakil/iblağ kısmında ferman kelimesi ve ferman kelimesin eş anlamlısı olan emir kelimesi kullanılmıştır.

Yavuz Selim’e ait H. Recep 921 / M. Ağustos-Eylül 1515 tarihli fermanında nakil / iblağ kısmında, “*düstur-ı mükerrem müşiri’l-mufahham mütemmimi mehâmmü’l-enâm bire‘isâib müdebbiru himuru cünub bi’l-fikri sâbık[...]* kulle-i ve han henek-i hücce-i hecâ zü’d-devlet-i verrâsihati ve’l-izzeti’l-bâziçe el-mahfuf bi sunûf-ı letâif-i avâtıf-ı meliki’l-âlâ veziriâzâm Sinan Paşa edâmallahü teala mealihıyî...” şeklinde bir vezir için hazırlanan elkab ve dua kısmına da yer verilmiştir.¹⁵³

2. Emir / Hüküm

Nakil / İblağ kısmında fermanın yazılma nedeni açıklandıktan sonra konu üzerine verilen emre geçilir. Emir kısmı iki kısımdan meydana gelir. Rükün genelde “*imdi vech-i meşrûh üzere*” cümlesi ile başlayıp, “*fermân-ı âlişanım sâdır olmuştur*” cümlesi ile son bulur. Nakil kısmında anlatılan konu hakkında sultanın tutumu emir kısmında belirtilir. Burada

¹⁴⁸ COA, TSMA, E, 10737-7. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s. 25.

¹⁴⁹ COA, TSMA, E, 5592-1 / 747-6.

¹⁵⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII a, 73-75.

¹⁵¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyurulduklara Dair”, *Belleten*, c.5 (1941), s. 128.

¹⁵² COA, TSMA, E, 6185-181 / 754-101; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.495.

¹⁵³ COA, TSMA, E, 8277-1 / 858-29.

konu hakkında doğru ve gerekli olan, öncesinde benzer konuda verilmiş olan cezaya değinilir.¹⁵⁴

Elimizdeki ilk belge olan H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman Çelebi'ye ait fermanında “*imdi mektub vâsıl olacak*” cümlesi ile bu kısma giriş yapılmaktadır. Belgenin devamında “*sen kendünün ol sınırın üzerine varasın şer’le sorasın göresin şol evvelden merhûm Hayreddin Paşa ittüğü sınuru buldu aldıysa giru mecâl vermeyesin sınırın alıveresin şol evvelden Hayreddin Paşa eylediği sınuru bozdurmayasın ol karar üzere dursun husumeti kat’ idesin ayruk bu keşiş şikâyetli olmaya*” emir kısmı yer almaktadır.¹⁵⁵

Fermanlarda “*buyurdum ki*” ifadesini¹⁵⁶ erken dönem fermanlarının bazılarında “*gerekdir ki*” şeklinde görmekteyiz. Örneğin Fatih Sultan Mehmed’in H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli fermanında bu kısım “*gerekdir ki gönderesiz...*” şeklinde devam etmektedir.¹⁵⁷ Yine Fatih Sultan Mehmed’in H. Zi’l-ka‘de 875 / M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli fermanında bu kısım “*İmdi gerekdir ki...*” şeklindedir.¹⁵⁸ Fatih Sultan Mehmed’in H. Cemâziye’l-evvel 876 / M. Ekim-Kasım 1471 tarihli fermanında “*Eyle olsa gerekdir ki*” şekliyledir.¹⁵⁹ Fatih Sultan Mehmed’e ait H. Cemâziye’l-evvel 877/M. Ekim-Kasım 1472 tarihli ferman da ise bu kısmı “*Eyle olsa buyurdum ki*” şekli ile görmekteyiz.¹⁶⁰ Bu dönemde her iki ifadenin de kullanıldığı tespit edilen belgelerden anlaşılmaktadır.

3. Te’kid / Tehdid

Fermanlarda nakil / iblağ kısmı, fermanın yazılma sebebinin yer aldığı, açıklandığı bölümdür.¹⁶¹ Fermanlar bir konu veya duruma bir karar getirmek maksadı ile yazıldıkları

¹⁵⁴ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.109-110.

¹⁵⁵ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

¹⁵⁶ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.110.

¹⁵⁷ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

¹⁵⁸ a. g. e., s.9. (Dubrovnik Arşivi E007). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.53-54.

¹⁵⁹ a. g. e., s.11. (Dubrovnik Arşivi, E 008)

¹⁶⁰ COA, TSMA, E, 5947 / 751-47. Halil İncalcık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987), s. 224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları), s.13.

¹⁶¹ a. g. e., s.402.

için ferman gönderilen vazifeli emrin hususunu hızlıca yerine getirmesi gerekmektedir. Vazifelilerin ihmalleri veya kendilerini aşan sebepler sonucunda bu sürecin bazen çok fazla istenildiği gibi gitmediği bazı ferman metinlerinden veya mühimme defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu sebeple bazen fermanların sağlamlaştırılmasına yani te'kidine ihtiyaç duyulurdu. Te'kidine ihtiyaç duyulan durumlarda, vazifelinin de ihmâli veya beceriksizliği söz konusu olduğu için yazılan ikinci fermana bir de tehdit kısmına yer verilirdi.¹⁶² Emrin hızlı bir şekilde yerine getirilmesi maksadı ile gönderilen isti'cal emirleri de te'kid fermanları grubunda yer alırlar. Mühimme defterlerindeki bazı hükümlerin üzerinde yazmakta olan “*isti'cal olunmuştur*” veya “*tekrar isti'cal olunmuştur*” ibareleri bazı hükümlerin gerçekte birden fazla gönderildiğini kanıtlamaktadır. Bir müracaat üzerine fermanın te'kidi halinde, önceki fermanın arasında emrin aksine bir ferman çıkıp çıkmadığı ilgili kalemlerin tutmuş olduğu kayıtlardan kontrol edilir. Bir fermanın geçerli olması için tuğrasını taşıdığı padişahın halen tahtta olması gerekliydi. Eğer tahtta bir değişiklik var ise ferman yeni padişahın tuğrası ile yenilenirdi. Buna ferman tecdîdi denirdi. Eski fermanlarda merkezde toplanırdı.¹⁶³

Fermanların birçoğunda emir kısmından sonra “*şöyle bilesiz alâmet-i şerife i'timad kılâsız*” şeklinde te'kid / tehdit kısmı yer alır. Ferman gönderilen görevlinin ihmâli veya beceriksizliği vb. gibi sebepler sonucunda emrin yerine getirilmemesiyle fermanların te'kidine gerek duyulur ve ikinci gönderilen fermana bir de tehdit kısmına yer verilir.¹⁶⁴ Fermanlarda bu, “*şöyle bilesiz ona göre amel eyleyesiz bir dürlü dahî etmeyesiz*”, “*bir dürlü dahî etmeyesiz ve tekrar arza muhtaç eylemeyesiz*”, “*ihmâl ü müsâhale etmeyesiz, şöyle bilesiz*”, “*özü ü bahâne etmeyesiz şöyle bilesiz*”, “*imdi siz dahî ana göre amel edesiz*” ve bazende “*Şöyle bilesiz bu babda hiçbirinizden adem-i ihtimam istima' olunmaya ve illâ sizden bilünür şöyle bilesiz, tamam ihtimâm eyleyesiz*” gibi daha uzun şekliyle görülür.¹⁶⁵ Örneklerde olduğu gibi bazen fermanlarda bu kısım daha da uzun ve aynı zamanda vurgulu olarak görülmektedir.¹⁶⁶

¹⁶² COA, TSMA, nr. E 664/66. Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.401.

¹⁶³ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.118.

¹⁶⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.401.

¹⁶⁵ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.111.

¹⁶⁶ Orhan Sakin, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Okuma Kılavuzu*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015), s. 188.

H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410- Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman Çelebi'nin fermanında emir'den sonra “*şöyle bilesin*” ile başlayan bu kısma yer verilmiştir. Ferman, “*ziyâde sipariş hacet değüldür bitilerine i ‘timâd kılasın*” şeklinde bitmektedir.¹⁶⁷ H. Safer 828 / M. Aralık 1424-Ocak 1425 tarihli II. Murad’a ait fermanında “*şöyle bilesin*” ile cümleye başlanılmış devamında da “*alâmet-i şerîf üzere i ‘timâd kılup ve mazmûnu tahkik bilesün*” ile tamamlanmıştır.¹⁶⁸

Fatih Sultan Mehmed’e ait erken dönem fermanlarda, diğer fermanlarda sıklıkla görmüş olduğumuz “*şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i ‘timâd kılasız*” te’kid / tehdid kısmı yer alır. Bu dönemde bundan farklı şekillerde de te’kid / tehdidler görülmektedir. Örneğin H. Zi’l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli fermanında “*şöyle bilesiz, biti tahkik bilip, alâmet-i şerîf üzere i ‘timâd kılasız*” şeklindedir.¹⁶⁹ H. Cemâziye’l-âhir 881 / M. Eylül-Ekim 1476 tarihli ferman da bu kısım diğerlerinden farklı ve uzun olarak, “*şöyle bilesiz bu bâbda tekrâr arz etmelü eylemeyesiz bir kere sorasuz şer‘le muvâfık fasl olmuş kazıyye-i ibkâ edesüz şer‘-i şerîfe muhâlîf temerrüd edeni yazup bildiresiz alâmet-i cihân-mutâ‘ üzere i ‘timâd kılasız*” şeklinde düzenlenmiştir.¹⁷⁰ H. 22 Zi’l-hicce 883 / M. 16 Mart 1479 tarihli fermanında “*şöyle bilesiz ihmâl ve te’ahhur etmeyesiz ve beytü’l-mâli siz kendü âdemlerünüze bel‘ etdirmeyesiz ki âmiller dahî kapuma arz etmelü olmayalar bilmiş olasız alâmet-i şerîf üzere i ‘timâd kılasız*” şeklinde düzenlenmiştir.¹⁷¹ H. Rebi‘ül-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli fermanında bu kısım sadece “*bu bâbda bir dürlü dahî etmeyesiz şöyle bilesiz*” şeklindedir.¹⁷² H. Receb 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli fermanında farklı olarak “[*biti mutâla‘a*] kılanlar tahkik bilüp alâmet-i kişver-güşâ-yı cihân üzere i ‘timâd ideler” şeklindedir.¹⁷³

¹⁶⁷ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

¹⁶⁸ a. g. e., s.35-37.

¹⁶⁹ COA, AE, SMMD, II, 1-2; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.5. İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyurulduklara Dair”, *Belleten*, c.5 (1941), s. 119.

¹⁷⁰ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.29. (Dubrovnik Arşivi E 014.)

¹⁷¹ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr.76b; a.g.e., s.47.

¹⁷² Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.69. (Dubrovnik Arşivi, E 021)

¹⁷³ COA, AE, SMMD, II, 1/33-1; a.g.e., s. 73.

II. Bayezid dönemine ait fermanlarından, H. Şa‘bân 892 / M. Temmuz-Ağustos 1487 tarihli II. Bayezid fermanında “*Temerrüd ve muhâlefet edenleri seğirdesiz eslemeyene yazıp, dergâh-ı mu‘allâma i‘lâm idesiz*” şeklinde görmekteyiz.¹⁷⁴

II. Bayezid döneminde te‘kid kısmı diğerlerinden farklı olarak H. 22 Cemâziye’l-evvel 894 / M. 23 Nisan 1489 tarihli fermanında “*bir dürlü dahî etmeyesiz bu bâbda gereği gibi ihtimâm edesiz tekrar arza muhtac eylemeyesiz*” şeklindedir.¹⁷⁵ H. 912 / M. 1506 tarihli II. Bayezid’in fermanında te‘kid, “*şöyle bilesiz ve ba‘de’n-nazar bu hükm-i şerîfi ellerinde ibka idesiz ve zülm ve te‘addin ittirmiyesiz alâmet-i şerîfe i‘timâd idesiz.*” şeklindedir.¹⁷⁶ H. 14 Safer 914 / M. 14 Haziran 1508 tarihli II. Bayezid’in Kili kadısına fermanında “*şöyle bilesiz vech-i mehmur üzere amel idüp alâmet-i şerîfe i‘timad kılasın*” şeklinde te‘kid / tehdid kısmı görülmektedir.¹⁷⁷

Yavuz Selim dönemi fermanlarında te‘kid çoğunlukla “*şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i‘timad kılasız*” veya yalnızca “*alâmet-i şerîfe i‘timâd idesiz*” şeklindedir. Bu örneklerden farklı olarak H. Recep 921/M. Ağustos-Eylül 1515 tarihli fermanında “*şöyle bilesiz alâmet-i şerîf-i kişver kûşâya i‘timad ve i‘tikad kılasız*” şeklindedir.¹⁷⁸

Son Protokol

1. Tarih

Fermanlarda te‘kid / tehdid kısmından sonra tarih kısmına yer verilirdi. Genelde bu kısım “*tahrîren fî*”, “*kütibe fî*” veya “*hurrire fî*” ibaresi ile başlar ve gün ay ve yıl sırasına göre Arapça yazılırdı. Fermanlarda hicri takvime göre tarih yazılmış ve ay adları, sıfatları ile verilmiştir. Tarihin yazılışı fermanın cinsi veya yazılmış olduğu büroya göre farklılık göstermekte idi. Örneğin mâliyeden yazılmış fermana tam tarih yazılırken, dîvandan yazılanlara genelde evâil, evâsıt, evâhir denilen ayın ilk, orta, son onar gününü temsil eden terimleri kullanmak tercih edilmiştir.¹⁷⁹ Erken döneme ait fermanlarda tarih kısmı geneli

¹⁷⁴ a. g. e., s. 66, 120.

¹⁷⁵ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII b, 78-79.

¹⁷⁶ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.87-88, 125.

¹⁷⁷ COA, TSMA, E, 8938 / 881-35.

¹⁷⁸ COA, TSMA, E, 8277-1 / 858-29.

¹⁷⁹ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.113.

itibariyle evâil, evâsıt, evâhir denilen ayın ilk, orta ve son onar gününü temsil eden terimler ile verilmiştir. H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli Emir Süleyman Çelebi'ye ait elimizdeki ilk belge de tarih kısmı "*Tahrîren fî evâil-i şehri Ramazân sene selâse aşer ve semâne mi'e hicriyye*" şeklinde Arapça verilmiştir.¹⁸⁰

Fatih dönemine ait fermanların genelinde tarih kısmının yukarıda örnekleri verilen erken tarihli fermanların tarih kısımları ile aynı usulle yazıldığı görülmektedir. Örneğin H. Zi'l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli fermanla tarih, "*tahrîren fî evâhir-i Zi'l-hicce sene ihdâ ve seb'in ve semâne mi'e*" şeklindedir.¹⁸¹

Fatih Sultan Mehmed'e ait fermanlarda bazen tarih kısmının gün olarak verildiği de görülmektedir. Örneğin H. 7 Cemâziye'l-âhir 882 / M. 16 Eylül 1477 tarihli fermanla tarih kısmı "*Tahrîren fî'l-yevmi's-seb'a min şehri âhir-i Cumâdeyn sene isnâ ve semânin ve semâne mi'e*" şeklindedir.¹⁸² Bu fermanın mâliyeden çıkmış olması tarihin gün ile verilmesine sebep olmuştur.

H. 882 / M. 1478 tarihli Fatih Sultan Mehmed'e ait fermanla tarih bilgisinin ilk defa metin içinde verildiğini, te'kid / tehdid kısmından sonra gelen tarih kısmının yalnızca "*Tahrîren fî*" ibaresinden oluştuğunu görmekteyiz. Fermanla emir kısmının ikinci bölümüne işaret eden "*gerekdir ki*" ibaresinden sonra "*isnâ ve semânin ve semâne mi'e yılında vaki' olan Safer ve Rebî'ayn ayları mûcibi için*" şekli ile yalnızca ay ve yıl bilgisini edinebiliyoruz.¹⁸³

H. 22 Zi'l-hicce 883 / M. 16 Mart 1479 tarihli Fatih Sultan Mehmed'e ait başka bir fermanla tarih kısmı, "*hurrire fî'l-yevmi's-sâni ve'l-işrin min şehri Zi'l-hicce min hicreti selâse ve semânin ve semâne mi'e*" şekliyledir.¹⁸⁴ Bu ferman da tarih kısmı için "*hurrire fî*" ibaresinde kullanıldığını görmekteyiz.

¹⁸⁰ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

¹⁸¹ COA, AE, SMMD, II, 1-2; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.5. . İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 119.

¹⁸² COA, A. NŞT, 1-1; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.31.

¹⁸³ COA, TSMA, 8582-1 / 873-19.

¹⁸⁴ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr.76b; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.47.

II. Bayezid dönemi fermanlarında da tarih kısmı Fatih Sultan Mehmed'in fermanlarının usulü ile devam etmektedir. Bu dönemde de gün bilgisi bazı fermanlarda verilirken bazı fermanlarda da evâil, evâsıt ve evâhir terimleri kullanılmıştır. H. Rebi'ü'l-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihli II. Bayezid'e ait fermanla tarih kısmı, "*Tahrîren fî evâsıt-ı ahirü'r-rebi'ayn sene semân semânin ve semâne mi'e*" şeklindedir.¹⁸⁵ "*Ahirü'r-rebi'ayn*" bu ifade (Rebi'ü'l-evvel / Rebi'ü'l-ahir) sonuncusu olan rebiü'l-ahir ayına işaret eder.

Son olarak H. 11 Şa'bân 917 / M. 3 Kasım 1511 tarihli II. Bayezid'e ait fermanla ilk defa gün ve yılın Arapça rakamlar ile yazıldığı görülmektedir. Fermanla tarih kısmı "*Tahrîren fî II (11) Şa'bân sene 917 (917)*" şeklinde verilmiştir.¹⁸⁶ II. Bayezid Dönemi'nden sonra Yavuz Selim Dönemi fermanlarının tarih kısmını incelediğimizde, yukarıda verilmiş olan örneklere benzer olduğu görülmektedir.

2. Mahall-i Tahrir

Fermanların nerede yazıldığını belirten ve sol alt köşede bulunan son kısma mahall-i tahrir denir. Ferman padişahın sürekli bulunduğu yerde yazılıyor ise (İstanbul, Edirne vs.) yer adının başına; "*bi-makam*", "*bi-medine*" sonuna ise "*el-mahrûsa*", "*el-mahmiye*" kelimeleri ilave edilirdi. Eğer ferman sefer sırasında geçici konaklanan bir yerde yazılıyor ise yer adının başına; "*bi-yurd-ı*", "*bi-sahrâ-yı*" veya "*bi-meştâ-yı*" sonuna ise herhangi bir sıfat getirilmezdi.¹⁸⁷ Elimizdeki belgeler arasında bu kısım ilk kez H. Zi'l-ka'de 830 / M. Ağustos-Eylül 1427 tarihli II. Murad'ın fermanında karşımıza çıkmaktadır. Fermanla bu kısım "*bi-makam-ı Alacahisar*" şeklindedir.

H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli Fatih Sultan Mehmed'in fermanında mahall-i tahrir, "*bi yurd-ı Gekbuze*"¹⁸⁸, H. Zi'l-ka'de 875 / M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli fermanla,

¹⁸⁵ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VI b, 65-66.

¹⁸⁶ COA, TSMA, E, 566-10 / 3062-18.

¹⁸⁷ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.113-114.

¹⁸⁸ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Aynı belgenin matbu şeklibaşka bir kaynaktan daha bulunmaktadır. Kaynak için bkz. Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

“*bi-makam-ı Konstantiniyye el-mahruse*” şeklindedir.¹⁸⁹ İstanbul’da yazılan fermanların çoğu Konstantiniyye ismi ile yazılmıştır.

II. Bayezid’in H. Rebi‘ü’l-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihli fermanında mahall-i tahrir kısmı, “*bi-makam-ı nevâhi-i Edirne*” şekliyledir.¹⁹⁰ Yavuz Sultan Selim’in H. Muharrem 919 / M. Mart- Nisan 1513 tarihli fermanının mahall-i tahrir kısmında da bu terim geçmektedir. Bu kez bu terim Bursa için kullanılmıştır.¹⁹¹

¹⁸⁹ a. g. e., s.9, 53-54.

¹⁹⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VI b, 65-66.

¹⁹¹ COA, TSMA, E, 6185-181 / 754-101; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.495.

C. FERMANLARIN YAZILIŞ SEBEPLERİ

İLE MENŞE'LERİ

1. Yazılış Sebepleri ve Hazırlanış Safhaları

Padişahın yazılı emri anlamına gelen fermanlar iki şekilde hazırlanırdı. Birincisi re'sen dediğimiz bir istek üzerine olmayıp padişahın kendi kararı ile doğrudan yazılırdı. Devleti ilgilendiren; sefer açılması, asker sevki, vergi vb. konularda ferman re'sen yani doğrudan doğruya hazırlanıp ilgili şahıslara gönderilirdi. İkincisinde sancakbeyi, kadı gibi görevlilerin veya halkın müracaatı üzerine, konunun Dîvan'da görüşülmesi üzerine ferman yazılırdı.¹⁹² Fermanların çoğunluğu ikinci sebep üzerine yazılırdı.

Osmanlı döneminde çözüme kavuşturulması gereken konular öncelikle Dîvan'a gelirdi. Daha sonra içerisinden gerekli olanlar padişaha yazılı veya sözlü bir şekilde arz edilirdi.¹⁹³ Emir veya hüküm olarak da isimlendirilen fermanların yazılması için birçok vazifelinin yazım işlemlerini yerine getirmesi gerekmekteydi. Bir konu hakkında ferman yazılmadan önce muhakkak konuya istinaden arzuhal, arz veya bir karar olması gerekliydi. Bürokratik işlemler gelen arz veya arzuhal kağıdının üzerinde yapıldı. Belgeye (arz/arzuhal) kâtiplerin der-kenârları yazıldıktan sonra amirlerinin telhisleri kaleme alınır ve daire amirleri tarafından “*sahh*” yazılarak onaylanırdı.¹⁹⁴

Fermanlar bazen de padişahın kendisi için hazırlanmış olan telhise, hatt-ı hümayûnu ile yazmış olduğu emir doğrultusunda yazılırdı. Daha sonra fermanın müsveddesinin hazırlanması için bazen arzın üzerine “*buyuruldu*”¹⁹⁵ ibaresi eklenir, bazen de fermanın yazılma sebebini içeren bir not yazılırdı.¹⁹⁶ Sadrazam, vezir ve beylerbeyinin yazdığı, emir içeren yazılı resmî belgelere buyuruldu denir. Defterdar ve kazaskerlerde Dîvan'da

¹⁹² Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.400. / H. Halit Atlı, *Örnek Çözümlemelerle Osmanlıca Edebi Metinler ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Hayrât Neşriyat, 2015.), s.53.

¹⁹³ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.400.

¹⁹⁴ Orhan Sakin, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Okuma Kılavuzu*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015), s.176.

¹⁹⁵ *Buyuruldular; sadrazam, vezir, kazasker, derterdar, kaptan-ı derya, beylerbeyi gibi üst düzey devlet görevlilerinin kendilerinden alt konumdakilere göndermiş olduğu yazılı emirlerdir. Şekil bakımından beyaz üzerine ve telhis üzerine olarak, çıkış yeri olarak da merkez ve taşra olmak üzere ikiye ayrılırlar.* H. Halil Atlı, *Örnek Çözümlemelerle Osmanlıca Edebi Metinler ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Hayrât Neşriyat, 2015), s.79.

¹⁹⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.400.

buyuruldu yazabilen diğer görevlilerdir. Buyuruldular re‘sen yazılabildiği gibi arz veya arzuhalin üzerine der-kenâr usulü ile de yazılırdı.¹⁹⁷

Fatih’in kânûnnamesine göre padişahın tuğrasını taşıyan hükümler ancak üç şahsın buyurulduları ile yazılabilirdi. Bunlardan birincisi olan sadrazam, idari ve siyasi işleri ile alakalı, ikincisi olan defterdar, mâliye işleri ile alakalı ve son olarak kazaskerler, şer‘i davalar ile yetkiliydiler.¹⁹⁸ Alınmış olan kararların Dîvan’da buyuruldunun çıkması sonucunda önce nişancı, reisü’l-küttab veya kâtiplerden birisi ferman için hüküm müsveddesi dediğimiz, daha temize çekilmemiş yazıyı hazırlardı ve ilgili yere gönderirdi.¹⁹⁹ Fermanın meydana gelebilmesi için buyuruldulara yapılan ilâveler belli şartları gerektiriyordu. Bu yapılan ilavelerde sadrazamın mutlaka “*sahh*” veya “*pençe*”si olmalıydı. Sâdarat Kethüdası ve reisülküttabın yapmış olduğu ilavelerde bu şart aranmazdı.²⁰⁰

Müsveddeyi kimin hazırlayacağı, konunun kimin görevi ile alakalı olduğu ile birebir ilişkiliydi. Örneğin konu bir arazi ise müsveddeyi nişancı hazırlardı. Konu eğer özel bir ilgi ve özen gerektiriyor ise müsvedde reisü’l-küttab, diğer kalanlarda genelde kâtipler tarafından hazırlanırdı.²⁰¹ Eğer müsvedde kâtip tarafından yazılmış ise reisü’l-küttab tarafından tekrar gözden geçirilirdi. Müsveddeler en son sadrazam tarafından buyuruldusu alınıp temize çekilirdi.²⁰² Sadrazamın re‘sen veya doğrudan doğruya olan emirlerine “beyaz üzerine buyuruldu” denirdi. Arz veya arzuhalin işleme alınıp, der-kenârının yapılması emrinin verilebilmesi için sadrazamın buyuruldusu gerekiyordu. Der-kenârların çıkarılmasından sonra, büro sorumlusu tarafından telhisi olunduktan sonra kararın uygulamaya geçesi yine sadrazamın buyuruldusu ile olurdu.²⁰³ Kanuncu ve mümeyyiz tarafından da okunup onaylanan fermanların arkasına, kisedar, tezkireci gibi üst amirler tarafından imza atılır ve daha sonra gerekli ferman yazılabilirdi.²⁰⁴

Bahsedilmiş olan tüm aşamaları geçen fermanların üzerine nişancı tuğra çeker, bazende vezirler onlara yardım ederdi. Her ne kadar ferman tebyiz edildikten sonra tuğra çekilse de

¹⁹⁷ Melek Kılıç, "Osmanlı Diplomatiğinde Beylerbeyi ve Sancakbeyi Arz, Mektup ve Buyurulduları (15-16. yüzyıllar)" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2024), s.34-36.

¹⁹⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, “Buyuruldu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6 (TDV, 1992), s.478.

¹⁹⁹ Orhan Sakin, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Okuma Kılavuzu*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015), s.212.

²⁰⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, “Buyuruldu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6 (TDV, 1992), s.478.

²⁰¹ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.400.

²⁰² Orhan Sakin, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Okuma Kılavuzu*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015), s.212.

²⁰³ Mübahat S. Kütükoğlu, “Buyuruldu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6 (TDV, 1992), s.479.

²⁰⁴ Orhan Sakin, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Okuma Kılavuzu*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015), s.176.

bazen fermanların önceden hazırlanmış tuğralı kağıtlara yazıldığıda olurdu.²⁰⁵ Tuğra, fermanlarda padişahın imzası hükmündeydi ve belgenin üzerine metinden önce, baş kısma muhakkak konulurdu. Padişahın tuğrası, yeni padişah tarafından belli örnekler üzerinden tespit edilir ve padişahın taht süresince de metin ve ahenk aynı kalırdı.²⁰⁶ Sıklıkla olmasa da bazen tuğrası olmayan fermanlar da vardı. Örneğin; H. 3 Rebi‘ü’l-âhir 1158 / M. 5 Mayıs 1745 tarihli “*Erzurum gümrük malından, Erzurum kalesi gönüllülerinin mevacibleri için ocaklık olarak tahsis edilen parayı gümrük emini vermediğinden behemehâl tahsil edilmesi emrini havi Anadolu Valisi ve Şark Seraskeri Yeğen Mehmed Paşa’ya gönderilmiş olan*” ferman nişansızdır.²⁰⁷ Bu tarz fermanlar ilk bakışta muhataba gönderilmediği için nişansız diye düşünülse de mühimme defterindeki kayıtlar, bazı fermanların tuğrasız olduğunu göstermektedir.²⁰⁸

Bazı durumlarda da ferman için önceden hazırlanmış kâğıtlar vardı. Örneğin Serdar-ı ekrem sıfatıyla sefere gönderilen sadrazamın sefer sırasında kullanabilmesi için beyaz tuğralı ahkâm kâğıtları hazırlanır, gönderilirdi. Padişahın İstanbul’da olmaması halinde muhafıza tuğralı kâğıt bırakılır veya gönderilirdi. Yine serdar tayin edilenler için, önceki gönderilen kâğıtların yetmemesi durumunda “*beyaz tuğra*”, “*beyaz tuğralı hükm-i şerîf*”, “*tuğralı beyaz ahkâm kâğıdı*” veya “*nişanlı kâğıt*”lar verilirdi.²⁰⁹

2. Ortaya Çıktığı Yerler / Menşe’lerine Göre Fermanlar

Fermanlar dîvandan ve mâliyeden olmak üzere iki farklı kurumdan yazılabilirdi. Dîvandan çıkan fermanlar sadrazam veya kazasker buyurulduları ile mâliyeden çıkan fermanlar ise defterdâr buyuruldusu ile hazırlanırdı. Sadrazam, mülkî işler ile defterdâr, mâli işler ile ve son olarak kazaskerler şer‘-i şerîf ile görülen davaların buyuruldusunu hazırlardı.²¹⁰

Dîvandan yazılan fermanlar

Dîvan-ı Hümâyûn’da Beylikçi veya Dîvân Kalemi’nde sadrazam ve kazaskerin buyurulduları ile yazılan fermanlardır. Bu fermanların özellikleri diğerlerine göre farklılık

²⁰⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.401.

²⁰⁶ Ayla Ersoy, “16.Yüzyılın Tezhipli Padişah Tuğraları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, 58(1989), s.14.

²⁰⁷ COA, TSMA, nr. E. 796-8.

²⁰⁸ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.116.

²⁰⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.401.

²¹⁰ a.g.e., s.401.

gösterir. Fermanlarda emir ve ferman terimlerinin yanında bir de hüküm teriminin eklendiği görülmektedir.²¹¹ Hüküm terim olarak emretmek, buyurmak anlamındadır ve ferman anlamında birçok belgede geçmektedir. Kesin karar, emir, irâde, âmirlik, irâde anlamındaki hüküm terimi Osmanlı'da padişahın bir konu veya iş için yazmış olduğu emirlere verilmiştir. Bütün sultânî vesikâlar²¹² hüküm adı altındadır. Hüküm mâli işle ilgili ise kaydedildiği deftere mâlî ahkâm defteri adı verilirdi. Bir idari görevliye iş için gönderilen hükümler ferman adı altında değerlendirilir.²¹³

Vezirlik ve beylerbeyilik gibi atama fermanlarında ferman, emir gibi terimler yer almaz. Yalnızca atamanın yıl, ay ve gün sırası ile ne zaman yapıldığı yer alırdı.²¹⁴ Saray mutfağı için taleplerde, mallara el konulmasında, vergi toplanmasında ve yeni olan atamalarda nasıl hareket edilmesi ile alakalı fermanlarda ise ferman ve emir kelimeleri yer alır.²¹⁵

Mâliyeden yazılan fermanlar

Defterdarın mâli işler ile alakalı yazdığı buyuruldu üzerine yazılan fermanları kapsar. Dîvana müracaat sonucunda yazılan fermanlar gibi ferman, emir ve hüküm terimlerine mâliyede yazılan fermanlarda yer verilir. Bu terimler ifadenin gelişine göre sıralanır.²¹⁶ Mâliyede hazırlanan fermanlar tarih kısmı bakımından diğer fermanlardan farklıdır. Dîvan'dan çıkan fermanlarda tarih kısmının tam olarak verilmesi önemli değilken, mâliyeden çıkan fermanlarda tarihin ay ve gün dâhil tam olarak yazılması mühimdir. Bu iş için özel ayrı bir kalem vardı ve buna tarihçi kalemi denirdi. Tarih yazımı için kullanılan kamış diğer yerlerde kullanılanlardan daha ince açılırdı. Bu sebeple mâliyede yazılan fermanları ayırtetmek daha kolaydı. Bu fermanlarda tarih "*i'timad kılasız*" ibaresinden sonra boşluk bırakılarak yazılır, mahall-i tahrir kısmı da aynı kalem ile yazılırdı. Bu

²¹¹ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.119.

²¹² *Sultânî vesikâlar (Padişah adına düzenlenen belgeler): Ferman, berat, ahidnâme, nâme-i Hümayun, hatt-ı Hümayun, irâde ve sebeb-i tahrir hükmüdür.* Necdet Gök, "Osmanlı Diplomatikasında ferman ve Berat Arasında Benzerlik ve Farklar", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 11(2000), s.212.

²¹³ Necdet Gök, "Osmanlı Diplomatikasında Ferman ve Berat Arasında Benzerlik ve Farklar", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 11(2000), s.216.

²¹⁴ COA, TSMA, nr. E, 770 / 67, 235, 329. Mübahat S. Kütükoğlu, "Ferman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.401.

²¹⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, "Ferman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.12 (TDV, 1995), s.401.

²¹⁶ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.121.

fermanların bir diğ er farkı da daha önce yazılmış bir fermana atfederek yazıldığında atıf yapılan fermanın tarih kısmı hiç değilse yılı muhakkak verilirdi.²¹⁷

Mâliyeden yazılan fermanlar erken dönemlerden itibaren defterdar imzası taşır. Defterdar imzalarının sağında ve sağ alttaki sol üstte *Emin,  zz , Nec t * gibi kâtiplerin ismi yer alırdı.²¹⁸

²¹⁷ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.121.

²¹⁸ a. g. e., s.122.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde Dîvân-ı Hümâyûn'da alınan kararları ilgili makamlara tebliğ etmek üzere kaleme alınan ve muhataplarına göre (beylerbeyi, sancakbeyi, kadı vs.) farklı elkab ve dua cümleleriyle inşa edilen fermanlar, devlet ve toplum hayatını ilgilendiren çok farklı nedenlerle düzenlenmiş olabilirdi. Bunların başında idari ve siyasi meseleler gelmekteydi. Fermanlar, yalnızca idari bir bilgilendirme aracı olmanın ötesinde, dönemin toplumsal, kültürel ve hukuki yapısının anlaşılması açısından da önemli veriler içermektedirler. Yazıldığı dönemi analiz etmek ve anlamak açısından da fermanların diplomatik incelemesi tarihçilik ve tarihçiler için kaçınılmaz bir zarurettir. Fermanların dilsel, biçimsel ve içerik açısından geçirdiği değişim, Osmanlı Devleti'ndeki idari işleyişin ve değişimin temel dinamiklerini göstermektedir.

Bu tez çalışması kapsamında Osmanlı Devleti'nin erken dönemlerinden başlanarak I. Süleyman (Kanuni) Dönemi'ne kadarki süre içerisinde üretilen fermanlar; diplomatik ilmi çerçevesinde incelenmiş, gelişimleri kaydedilmiş ve sistematik bir şekilde kronolojik listeler halinde düzenlenmiştir. Tespit edilen fermanlara ilişkin oluşturulan bu listeler fermanların diplomatik gelişiminin gözlenmesi açısından önem taşımaktadır. Ferman formları zaman içerisinde tuğra, elkab, dua formülleri ve metinler olmak üzere önemli değişimler göstermiştir. İlk dönem fermanları daha sade iken zaman içerisinde saltanat ve ihtişamın göstergesi olarak daha sanatlı ve Farsça terkiplerle örgülü bir hal almış, dil ve üslup bakımından gelişmiştir. Fermanların en önemli rüknü olan tuğra yani padişahın alâmeti, dönemsel olarak eklemeler almış bazı dönemlerde padişahlar kendisi için unvan niteliğinde kelimeler eklemiştir. Fermanlar, tuğra ve diğer tezyinatları ile zaman içerisinde birer sanat eserine dönüşmüşlerdir.

Fermanlar devlet sisteminin gelişimine bağlı olarak konusal bakımdan da farklılıklar göstermiştir. Osmanlı sultanının teşrii yetkilerine bağlı olarak çıkarılan fermanlar Osmanlı kanunnamelerinin esasını teşkil etmiş ve zamanla bu tür hükümler derlenerek Kanunname metinleri halinde düzenlenmiştir. Bazı fermanlar ise yabancı devletlere çeşitli imtiyazlar tanımak üzere tanzim edilmişlerdir. Bunlar da ileride ahidnamelere esas teşkil etmiştir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

- COA, A, DVN, 1-1.
COA, A, NŞT, 1-1.
COA, AE, SMMD, II, 1/2.
COA, AE, SMMD, II, 1/24.
COA, AE, SMMD, II, 1/32.
COA, AE, SMMD, II, 1/33-1.
COA, AE, SMMD, II, 1/67.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2478 / vr. 62b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 44b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 59a.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73m-a.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 76b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73a.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 139b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 166b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 237b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 282b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 303b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 289b.
COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 363a.
COA, TSMA, 5947 / 751-47.
COA, TSMA, E, 6457.
COA, TSMA, E, 10737-7.
COA, TSMA, E, 5897/1 / 750-76.
COA, TSMA, 8582-1 / 873-19.
COA, TSMA, 5592-1 / 747-6.
COA, TSMA, E, 6255 / 755/69.
COA, TSMA, E, 0592 / 3290.
COA, TSMA, E, 8938 / 881-35.
COA, TSMA, E, 566-10 / 3062-18.

COA, TSMA, E, 754-102 / 6185-15.
COA, TSMA, nr. E, 770 / 67, 235, 329.
COA, TSMA, nr. E 664 / 66.
COA, TSMA, E, 5814-2 / 749-61.
COA, TSMA, E, 3057 / 566-5.
COA, TSMA, E, 1290-98.
COA, TSMA, E, 8277-1 / 858-29.

İkincil Kaynaklar

Afyoncu, Erhan. “Nişancı”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.33, İstanbul: TDV, 2007.

Ahmed Refik. “Fatih Sultan Mehmed’in Fermanları”. *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası* 2-3, sy H. Teşrîn-i Evvel 1339 / M. Ağustos 1923 (t.y.): 103-108.

Arat, R. Rahmeti. “Fatih Sultan Mehmed’in Yarlığı”. *Türkiyat Mecmuası* 6 (1939): 285-322, [20 fotoğ.]

Aykut, Nezihi. “Îsâ Çelebi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV, 2020.

Ayverdi, İlhan. *Kubbealtı Lugatı: Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük 2 H-N*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2006.

Başar, Fahmeddin. “Mûsa Çelebi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.31, İstanbul: TDV, 2020.

Çelik, Mehmet, vd. *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*. İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018.

Delilbaşı, Melek. “ELIZABETH A. ZACHARIADOU, Romania and the Turks, (c.1300-c.1500), London, 1985. Variorum reprints, XXVII + 304 s. [Kitap Tanıtımı]”. *Belleten* 49/195 (1985): 697-98.

Demetriades, V., Zachariadou, E.A. “Serbian Ladies and Athonite Monks”. *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 84 (1994): 35-55.

Emecen, Feridun M. *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I: Bayezid (II)-Yavuz-Kanûnî*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.

Emecen, Feridun M. “Selim I”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.36, İstanbul: TDV, 2009.

Emecen, Feridun M. *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2021.

Ersoy, Ayla. “16. Yüzyılın Tezhipli Padişah Tuğraları”. *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, 58 (1989): 14-27.

Gök, Necdet. “Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomatiğinde Berat Formu”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1997.

- Gök, Necdet. ““Osmanlı Beratları Kapsamında Diplomatika İlmi veya ‘İlm-i İnşâ’”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2008): 731-746.
- Gök, Necdet. “Osmanlı Diplomatiğinde Ferman ve Berat Arasında Benzerlik ve Farklar”. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 11 (2000): 211-26.
- Gökbilgin, M. Tayyip. *Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi*. İstanbul: Enderun Yayınları, 1992.
- Göyünç, Nejat. “GEORGIOS SALAKIDES, Sultansurkunden des Athos-Klosters Vatopedi aus der Zeit Bayezid II. und Selim I., Thessaloniki 1995, 152 sahife, Institute for Balkan Studies yayınlarından no.263 [Kitap Tanıtımı]”. *Belleten*, 64/239 (2000): 231-34.
- Günay, Nilüfer Alkan, ed. *Sultan II. Bayezid Dönemi ve Bursa*. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2019.
- Horniker, Arthur Leon. ““Osmanlı-Türk Diplomasisi””. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 1 (1989): 193-209.
- İlgürel, Mücteba. “Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), İstanbul 1994 (Kubbealtı Akademisi Kültür ve San’at Vakfı Yayını), XXXIII+605. [Kitap Tanıtımı]”. *Belleten*, 59/224 (1995): 241-45.
- İnalcık, Halil. ““Bursa Şer’iye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed’in Fermanları””. *Belleten*, XI/44 (1947): 693-708.
- İnalcık, Halil. *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- İnalcık, Halil. *İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehmed Han*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- İnalcık, Halil. “Mehmed I”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.28, İstanbul: TDV, 2003.
- İnalcık, Halil. “Murad II”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.31, İstanbul: TDV, 2020.
- Kanunname-i İhtisab-ı Bursa. *The Law of the Municipality of Bursa*. İstanbul: Türk Standartları Enstitüsü.
- Karal, Enver Ziya. ““Yavuz Sultan Selim’in Oğlu Şehzâde Süleyman’a Manisa Sancağını İdare Etmesi için Gönderdiği Siyasetnâme””. *Belleten*, VI/21 (1942): 37-44.
- Kayapınar, Levent. “SÜLEYMAN ÇELEBİ, Emîr”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.38, İstanbul: TDV, 2010.
- Kemaloğlu, İlyas. “Yarlık”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.43, İstanbul: TDV, 2019.

- Kılıç, Melek. “Osmanlı Diplomáticasında Beylerbeyi ve Sancakbeyi Arz, Mektup ve Buyurulduları (15-16. yüzyıllar)”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2024.
- Kraelitz, Friedrich. *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*. Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920.
- Kurt, Yılmaz. ““Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik) Hakkında””. *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* 28 (1996): 253-57.
- Kütükçü, Büşra Aktaş. ““Osmanlı Diplomatğinde Ahidnâme Formunun Doğuşu ve Gelişimi (XIV-XVI. Yüzyıllar)””. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022.
- Kütükoğlu, Mübahat. ““Buyruldu””. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.6, İstanbul: TDV, 1992.
- Kütükoğlu, Mübahat. ““Elkab””. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.11, İstanbul: TDV, 1995.
- Kütükoğlu, Mübahat. ““Ferman””. *TDV İslam Ansiklopedisi* c.12, İstanbul: TDV, 1995.
- Kütükoğlu, Mübahat. “Mühimme Defteri”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.31, İstanbul: TDV, 2020.
- Kütükoğlu, Mübahat. *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Mirmiroğlu, Vladimir. *Fatih Sultan Mehmed II Devrine ait Tarihî Vesikalar*. İstanbul: Sarıyer Halkevi, 1945.
- Nedkov, Boris. *Osmanoturska Diplomatika I Paleografiya*. Sofia: Nauka i İzkustvo, 1966.
- Niehoff-Panagiotidis, Johannes, Nikopoulos, Anastasios. *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*. İstanbul: Orient-Institut, 2024.
- Odabaş, Hüseyin, Polat, Coşkun. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Yazma Eser ve Ferman Süsleme Sanatı*. Ankara: TKD, 2015.
- Orgun, Zarif. ““Tuğralarda El-Muzaffer Daima Duası ve Şah Unvanı, Şehzâde Tuğraları, Mehmed II’nin Tuğra, İmza ve Mühürleri””. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnographya Dergisi* V (1949): 203-20.
- Öz, Tahsin. *Topkapı Sarayında Fatih Sultan Mehmed II. ye ait Eserler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1953.
- Özcan, Abdülkadir. *Fatih Sultan Mehmed Atam Dedem Kanunu Kanunnâme-i Âl-i Osman*. İstanbul: Kronik Kitap, 2018.
- Özcan, Abdülkadir. ““Münşeatü’s-Selâtîn””. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. c.31, İstanbul: TDV, 2006.

- Öztürk, Mustafa. “Padişah Fermanları”, *I. Uluslararası Hünkâra Vefa Sempozyumu 1-3 Mayıs 2013*, Gebze: Gebze Belediyesi, 2013: 29-45.
- Par, Ahmet Hikmet. *Osmanlıca Türkçe Sözlük (Ansiklopedik)*. İstanbul: Serhat Yayınları A.Ş., 2000.
- Reychman, Jan, Zajackzkowski, Ananiasz. *Osmanlı-Türk Diplomatiği El Kitabı = Handbook of Ottoman-Turkish Diplomatic*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993.
- Sahillioğlu, Halil. “Ahkâm Defteri”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.1, İstanbul: TDV, 1988.
- Sakin, Orhan. *Osmanlı Arşiv Belgeleri Okuma Kılavuzu*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015.
- Salakides, Georgios. *Sultansurkunden des Athos-Klosters Vatopedi aus der Zeit Bayezid II. und Selim I.* Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995.
- Sertoğlu, Midhat. *Osmanlı Türklerinde Tuğra*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1975.
- Şahin, İlhan, Emecen, Feridun. *II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1994.
- Tak, Ekrem. “Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Taşkın, Nuri. “Osmanlı Diplomatiğinde Mülknameler”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- Taşkın, Nuri. *Osmanlı Diplomatiğinde Mülknameler: XIV-XVII. Yüzyılda Padişahların Temlikleri*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2022.
- Tekin, Şinasi. *Ottoman Manual I*. Harvard University, 2002.
- Turan, Şerafettin. “Bayezid II”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.5, İstanbul: TDV, 1992.
- Umur, Suha. *Osmanlı Padişah Tuğraları*. İstanbul: Cem Yayınları, 1980.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Osmanlı Hükümdarı Çelebi Mehmed Tarafından Verilmiş Bir Temlikname ve Sasa Bey Ailesi”. *Belleten*, III,11/12 (1939): 389-99.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair”. *TTK Belleten*, 5 (1941): 101-57.
- Ünver, Süheyl. “I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Oğlu İsa’nın Emri”. *Belleten*, 11/42 (1947): 337.
- Ünver, Süheyl. “I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Oğlu Mûsa Çelebi’nin Bir Hükümü”. *Belleten*, 11/42 (1947): 338.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “I. Bayezid (Yıldırım Bayezid) Oğlu Mûsa Çelebi’nin Bir Hükümü”. *Belleten* 11/42 (1947): 338.
- Yinanç, Mükrimin Halil. “Feridun Bey Münşeatı”. *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*. No:78, 1/3(2021): 161-168.
- Zachariadou, Elizabeth A. *Romania and the Turks, (c.1300-c.1500)*. London: Variorum Reprints, 1985.

EK 1:

BELGE TRANSKRİPSİYONLARI VE GÖRSELLERİ LİSTESİ

Belge-1 H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli Kostunbu keşişinin talebi üzerine Luqoviga süvarisi için belirlenen sınırın teftiş edilerek Hayreddin Paşa'nın belirlediği sınır üzerine bırakılması ve bir daha dava konusu edilmemesine dair Emir Süleyman Çelebi'nin Zihne kadısına fermanı.²¹⁹

Belge-2 H. Safer 828 / M. Aralık 1424-Ocak 1425 tarihli Aynoroz keşişlerinin incitilmemesi ve Çelebi Mehmed döneminde verilen hüküm üzere davranılmasına dâir II. Murad'ın Yusuf adlı şahısa fermanı.²²⁰

Belge-3 H. Zi'l-ka'de 830 / M. Ağustos-Eylül 1427 tarihli Papaz Kalitos'un Siroz'un metropolitlik haline getirildikten sonra yapmış olduğu harcamaların kendisine ödenmediği beyanı üzerine durumun araştırılması ve eğer gerçekten söylenenler vâki ise başkalarının bu hususta müdahale etmemesine dair II. Murad'ın fermanı.²²¹

Belge-4 H. Zi'l-hicce 850 / M. Şubat-Mart 1447 tarihli Aynoroz keşişlerinden koyun adedi talep edilmemesine dâir Sultan II. Murad'ın Selanik kadısı Şemsettin ve Selanik subaşı Ali'ye fermanı.²²²

Belge-5 H. Zi'l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli Hacı Hüseyin isimli zâtn Medîne-i Münevvere fakirlerine olan borcunu ödeyebilmesi için emlâkinin sattırılması ve alım satım işleminin kayıt altına alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in şehzâde Bayezid'e fermanı.²²³

²¹⁹ Johannes Niehoff-Panagiotidis, Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

²²⁰ a. g. e., s.35-37.

²²¹ Boris Nedkov, *Osmanoturska Diplomatika I Paleografiya*, (Sofia: Nauka i İzkustvo, 1966).

²²² Johannes Niehoff-Panagiotidis, Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.70-73.

²²³ COA, AE, SMMD, II, 1/2.Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.5.İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyurulduklara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 119.

Belge-6 H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli gayr-i müslimlerin, cizyelerini ödemeye riayet etmeleri ve onlara bu konuyla ilgili zulmedilmemesi hakkında Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²²⁴

Belge-7 H. Zi'l-ka'de 875 / M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e birbirlerinin mallarını haksız yere alan Dubrovniklilerle Herseklilerin mallarını sahiplerine iade etmelerine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²²⁵

Belge-8 H. Cemâziye'l-evvel 876 / M. Ekim-Kasım 1471 tarihli Dubrovniklilerin ağaçtan hisar yaptıklarının bildirilmesi üzerine başka yerde de hisar yapıp yapmadıklarının araştırılması ve haraçlarını ödeyip ödemediklerine dair hüccetlerinin olup olmadığı, yoksa da gereğinin yapılmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e fermanı.²²⁶

Belge-9 H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Sirozda Glahovik oğlunun mülkü olan köyün has olarak mukataaya verilmesi ve bu mukataadan Glahovik oğlunun oğluna 11000 akçelik bir tımar ayrılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Siroz kadısına fermanı.²²⁷

Belge-10 H. Recep 877/M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnik ve Hersekli gayr-i müslimlerin katl ve alacak meselesinde birbirlerinden şikâyetçi olmaları dolayısıyla, gereğinin yapılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e ve Blagay kadısına fermanı.²²⁸

²²⁴ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

²²⁵ a.g.e, s.9. (Dubrovnik Arşivi E007). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.53-54.

²²⁶ a. g. e., s.11. (Dubrovnik Arşivi, E 008)

²²⁷ COA, TSMA, E, 5947 / 751-47. Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara: TTK, 2014), s. 224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.13.

²²⁸ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.15. (Dubrovnik Arşivi, E 009). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.55-56.

Belge-11 H. Recep 877 / M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimlerin kendilerine zulmedildiğini bildirerek şikâyetlerini arz etmeleri üzerine gereğinin yapılması ve hakkın yerini bulması için Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanı.²²⁹

Belge-12 H. Şa'bân 877 / M. Ocak 1473 tarihli Molonta'daki Dubrovnik surlarını yıkmak için Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza'ya fermanı.²³⁰

Belge-13 H. Şa'bân 878/M. Aralık-Ocak 1473 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimlerin bir yerde kaleye benzer bir şey yaptıklarının bildirilmesi üzerine buranın yıktırılması ve böyle bir şeye asla müsâde edilmemesi için Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e fermanı.²³¹

Belge-14 H. Şevvâl 878 / M. Şubat-Mart 1473 tarihli Dubrovnik elçilerinin, kendilerinden gümrük resmi olarak fazla akçe alındığına dâir şikâyetleri üzerine Fatih Sultan Mehmed'in Avlonya kadısına gereğinin yapılmasını buyurduğu fermanı.²³²

Belge-15 H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli ümeradan Babanoğlu Ali'ye, Karaman Valisi Şehzâde Mustafa'nın Lalası İsmail Bey ile Karamanoğlu Kasım Bey buluşacaklarından Larenden kalesindeki muhafızlara cenk için verilecek zırhların buldurularak yerine konulması ve kendisinin de Akkoyunlu hükümdarıyla harp etmek üzere hareket edeceğine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²³³

Belge-16 H. Rebi'ü'l-evvel 879 / M. Temmuz-Ağustos 1474 tarihli Yusuf Fakih adındaki adamın bir altın ve inci meselesinden dolayı zevcesi ile kayınbiraderi İbrahim ile aralarında çıkan ihtilafın adilane bir surette tetkik ve ihkak-ı hakk edilmesi hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Amasra kadısına fermanı.²³⁴

²²⁹ a. g. e., s.17.(Dubrovnik Arşivi, E 010) Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.57-58.

²³⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. Va, 58-59.

²³¹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.19. (Dubrovnik Arşivi, E 011)

²³² a. g. e., s.21. (Dubrovnik Arşivi, E 012)

²³³ COA, TSMA, E, 6457; a. g. e., s. 23.

²³⁴ COA, TSMA, E, 10737-7; a. g. e., s. 25.

Belge-17 H. Safer 880 / M. Haziran-Temmuz 1475 tarihli Çelebi kızı Rukiye Hatun'un Galata yakınlarında satın aldığı çiftliğe komşu olan kiremitçi fırınlarının sahipleri tarafından yapılan müdahalenin engellenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²³⁵

Belge-18 H. Cemâziye'l-âhir 881 / M. Eylül-Ekim 1476 tarihli Dubrovnik bazırganlarının elçileri ile ticâret esnâsında şer'-i problemlerini kadılara arz ettiklerinde derinlemesine incelemeden ve hasımlarının yalancı şâhitleri sebebiyle kadıların kendilerini zarara uğrattıklarını bildirmeleri üzerine, kadıların gereken hassâsiyeti göstermeleri ve gerekeni yapmalarına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²³⁶

Belge-19 H. 7 Cemâziye'l-âhir 882 / M. 16 Eylül 1477 tarihli Gelibolu Burgazı'nda otuz dokuz kişinin üç aylık maaşları için adı geçenlerin hissesi olan on bir bin dört yüz on altı akçenin verilmesi ve buna dair kadıdan hüccet alınması lüzumuna dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²³⁷

Belge-20 H.2-3 Cemâziye'l-evvel 882 / M.12-13 Ağustos 1477 tarihli Samsun gümrüğü hâsılatından 880 Ramazânından itibaren gönderilen Ali'ye teslimi ve İstanbul'a gönderilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Samsun kadısına fermanı.²³⁸

Belge-21 H. 882 / M. 1478 tarihli Rikab-ı Hümâyûn çavuşlarından altı kişinin Safer, Rebi'ü'l-evvel ve Rebi'ü'l-âhir ayları mevacibi ile buğday ve arpa tayarları bedellerinin ödenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Simre ve Lâdik naibi İlyas'a fermanı.²³⁹

Belge-22 H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Şehzâde Sultan Bayezid'in vâlidesi tarafından şehzâdenin hizmetkârı Tâci Bey'in hanımına satılan köyün tımara verilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in ekâbirden Ahmed ve Defterî Kıvâmüddin Kâsım'a fermanı.²⁴⁰

²³⁵ COA, A, DVN, 1-1; a.g.e., s. 27.

²³⁶ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.29. (Dubrovnik Arşivi E 014.)

²³⁷ COA, A, NŞT, 1-1; a.g.e., s.31.

²³⁸ COA, TSMA, E, 5897-1 / 750-76.

²³⁹ COA, TSMA, E, 5882-1 / 873-19.

²⁴⁰ COA, AE, SMMD II. 1/32; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.33.

Belge-23 H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Amasya’da Şehzâde Sultan Bayezid’in vâldesine mülk olarak verilen köyün tımara verilmesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴¹

Belge-24 H. 21 Şa‘bân 883 / M. 17 Kasım 1478 tarihli Bursa, İstanbul, Tokat, Amasya ve Kastamonu bölgelerinin vergilerini toplayan Ahî oğlu Muslihiddîn’in hazineye olan borcunu bir an önce göndermesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴²

Belge-25 H. 27 Şa‘bân 883 / M. 23 Kasım 1478 tarihli şimdiye kadar reayanın ektiği topraklardaki çeltik tohumlarının alınmayıp reaya elinde bırakılmasına dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴³

Belge-26 H. Şevval 883 / M. Aralık-Ocak 1478-1479 tarihli Marin adında bir Dubrovnikli’nin Stevercin sahibini yağmaladığı paranın Dubrovniklilerden geri alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴⁴

Belge-27 H. 2 Zi’l-hicce 883/M. 24 Şubat 1479 tarihli Sultanhöyüğü, Bilecik, İznik ve İnönü yavasını elinde tutan Birincioğlu Mehmed’in vergi borçlarını âcilen gönderip hazîneye teslim etmesinin sağlanmasına dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴⁵

Belge-28 H. Zi’l-hicce 883/M. Şubat-Mart 1479 tarihli Şeyh Hasan Bey’e ait olduğu halde yanlışlıkla bir başkasına verilen Bursa’ya bağlı Avdancık köyünün tekrar Şeyh Hasan üzerine yazılması ve zararının tazmin ettirilmesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴⁶

Belge-29 H. 22 Zi’l-hicce 883 / M. 16 Mart 1479 tarihli mirasçıları bulunmadan ölen kişilerin mirasları on bin akçeden az ise âmillere verilmesi ve on bin akçeden çok olanların ise hazineye gönderilmesi, mirasçısı ortaya çıktığı zaman ise mirasçıya devredilmesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.²⁴⁷

²⁴¹ COA, AE, SMMD, II, 1-67; a.g.e., s.35.

²⁴² COA, MŞH, ŞSC, d. 2478 / vr. 62b; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.37.

²⁴³ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 44b; a. g. e., s.39.

²⁴⁴ Friedrich Kraeclitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.62-63.

²⁴⁵ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 59a; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.43.

²⁴⁶ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73m-a; a. g. e., s.45.

²⁴⁷ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 76b; a. g. e., s.47.

Belge-30 H. Zi'l-hicce 883 / M. Şubat-Mart 1479 tarihli sultana ait olan atlardan hasta olanlarının satılıp paralarının hazineye gönderilmesi ve her bir atın ne kadara satıldığına Dersa'adet'e bildirilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁴⁸

Belge-31 H. 5 Muharrem 884 / M. 29 Mart 1479 tarihli Bursa ve Tokat'ta Şehzâde Bayezid'e salyâne olarak verilen mizandan 11 Zi'l-ka'de 883 tarihine kadar olan kısmının verdirilip bu tarihten sonra ise verdirilmemesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁴⁹

Belge-32 H. 24 Cemâziye'l-evvel 884 / M. 13 Ağustos 1479 tarihli Foça sabunhanesinde imal edilen sabunlardan kalıbı iki yüz dirhem olan sabunların satımına izin verilmesi, iki yüz dirhemden aşağı olanların sattırılmaması, büyük kalıpların ise böldürülmeden sattırılması va ayrıca Irakî sabun imâlinin yasaklanmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁰

Belge-33 H. 25 Cemâziye'l-evvel 884 / M. 14 Ağustos 1479 tarihli Saraybosna ve Drina'daki kurşun ve kükürt madenlerini işleten Zalloka'nın halk içinde bazı kimselerdeki alacaklarının tahsiline dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵¹

Belge-34 H. Receb 884 / M. Eylül-Ekim 1479 tarihli Köle azadında, ıtknâmede, resm-î nikâhda ve diğer konularda vergi alınmasında ifrata gidilmemesi ve kanunda ne takdir edilmişse ancak o kadarının alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵²

Belge-35 H. Şa'bân 884 / M. Ekim-Kasım 1479 tarihli Bağluca isimli köyün tımar olarak Sultan Bayezid'in vâldesine verildiğine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵³

Belge-36 H. 24 Zi'l-ka'de 884 / M. 6 Şubat 1480 tarihli Seyyid Ali isimli şahsın İşkah Paşa isimli kadının terekesinden satın aldığı evin daha sonraki kadı tarafından elinden alınıp tekrar İşkah Paşa'nın torununa verildiğinin ortaya çıktığından, adı geçen Seyyid Ali'nin satın almış olduğu evinin kendisine iade edilmesinin sağlanması için Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁴

²⁴⁸ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73 a; a. g. e., s.49.

²⁴⁹ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73a; a. g. e., s.51.

²⁵⁰ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 139b; a. g. e., s.53.

²⁵¹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.55. (Dubrovnik Arşivi, E019)

²⁵² COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 166b; a. g. e., s. 57.

²⁵³ COA, AE, SMMD, II, 1/24; a. g. e., s. 59.

²⁵⁴ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 237b; a. g. e., s.61.

Belge-37 H. 24 Zi'l-hicce 884 / M. 7 Mart 1480 tarihli İskenderiye'ye giden mavnaları kiralayan Hoca Mustafa, Hoca Ali Paşa, Hoca Mesih Paşa, Sarraf Hacı Mustafa, Hoca Bedreddîn, Hoca Hacı Hayreddîn, Hoca Hacı Mehmed, Hoca Hacı Muslihiddîn, Hoca Hacı İbrahim, Hacı Hoşkadem ve Hoca Pîrî'nin bu kiradan dolayı zimmetlerinde olan borçlarını ödemelerine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁵

Belge-38 H. Muharrem 885 / M. Mart-Nisan 1480 tarihli Anadolu'da fethedilmiş vakıflara ait evler, dükkânlar, kervansaraylar vesâir gelir getiren mülkler için yeniden hükm-i şerîf alınması ve bu gibi boşta kalan mülklerin teker teker ortaya çıkarılarak mufassal bir defterinin hazırlanmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁶

Belge-39 H. Rebi'ü'l-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli Şehzâde Cem Sultan'ın Koçhisar Tuzlası'na mübâşir tayin ettiği merhum Abdurrahman'ın eşi Paşabula zimmetinde kalan borcun tahsil edilip Şehzâde'ye gönderilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁷

Belge-40 H. Rebi'ü'l-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli Ayas Bey'e Dubrovniklilerden birçok adamı esir edip birkaçını öldüren eski Hersek sancakbeyi Ayas Bey'in adamı Yunus Voyvoda'nın her ne zarar ve ziyan ettiyse telâfi edilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁸

Belge-41 H. 5 Cemâziye'l-âhir 885 / M. 12 Ağustos 1480 tarihli Bursa'da Anton isimli zimmîden kalan mirasın teker teker tespit edilip, kimler üzerinde ise alınıp oğlu Andon'a verilmesi ve gadre uğramasının önlenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁵⁹

Belge-42 H. Receb 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli Lalası İshak Paşa'ya verilen ahırın mülkiyetine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.²⁶⁰

Belge-43 H. Şevvâl 886 / M. Kasım-Aralık 1481 tarihli haksız kazanç elde eden Dubrovnikli Marniya'yı her neredeyse bulup, elinde neyi varsa veya ne bıraktıysa

²⁵⁵ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 282b; a. g. e., s.63.

²⁵⁶ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 303b; a. g. e., s.65.

²⁵⁷ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 289b; a. g. e., s.67.

²⁵⁸ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.69. (Dubrovnik Arşivi, E 021)

²⁵⁹ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 363a; a. g. e., s. 71.

²⁶⁰ COA, AE, SMMD, II, 1/33-1; a. g. e., s. 73.

Dubrovnikli hak sâhiplerine teslîm edilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanı.²⁶¹

Belge-44 H. Şa'bân 886 / M. Eylül-Ekim 1481 tarihli Nikola adlı şahsın alacağı olan iki bin beş yüz akçenin tahsiline dair II. Bayezid'in Koriçe kadısına fermanı.²⁶²

Belge-45 H. Rebi'ü'l-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihli Dubrovnik tuzunun satışına ilişkin II. Bayezid'in Hoça kadıları ve kale muhafızlarına fermanı.²⁶³

Belge-46 H. 891 / M. 1486 tarihli Memlûklarla olan muharebede kayıtsızlığı sebebiyle Karaman beylerbeyi Karagöz Mehmed Paşa'nın eğer yanında ise derhal hapsedilip muhafaza altında Karahisar kalesine gönderilerek dizdâra teslimi hakkında II. Bayezid'in Vezîriâzam Davud Paşa'ya fermanı.²⁶⁴

Belge-47 H. Şa'bân 891 / M. Ağustos 1486 tarihli Dubrovnik halkının davalarındaki davranışlarıyla ilgili II. Bayezid'in Rumeli kadılarına fermanı.²⁶⁵

Belge-48 H. 5 Şa'bân 891 / M. 6 Ağustos 1486 tarihli Dubrovnikli tüccarların koyun adeti vergisi ile ilgili şikayetleri üzerine II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Drin kadısına fermanı.²⁶⁶

Belge-49 H. Şa'bân 892 / M. Temmuz-Ağustos 1487 tarihli Erkekler Adası keşişlerinin, topraklarına haksız yere müdahale edilmesinin araştırılması ve adaletin sağlanması için II. Bayezid'in fermanı.²⁶⁷

²⁶¹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.75.(Dubrovnik Arşivi, E 017)

²⁶² Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 97,117.

²⁶³ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VI b, 65-66.

²⁶⁴ COA, TSMA, E, 5592-1 / 747-6.

²⁶⁵ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VII a, 68-69.

²⁶⁶ a. g. e., s. Taf. VII b, 70-71.

²⁶⁷ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.66, 120.

Belge-50 H. 4 Cemâziye'l-evvel 893 / M. 16 Nisan 1488 tarihli Bosna Hersek ve diğer bölgelerdeki maden hisseleriüzerinden alınan vergilerin ödenmesine ilişkin anlaşmazlıklara dair II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ile Foça kadısına fermanı.²⁶⁸

Belge-51 H. 22 Cemâziye'l-evvel 894 / M. 23 Nisan 1489 tarihli İstanbul Patriği Dionysios, metropollerden, piskoposlardan, başrahiplerden, rahiplerden ve diğer kâfirlerden vergi toplamak için güvendiği bir adamı, Siroz Metropoliti'ni göndermesi ve patriğin bu görevi kolaylaştırmak için bir sultan emri talep etmesi üzerine II. Bayezid'in Rumeli sancakbeylerine, kadılarına ve subaşlarına fermanı.²⁶⁹

Belge-52 H. Rebi'ü'l-âhir 894 / M. Mart-Nisan 1489 tarihli bir evin mülkiyetine dair açılan dava hakkında II. Bayezid'in Vulçitrin kadısına fermanı.²⁷⁰

Belge-53 H. Rebi'ü'l-âhir 894 / M. Mart-Nisan 1489 tarihli yakalanan Dubrovniklilerin ve köle olarak götürülenlerin serbest bırakılmasıyla ilgili II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.²⁷¹

Belge-54 H. Cemâziye'l-evvel 895 / M. Mart-Nisan 1490 tarihli Dubrovnikli bir tüccarın cinayetini soruşturmaları, faili cezalandırmaları ve çalınan malları geri getirmelerine dair II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.²⁷²

Belge-55 H. Cemâziye'l-âhir 895 / M. Nisan-Mayıs 1490 tarihli iki Dubrovnikli çocuğunun kaçırılması ve Osmanlılara satılması hakkında Dubrovnik bazirganlarının arzı üzerine gereğinin yapılması için II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi Mustafa'ya fermanı.²⁷³

²⁶⁸ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII a, 73-75.

²⁶⁹ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.39-40, 121.

²⁷⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII b, 78-79.

²⁷¹ a. g. e., s. Taf. IX, 80-81.

²⁷² a. g. e., s. Taf. X a, 84-85.

²⁷³ a. g. e., s. Taf. X b, 87.

Belge-56 H. 19 Ramazân 896 / M. 26 Temmuz 1491 tarihli Nova tuzlasında hâsıl olan tuzun satışından sonra Dubrovnik’ te tuz satın alınması ile ilgili II. Bayezid’in Hersek Sancak Beyi ve Foça kadısına fermanı.²⁷⁴

Belge-57 H. 3 Cemâziye’l-âhir 897 / M. 2 Nisan 1492 tarihli Dubrovnik tuzunun satışına ilişkin II. Bayezid’in Hersek sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.²⁷⁵

Belge-58 H. Recep 897 / M. 9-18 Mayıs 1492 tarihli Kralitza Hatun tarafından Xeropotamou manastırının Papa Athanios’a yöneltilen suçlamaların kabul edilmemesine ve kendisinden florin talep edilmesi hakkında II. Bayezid’in Selânik kadısına fermanı.²⁷⁶

Belge-59 H. Zi’l-hicce 898 / M. Eylül-Ekim 1493 tarihli Dubrovnik elçileri adamının Dubrovnik’e seyahatinde kendisine mâni olunmaması ve atlarının ulağa aldırılmaması hususunda II. Bayezid’in yol fermanı.²⁷⁷

Belge-60 H. 29 Zi’l-ka‘de 899 / M. 31 Ağustos 1494 tarihli İstanbul patriği Maximos’un talebi üzerine patrikten gelen adama Rumeli ve Mora’nın vergilerini toplamasında yardımda bulunmaları için II. Bayezid’in Rumeli ve Mora vilâyeti kadılarına fermanı.²⁷⁸

Belge-61 H. 9 Rebi‘ü’l-âhir 900 / M. 7 Ocak 1495 tarihli Dubrovnik tuzunun, limandan Nova tuzlasının depolarına taşınmasının mâliyeti hakkında Kastelnuovo arasında bir anlaşmazlığın çözümü hakkında II. Bayezid’in Hersek sancakbeyi ve Nova kadısına fermanı.²⁷⁹

Belge-62 H. Safer 901 / M. 21-30 Ekim 1495 tarihli Dionysiou keşişleri ile Portaria Hristiyanları arasındaki beş tarla için olan anlaşmazlığın çözülmesini emreden II. Bayezid’in Selânik kadısına fermanı.²⁸⁰

²⁷⁴ a. g. e., s. Taf. XI a, 88-90.

²⁷⁵ a. g. e., s. s. Taf. XI b, 92-93.

²⁷⁶ V.Demetriades and E.A. Zachariadou, “Serbian Ladies and Athonite Monks”, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 84(1994), s.55.

²⁷⁷ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XII a, 95.

²⁷⁸ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 42, 122.

²⁷⁹ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XII b, 96-98.

²⁸⁰ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s. 4.

Belge-63 H. Safer 901 / M. 31 Ekim-9 Kasım 1495 tarihli subaşıların Orphani'deki keşişlerden çiftlikleri için daha yüksek vergi almalarını yasaklaması için II. Bayezid'in Zihne kadısına fermanı.²⁸¹

Belge-64 H. 4 Zi'lhicce 902 / M. 26 Ağustos 1497 tarihli Aynaroz keşişlerinin ödedikleri haraç miktarının her zamanki gibi (on bin akçe) olması hususunda II. Bayezid'in Kasım Paşa ve Selânik kadısına fermanı.²⁸²

Belge-65 H. Muharrem 903 / M. Ağustos-Eylül 1497 tarihli menzil fermanı denilen ulak atlarının ulağa verilmesi için II. Bayezid'in fermanı.²⁸³

Belge-66 H. 28 Rebi'ü'l-âhir 905 / M. 2 Aralık 1499 tarihli Aynaroz keşişlerinin daha önce haraç olarak on bin akçe ödedikleri halde şimdi kendilerinden yirmi beş bin akçe alınmasının araştırılıp fazla alınmış olan on beş bin akçenin keşişlere geri iade edilmesine dair II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.²⁸⁴

Belge-67 H. Şa'bân 906 / M. 12-20 Mart 1501 tarihli Dionysiou manastırının beş tarlasını gelecekteki anlaşmazlıklara karşı koruması için II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.²⁸⁵

Belge-68 H. Muharrem 908 / M. Temmuz-Ağustos 1502 tarihli Konya ve Karahisar kadılarında hac için tahsis edilen ve kimseye tâyin edilmemiş paraların Seyyid Abdullah' a teslimi hakkında II. Bayezid'in fermanı.²⁸⁶

Belge-69 H. Muharrem 909 / M. Haziran-Temmuz 1503 tarihli Saray-ı Hümayun ağalarından Hüseyin ağaya İznikte 1568 akçelik bir tımar verildiği ve kendisine bu tımarın temlik edilerek bahsedilen köyün bundan sonra Hüseyin ağa tarafından mülkiyet olarak tasarruf edileceğine dair II. Bayezid'in fermanı.²⁸⁷

²⁸¹ a. g. e., s.5.

²⁸² Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.68, 123.

²⁸³ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XIII b, 106-107.

²⁸⁴ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 70, 124.

²⁸⁵ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.6-7.

²⁸⁶ COA, TSMA, E, 6255 / 755-69.

²⁸⁷ COA, TSMA, E, 0592 / 3290.

Belge-70 H. 9 Zi'lhicce 909 / M. 24 Mayıs 1504 tarihli Eflak voyvodasının şefaatinde sonra, Katakali Çiftliği' nin öşür yerine sabit bir meblağ (523 akçe) ödemesi için II. Bayezid'in Selanik kadısına fermanı.²⁸⁸

Belge-71 H. 912 / M. 1506 tarihli Erkekler Adası papazları Anadolu ve Rumeli'den gelen bazı kişilerin kendilerine taciz ettiğini, köleleri barındırdıklarını ve onlardan para talep ettiklerini Sidre Kapısı kadısına bildirmeleri üzerine zalimlik yapanların cezalandırılması için II. Bayezid'in Selânîk kadısına fermanı.²⁸⁹

Belge-72 H. 14 Safer 914 / M. 14 Haziran 1508 tarihli Kili kadısına, Kili dalyanları hizmeti için evvelce gönderilen daha sonra firâr eden balıkçıların tekrar yerlerine avdet ettirilmesine dair II. Bayezid'in fermanı.²⁹⁰

Belge-73 H. 11 Şa'bân 914 / M. 5 Aralık 1508 tarihli 1504 yılında Vatopedi Manastırının sahibi olan Eflak voyvodası Radul, Babıali'den kendi mülklerinin birinin gelirinden aşar vergisi 697 akçe tutarında sabit bir miktar alınmasını talep etmişti. Bunun üzerine yine aynı miktar 697 akçenin alınması ve ondalık verilmemesi için II. Bayezid'in fermanı.²⁹¹

Belge-74 H.11 Şa'bân 917 / M. 3 Kasım 1511 tarihli saltanatının son yılında üzerinde tuğrası bulunan ferman ile oğlu Şehzâde Ahmed'in Turgudoğlu Musa Bey'e gönderdiği askerleriyle birlikte silahlı olarak kendisinin yanına gelmesini bildirdiğine dair II. Bayezid'in fermanı.²⁹²

Belge-75 H. Muharrem 918 / M. Mart-Nisan 1512 tarihli oğlu Şehzâde Selim'e Rumeli'de bulunan sancakbeylerine çağrıldıkları zaman emrine itaat etmelerinin kendilerine bildirildiğine dair II. Bayezid'in fermanı.²⁹³

Belge-76 H. Muharrem 918 / M. Mart-Nisan 1512 tarihli oğlu Şehzâde Selim'e, kardeşi Şehzâde Ahmed'in isyanını engellemek için İstanbul'dan kapıkulu ve yeniçeri

²⁸⁸ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.7-8.

²⁸⁹ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.87-88, 125.

²⁹⁰ COA, TSMA, E, 8938 / 881-35.

²⁹¹ a. g. e., s.72-73, 127.

²⁹² COA, TSMA, E, 566-10 / 3062-18.

²⁹³ COA, TSMA, E, 754-102 / 6185-15; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s. 493.

gönderileceği, Şehzâde Korkut'un ansızın İstanbul'a gelmesinden bir şüphe duymamasına dair II. Bayezid'in fermanı.²⁹⁴

Belge-77 H. Rebi'ü'l-âhir 918 / M. Haziran-Temmuz 1512 tarihli Yavuz Sultan Selim'in cülusunu müteakip, kardeşi Amasya Valisi Şehzâde Ahmed'in Sultan Selim'e karşı kuvvet toplaması nedeniyle Karaman Beylerbeyi Taceddin Bey maiyetine acele yetişmesi hususunda Yavuz Selim'in Turgud (Turgudili) Sancakbeyi Musa Bey'e gönderdiği fermanı.²⁹⁵

Belge-78 H.23 Zi'lhicce 918 / M.1 Mart 1513 tarihli Nova iskelelerinden satılan tuzdan devlete alınacak olan hissenin, bundan sonra Nova kadısının gözetiminde alınmasına dair Yavuz Selim'in fermanı.²⁹⁶

Belge-79 H. Muharrem 919 / M. Mart- Nisan 1513 tarihli İstanbul'a yakın bir bölgeye gelmesi ve kendisinin Bursa'dan yakın zamanda Şehzâde Sultan Ahmed'e doğru hareket edeceğine dair Yavuz Selim'in oğlu Süleyman'a fermanı.²⁹⁷

Belge-80 H. 6 Cemâziye'l-evvel 919 / M. 10 Temmuz 1513 tarihli vergi tahsildarlarının Aynaroz kesişlerinin mirasına müdahale etmemesi için Yavuz Selim'in fermanı.²⁹⁸

Belge-81 H. Cemâziye'l-âhir 919 / M. 4-13 Ağustos 1513 tarihli Katakali çiftliğinin öşür yerine sabit bir meblağ ödemesi için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.²⁹⁹

Belge-82 H. Cemâziye'l-âhir 919 / M. 23 Ağustos-1 Eylül 1513 tarihli Dionysiou manastırının çiftlik Katakili'sini gelecekteki anlaşmazlıklara karşı koruması için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.³⁰⁰

Belge-83 H. Zi'lhicce 919 / M. Ocak-Şubat 1514 tarihli Erkek Adası Manastırı'nın mandaları, kışlakları, sürüleri, arı kovanları ve üzüm bağları için kendilerinden yasa dışı

²⁹⁴ COA, TSMA, E, 5814-2 / 749-61.

²⁹⁵ COA, TSMA, E, 3057 / 566-5; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.489.

²⁹⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 128.

²⁹⁷ COA, TSMA, E, 6185-181 / 754-101; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.495.

²⁹⁸ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 47, 129.

²⁹⁹ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.9.

³⁰⁰ a. g. e., s. 10-11.

olarak fazla vergi tahsil edildiğinin araştırılıp, hukuka uygun hareket edilmesinin sağlanması için Yavuz Selim'in fermanı.³⁰¹

Belge-84 H. Rebi'ü'l-evvel 920 / M. Nisan-Mayıs 1514 tarihli oğlu Süleyman Şah'a Rumeli'deki topçu ve akıncıların yerlerinde hazır bulunarak sefere katılmamalarına dair Yavuz Selim'in fermanı.³⁰²

Belge-85 H. Recep 921/M. Ağustos-Eylül 1515 tarihli Sinan Paşa'nın Gürcistan seferi için askeri hazır hale getirmesi için Yavuz Selim'in Ali Bey'e fermanı.³⁰³

Belge-86 H. Zi'lhicce 921 / M. Ocak-Şubat 1516 tarihli Pantokratoru Manastırı keşişlerinden olan Zonasio (Zolisyo) ve Makarios Marmara, Aynaroz ve Palyatroda olan tarlalarının Mehmet ve Uranus tarafından zor kullanarak yörüklerle vermeleri üzerine bu haksızlığa son verilmesi için Yavuz Selim'in Zihne kadısına fermanı.³⁰⁴

Belge-87 H. Cemâziye'l-evvel 925 / M. 11-20 Mayıs 1519 tarihli Katakali çiftliğinin öşür yerine sabir bir miktar (897 akçe) ödemesi için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.³⁰⁵

Belge-88 H. Cemâziye'l-âhir 925 / M. Mayıs-Haziran 1519 tarihli Makarios isimli şahsın hizmetlisi ile anlaşmazlık yaşaması ve mallarının korsanlar tarafından yağmalanmasının soruşturulması ve hukuken karar verilmişse önceki karara göre hareket edilmesi için Yavuz Selim'in Selânîk kadısına fermanı.³⁰⁶

³⁰¹ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.130. a. g. e., s.77-78.

³⁰² COA, TSMA, E, 1290-98.

³⁰³ COA, TSMA, E, 8277-1/ 858-29.

³⁰⁴ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 90-91, 131.

³⁰⁵ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.12.

³⁰⁶ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 99, 132.

EK 2:

BELGE TRANSKRİPSİYONLARI

Belge-1

H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410-Ocak 1411 tarihli Kostunbu keşişinin talebi üzerine Luqoviga süvarisi için belirlenen sınırın teftiş edilerek Hayreddin Paşa'nın belirlediği sınır üzerine bırakılması ve bir daha dava konusu edilmemesine dair Emir Süleyman Çelebi'nin Zihne kadısına fermanı.³⁰⁷

Emir Süleyman Çelebi b. Bayezid

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Zihne kadısı dâme fazlühû ma'lûm ola kim işbu biti götüren Kostunbu keşişi geldi şöyle bildirdi Luqoviga süvarisi Kostunbudan sınırda buldu aldı dedi imdi mektub vâsıl olıcak sen kendünün ol sınırın üzerine varasın şer'le sorasın göresin şol evvelden merhûm Hayreddin Paşa itdüğü sınırı buldu aldıysa giru mecâl vermeyesin sınırın alıviresin şol evvelden Hayreddin Paşa eylediği sınırı bozdurmayasın ol karar üzere dursun husûmeti kat' idesin ayruk bu keşiş şikayetli olmaya şöyle bilesin ziyâde sipariş hâcet değüldür bitilerine i'timâd kılasın

Tahrîren fî evâil-i şehr-i Ramazân sene selâse aşer ve semâne mi'e hicriyye

³⁰⁷ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

Belge-2

H. Safer 828 / M. Aralık 1424-Ocak 1425 tarihli Aynoroz keşişlerinin incitilmemesi ve Çelebi Mehmed döneminde verilen hüküm üzere davranılmasına dâir II. Murad'ın Yusuf adlı şahısa fermanı.³⁰⁸

Murad b. Mehmed Han muzaffer

İftihârü'l-ümerâ Yusuf tevkî'-i hümayun vâsıl olıcak şöyle bilesin ki Aynoroz'a kullar varup keşişlere zahmet verip üşendirirler imiş imdi bundan öndin merhûm babam tâbe serâhu zamanında niçe olu geldi ise giru eyle ettüresün bir dürlü dahî ettirmeyesin şöyle bilesin alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılup ve mazmûnu tahkîk bilesün
Tahrîren fî evâhir-i Safer sene semâne ısrîn ve semâne mi'e

³⁰⁸ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.35-37.

Belge-3

H. Zi'l-ka'de 830 / M. Ağustos-Eylül 1427 tarihli Papaz Kalitos'un Siroz'un metropolitlik haline getirildikten sonra yapmış olduğu harcamaların kendisine ödenmediği beyanı üzerine durumun araştırılması ve eğer gerçekten söylenenler vâki ise başkalarının bu hususta müdahale etmemesine dair II. Murad'ın fermanı.³⁰⁹

Hüve

Murad b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

Mefâhirü'l-kuzâtü'l-izâm ve kıdvetü'l-vülâti'l-fihâm Mevlânâ Taceddin el-hâkim bi-Siroz -dâme fazlühû- bilesiz kim dârende-i tevkî'-i hümayun Papas Kalitos gelüp şöyle eyitti kim Siroz metropolit oldu üstüne sekiz yüz'den ziyade akçe harç ittim sonra anın yerine İstanbul'dan metropolit geldi onun cem'i metrukâtını aldı ol harç ettiğim akçe ki virmedi deyu eyleşti imdi tevkî'-i şerîf vâsıl olıcak şer' ile sorasız göresiz mûcib-i şer' ne ise eyle idesiz ve dahî kadı bizüm üstümüze gamnoz kor didi imdi bu nesne çünkü sizin nesne değil bu nesneye siz medhal kılmayanız hükm-i cihan-mutâ' üzere i'timad kılasız

Tahrîren fî evâil-i Zi'l-ka'de lî-sene selâsîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Alacahisar

³⁰⁹ Boris Nedkov, *Osmanoturska Diplomatika I Paleografiya*, (Sofia: Nauka i İz kustvo, 1966).

Belge-4

H. Zi'l-hicce 850 / M. Şubat-Mart 1447 tarihli Aynoroz keşişlerinden koyun adeti talep edilmemesine dâir Sultan II. Murad'ın Selanik kadısı Şemsettin ve Selanik subaşı Ali'ye fermanı.³¹⁰

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Şemseddin el-hâkim bi-Selanik ve iftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir Selanik subaşı Ali bilesiz ki dârendegân-ı tevki' Aynoros keşişleri gelüp şöyle bildirdilerki evvelden koyun adedin cem' edenleri bizden koyun adedi talep ettükleri yokdur vire gelmedük bize methal etmezlerdi şimdi üşendürür oldular deyü imdi tevki' vâsıl olacak dahî koyun adedin cem' etmeye varanları bunların koyunlarına methal ettirmeyesiz fi'l-cümle evvelden nice olsa geldilerse giru eyle olalar bir dürlü dahî ettirmeyesiz ziyâde sipariş ve iade hacet değül bitî tahkik bilüp i'timâd kılasız fi'l-cümle merhûm babam tâbe serâhu zamanından berü nice ola geldiyse giru eyle ola bir dürlü dahî itmeyesiz şöyle bilesiz

Tahrîren fî evâil-i Zi'l-hicce sene hamsîn ve semâne mi'e

³¹⁰ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.70-73.

Belge-5

H. Zi'l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli Hacı Hüseyin isimli zâtın Medîne-i Münevvere fakirlerine olan borcunu ödeyebilmesi için emlâkinin sattırılması ve alım satım işleminin kayıt altına alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in şehzâde Bayezid'e fermanı.³¹¹

Ferzend-i es'ad, erşed, ercümend, nûr-ı hadeka-i saltanat, nûr-ı hadîka-i memleket nur'ud-devle[ti] ve'd-dîn oğlum Bayezid tâle bekâhu[...] tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm olaki bundan öndin Hacı Hüseyin nâm kimesnenin fukarâ-yı Medîne'ye deyni olduğu için emlâkini satdurmağı emretmişdüm eyle olsa şimdi [ki halde] ...ise emlâkini ber-vech-i şer'-i kavim her kim ki satun alursa defterde üzerlerine kayd etdüresiz ki sonra nev' hîle mütetarrık olacaklayın olmaya şöyle [bilesiz] biti tah[kik] bilip alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılâsız

Tahrîren fî evâhir-i Zi'l-hicce sene ihdâ ve seb'in ve semâne mi'e

Bi-yurd-ı Morava tâbi-i Vidin.

³¹¹ COA, AE, SMMD, II, ½. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.5. İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 119.

Belge-6

H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli gayr-i müslimlerin, cizyelerini ödemeye riayet etmeleri ve onlara bu konuyla ilgili zulmedilmemesi hakkında Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³¹²

Tuğra

İftihârü'l-ümerâ-i eyâlet-i Bosna İsa Bey dâme izzühû tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde âdem koşup Dubrovnik elçisini göndermişsiz geldi yetişdi cizyelerin edâ edüp girü destûr verildiler gerekdir ki gönderesiz varalar gideler ve bundan böyle sâyir haraçgüzarlarım nice ri'âyet olunurlarsa anlar dahî eyle ri'âyet olunmak gerekdür ol bâbda bir dürlü hayf eylemeyesiz ve anlara kat'a ta'ârruz edüp zahmet vermeyesiz biti tahkik bilüp i'timâd kılasız.

Tahrîren fî evâil-i Ramazân sene isnâ ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-yurd-ı Gekbuze

³¹²Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.7. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

Belge-7

H. Zi'l-ka'de 875 / M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e birbirlerinin mallarını haksız yere alan Dubrovniklilerle Herseklilerin mallarını sahiplerine iade etmelerine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³¹³

Hüve

Tuğra

Mefâhirü'l-ümerâ ve'l-ekâbir Hersek ili sancakbeyi Hamza dâme izzühû tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde şöyle arz olundu ki Hersek oğlu Dubrovniklülerün mumların ve çukaların almış anlar dahî anun gemisin almışlar imdi gerekdir ki Dubrovniklülerün mezkûr Hersek oğlu çukadan ve mumdan ve gayrından bi-vech her nelerin almış ise girü anlara alıveresiz ve anun dâhî gemisin mezkûr Dubrovniklülerden alıveresiz ihmâl etmeyesiz ve andan sonra mezbûr Hersek oğluna diyesiz ki, anların âdemîlerine kat'a mâni' ve müzâhim olmaya karşı geleler gideler anları üşendürmeye şöyle bilesiz biti üzere i'timâd kılasız.

Tahrîren fî evâhir-i Zi'l-ka'de sene hamse ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye el-mahrûse

³¹³ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.9. (Dubrovnik Arşivi E007). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.53-54.

Belge-8

H. Cemâziye'l-evvel 876 / M. Ekim-Kasım 1471 tarihli Dubrovniklilerin ağaçtan hisar yaptıklarının bildirilmesi üzerine başka yerde de hisar yapıp yapmadıklarının araştırılması ve haraçlarını ödeyip ödemediklerine dair hüccetlerinin olup olmadığı, yoksa da gereğinin yapılmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e fermanı.³¹⁴

Hüve

Tuğra

İftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir Hersek ili sancakbeyi Hamza dâme izzühû tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde dergâh-ı mu'allâmda şöyle istimâ' olundu ki Dubrovnik kâfirleri Nertuk kenârında ağaçdan hisâr yaptılar deyu kapumda teftiş olundu inkâr etdiler eyle olsa gerekdir ki göresiz vâkı' andan gayrı mahalde hisâr yapmışlar araşdırasız ve Hersek'in Dubrovnik florisı varmış verdüğümüze hüccetlerümüz var dediler buyurdum ki teftiş edesiz. Ol bâbda hüccetleri vârsa hoş ve illâ florisin alıveresin bu bâbda bir dürlü dâhî vâkı' olmaya şöyle bilesiz biti üzere i'timâd kılasız

Tahrîren evâhir-i Cemâziye'l-evvel sene sitte ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-yurd-ı Vize

³¹⁴ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.11. (Dubrovnik Arşivi, E 008)

Belge-9

H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Sirozda Glahovik oğlunun mülkü olan köyün has olarak mukataaya verilmesi ve bu mukataadan Glahovik oğlunun oğluna 11000 akçelik bir tımar ayrılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Siroz kadısına fermanı.³¹⁵

Tuğra

Akzâ kuzâtı'l-müslimîn evlâ vülâti'l-mü'minîn vârisü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn Mevlânâ Siroz kadısı dâme fazlühû tevkî'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lûm ola kim bundan evvel sana hükm-i şerîf irsâl idüp emr eylemiş idüm ki Glahovikoğlunun Siroz tevâbiinde olan mülk köyün hâs eyledüm mukâta'aya virüp kapuma bildiresün deyû şimdiki hâl mezkûr mülkün hâsılından mezbûr Glahovik'in öksüzüne bir nîm tımâr on bin akçe ta'yîn eyledüm ki, asâkir-i mansûreme mülâzemet eyleye eyle olsa buyurdum ki mezkûr mukâta'a-i mezbûr Glahovikoğlunun öksüzü kendü kabûl edüp on bin akçeden ziyâdesini kapuma teslim itmek iltizâm gösterirse ana viresin ve niceye virdüğünü yazup bildüresin ve eğer iltizâm göstermezse âhara mukâta'aya virüp hâsıl vaktinde mezkûr Glahovikoğlu emr itdüğüm on bin akçeyi alup asker-i mansûreme mülâzemet eyleye şöyle bilesin biti üzere i'timâd idesiz

Tahrîren fî evâil-i Cemâziye'l-evveli sene seb'a ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-yurd-ı Beşiktaş

³¹⁵ COA, TSMA, 5947 / 751-47. Halil İncılık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara, TTK, 2014), s.228; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.13.

Belge-10

H. Recep 877/M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnik ve Hersekli gayr-i müslimlerin katl ve alacak meselesinde birbirlerinden şikâyetçi olmaları dolayısıyla, gereğinin yapılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e ve Blagay kadısına fermanı.³¹⁶

Hüve

Tuğra

İftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir Hersek ili sancakbeyi Hamza dâme izzühû ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Bulagay [Blagay] kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde Dubrovnik elçileri dergâh-ı âlîşânıma gelüp bize müte'allik olup bâzergânımızı Hersek ilinde katl etdiler deyu anlardan teşekkî etdiler ve anlar dahî sâbıkâ bize müte'allik iki âdemi Dubrovnıklüler öldürdüler deyu şikâyet etmişlerdi eyle olsa gerekdir ki onat vech ile teftiş edesiz göresiz mâbeynlerinde vâki' olan husûmetde kangı cânibden zulm ve te'addî vâki' olmuş ise yerine koyasın ve andan sonra Dubrovnik kâfirlerinin Hersek oğlu kâfirlerinde emânet vechle konulmuş bazı nesneleri varmış ta'allül edüp vermezler deyu arz etdiler imdi buyurdum ki anı dahî teftiş ve tefahhus edesiz şer' ile sâbit olanı hükm edüp alıveresiz ihmâl ve müsâhele etmeyesiz şöyle bilesiz biti üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâil-i Recebü'l-mürecceb sene seb'a ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye el-mahrûse

³¹⁶ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.15. (Dubrovnik Arşivi, E 009). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.55-56.

Belge-11

H. Recep 877 / M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimlerin kendilerine zulmedildiğini bildirerek şikâyetlerini arz etmeleri üzerine gereğinin yapılması ve hakkın yerini bulması için Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanı.³¹⁷

Hüve

Tuğra

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm Rumeli kadıları dâme fazlühûm tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde Dubrovnik keferelerinden dergâh-ı mu'allâma gelüp şöyle arz itdiler ki bazı kimesneler bizimle husûmet edüp ziyâde zulm ve te'addî ederler deyu eyle olsa anlar dahî sâ'ir memâlik-i mahrûsemde vâki' olan harâc-güzâr zimmîlerden ma'dûdlardır gerekdir ki her kangınızın huzûrunda anların kaziyyeleri vâki' olsa onat vechle teftiş edüp muktezâ-yı şer'-i Nebevî ne ise ânunla amel edüp hakk-ı sarîhe tâbi' olasız bunlara zulm ve te'addî etdürmeyesiz şöyle bilesiz biti üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı Receb sene seb'a ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye el-mevkiyye

³¹⁷ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.17.(Dubrovnik Arşivi, E 010) Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.57-58.

Belge-12

H. Şa‘bân 877 / M. Ocak 1473 tarihli Molonta’daki Dubrovnik surlarını yıkmak için Fatih Sultan Mehmed’in Hersek ili sancakbeyi Hamza’ya fermanı.³¹⁸

Tuğra

Mehmed b. Murad Han Muzaffer dâima

Mefâhirü’l-ümerâ ve’l-ekâbir Hersek ili sancakbeyi Hamza dâme izzühû tevkî’-i refî‘ vâsıl olıcak ma‘lûm ola kim şimdiki halde Dubrovnik kâfirlerinin bir yerde kal‘aya benzer girmeleri varmış deyu arz olundu eyle olsa gerekdir ki ânın üzerine varıp yer yer yıktırıp ihtizar etdiresiz içinde nesneleri varsa âdem koyup bekledeler şöyle olaki kal‘a izinli olsa şöyle bilesiz alâmet-i şerif üzere i‘timâd kılasız

Tahrîren fî evâil-i Şa‘bân’ül-mu‘azzam-ı sene seb‘a ve seb‘în ve semâne mi‘e
Bi-makam-ı Konstantiniyye el-muvakkiye

³¹⁸ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. Va, 58-59.

Belge-13

H. Şa‘bân 878 / M. Aralık-Ocak 1473 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimlerin bir yerde kaleye benzer bir şey yaptıklarının bildirilmesi üzerine buranın yıktırılması ve böyle bir şeye asla müşâde edilmemesi için Fatih Sultan Mehmed’in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey’e fermanı.³¹⁹

Hüve

Tuğra

Mefâhirü’l-ümerâ ve’l-ekâbir Hersek ili sancakbeyi Hamza dâme izzühû tevkî‘-i refî‘ vâsıl olıcak ma‘lûm ola kim şimdiki halde Dubrovnik kâfirlerinün bir yerde kal‘aya benzer gird yeri vârmış deyu arz olundu eyle olsa gerekdir ki anun üzerine varup bir bir yıkdurup izrâr etdüresiz. İçinde nesneleri varsa âdem koyup bekledeler şöyle ola ki, kal‘ edenlü olmaya şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i‘timâd kılasız

Tahrîren fî evâil-i Şa‘bânü’l-mu‘azzam sene seb‘a ve seb‘în ve semâne mi’e.

Bi-makam-ı Kostantiniyye el-mahrûse

³¹⁹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.19. (Dubrovnik Arşivi, E 011)

Belge-14

H. Şevvâl 878 / M. Şubat-Mart 1473 tarihli Dubrovnik elçilerinin, kendilerinden gümrük resmi olarak fazla akçe alındığına dâir şikâyetleri üzerine Fatih Sultan Mehmed'in Avlonya kadısına gereğinin yapılmasını buyurduğu fermanı.³²⁰

Hüve

Tuğra

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Avlonya kadısı dâme fazlühû tevkî'-i hümâyun vâsıl olıcak bilesiz ki şimdiki halde Dubrovnik elçileri dergâh-ı mu'allâma gelüp bâzergânlarımızdan ânun gibi gemiyle sefere kimesne gidicek kânun üzere gümrük için dört akçe almazlar sekiz akçe alurlar deyu bildirdiler eyle olsa buyurdum ki teftiş edesiz göresiz şöyle ki bunlardan gümrük için dört akçe almayup sekiz akçe almışlar ise her ne almışlar ise bi-kusûr girü alıviresiz ve yasak edesiz ki min ba'd yüz akçadan dört akçe alalar sekiz akçe almayalar şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd idesiz

Tahrîren fî evâsıt-ı Şevvâl sene seb'a ve seb'în ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³²⁰ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.21. (Dubrovnik Arşivi, E 012)

Belge-15

H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli ümeradan Babanoğlu Ali'ye, Karaman Valisi Şehzâde Mustafa'nın Lalası İsmail Bey ile Karamanoğlu Kasım Bey buluşacaklarından Larende kalesindeki muhafızlara cenk için verilecek zırhların buldurularak yerine konulması ve kendisinin de Akkoyunlu hükümdarıyla harp etmek üzere hareket edeceğine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³²¹

Tuğra

İftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir müstecmi'ül-me'âlî ve'l-mefâhir el-mahsûs bi-avni'l-kadir Babaoğlu Ali zîde kadrühû tevkî'i refî' râfî'i cihân-mutâ' vâsıl olıcak şöyle bilesiz ki bundan evvel ferzend-i es'ad, ercümend oğlum Mustafa Lalası İsmâil, Karamanoğlu Kâsım ile buluşıcak mezkûr İsmâil Lârende Hisârı'ndan Kayra nev-kerlere ceng için zırhlar vermiş imiş harâb olıcak kaçup bazı zırhlar zâyî' olmuş eyle olsa gerekdir ki onat teftiş idesiz bulunan zırhları bir ehlî âdeminle Lârende Hisârına teslîm idesiz bu bâbda bir dürlü dahî olmayasız zîra gâyet ulu hidmetdir şöyle bilesiz ve hem inşa'allâhü'r-rahmân babam ruhu için bu kış ecelden emân bulıcak her ne tarikle olursa Muhammedîn'in kurtulmasına tedârük ola şöyle bilesiz biti tahkik bilüp i'timâd kılasız
Tahrîren fî evâhir-i Cemâziye'l-âhir li-sene semânin ve seb'în ve semâne mi'e
Bi-makam-ı Kostantiniyye

³²¹ COA, TSMA, E, 6457. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.23.

Belge-16

H. Rebi'ü'l-evvel 879 / M. Temmuz-Ağustos 1474 tarihli Yusuf Fakih adındaki adamın bir altın ve inci meselesinden dolayı zevcesi ile kayınbiraderi İbrahim ile aralarında çıkan ihtilafın adilane bir surette tetkik ve ihkak-ı hakk edilmesi hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Amasra kadısına fermanı.³²²

Hüve

Tuğra

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Amasra kadısı dâme fazlühü tevkî'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lûm ola kim dârende-i hükmü hümayûn Yusuf Fakîh nâm kimesne kapuma gelüp avratum bir niçe altunun incüsün bana hibe etdi ben dâhî alup kabz etdüm sonra İbrâhim adlu kardaşı telbis ile devlet eteğinden Borlu Kadısına hükm getürdü mazmûnu bu kim kız karındaşım bir kimesneye virdüm idi elindeki rızkı cebr idüp ve işkenceler idüp aldı deyü ve benümle kadıya berâber oldukda hükm-i şerîf içinde kayd olan da'vasın koyup kız karadaşım buna virmezden önden rızkı bana hibe etmiş idi deyü tenâkuz-ı da'vâ eyledi kadı dahî benüm rızkumu alup ana virdi hilâf-ı şer' bana hayf oldu deyü bildirdi eyle olsa buyurdumda hem ânı berâber idüp bi-hasebi's-şer' teftiş idesiz göresiz dediği gibi tenâkuz-ı da'va etdüğü katınızda zâhir olur ise rızkı girü alıviresiz ve mâ-cerâyı yazup kapuma bildiresiz ve umûmun vakf kitâbları vardır. Ben mütevellîdem bir nice kimesneler tasarruf iderler dedi anu dahî şer'le dinleyesiz emr-i şer' neyse yerine koyasız ve her kimünle ne kaziyyesi var ise şer'le anlayasız ve bir kere muvâfık-ı şer' fasl olmuş kaziyye ibka idesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâhir-i Rebi'ü'l-evvel sene tis'a ve seb'in [ve semâne mi'e]

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³²² COA, TSMA, E, 10737-7. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.25.

Belge-17

H. Safer 880 / M. Haziran-Temmuz 1475 tarihli Çelebi kızı Rukiye Hatun'un Galata yakınlarında satın aldığı çiftliğe komşu olan kiremitçi fırınlarının sahipleri tarafından yapılan müdahalenin engellenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³²³

Tuğra

Akzâ kuzâti'l-müslimîn evlâ vülâti'l-mü'minîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn hüccetü'l-hakk ale'l-halk ecma'în Mevlânâ-yı mükerrerem el-hâkim bi-Kostantiniyye dâme fazlühû tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim dârende-i hükmü hümâyûn Mevlânâ Çelebi Kızı Rukiyye Hâtûn dergâh-ı mu'allâma Galata kurbunda bir çiftlicik satun aldum mezkûr çiftlik kenârında kiremid işlenür furunlar vardır ol furunlara yine mezkûr benüm çiftlicikden takrîben on yıldurur toprak alurlaridi şimdiki halde ol yeri koyup evlerimiz yanında avlalığı ve bostanlığımızdan almak isterler hâlbuki evvelde kat' alınagelmiş değildür bi-vech hayf etmek isterler deyü arz etdi imdî buyurdum ki husemâyı berâber idüp kaziyyeyi ber-mûceb-i şer' ve kânûn teftiş edesiz göresiz bu bâbda şol ki, emr-i şer' ve kânûndur yerine koyasız ihmâl etmiyesiz fi'l-cümle [...] zikr olan furunlara hâk nirden alınageldiyse girü andan alalar mezkûreye ziyân ve zarar olacak yerden aldurup bi-vech te'addî ve ta'arruz etdirmeyesiz şöyle bilesiz tekrâr arz etmelü etmeyesiz bir def'a soralar faysala ermiş kaziyye[yi] îfâ idesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız
Tahrîren fî evâil-i Safer sene semânîn ve semâne mi'e
Bi-yurd-ı Fiğle

³²³ COA, A, DVN, 1-1.Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.27.

Belge-18

H. Cemâziye'l-âhir 881 / M. Eylül-Ekim 1476 tarihli Dubrovnik bazirganlarının elçileri ile ticâret esnâsında şer'î problemlerini kadılara arz ettiklerinde derinlemesine incelemeden ve hasımlarının yalancı şâhitleri sebebiyle kadıların kendilerini zarara uğrattıklarını bildirmeleri üzerine, kadıların gereken hassâsiyeti göstermeleri ve gerekeni yapmalarına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³²⁴

Hüve

Tuğra

Mefâhirü'l-kuzâtî'l-müslimîn ekâbir-i vülâti'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn Memâlik-i Mahrûse kadıları dâme fazlühûm tevkî'-i refî' cihân-mutâ' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim dârendegân-ı misâl-i bi-misâl atebe-yi ulyâma itâ'at ve harâc emrine iltizâm eden Dubrovnik bâzergânları elçileri Françeşko ile dergâh-ı mu'allâma Memâlik-i Mahrûse-i Pâdişâhîye çıkup bey'u şirâ' ve ticâret etmek esnâsında şer'î kazâyâmız vâki' olur kuzâta murâfa'a ederüz teftiş edüp hakkımız alınmakda müsâhele ve müsâmaha olunup istiksâ olunmadığı sebebdan husamâmız olan kimesneler müzevvir şâhidler ikâmet edüp telbis ve tezvîrle bizden mebâliğ-ı rızk ve esbâb alunup bize zulm ve hayf olur deyu arz etdiler eyle olsa buyurdum ki göresiz Dubrovnik halkının bâzergânlarından ve gayrından her kangısı ki bey' u şirâ' ve ticâret ve mu'âmele maslahat için gelüp Memâlik-i Mahrûseye çıkup bey' u şirâ' ve ticâret ve mu'âmele etseler ol esnâda bunların şer'î kaziyyeleri vâki' olup her kangunuza murâfa'a etseler kemâl-i istiksâ ve tefahhus gösterüp husamâyı ma'an ihzâr edüp şâhidlerin tefrîk edüp ne zamânda ve ne makânda vâki' olmuşdur tamâm itmâma takayyüd gösterüp ber-vech-i şer'-i şerîf teftiş edüp mu'addel ve müzekkâ şâhidler dinleyesiz şöyle ki ol kaziyyede bi vechin mine'l-vücûh reyb ve şek kalmayup şühûda mürtefi' ola ol vakt hükm-i şer'î şerîf-i Nebvî neyse yerine koyasız ki hilâf-ı şer' zulm ve te'addî vâki' olmak ihtimâl kalmaya fi'l-cümle bu husûsda gereği gibi ihtiyât edüp tezvîrden ve telbisden ihtirâz edüp şol ki hakk-ı sarîhdir anâ tâbi' olasız ki sakınasız şöyle bilesiz bu bâbda tekrâr arz etmelü eylemeyesiz bir kere sorasuz şer'î muvâfık fasl olmuş kaziyye-i ibkâ idesüz şer'î şerîfe muhâlif temerrüd edeni yazup bildiresiz alâmet-i cihân-mutâ' üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı Cemâziye'l-âhir sene ihdâ ve semânîn ve semâne mi'e

³²⁴ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.29. (Dubrovnik Arşivi E 014.)

Bi-yurd-ı Evreŝe

Belge-19

H. 7 Cemâziye'l-âhir 882 / M. 16 Eylül 1477 tarihli Gelibolu Burgazı'nda otuz dokuz kişinin üç aylık maaşları için adı geçenlerin hissesi olan on bir bin dört yüz on altı akçenin verilmesi ve buna dair kadıdan hüccet alınması lüzumuna dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³²⁵

Hüve

Tuğra

Gelibolu İskelesin dutan Yehûdî Yahyâ ve Baki şerîkleri tevkî'-i refî' vâsıl olıcak gerekdir ki dârendegân-ı misâl-i bi-misâl Gelibolu Burgazı izdiyâdından otuz dokuz nefer kesânın sene ihdâ ve semânîn ve semâne mi'ete Zi'l-hiccesi'nin gurresinden sene isnâ ve semânîn ve semâne mi'ete Saferi'nin gâyetine değin yevmi yüz yirmi dokuz akçe hesâbı üzere üç aylık mevâcibleri için mezkûr işin kıştından on bir bin dört yüz on altı akçe veresiz ihmâl ve te'hîr etmeyesiz ve tamâm teslim etdiğünüze kadının kendüzünden hüccet alâsız ki vakt-i muhâsebede mahsûb oluna şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Mühür

Tahrîren fi'l-yevmi's-seb'a min şehr-i Cemâziye'l-âhir sene isnâ ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³²⁵ COA, A, NŞT, 1-1.Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.31.

Belge-20

H. 2-3 Cemâziye'l-evvel 882 / M. 12-13 Ağustos 1477 tarihli Samsun gümrüğü hâsılatının 880 Ramazânından itibaren gönderilen Ali'ye teslimi ve İstanbul'a gönderilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Samsun kadısına fermanı.³²⁶

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü'ş-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ Samsun kadısı dâm-ı fazlühû tevkî'i refî' vâsıl olacak bilesin ki sene semâne mi'e Ramazân'ının yirmi dördüncü gününden beru ol yirun gümrüğünden sabıka gönderilen hükmü hümâyûn mucibince her ne hâsıl oldu ise gerekdir ki dârende-i misâl-i bi-misâl kulum Ali ile mufassal defteriyle bile kapıma gönderesun ve âmile satun alur kimesne bulunur ise eline mektub virüb atebe-i ulyâma gönderesinki berat verile şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timad idesiz

Tahrîren fi yevmi'l-sâni min şehr-i evvel cumadeyn min sene isnâ ve semânin ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

Sûret-i padişah-ı âzâm der nişân-ı bi [?]

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü'ş-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ Samsun kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refî' vâsıl olacak bilesin ki şimdiki halde şöyle buyurdumki öte yakadan beru ne kadar esir geçirürler ise İstanbul ve Gelibolu âdetince pençiklerin alasız ve gereği gibi mukayyed olup onat vecihle zabd idesiz ve mukata'a-ı alur kimesne bulunursa satup atabe-i ulyâma bildüresiz ki deftere sevk olunan bu bâbda ifmar ve müsâhele etmeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timad idüp mazmûnu muhakkak bilesiz

Tahrîren fi'l yevmi's-sâlis min şehr-i Cemâziye'l-evvel sene isnâ ve semânin ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³²⁶ COA, TSMA, E, 5897-1 / 750-76.

Belge-21

H. 882 / M. 1478 tarihli Rikab-ı Hümâyün çavuşlarından altı kişinin Safer, Rebi'ü'l-evvel ve Rebi'ü'l-âhir ayları mevacibi ile buğday ve arpa tayinleri bedellerinin ödenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Simre ve Lâdik naibi İlyas'a fermanı.³²⁷

Hüve

Simre-i ladik ve emlak gayb-i niyâbetini dutan İlyas tevkî'-i refi' vâsıl olacak gerekdir ki isnâ ve semânin ve semâne mi'e yılında vâki' olan safer ve rebi'ayn ayları mucibi için dârendegâh-ı misâl-i bi-misâl çavuşların cemaatinden altı nefer kimesnenin iki bin sekiz yüz on dokuz akçe ve müşahereleri için yüz otuz akçeki iki bin dokuz yüz kırk dokuz akçe olur nakit viresiz ve on iki müt buğday viresiz yetmişer akçeden sekiz yüz kırk akçe olur ve yirmi müt arpa ki altışardan bin akçe olur ki cem'an dört bin yedi yüz seksen akçe olur ihmal etmeyüp uhdende olan niyâbet kıstından edâ idesiz ve bu mektub-ı şerîf-i hıfz idesizki vakti muhasebede mahzub ola şöyle bilesiz

Tahrîren fî

³²⁷ COA, TSMA, E, 8582-1 / 873-19.

Belge-22

H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Şehzâde Sultan Bayezid'in vâlidesi tarafından şehzâdenin hizmetkârı Tâci Bey'in hanımına satılan köyün tımara verilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in ekâbirden Ahmed ve Defterî Kıvâmüddin Kâsım'a fermanı.³²⁸

Tuğra

İftihârü'l-ekâbir ve'l-efâhim cemî'ü'l-me'âlî ve'l-mekârim Ahmed ve Defterî Kıvâmüddîn Kâsım dâme izzühûma tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim [...] Trabzon'a sefer idicek ferzend-i ercümend, emced, erşed, es'ad oğlum Bayezid tâle bekâhûmun meliketü'l-melikât, meliketü'l-melikât vâlidesi dâmet ismetûhâ Amasya tevâbiinde [...] müşârun-ileyh oğlum kapusunda hizmet eden Tâcî'nin hâtunu ol köyü satun alup bundan evvel köyün tımara verilmesin emr edüp dururum el-hâletü hâzihî henüz emrim yerine varmadı imdi gerekdir ki sâbıkâ buyurduğum üzere ol köyü tımara verüp bunu da bildiresüz ve mûmâ-ileyh oğlumun vâlidesi kıbelinden ol köyün bahâsın vermek olmaz ki satun alasuz Hâtûn tasarruf edüp bahâsı mikdâr nesne hâsıl olmuşdur şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâhir-i Muharremü'l-harâm sene selâse ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³²⁸ COA, AE, SMMD II. 1/32. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.33.

Belge-23

H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Amasya’da Şehzâde Sultan Bayezid’in vâlidisine mülk olarak verilen köyün tımara verilmesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.³²⁹

Tuğra

Ferzend-i ercümend emced erşed es’ad nûr-ı hadeka-i devlet ve şehriyâr-i ve nûr-ı hadîka-i hilâfet Allâhü [...] oğlum Bayezid etâla’llâhü bekâhu [...] ve ikbâllerin Trabzon’a sefer idicek meliketü’l-melikât meliketü’l-melikât vâliden dâmet ismetûhâya Amasya nevâhîsinde bir köyü temellük edüp verdüm ol köy satılup bâb-ı sa’âdet-me’âbımda [...] bundan evvel tımara verilmek emr edüp [...] alup tımara viresiz ve hem vâliden tarafından bahâsını vermek olmaz zîrâ ki ol hâtûn kişi ol köyü ol zamândan berû mutasarrıf idi [...] bilesiz dahî ziyâde hâsıl olmuşdur şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere [i’timâd kılasız]

Tahrîren fî Muharremü’l-haram sene selâse ve semânîn ve semâne mi’e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³²⁹ COA, AE, SMMD, II, 1-67. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.35.

Belge-24

H. 21 Şa‘bân 883 / M. 17 Kasım 1478 tarihli Bursa, İstanbul, Tokat, Amasya ve Kastamonu bölgelerinin vergilerini toplayan Ahî oğlu Muslihiddîn’in hazineye olan borcunu bir an önce göndermesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.³³⁰

Sûretü’l-hükmi’s-sultânî ve’t-tevki-i’l-hâkânî

Sene semânîn ve semâne mi‘e Cemâziye’l-evvelinin guresinden Bursa ve İstanbul ve Tokat ve Amasya ve Trabzon ve Kastamonu mîzânın dutan Ahî oğlu Muslihiddîn tevki‘-i refi‘ cihân-mutâ‘ vâsıl olıcak bilesin ki mezkûr işin üç yıllık kısıtından teslîmâtdan ve havâlâtdan gayrı üzerinde on dokuz kerre yüz bin ve yigirmi altı bin altı yüz yedi akçe vardır işte dârende-i misâl-i bi-misâl kulum İlyas’a havâle gönderüp buyurdum ki varduğu gibi özr ve bahâne etmeyüp meblağ-ı mezkûr[u] bi-kusûr mezkûr kuluma getirüp hızâne-i âmireme teslîm eylesin bu bâbda nevt ta‘allül edüp te’ahhur göstermeyesin şöyle bilesin alâmet-i şerîf üzere i‘timâd kılasın

Tahrîren fi’l-yevmi’l-ihdâ ve’l-işrîn min şehr-i Şa‘bânü’l-mu‘azzam sene selâse ve semânîn ve semâne mi‘e

Bi-yurd-ı Nevâhî-i İncuğaz

³³⁰ COA, MŞH, ŞSC, d. 2478 / vr. 62b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.37.

Belge-25

H. 27 Şa‘bân 883 / M. 23 Kasım 1478 tarihli şimdiye kadar reayanın ektiği topraklardaki çeltik tohumlarının alınmayıp reaya elinde bırakılmasına dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.³³¹

Mefâhirü’l-kuzâtî’l-müslimîn ve’l-ekâbir-i vülâti’l-muvahhidîn mevâlî-i Anadolu dâme fazlühûm tevkî’i refî‘ cihân-mutâ‘ vâsıl olıcak bilesiz ki şimdiki halde şöyle buyurdum ki her birinüzün taht-ı hükûmetinde hâssa emr olunup beylik olmuş ne kadar çeltik toprağı vâr ise şimdiye değin ekilü gelen tohumu re‘âyâ elinde ibkâ idesiz kimesneye aldırmayasız sancakbeyi ve subaşı ve tımâr erleri olmağın tohum benimdür dedüğün istimâ‘ etmeyüp tohumu re‘âyâ elinde mukarrer edesiz tâlib olanlara virdirmeyesiz her kimin sözü varsa gele kapuma arz eyleye ol bâbda bir dürlü dahî itmeyesiz işte bu maslahat için kulum muharrem irsâl olundu şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i‘timâd kılasız

Tahrîren fi’l-yevmi’s-seb’a ve’l-işrîn min şehr-i Şa‘bânü’l-mu‘azzam sene selâse ve semânîn ve semâne mi‘e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³¹ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 44b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.39.

Belge-26

H. Şevval 883 / M. Aralık-Ocak 1478-1479 tarihli Marin adında bir Dubrovnikli'nin Stevercin sahibini yağmaladığı paranın Dubrovniklilerden geri alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³²

Hüve

Tuğra

Mehmed b. Murad Hân-ı muzaffer dâima

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's şerâ' ve'l-ahkâm Filibe ve Tripiçe? ve İştîp ve Nigoriç? kadıları ve Rumelinin sâ'ir kuzâtı dâme fazlühûm tevkî'-i refî' vâsıl olacak ma'lûm ola kim bundan evvel âmil Betaştu nâm frenkte benim akçem vardı mezkûr Betaştu dergah-ı mu'allâma gelip Dubrovnikli Marin yolumu basıp hayli akçem aldı deyu arz ettiği sebepten Dubrovnik kafirlerinden bin altmış filori alınıp Hazine-i Âmireme teslim olundu imdi mezkûrûn Dubrovnik kafirleri dergâh-ı mu'allâma gelip mezkûr Marin-çün dergâh-ı mu'allâma teslim ettikleri akçeden bedel-i mezkûr Marin'in ilde olan rızkın ve esbâbın talep ettiler eyle olsa buyurdumki her biriniz taht-ı hükümetinize müte'allik olan yerleri teftiş ve tafahhus kılıp mezkûr Marin'i bulup anı ve rızkından ve esbâbından ve metrûkâtından her ne bulunursa bunlara teslim idesiz bir türlü dahî etmeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı Şevval sene selâse ve semanin ve semane mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³² Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.62-63.

Belge-27

H. 2 Zi'l-hicce 883 / M. 24 Şubat 1479 tarihli Sultanhöyüğü, Bilecik, İznik ve İnönü yavasını elinde tutan Birincioğlu Mehmed'in vergi borçlarını âcilen gönderip hazineye teslim etmesinin sağlanmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı. ³³³

Sene semâne ve hamsîn ve semâne mi'e Şevvâlinin guresinden Bey sancağı livâsını Şehâbeddin Paşa tasarrufunda olandan gayrı ve Sultanhöyüğü ve Bilecik ve İznikmüd ve İnönü yavasın ve beytü'l-mâlin dutan Birincioğlu Mehmed tevkî-i refî-i cihân-mutâ' vâsıl olıcak bilesin ki mezkûr işin kıstı bakiyesinden üzerinde yigirmi bin akçe vardır işte dârende-i misâl-i bî-misâl kulum Hızır'ı havâle gönderüp buyurdum ki varduğu gibi özr ve bahâne etmeyüp meblağ-ı mezkûru bî-kusûr mezkûr kuluma viresin götürüp Hazine-i Âmireme tesellüm [teslîm] ede ol bâbda nevt ve te'allül edüp te'hîr etmeyesin

Tahrîren fi'l-yevmi's-sânî min şehr-i Zi'l-hicce sene selâse ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³³ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 59a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.43.

Belge-28

H. Zi'l-hicce 883 / M. Şubat-Mart 1479 tarihli Şeyh Hasan Bey'e ait olduğu halde yanlışlıkla bir başkasına verilen Bursa'ya bağlı Avdancık köyünün tekrar Şeyh Hasan üzerine yazılması ve zararının tazmin ettirilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³⁴

Sûretü'l-hükmi's-sultânî ve't-tevki-i'l-hâkânî

İftihârü'l-kuzât beyne'l-müslimîn ihtiyârü'l-vülât lede'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn Bursa kadısı Mevlânâ Muhyiddîn dâme fazlühû tevki'-i refi' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim bundan evvel mefharü'l-ümerâ-i'l-kirâm Şeyh Hasan Bey dâme izzühûya sadaka olunan tımârdan karye-i Avdancuk ki Bursa nâhiyesinde bir mezra'a imiş altı yüz altmış yedi akçe yazılmış Anadolu Bey lerBey isi sehvle âhara vermiş şimdiki halde ol mezra'ayı mezkûr Şeyh Hasan Bey'e mukarrer oldu mutasarrıf olup ol bâbda kimesne mâni' olmaya ve hâsılından ne alınmış ise girü mezkûra hükm edüp alıveresiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı Zi'l-hicce [sene] selâse ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³⁴ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73m-a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.45.

Belge-29

H. 22 Zi'l-hicce 883 / M. 16 Mart 1479 tarihli mirasçıları bulunmadan ölen kişilerin mirasları on bin akçeden az ise âmillere verilmesi ve on bin akçeden çok olanların ise hazineye gönderilmesi, mirasçısı ortaya çıktığı zaman ise mirasçıya devredilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³⁵

Sûretü'l-hükmi's-sultânî li-ecl-i beyti'l-mâl

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm Anadolu Kadıları dâme fazlühûm tevkî-i refî' cihân-mutâ'im vâsıl olıcak bilesiz ki şimdiki halde şöyle buyurdum ki ol vilâyetlerde her ne yirdeki veledeti gâ'ib terike bulunursa göresiz eğer şer'î beytü'l-mâl bulunursa on binden aşağısın âmillerüme teslim eyleyesiz mutasarrıf olalar ve on bin ve on binden ziyâde olsa beylik için zabt edesiz ve eğer şer'î beytü'l-mâl olmayup veledeti gâ'ib olursa yazup şerh ve tafsîl edüp bir tafsîl sizde ve ber-tafsîl âmillerümde olup tafsîliyle mezkûrân âmillere teslim edesiz anlarda dura sonra veledeti çıkarsa kendüler ol tafsîllerün mücebince tesâhub edeler kapumda taleb olunmaya şöyle bilesiz ihmâl ve te'ahhur etmeyesiz ve beytü'l-mâli siz kendü âdemlerünüze bel' etdürmeyesiz ki âmiller dahî kapuma arz etmelü olmayalar bilmiş olasız alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Hurrire fi'l-yevmi's-sânî ve'l-işrîn min şehr-i Zi'l-hicce min hicreti selâse ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³⁵COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 76b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.47.

Belge-30

H. Zi'l-hicce 883 / M. Şubat-Mart 1479 tarihli sultana ait olan atlardan hasta olanlarının satılıp paralarının hazineye gönderilmesi ve her bir atın ne kadara satıldığının Dersa'adet'e bildirilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³⁶

Sûretü'l-hükmi's-sultânî

İftihârü'l-kuzâtî'l-müslimîn ihtiyâr-ü vülâti'l-muvahhidîn Bursa kadısı Mevlânâ Muhyiddîn dâme fazlühû mefâhirü'l-ümerâ ve'l-ekâbir subaşı dâme izzühû tevkî'-i refî' vâsıl olıcak bilesiz ki şimdiki halde Bursa'da olan hâssa atlarımdan sekiz at oğlanı bârgîrin ve bir hâss tay at mu'tell imiş buyurdum ki anları satup bahâsın bunda gönderesiz ve her biri nice satılırsa buruya bildiresiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâhir-i Zi'l-hicce min hicret-i selâse ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³⁶ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.49.

Belge-31

H. 5 Muharrem 884 / M. 29 Mart 1479 tarihli Bursa ve Tokat'ta Şehzâde Bayezid'e salyâne olarak verilen mizandan 11 Zi'l-ka'de 883 tarihine kadar olan kısmının verdirilip bu tarihten sonra ise verdirilmemesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³⁷

Sûretü'l-hükmi's-sultânî

İftihârü'l-kuzâtü'l-müslimîn muhtârü'l-vülâti'l-mü'minîn Bursa ve Tokat kadıları dâme fazlühûm tevkî'-i refî'-i cihân-mutâ' vâsıl olıcak bilesiz ki bundan evvel oğlum Bayezid tâle bekâhuya andaki mîzândan salyâne ta'yîn olunmuş idi eyle olsa zikr olan salyâneye bedel tımâr ta'yîn edüp sene selâse ve semânîn ve semâne mi'e Zi'l-ka'desinin on birinci gününden kat' edüp buyurdum ki bu tarihe gelince salyânesin verüp andan gerü verdürmeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis fi şehr-i Muharrem sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³⁷ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.51.

Belge-32

H. 24 Cemâziye'l-evvel 884 / M. 13 Ağustos 1479 tarihli Foça Sabunhanesi'nde imal edilen sabunlardan kalıbı iki yüz dirhem olan sabunların satımına izin verilmesi, iki yüz dirhemden aşağı olanların sattırılmaması, büyük kalıpların ise böldürülmeden sattırılması va ayrıca Irakî sabun imâlinin yasaklanmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³⁸

Mefâhirü'l-ümerâi'l-kirâm Anadolu sancakbeyleri dâme izzühûm ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm kadıları dâme fazlühûm ve mefâhirü'z-zü'amâ subaşları zîde kadrühûm ve kethüdâları ve tımâr erleri ve yerlerine duran âdemleri tevkî'-i refî'-i cihân-mutâ'ım vâsıl olıcak bilesiz ki, şimdiki halde Foha [Foça] Sabunhanesini dârende-i misâl-i bi-misâl Anton oğlu Obertiyo'ya üç yıla mukâta'aya virdüm eyle olsa işte kulum Hamza'ya gönderdüm ve buyurdum ki her biriniz taht-ı hükûmetinizde yasak edesiz ki aşağıdan gelen sabunun kalıbı iki yüz dirhem olursa satıla iki yüz dirhemden eksük olursa amel-dâra satarlar eğer amel-dâra satmazlarsa getirüp alup gide benüm memleketimde satmaya bundan evvel âmil olanın ne mikdâr sâbunu vâr ise bu harcın verüp sabunu ala eğer evvelki âmil dahî olursa ol dirhemden şimdiki âmil mührleye satdırmaya ve büyük kalıbı dahî doğradup satmayalar bütünle satarlar her kim bunun hilâfına edecek olursa ki mezkûr kulum bunu tutup sabunun elinden alup kendünün gereği gibi hakkından gele ve Foha [Foça]'dan gayrı yerlerde Irâkî sabun işlenme istenürse men' edesiz bu bâbda gereği gibi mu'âvenet edesiz ihmâl ve müsâhele etmeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-işrîn min şehr-i Cemâziye'l-evvel li-sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³⁸ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 139b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.53.

Belge-33

H. 25 Cemâziye'l-evvel 884 / M. 14 Ağustos 1479 tarihli Saraybosna ve Drina'daki kurşun ve kükürt madenlerini işleten Zalloka'nın halk içinde bazı kimselerdeki alacaklarının tahsiline dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³³⁹

Hüve

Tuğra

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinüş'ş-şerâ' ve'l-ahkâm Sarayovası [Saraybosna] ve Drin [Drina] kadıları dâme fazlühûmâ tevki'-i refi'-i cihân-mutâ' vâsıl olıcak bilesiz ki bundan evvel Bosna sancağının kurşun ve kükür[d] ma'denlerin mukâta'a tutan Zalloka'nun zikr olan kadılıklarda il üzerinde olan alımları bâbında her kimde alımlarımız vardır derse şer'an zâhir olan alımlarını hükm eyleyesiz varan kulum Mustafa cem'eyleye ki mezbûr âmillerün cemî' borçlarıyçün Dubrovnik beyleri edâ eylemeğe mülzem olmuşlardır hâsıl olan akçaları zabt eyleyeler siz dâhî onat vechle mukayyed olasız il üzerinde bâkî alım kalmaya şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

[Mühür]

Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-işrîn min şehr-i Cemâziye'l-evvel li-sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³³⁹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.55. (Dubrovnik Arşivi, E019)

Belge-34

H. Receb 884 / M. Eylül-Ekim 1479 tarihli Köle azadında, ıtknâmede, resm-i nikâhda ve diğer konularda vergi alınmasında ifrata gidilmemesi ve kanunda ne takdir edilmişse ancak o kadarının alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴⁰

Sûretü'l-hükmi's-Sultânî ve't-tevki'-i'l-hâkânî

Mefâhirü'l-kuzâtî'l-müslimîn ve'l-ekâbir vülâti'l-muvahhidîn Anadolu kadıları dâme fazlühüm tevki'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde bâb-ı kısmet ve husûs-ı nikâhda ve ıtknâmede vesâir mükâtebin resmi bâbında kuzâtın ziyâde ifrât cânibine meyelânları ve cânib-i ifrâtda te'addî ve ihtilâfları arz olunduğu sebebden bu vechle kânûn emr edüp buyurdum ki ıtknâmede nefsi-i kadıya otuz akça nâyibe ve kâtibine birer akçe ve ıtknâmeden gayrı mükâtebde nefsi-i kadıya on beş akçe ve nâyibe ve kâtibe birer akçe ve nikâh-ı bâkirede nefsi-i kadıya yigirmi akça nâyibe kemâ-kuddire ve nikâh-ı seyyibede nefsi-i kadıya yigirmiden aşağı ola ve resm-i kısmet binde yigirmi akçe alına ve ehl-i berât olan kimseler kendü ve cemâ'ati rüsûm-ı askerîdir ve tekâ'üd eden sipâhîler cemâ'atiyle askerîdir ve yaya ve müsellemler rüsûm-ı kısmet eğer yüz aşağı ola kuzâtındır mâ'adâsı askerîdir ve atebe-i ulyâmdan varan kullarımdan gayrı şehzâde kullarından ve Bey lerBeyi âdemîlerinden ve kadı muhızlılarından ve sancakbeyi ve subaşı âdemîlerinden ve muhtesiblerinden her kim ki bir kimesneye kadı hükmüyle alım alıverürse resminde yigirmi akçe alalar gerekdir ki min ba'd bu kânûnnâme ile amel olunup ziyâde te'addî ve tecâvüz olunmaya şöyle bileler alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar

Tahrîren fî evâsıt-ı Recebü'l-mürecceb li-sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴⁰ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 166b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.57.

Belge-35

H. Şa‘bân 884 / M. Ekim-Kasım 1479 tarihli Bağluca isimli köyün tımar olarak Sultan Bayezid’in vâlidesine verildiğine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.³⁴¹

Hüve

Tuğra

Ferzend-i ercümend emced erşed es‘ad nûr-ı hadeka-i devlet ve kâm-kârî ve nûr-ı hadîka-i hilâfet ve şehriyârî oğlum Bayezid tâle bekâhu vâlidesi seyyidetü’l-muhadderât netîcetü’l-münevverât safiyyetü’s-sıfât dâru’l-alâ ve’s-sa‘âdât dâmet ismetühâ tevkî’-i refî’ vâsıl olıcak ma‘lûm ola kim şimdiki halde dergâh-ı mu‘allâma mektûb gönderüp Rûm’da olan mülklerin bâbında arz etmişsiz eyle olsa vilâyet-i Rûm’da olan emlâkin ekserî tarîk-i tegallüb ile tasarruf olunup mâlik-i şer‘îyye istinâdı olmayup ale’l-husûs ol bâbda bey‘ü şîrâ çok vâki‘ olduğu sebebdan cebelü vaz‘ olunup tımâra emr edüp dururun çünkü ol bâbda hâk-i pâyuma mektûb göndermişsiz ve müşârun-ileyh oğlum dahî ol husûs-içün mektûb gönderüp ziyâde mübâlağa etmiş ol sebebdan Bağluca adlu köyünü tımârlık sana mukarrer etdüm ki tasarruf edüp eşküncin pergâr-ı hümayunuma gönderesiz sâyir köylerin tasarrufâtın imiş sana mülâyim değil imiş anlara tımârlık verilen kimesneler mutasarrıf olup edâ-i hizmet edeler şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i‘timâd kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı Şa‘bânü’l-mu‘azzam sene erbe‘a ve semânîn ve semâne mi‘e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴¹ COA, AE, SMMD, II, 1/24. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.59.

Belge-36

H. 24 Zi'l-ka'de 884 / M. 6 Şubat 1480 tarihli Seyyid Ali isimli şahsın İşkah Paşa isimli kadının terekesinden satın aldığı evin daha sonraki kadı tarafından elinden alınıp tekrar İşkah Paşa'nın torununa verildiğinin ortaya çıktığından, adı geçen Seyyid Ali'nin satın almış olduğu evinin kendisine iade edilmesinin sağlanması için Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴²

Sûretü'l-hükmi's-sultânî ve't-tevki-i'l-hâkânî

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm Bur sa kadısı Mevlânâ Muhyiddîn dâme fazlühû tevki'-i refi'-i cihân mutâ' vâsıl olıcak bilesiz ki şimdiki halde Seyyid Ali nâm kimesne dergâh-ı mu'allâma gelüp bundan evvel İşkâh (?) Paşa nâm bir avrat fevt olup gâyibde Mehmed nâm bir oğlu kaldı metrûkâtından bir evini beytü'lmâlciden dört bin altı yüz akçaya satun almış idüm sonra Mehmed'in kızı atebe-i ulyâma gelüp atam hayâtda iken bir evin beytûlmalci alup âhara satdı deyu arz edüp teftiş in Bursa kadısına hükm eylendüğü sebebdan kadı olan ol evi elimden aldı alup ol kıza verdi deyu bildirdi eyle olsa gerekdir ki ol evi gerü mezkûr Seyyid Ali'ye alıveresiz şol vakt ki mezkûr Mehmed geri gelüp kapumdan taleb ede bu bâbda gereği gibi ihtimâm edüp bir dâhî mezkûru kapuma gelmelü etmeyesiz. Şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi've'l-işrîn min şehr-i Zi'l-ka'de sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴² COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 237b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.61.

Belge-37

H. 24 Zi'l-hicce 884 / M. 7 Mart 1480 tarihli İskenderiye'ye giden mavnaları kiralayan Hoca Mustafa, Hoca Ali Paşa, Hoca Mesih Paşa, Sarraf Hacı Mustafa, Hoca Bedreddîn, Hoca Hacı Hayreddîn, Hoca Hacı Mehmed, Hoca Hacı Muslihiddîn, Hoca Hacı İbrahim, Hacı Hoşkadem ve Hoca Pîrî'nin bu kiradan dolayı zimmetlerinde olan borçlarını ödemelerine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴³

Sûretü'l-hükmi's-sultânî

Mefâhirü't-tüccâr İskenderiye'ye giden mavnaları kirâya dutan Hâce Mustafa ve Hâce Ali Paşa ve Hâce Mesîh Paşa ve Sarrâf Hacı Mustafa ve Hâce Bedreddîn ve Hâce Hacı Hayreddîn ve Hâce Hacı Mehmed ve Hâce Hacı Muslihiddîn ve Hâce Hacı İbrâhim ve Hacı Hoşkadem ve Hâce Piri tevkî'-i refî'-i cihân mutâ' vâsıl olıcak bilesiz ki mezkûr hâssa mavnalar navlunundan teslîmâtıdan gayrı zimmetinizde iki bin beş yüz sikke-i Efrengî Flori vârdır işte dârende-i misâl-i bi-misâl kulum Silahdâr Kâsım havâlîye gönderüp buyurdum ki vârdığı gibi özr ve bahâne etmeyüp mezkûr floriyi bi-kusûr mezkûr kulumla ve yarar âdemleriyle dergâh-ı mu'allâma gönderesiz gelüp vâsıl olup hüccet alalar şöyle bilesiz ol bâbda bir dürlü dahî etmeyesiz alâmet-i şerîf-i âlem-ârây üzere i'timâd kılasız

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-işrîn şehr-i Zi'l-hicce sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴³COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 282b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.63.

Belge-38

H. Muharrem 885 / M. Mart-Nisan 1480 tarihli Anadolu’da fethedilmiş vakıflara ait evler, dükkânlar, kervansaraylar vesâir gelir getiren mülkler için yeniden hükm-i şerîf alınması ve bu gibi boşta kalan mülklerin teker teker ortaya çıkarılarak mufassal bir defterinin hazırlanmasına dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.³⁴⁴

Mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm ve müzâhirü’ş-şerâyi’ ve’l-ahkâm Bey sancağı kadıları dâme fazlühûm tevkî’-i refî’ vâsıl olıcak ma’lûm ola kim şimdiki halde şöyle buyurdum ki taht-ı hükûmetinizde olan evkâf-ı mensûhadan şol ki bâğ ve bağçe ve degirmendür ve mûsâkkafâtıdan evler ve dükkânlar ve kârbânserâyılardır bunların gibi sâhibleri üzerine mukarrerdür anların gibiler göresiz eğer atebe-i ulyâmdan takrir içün tecdîd-i hükm almamış kimesne vârsa gönderesiz ki, gelüp kapumdan tecdîd-i hükm alalar bunların mâ’adâsı köylerden ve yerlerden fi’l-cümle aksâm-ı akârâtıdan ne vârsa bunlardan ekseriyâ mensûhdur elhâletü hâzihî şöyle istimâ’olundu ki zikr olan köylerden ve akârât kısmından bazıkimesnelerin ellerinde telbisle kalup yâhûd unutulmuş hayli yerler vârmış imdi gerekdir ki hükm-i şerîfim vârdığı gibi ne mikdâr evkâf vârsa bâğdan ve bâğçeden ve değirmenden fi’l-cümle mûsâkkafât kısmından ve köyden ve yerden tımâra verilen ne denlûdür ve tımâra verilmeyüp sâhibleri ellerinde mukarrer olan ne denlûdür ve elinde temessükâtları ne vechledir mecmû’ın yazup bir defter Anadolu Beylerbeyisine gönderüp ve bir defter dahî kapuma gönderesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i’timâd kılasız
Tahrîren fî evâsıt-ı Muharremü’l-harâm sene hamse ve semânîn ve semâne mi’e
Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴⁴ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 303b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.65.

Belge-39

H. Rebi'ü'l-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli Şehzâde Cem Sultan'ın Koçhisar Tuzlası'na mübâşir tayin ettiği merhûm Abdurrahman'ın eşi Paşabula zimmetinde kalan borcun tahsil edilip Şehzâde'ye gönderilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴⁵

Suretü'l- hükmi's- sultânî ve't-tevki-i'l-hâkânî

Tevkî'-i refî'-i cihân-mutâ' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim şimdiki halde ferzend-i ercümend-i emced es'ad-i erşed nûr-ı hadeka-i devlet-i kişver-sitân ve nûr-ı hadîka-i memleket ve kâm-rânî oğlum Cem etâl'allâhü bekâhu ve enâle [mâ-yete]mennâhü atebe-i ulyâma âdem gönderüp şöyle arz eyledi ki sâbıkâ Koçhisâr Tuzlası'na mübâşir Abdurrahmân nâm bir emîni vâr imiş. Konya'da müteveffâ olmuş metrûkâtını Mevlânâ veledân Muhyiddîn Bursa kadısı iken Paşabula Nûrcihân nâm avratlarına kısmet edüp mektûb ve sûret-i defter verilmiş el-hâletü hâzihi mezkûr müteveffâ Abdurrahmân zimmetinde müşârun-ileyh oğlum tâle bekâhünün hızâne-i âmiresine müteveccih on iki bin akçe hakkı kalmış meblağ-ı mezkûrûn altı bin akçası anda Kirmastı'da mütemekkin olan avratı Paşabula'dan müteveccih imiş eyle olsa buyurdum ki mezkûre Paşabula'yı veyâ vekîlini ihzâr edüp Mevlânâ veledân Muhyiddîn'in mektûbuna ve sûret-i defter-i sicillâta nazar edesiz mezkûreden ne mikdâr akçe müteveccih olursa şer'le hükm edüp zevcinin mutasarrıf olduğu metrûkâtından alıveresiz özr ve bahâne etdürmeysesiz mahlûlünü yazup bildiresiz şöyle bilesiz deyu emr olunmuş emr-i şerîfe imtisâl olunup Paşabula kendüsü ihzâr olunup meblağ-ı mezkûrûn altı bin akçası mezkûr Mevlânâ veledân sûret-i defter mûcebiyle mezkûre Paşabula'dan alınıp mezkûr Çelebi Sultân'ın bu hidmet için irsâl etdüğü kulu Yahyâ'ya bi-kusûr teslim olundu

Hurrîre fî evâil-i Rebi'ü'l-evvel 885

³⁴⁵ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 289b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.67.

Belge-40

H. Rebi'ü'l-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli Ayas Bey'e Dubrovniklilerden birçok adamı esir edip birkaçını öldüren eski Hersek sancakbeyi Ayas Bey'in adamı Yunus Voyvoda'nın her ne zarar ve ziyan ettiyse telâfi edilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴⁶

Hüve

İftihârü'l-[ü]merâ ve'l-ekârim merâci'ü'l-kü[be]râ'[i']l-fihâm ve'l-ekârimü'l-hümâm
Köstendil sancakbeyi Ayas dâme izzühü tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim bundan
evvel siz Hersek sancakbeyi iken sana hükm-i şerîf gönderüp Dubrovnik'e müte'allik olan
ili istimâlet edüp bu tarafa dönderüp ilgün idesiz deyu buyurdum idi şimdiki halde mezkûr
Dubrovnik elçisi atebe-i ulyâma gelüp senin âdemin Yunus Voyvoda bir nice âdemleriyle
ol ile akını edüp varup kırk altı nefer âdem esîr edüp ve üç neferin katl eyleyüp ve yedi bin
baş kadarı davârimız aldılar ve bundan gayrı mebâlih-ı nesnemiz zâyî' edüp çokluk
ziyânlar etdiler bize azîm hayf oldu deyu arz eylediler eyle olsa garazım ol ili bana
dönderüp sâyir Memâlik-i Mahrûsem gibi il ve gün olmağ-idi varup gâret etmek benüm
emrim değildi gerekdir ki ol vilâyedîn ne-mikdâr baş davâr ve nedenlülü nefer âdem
alınmış ise bi-kusûr girü teslim edesiz ve ne-mikdâr ziyân olmuş ise bi-kusûr yerine
koyasız bu bâbda mezkûrları bir dâhî kapuma şikâyet etmelü eylemeyesiz ve illâ azîm
ikâbuma müstahikk olursuz şöyle bilesiz bir dürlü kazıyye olup nev'-i cevâbın vâ-ise ber-
sebil-i ta'cîl yazup i'lâm idesiz bu bâbda bir dürlü dahî etmeyesiz şöyle bilesiz
Tahrîren fî evâhir-i Rebi'ü'l-evvel sene hamse ve semânîn ve semâne mi'e
Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴⁶ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.69. (Dubrovnik Arşivi, E 021)

Belge-41

H. 5 Cemâziye'l-âhir 885 / M. 12 Ağustos 1480 tarihli Bursa'da Anton isimli zimmîden kalan mirasın teker teker tespit edilip, kimler üzerinde ise alınıp oğlu Andon'a verilmesi ve gadre uğramasının önlenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴⁷

Sûretü'l-hükmi's-sultânî ve't-tevki-i'l-hâkânî

İftihârü'l-kuzâtî'l-müslimîn muhtârü'l-vülâti'l-muvahhidîn yenbû'ü'l-fazli ve'l-yakîn vâris-i ulûmî'l-enbiyâ' ve'l-mürselîn Bursa kadısı Mevlânâ Muhyiddîn dâmet fezâlûhu tevki'-i refî' cihân-mutâ' vâsıl olıcak bilesiz ki Andon nâm gelüp bundan evvel ben sagîr iken atam Anton mürde olup emvâlinden ve esbâbından her ney vârsa bahş bahş edüp zâyî' etdüler ben sulbi oğlu iken bana nesne vermediler ol metrûkâtın nısfı benlen olsun dedüğü sebebdan kulum Nasuh'ı mezkûra bile koşup gönderdüm gerekdür ki vârdüğü gibi ol mürde olan Andon nâm kâfirin metrûkâtından ve emvâlinden ve esbâbından her ney vârsa ol mürde olduğı hinde ney bulunduysa tamâm ma'lûmun olup defter etdükden sonra her kim almış ise gerü bi-kusûr buldurup zabt edesiz kendü defterin dahî ol metrûkâtdan satılmağa kâbil olanı satup satılmayanı aynıyla satdurasın akçasın kapuma gönderesiz bu bâbda gereğı gibi mukayyed olası vasîlerden ve gayrından her kimde ney vârsa ki zâhir ola alası kimesnede nesnesi kalmaya şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız Tahrîren fî hâmis Cemâziye'l-âhir sene hamse ve semânîn ve semâne mi'e Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴⁷ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 363a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.71.

Belge-42

H. Receb 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli Lalası İshak Paşa'ya verilen ahırın mülkiyetine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.³⁴⁸

Hüve'l-ganiyyü'l-mugnî'l-mu'tî

Tuğra

Hükm-i menşûr-ı şerîf-i sultânî ve fermân-ı mebrûr-ı münîf-i hâkânî nüffîze bi'l-avni'r-Rabbânî ve emri's-Samedânî oldur ki, bundan akdem merhûm ve mağfûrun-leh babam tâbe serâhü umdetü'l-vüzerâi'l-fihâm kıdvetü'l-ümerâi'l-izâm [...] a'yânü'l-emmâre hazariyyü'l-hazâratî'l-âliye müşîrû'd-devleti'l-gâlibe el-mahsûs bi-inâyeti'l-meliki [...] Lalam İshâk Paşa dâmet me'âlîhûya mahrûse-i Kostantiniyye'de kendü mülk[ü] ol [...] dört ayak üzerinde bir büyük kubbe ve dört yarım kubbe ahuru [...] kırk zirâ'dır temlik edüp eline hükmü hümâyûn erzânî kılmış imiş şimdiki halde ol [...] dergâh-ı felek-âşiyânuma arz olundu ben dahî ber-karâr evvel-i Safer [...] -ârâyı verdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm taht-ı yedinde olup mülkiyyet üzere sata ve dilerse bağışlaya dilerse vakf ede hiç ferd efrâd-ı âferîde [...] mâni' olup medhal kılmaya ve ta'arruz değürmeye ve tebdîl ve tağyîr etmeye [...] [biti mutâla'a] kılanlar tahkîk bilüp alâmet-i kişver-güşâ-yı cihân üzere i'timâd ideler

Tahrîren fî Recebü'l-mürecceb sene sitte ve semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴⁸ COA, AE, SMMD, II, 1/33-1. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.73.

Belge-43

H. Şevvâl 886 / M. Kasım-Aralık 1481 tarihli haksız kazanç elde eden Dubrovnikli Marniya'yı her neredeyse bulup, elinde neyi varsa veya ne bıraktıysa Dubrovnikli hak sâhiplerine teslim edilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanı.³⁴⁹

Hüve

Tuğra

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü'ş-şerâ' ve'l-ahkâm Filibe ve Terbice ve İştib ve Nigoriç [Nogriç] kadıları ve Rumeli'nin sâyir kuzâtı dâme fazlühûm tevkî'-i refî' vâsıl olıcak ma'lûm ola kim bundan evvel âmil Bataşto Nâm Frenkde benim akçam vârdı mezkûr Bataşto dergâh-ı mu'allâma gelüp Dubrovniklü Marniya yolum basup hayli akçam aldı deyu arz etdiği sebebden Dubrovnik kâfirlerinden bin altmış Flori alınıp hızâne-i âmireme teslim olundu imdi mezkûrûn Dubrovnik kâfirleri dergâh-ı mu'allâma gelüp mezkûr Marni-çün dergâh-ı mu'allâma teslim etdükleri akçadan bedel-i mezkûr Mârni'n ilde olan rızkın ve esbâbın taleb etdiler eyle olsa buyurdum ki her birinüz taht-ı hükûmetinüze müte'allik olan yerleri teftiş ve tefahhus kılup mezkûr Marni'yi bulup o rızktan ve esbâbından ve metrûkâtından her ne bulunursa bunlara teslim edesiz bir dürlü dahî itmeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i'timâd kılasız
Tahrîren fî evâsıt-ı Şevvâl sene sitte ve semânîn ve semâne mi'e
Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁴⁹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.75.(Dubrovnik Arşivi, E 017)

Belge-44

H. Şa‘bân 886 / M. Eylül-Ekim 1481 tarihli Nikola adlı şahsın alacağı olan iki bin beş yüz akçenin tahsiline dair II. Bayezid’in Koriçe kadısına fermanı.³⁵⁰

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

İftihârü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’ş-şerâ‘ ve’l-hükkâm Mevlânâ Koriçe kadısı dâme fazlühû tevkî‘-i refî‘ vâsıl olıcak ma‘lûm ola kim dârende-i hükmü hümâyûn Nikolo nâm kâfir dergâh-ı mu‘allâma gelüp evlad-ı oğlu Nikola nâm kâfir İbrişim bahâsından iki bin beş yüz akçe alımum vardır talep ederim te‘allul ve temerrüd edip bana hakkım edâ etmez deyü bildirdi eyle olsa buyurdum ki mezkûru hüsemâsıyla beraber idüp kaziyyesi ber mûceb-i şer‘ teftiş idesiz göresiz zikrettiği kâfirde İbrişim bahâsından İbrişim bahâsından bi-hasebü’ş-şer‘ ne mikdâr hakkı ve alımı sâbit ve zahir olursa bir vech-i şer‘ hükmedip bî-kusûr alıviresiz özür ve bahâne ettirmiyesiz tamam ihtimam idüp sâbit olan hakkın tamam alıviremeyince salıvirmiyesiz temerrüd ederse yazıp bildiresiz şöyle bilesiz bir defa sorulup fasla ermiş kaziyyesi ibka idesiz

Tahrîren fî evâil-i Şa‘bânü’l-muazzam sene sitte ve semânîn ve semâne mi‘e

Bi-yurd-ı Mekri

³⁵⁰ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 97,117.

Belge-45

H. Rebi'ü'l-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihli Dubrovnik tuzunun satışına ilişkin

II. Bayezid'in Hoça kadıları ve kale muhafızlarına fermanı.³⁵¹

Hüve

Bayezid b. Mehmed Hân-ı muzaffer dâima

Mefhâr-ı kuzâtü'l-müslimîn merca-ı vülâtü'l-mü'minîn Mevlânâ Hoça kadısı dâme fazlühû ve mefharü'l-mu'temedin ve'l-müstahfızîn Nova dizdâr-ı zîde kadrühü tevkî'-i refî' vâsıl olucak ma'lûm ola ki bundan evvel şöyle buyurmuş idim ki Novanın kendi nefsinde hâsıl olan tuz satılup tamam olduktan sonra ammâl varup gayrı yerin tuzun getürüp anda satmak olmayaydı hâliyâ ammâl ol emre ita'at ve imtisâl itmeyüp nefsi Novada hâsıl olan tuz satulup tamam olduktan sonra varıp haricden tuz getürüp anda satarlarmış bu nesneden Dubrovnik'de hâsıl olan tuza zarar olup incitirlermiş imdi buyurdumki ammâle yasak edesiz ki nefsi Novada hâsıl olan tuz satılup tamam olduktan sonra varıp Novaya hariçden tuz getirüp satmayalar eylemeyenleri seğırtesiz temerrüd edenlerin hakkından gelesiz bir dürlü dahî itmeyesiz

Tahrîren fî evâsıt-ı âhirü'l-Rebi'în sene semâne semânîn ve semane mi'e

Bi-makam-ı Nevâhi-i Edirne

³⁵¹ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VI b, 65-66.

Belge-46

H. 891 / M. 1486 tarihli Memlûklarla olan muharebede kayıtsızlığı sebebiyle Karaman beylerbeyi Karagöz Mehmed Paşa'nın eğer yanında ise derhal hapsedilip muhafaza altında Karahisar kalesine gönderilerek dizdâra teslimi hakkında II. Bayezid'in Vezîriâzam Davud Paşa'ya fermanı.³⁵²

Fahrü'l-ümerâi'l-izam kıdvetü'l-küberâ-i'l-kirâm zülkadri ve'l-ihtişâm essârimü's-samsamü'l-muhtas el-melikü'l-allam Davud Paşa dâme ikbâlühü tevkî'-i refî' âlişân vâsıl olacak şöyle bilesin ki Karaman beylerbeyisi Karagöz eğer senin katına gelir ise hükmü hümayûn vâsıl olduğu gibi hemen saat alet tâcî'l haps edüp benle giru[?] ve hisar dizdarına yazıla adamlar koşup gönderesin yolda ihtiyad üzere varup teslim ideler şöyle[?] ona hıfz ide ona ihtiyad ede ki emrime havi olmaya ve kande[?] dinlese onat hiç aferide bu emre muttali olmaya bir dürlü dahî itmeyesin alâmet-i şerîf üzere i'timad idesin

Tahrîren fî evâhir-i Rebi'ü'l-âhiri sene ihdâ semânîn ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁵² COA, TSMA, 5592-1 / 747-6.

Belge-47

H. Şa‘bân 891 / M. Ağustos 1486 tarihli Dubrovnik halkının davalarındaki davranışlarıyla ilgili II. Bayezid’in Rumeli kadılarına fermanı.³⁵³

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

Mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’ş-şerâ‘ ve’l-ahkâm Rumeli kadıları dâmet fezâilühum tevkî‘-i refî‘ hümayun vâsıl olacak ma‘lûm olaki bundan evvel merhûm babam Tayyebullah serâhu Dubrovnik bazirganlarına hükm-i şerif sadaka itmişki bezirganı mezkûran Memâliki Mahrûseye gelip bey‘ü şirâ‘ ve ticaret ve müslümanlarla muamele kılıp kah da‘va ne niza‘ olup müzevvir şahitler ikamet idüp hilâf-ı vâki‘ hukuk talep idicek bunlarınla müslümanlar arasında bey‘ü şirâ‘ ve ticaret ve kefâlet vesâir umur-ı şer‘iyyeden her ne vâki‘ olsa ol bâbda kadı marifeti olup kadı sicillâtına kayd olunup şer‘i hüccet alınaki sonra nizâ‘ olacak sicillata veya hüccete nazar olunup ol mucibince amel oluna bu ikiden birisi olmayıp mücerret şahit ikamet itmek ile bunlardan da‘va itseler mesmû‘ı olmaya amma sicillatta bulunup yine şer‘i hüccetlerinde mukayyed ve mestur olursa ol mucibince amel oluna benden dahî ol mucibince hükmü talep ittikleri sebepten buyurdumki min ba‘d giru ol minval üzere amel idesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i‘timad idesiz

Tahrîren fî evâhir-i şehri Şâ‘bânü’l-muazzam sene ihdâ tis‘in ve semâne mi‘e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁵³ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VII a, 68-69.

Belge-48

H. 5 Şa‘bân 891 / M. 6 Ağustos 1486 tarihli Dubrovnikli tüccarların koyun adeti vergisi ile ilgili şikayetleri üzerine II. Bayezid’in Hersek ili sancakbeyi ve Drin kadısına fermanı.³⁵⁴

Hüve

Bayezid b. Mehmed Hân-ı muzaffer dâima

İftihârü’l-ümerâ ve’l-ekâbir câmî‘ü’l-me‘âlî ve’l-mefâhir hâiz-ü kasbu’s-sebk fî mismâri’l-mâ‘el-mahsus bî-inâyeti’l-meliki’l-kadir Hersek ili sancakbeyi dâme izzühû ve mefharü’l-kuzât ve’l-hükkâm Mevlânâ Drin kadısı dâme fazlühû tevkî‘-i refî‘ vâsıl olucak bilesiz ki şimdiki halde Dubrovnik elçileri dergâh-ı mu‘allâma gelüp şöyle arz ederler ki Dubrovnik halkından bazı kimesneler gelüp Memâlik-i Mahrûsede bazı yerlerde kendü akçeleri ile koyun alıp koyunu satun aldıkları yerlerde kâh olur ki kendüler ve kâh olur ki satan kimesneler ol yılın resm-i ganemini virirler sonra koyun âdedin dutan âmiller bizim ilimize yakın yerlerden gelüp rençberlerimiz karşılayup cebirle tekrar ol koyunun âdetin yine alurlar bir def‘a virdik veya alduğumuz yerde satan kimesnelerden alındı derlerse müstemi‘ olmazlar bize hayfdir eyle olsa buyurdum ki teftiş idüp göresiz vâki‘an arz ettikleri gibi bunların halkından bazı gelüp benim memâlik-i mahrûsemde koyun alup aldıkları yerlerde ol yılın resmini bunlar veya satan kimesneler bir def‘a virirlerse ki sonra âmiller tekrar yollarına varıp resim almak isteseler men‘ edip aldırmayasız mâ-hasel? tekrar alınmak emrim değildir tekrar aldırmayasız temerrüd ederlerse seğırtesiz böyle bilesiz alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız

Tahrîren fî hâmis-i Şa‘bân sene 891

Bi-makam-ı Kostantiniyye.

³⁵⁴ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VII b, 70-71.

Belge-49

H. Şa‘bân 892 / M. Temmuz-Ağustos 1487 tarihli Erkekler Adası keşişlerinin, topraklarına haksız yere müdahale edilmesinin araştırılması ve adaletin sağlanması için II. Bayezid’in fermanı.³⁵⁵

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

Kıdvetü’l-e‘âlî ve’l-e‘âzım câmi‘-i cemi‘ü’l-meâli ve’l-mekârim zü’l-mecdi’l mücîd ve’l-izzi’l-muhalled Kâsım Paşa dâmet me‘âlihi ve mefhârü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’ş-şerâ‘ ve’l-ahkâm Mevlânâ Selânîk kadısı dâme fazlühû tevkî‘-i refî‘ hümâyûn vâsıl olacak ma‘lûm olaki şimdiki halde Erkekler Adası keşişlerinden dergâh-ı mu‘allama gelüp şöyle arz ettiler ki zikr olunan adadan hariç kadîmden şimdiye dek ellerinde ve tasarruflarında olan kışlalarına ve korularına ve ziraat idüp resmin ve hakkın verigeldikleri mezralarına kâfirden ve Müslümandan te‘arruz ve tecâvüz olup bunları incitirlermiş eyle olsa gerekdir ki husemâyı beraber idüp kazıyyelerin teftiş edip göresiz kışladan ve korudan ve tasarruf idegeldikleri mezradan şol ki kadîmden şimdiyedek tasarruf ede gelmişlerdir hilâf-ı şer‘ ve kanun ol bâbda bunlara te‘addi ve tecâvüz etdirmiyesiz ve eğer örften ve adedden hariç nesnelerin almışlar ise geru alıviresiz temerrüd ve muhâlefet edenleri seğırtesiz eslemeyene yazıp dergâh-ı mu‘allâma i‘lâm idesiz

Hurrire fî evâsıt-ı şehr-i Şa‘bânü’l-muazzam sene isnâ ve tis‘in ve semâne mi‘e

Bi-yurd-ı Çuka

³⁵⁵ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.66, 120.

Belge-50

H. 4 Cemâziye'l-evvel 893 / M. 16 Nisan 1488 tarihli Bosna Hersek ve diğer bölgelerdeki maden hisseleri üzerinden alınan vergilerin ödenmesine ilişkin anlaşmazlıklara dair II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ile Foça kadısına fermanı.³⁵⁶

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han Muzaffer Dâima

İftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir câmi'ü'l-meâli ve mefâhirü'l el-mahsus bi-inâyeti'l-meliki'l-kâdir Hersek sancakbeyi Hacı dâme izzühû ve mefharü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Foça kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refî' vâsıl olacak bilesiz ki sene erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e Muharremi guresinden Bosna ve Hersek ve gayrı yerlerin mukata'aya dutan köçek Ali üzerinde mezkûr kıstından dört bin altı yüz yirmi dört flori var idi sene isnâ ve tis'in ve semâne mi'e tarihinde Bosna amillerinin teftişine gönderilen Mevlânâ Hasan'a [Hasan] koşulup ol cânibe gönderilmiş idi varıp teftiş idüp gördükte mezkûr vilâyetlerin a'yânı cem' olup erbe'a ve semânîn ve semâne mi'e yılından tas-sitte ve semânîn ve semâne mi'e Zi'l-hiccesinin gâyetine varınca mezkûr vilâyetlerin göğez Dubrovnik kâfirleri cem' ve zabt eyledi deyu şehadet idicek göğez cem' edenlerden talep etmelü olucak nesne vormeyüp ve gönderilen ahkâm-ı şerîfe dahî mukayyed olup dergâh-ı mu'allâmda âmil ile beraber olmağa Dubrovnik beylerin havale eylemişlerdi mezkurlerin elçileri Nikolin ve Françesko nâm kâfirler âmil ile kapuma gelip beraber olduklarında kaziyyeler fasl bulmayıp kadı-i mezkûr Râdin oğlu Matrladin ve Petro Lâtini ve Mariye karındaşı Ferigani ve Andria Lâtini ve Vikasin Lâtini nâm kimesneler mutasarrıf oldular ve deyu arz etmiş idi imdi mezkurları her kande ise buldurup Hersek sancakbeyi ve Foça kadısına gönderesiz deyu Dubrovnik beylerine hüküm gönderilip âmil dahî kula koşulup ol canibe gönderildi eyle olsa buyurdum ki ol kâfirleri Dubrovnik beyleri size gönderip varıp sizin katınızda kaziyyeleri şer' ile teftiş olunalar siz dahî bu hususda gereği gibi mukayyed olup teftiş ve tefahhus idip göresiz ve mezkur Dubrovnik elçileri Marinçe adına hüccet ibraz eyledilerki âmil ile ibralaştı deyu amil ol hüccet için Marinçe değil ibralaştığım Martin idi gerekdir

³⁵⁶ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII a, 73-75.

ol hususu dahî onat vecihle teftîş ve tefahhus eyleyesiz katınızda her ne vech üzere zâhir ve sâbit olur ise tafsili ile yazıp dergâh mu‘allâma i‘lam eyleyesiz ve bundan gayrı mezkûr âmil dergâh-ı mu‘allâmda ikrar ve i‘tiraf idüp ittiği zıkr olunan kâfirlerden gayrı Dubrovnîk kâfirleri ve kinezleri ile hiç da‘vam ve nizâ‘m yokdur hemen da‘va ve nizâ‘ sâbıkan zıkr olunan kâfirler iledir didi imdi ol kâfirleri Dubrovnîk beyleri size gönderseler gerekdir her birinin kaziyye sen onat vechle teftîş ve tefahhus edip zâhir olanı yazıp i‘lam idesiz bundan nice emr idersem ana göre amel oluna beyle bilesiz alâmet-i şerîfe i‘timad kılasız

Tahrîren fî 4 Cemâziye’l-evvel sene 893

Bi-makam-ı Kostantiniyye

Belge-51

H. 22 Cemâziye'l-evvel 894 / M. 23 Nisan 1489 tarihli İstanbul Patriği Dionysios, metropollerden, piskoposlardan, başrahiplerden, rahiplerden ve diğer kâfirlerden vergi toplamak için güvendiği bir adamı, Siroz Metropolitini göndermesi ve patriğin bu görevi kolaylaştırmak için bir sultan emri talep etmesi üzerine II. Bayezid'in Rumeli sancakbeylerine, kadılarına ve subaşlarına fermanı.³⁵⁷

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

Mefâhirü'l-ümerâi'l-kirâm ekâbirü'l-küberâ-i'l-fihâm el-muhtas bî-inâyeti'l-meliki'l-allâm Rumeli sancakları beyleri dâme izzühûm ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm Rumeli kadıları dâme fazlühûm ve mefâhirü'l-zuema ve'l-emâcid subaşları zîde kadrühûm tevkî'-i refî' hümâyûn vâsıl olacak bilesiz ki şimdiki halde İstanbul' da olugelen patrikleri yiri selâse ve tis'in ve semâne mi'e [?] olandan sene-i mezbûre Cemâziye'l-evvelinin dokuzuncu gününde vâki' olmuştur işbu dârende-i misâl-ı hümâyûn Zivonsiyosa virildiki mu'tad olan Pişkeş florisinden gayrı mültezim olduğu flori her yıl edâ eyleyüp kadimü'l-eyyâmdan olagelen adetleri üzere ol dahî patrik olup patrik olduğu yerlerin rusumu zabt eyleye şimdiki halde zikr olan rusumdan her nerde alımları var ise bundan dergâh-ı mu'allâmdan alıp getirdikleri defterde mestur ve mukayyed olan adet ve rusum batıladan her kimin üzerinde alımları zâhir olur ise tahsil eylemek için dergâh-ı mu'allâmdan hükmü hümâyûn talep eyledikleri sebepten buyurdum ki mezkûr patrik'in bu husus için irsâl olunan Siroz nâm metropolitini maniyesinde ademîsi hükm-i hümâyûnumla her kangınızın taht-ı hükûmetine vâsıl olurlar ise elinde olan defter ve hüküm mucibince her biriniz taht-ı hükûmetinizi teftiş eyleyesiz metropolitler ve piskoposlar ve gomnoslar ve papaslar ve keşişler ve manastırlardan ve kiliselerden ve bâki tevâif-i kefereden her nerde rusumları zâhir olur ise sa'y eyleyüp bî-kusûr tahsil edip mezkûrûn ademîsi maniyesiye teslim eyleyesiz ol dahî beyliye olan borcu için getürüp dergâh-ı mu'allâma teslim eyleye ve anın gibi üzerinde rusum zâhir olan metropolitlerden ve piskoposlarda ve papaslardan ve gayrinde zâhir olan resmi edâ eylemekde illet edenler mezbûr patrikin ademîsine koşup bunda İstanbul'a gönderesiz patrik yanına götüröler bu babda gereği gibi mukayyed olasız malın te'alluku banadır şöyle bilesiz bu babda hiçbirinizden adem-i ihtimam istima'

³⁵⁷ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 39-40, 121.

olunmaya ve illa sizden bilinur şöyle bilesiz tamam ihtimâm eyleyesiz alâmet-i şerîfe
i‘timad kılasız

Tahrîren fî 22 Cemâziye’l-evveli sene erbe‘a ve tis‘in ve semâne mi‘e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

Belge-52

H. Rebi'ü'l-âhir 894 / M. Mart-Nisan 1489 tarihli bir evin mülkiyetine dair açılan dava hakkında II. Bayezid'in Vulçitrin kadısına fermanı.³⁵⁸

Hüve

Bayezid b. Mehmed Hân-ı muzaffer dâima

Mefharü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ Volçitrin kadısı dâme fazlühû tevki'-i refi' hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola ki şimdiki halde Dubrovnik elçisi kinez Françesko dergâh-ı ma'delet penâhıma şöyle arz etdi ki Dubrovnik kâfirlerinden Marin Debreh adlu bir kâfirin borcu olup ol borç bunlardan talep olunup bunlar dahî anın borcun eda edüp anın Memâlik-i Mahrûsede olan evleri bunlara emr olunup ol cihetden anın Trepçede âhar kimesneden satun alınmış bir evi bulunup anı alup merhûm babam zamanından şimdiedek tasarruf edip hâliyâ ol evi satan kimesnenün akrabası ol eve nizâ' edip almışlar imdi gerektir ki bu bâbda ihtimâm edip teftiş edip göresiz zikr olunan evi mezkûr Dubrovnik kâfiri satun alup mülk-i şer'-îsi idiği zâhir olacak hükm edip Dubrovnikliye ki Dubrovnik cânibinden varup benim hükm-i şerîfım ilde ana teslim edesiz ve fî vech-i bâlâ da'va edenleri men' edesiz bir dürlü dahî etmeyesiz bu bâbda gereği gibi ihtimâm edesiz tekrar arza muhtac eylemeyesiz

Tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Rebi'ü'l-âhir sene erbe'a ve tis'in ve semane mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁵⁸ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII b, 78-79.

Belge-53

H. Rebi'ü'l-âhir 894 / M. Mart-Nisan 1489 tarihli yakalanan Dubrovniklilerin ve köle olarak götürülenlerin serbest bırakılmasıyla ilgili II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.³⁵⁹

Hüve

Bayezid b. Mehmed Hân-ı muzaffer dâima

Mefharü'l-ümerâi'l-kirâm mercâ'il-küberâi'l-fihâm el-mü'eyyed betâyedullâhü'l-allâm Hersek ili sancakbeyi dâme izzühû ve mefharü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ Hoça kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olucak ma'lûm ola ki şimdiki halde Dubrovnik elçisi kinez Françesko dergâh-ı ma'delet penâhıma gelüp şöyle arz etdi ki Hersek ilinin âhar yanları kâfirden ve müslümandan varıp Dubrovnik vilâyetinden adam uğrulup esir edip getirüp satarlarmış imdi gerektir ki hükm-i şerîf varıcak ihtimâm edip anın gibi iş edenleri bulup onat vecihle haklarından gelesiz ve ne mikdar adam esir etmişler ise teklif edip buldurup alup salıveresiz Dubrovnik benüm haraçgüzarımdır yasak edesiz min ba'd Dubrovnik vilâyetine hiçbir ahât ta'arruz ve tecavüz etmeye ederse haklarından gelesiz bir vecihle ki min ba'd hiçbir ahât anın gibi etmeye şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timâd edesiz

Tahrîren fî evâhir-i şehr-i Rebi'ü'l-âhir sene erbe'a ve tis'in ve semane mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁵⁹ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. IX a, 80-81.

Belge-54

H. Cemâziye'l-evvel 895 / M. Mart-Nisan 1490 tarihli Dubrovnikli bir tüccarın cinayetini soruşturmaları, faili cezalandırmaları ve çalınan malları geri getirmelerine dair II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.³⁶⁰

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

Mefharü'l-ümerâ-i'l-kirâm mercâü'l-küberâi'l-fihâm el-mü'eyyed betâyedullâhü'l-allâm Hersek ili sancakbeyi dâme izzühû ve mefharü'l-kuzâti'l-müslîmin umdetü'l-vülati'l-mü'minîn Mevlânâ el-hakim bi-Hoça dâme fazlühû tevkî-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki şimdiki halde Dubrovnik elçileri dergâh-ı ma'delet penâhıma gelüp şöyle arz ettilerki Dubrovnik bazirganlarından Radkoradivik nâm kimesne ol vilayette Burosek adlu yerde Bobaninin yanında katl edip hayli rızkın ve terekesin almışlar eyle olsa gerekdir ki maktul-i mezkurun velilerinden veya akrabasından her kangısı ki hazır olup da'va ederseki Dubrovnik beyleri kâğıdıyla geleler mazanna olan kimesneleri tutup şer' ile ve örfle teftiş edip tamam-ı vezine yetişip zâhir olacak ber-muceb-i şer'-i şerif-i Nebevî diyetten ve kısastan ve kasameden her ne ki lâzım gelirse her ne koyasız ve alınan rızkı ve malı her kende ise bulup şer' ile sahibine teslim idesiz bir dürlü dahî etmeyesiz ve tekrar arza muhtaç eylemeyesiz alâmet-i şerîfe i'timad edesiz

Tahrîren fî evâhir-i şehri Cemâziye'l-evveli sene hamse ve tis'in ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁶⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. X a, 84-85.

Belge-55

H. Cemâziye'l-âhir 895 / M. Nisan-Mayıs 1490 tarihli iki Dubrovnikli çocuğunun kaçırılması ve Osmanlılara satılması hakkında Dubrovnik bazirganlarının arzı üzerine gereğinin yapılması için II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi Mustafa'ya fermanı.³⁶¹

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Hân-ı muzaffer dâima

Mefâhirü'l-ümerâi'l-kirâm mercâ'ü'l-küberâi'l-fihâm el-mü'eyyed-i betâyedullâhü'l-allâm Hersek ili sancakbeyi Mustafa dâme izzühu tevkî'-i refî' hümâyün vâsıl olucak ma'lûm ola ki şimdiki halde Dubrovnik bazirganları dergâh-ı ma'delet-penâhıma şöyle arz ettiler ki Dubrovnik halkından iki oğlan uğurlanup alunup Memâlik-i Mahrûseme satılmış eyle olsa hâliyâ hükm-i âm gönderip kuzâta buyurdum ki teftiş edip bu işi edenleri bulup ve ol oğlanlar Dubrovnikten olup uğurlanmışlar ise ma'lûm olucak eğer bi'l-fi'il kâfirler ise hükm-i şerîf iledip talep idene teslim edip göndereler eyle olsa gerektir ki ol oğlanlar bulunup alunup salıverülüp anda varıcak ol işi edenler martolozdan ve gamlelerden? ve gayrından herkim ise bulup hakkından gelesiz bir vechle ki anları görenler bir dahî anun gibi etmeyeler şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timâd idesiz

Tahrîren fî evâsıt-ı şehri-i Cemâziye'l-âhir sene hamse ve tis'in ve semane mi'e

Bi-makam-ı Kostantiniyye

³⁶¹ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. X b, 87.

Belge-56

H. 19 Ramazân 896 / M. 26 Temmuz 1491 tarihli Nova tuzlasında hâsıl olan tuzun satışından sonra Dubrovnik'te tuz satın alınması ile ilgili II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.³⁶²

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

İftihârü'l-ümerâi'l-kirâm mümtâzü'l-küberâi'l-fihâm sâhibü'l-îz ve'l-ihtişâm Hersek sancakbeyi dâme izzühû ve iftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü'ş-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ mezkûr sancakta olan Foça kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refî' vâsıl olucak ma'lûm olaki Dubrovnik kinezleri dergâh-ı mu'allâma mektub gönderüp bundan evvel dergâh-ı mu'allâ izniyle Nova Tuzlası âmilleri ile kavlı kurar olunmuş sonra olur idiki Nova tuzlasında hâsıl olan tuzlar satulup tamam olduktan sonra gayri yerleri tuzundan tuz almalu olsalar Dubrovnik tuzundan alalar idi Dubrovnik'ten alınan tuzun yarı pahası beylik tarafından olup yarısı Dubrovnik olan idi bu kav' üzre dergâh-ı mu'allâdan ahkâm-ı şerîfe dahî yazılup elimize hüccet verilmişti şimdiki hâlde anın gibi gayr-i yerin tuzuna ihtiyaç oldukça ol kavillerin bozup Dubrovnik'ten tuz almayup gayr-i yerlerden alurlar oldular hüküm-i sultâniye muhâlefet eylediler deyu bildirdiler hüküm varıcak gerekdir ki bu hususa teftîş eyleyüp göresiz anın gibi Nova'nın Tuzlasından hâsıl olan tuz Dubrovnik'ten sonra Dubrovnik'ten tuz almayup gayr-i yerlerden tuz almışlar ise tahkîk edip yazup bildiresiz ve ... gibi yerlerden almışlardır ve ne mikdar tuz almışlardır vâki' üzere tahkîk ve tafsîl edüp yazup bildirmeyince olmayasız eğer dedikleri vâki' olursa gereği gibi haklarından geline ve bundan gayr-i Dubrovnik kinezleri Nova Tuzlasının avilleri bizden na-hak yirmibeş bin akçe almak ister deyu bildirdüler ol hususu dahî teftîş eyleyesiz hilâf-ı hak ve hilâf-ı emr almak istedikleri zâhir olur ise aldirmayasız kimesne na-hak te'addi ve tecâvüz olmak emrim değildir şöyle bilesiz ana göre amel eyleyesiz bir dürlü dahî etmeyip alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız

³⁶² Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XI a, 88-90.

Tahrîren fî't-tâsi'aşere şehr-i Ramazân sene sitte ve tis'in ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

Belge-57

H. 3 Cemâziye'l-âhir 897 / M. 2 Nisan 1492 tarihli Dubrovnik tuzunun satışına ilişkin II. Bayezid'in Hersek ve Foça kadısına fermanı.³⁶³

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

İftihârü'l-ümerâi'l-kirâm-ı muhtârü'l-küberâ-i'l-fihâm sâhibü'l-îz ve'l-ihtişâm Hersek sancakbeyi dâme izzühû ve mefhârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ Foça kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refi' vâsıl olacak bilesiz ki bundan evvel Dubrovnik beyleri adamları Nikşa ve Nikolin dergâh-ı mu'allâmına gelup Nova'da hâsıl olan tuz tamam satıldıktan sonra gayr-i yad ellerden tuz getürüp, satarlar bizim tuzumuz satılmaz te'hîr olunur biz harağgüzarız bize hayf der deyu arz ettiklerinde sene semâne ve semânin Saferinin evvelinde ellerine hükm-i şerif verip buyurmuş idim ki Nova'da hâsıl olan tuz satılıp tamam olduktan sonra amiller yad ellerden tuz getürüp satmayalar Dubrovnik tuzu gelip satıla onların tuzlarından gayr-i tuz satmayalar deyu hâliya mezburlar giru dergâh-ı mu'allâma gelup ol hükm-i şerifimi gönderip tuz amilleri bu emri muhalefet edip gayri ilden tuz getürüp satarlar deyu arz etdiler imdi bu emrim mukarrerdir amiller emr-i şerifime muhalefet etmenin vech-i yoktur gerekdir ki amillere hilaf-ı emir iş ittirmeyesiz inat eder ise yazıp dergâh-ı mu'allâma arz edesiz hile ve tezvirdenki ihtiraz edesiz ve bâ'de'n-nazar bu hükm-i şerifini Dubrovnik beyleri elinde ibkâ idesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerife âlemara üzere i'timad kılasız.

Tahrîren fî es'sâlis şehr-i Cemâziye'l-âhir sene seb'a ve tis'in ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁶³ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XI b, 92-93.

Belge-58

H. Recep 897 / M. 9-18 Mayıs 1492 tarihli Kralitza Hatun tarafından Xero-potamou manastırının Papa Athanisios'a yöneltilen suçlamaların kabul edilmemesine ve kendisinden florin talep edilmesi hakkında II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.³⁶⁴

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han Muzaffer Daima

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazli ve'l-keîâm Mevlânâ Selânik kadısı zîde fazlühû tevkî'-i hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola kim el-hâlet hazîhi dârende-i hükmü hümâyûn Papa Athanasios dergâh-ı ma'delet penâhime gelüp bundan evvel Kralitza nam hatun bizden flori talep edip bizimle bazı kazayası vaki' olup dergâh-ı mu'alladan hükm ve kul götürüp bi hisab eş-şer' ve el-arz üzerimize nesne zâhir ve sâbit olmayıp el-mevzu hüccet veripdirir idi yine nizâ' oluna deyu ihtiyat ederim deyu arz eyledi eyle olsa buyurdum ki husemâ beraber edep bir mûcib-i şer' teftîş ve tefahhus edip ve elinde olan hüccete nazar idesiz mazmûnu sâbit olup muvâfık şer' ve kanun olduktan sonra mûcibiyle amel edip mukarrer idesiz her kim bi-şer' ve kanun dahl ve nizâ' eylerse men' ve def' idesiz memnû ve medfû olmazlarsa yazıp bildirmez temerrüt edeni yazıp bildirmez bir defa sorulup şer'le fasl olmuş kazâ ibka idesiz alâmet-i şerîfime i'timâd idesiz

Tahrîren fî evâsıt-ı Recebü'l-mürecceb sene seb'a ve tis'in ve semâne mi'e

Bi-yurd-ı Filipe

³⁶⁴ V.Demetriades and E.A. Zachariadou, "Serbian Ladies and Athonite Monks", Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 84(1994), s.55.

Belge-59

H. Zi'l-hicce 898 / M. Eylül-Ekim 1493 tarihli Dubrovnik elçileri adamının Dubrovnik'e seyahatinde kendisine mâni olunmaması ve atlarının ulağa aldırılmaması hususunda II. Bayezid'in yol fermanı.³⁶⁵

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Hân-ı muzaffer dâima

Mefâhirü'l-ümerâi'l-kirâm zü'l-kadri ve'l-ihirâm Rumeli sancakbeyleri dâme izzühûm ve ekâbir-i kuzâtü'l-müslimîn emâcid-i vülâtü'l-muvahhidin Rumeli kadıları dâme fazlühûm ve mefâhirü'z-zuama ve'l-emâcid subaşılar zîde kadrühüm tevkî'-i refî' hümâyûn vâsıl olucak ma'lûm ola ki şimdiki halde Dubrovnik elçileri âdemi gören Dubrovnik'e bir maslahata müteveccih oldu buyurdum ki yolda ve izde varışta ve gelişte mezkûra mâni olmayasız ve atların ulağa aldirmayasız şöyle bilesiz

Tahrîren fî evâil-i şehr-i Zi'lhicce hicce semane ve tis'in ve semane mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁶⁵ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XII a, 95.

Belge-60

H. 29 Zi'l-ka'de 899 / M. 31 Ağustos 1494 tarihli İstanbul patriği Maximos'un talebi üzerine patrikten gelen adama Rumeli ve Mora'nın vergilerini toplamasında yardımda bulunmaları için II. Bayezid'in Rumeli ve Mora vilâyeti kadılarına fermanı.³⁶⁶

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâimâ

Mefâhirü'l-kuzâtü'l-müslîmin mevâl-i vilâti'l-muvahhidîn Rumeli ve Mora vilâyet kadıları dâme fazlühû tevkî'-i refî' vâsıl olacak ma'lûm ola kim haliya İstanbul bedirganı Maximos dergâh-ı mu'allâma gelüp vilâyet-i Mora'da vâki' olan kiliselerde ve metropolitlerde ve piskoposlarda kendü âyin-i batıllarımızdan alımlarımız vardır deyu arz eyledi imdi her biriniz taht-ı kazânızda teftiş idüp göresiz kiliselerde ve metropolitlerde ve piskoposlarda ve papaslarda kendülerin rusum-ı batıllarından her ne zâhir olursa varan ademisi Papas Gavril ve yani Erkiropolu alıverip, irsal idesiz bu babda ihtimam idüp zâhir olan alımından kimesnede bir akçe komayıp alıvermeyince olmayasız şöyle bilesiz alâmet-i şerife i'timad edesiz

Tahrîren fî'l-yevmi'l-tis'a ve'l-ısrîn şehri Zi'l-ka'de sene tis'a ve tis'in ve semâne mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁶⁶ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 42, 122.

Belge-61

H. 9 Rebi'ü'l-âhir 900 / M. 7 Ocak 1495 tarihli Dubrovnik tuzunun, limandan Nova tuzlasının depolarına taşınmasının mâliyeti hakkında Kastelnuovo arasında bir anlaşmazlığın çözümü hakkında II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ve Nova kadısına fermanı.³⁶⁷

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

İftihârü'l-ümerâi'l-kirâm ihtiyârü'l-küberâ-i'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-mecd ve'l-ihtiram el-mahsus bî-inâyetü'l-meliki'l-allâm Hersek sancakbeyi dâme izzühû ve iftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm Mevlânâ Nova kadısı dâme fazlühû tevki'-i refi' vâsıl olacak ma'lûm olaki bundan evvel Nova tuzlasın sene selase ve tis'in ve semâne mi'e Şevvalinin guresinden mukata'aya dutan eyvan Makorin ve eyvan Milanvik nâm amillerin Nova iskelesinden Nova ambarına taşınan tuzun harc-ı hammaliyesi hususunda Dubrovnik kinezleri ile nizâ'ları vâki' olup sâbika Hersek sancakbeyi olan Süleyman Paşa'ya sen ki Nova kadısının sana hükm-i şerif irsâl edip harc-ı hammaliye hususunda olan nizâ'ların teftiş edip âmillerin Dubrovnik kinezleri üzerinde ne mikdar hakları zâhir olur ise aliveresiz deyu emretmiş idim şimdiki halde merhûm Süleyman Paşa'yla sen ki Nova kadısının mektuplarınız gelip mezkûr amillerin bu hususta Dubrovnik kinezleri ile olan hesapları görülüp amillerin Dubrovnik kinezleri üzerinde iki yüz doksan üç sikke frengi flori ve kırk yedi nakit akçeleri zâhir olup alındı deyu i'lam edip flori ile akçe veren kulumla dergâh-ı mu'allâma göndermişsiz getirüp Hazine-i Âmireme teslim ettiklerinde mezkûr amiller ile Dubrovnik kinezleri ademisi Nikolin nâm kâfir dergâh-ı mu'allâmda beraber olup amillere sual olunup Dubrovnik kinezleri üzerinde harc-ı hammaliye hususunda ve dahî akçeniz ve nizâ'nız var mıdır denildikde amillerdeki harc-ı hammaliye hususunda Dubrovnik kinezleri zimmetinde ayrık hakkımız ve nizâ'mız kalmadı dediler imdi siz dahî ona göre amel edesiz ve bâ'de'n-nazar bu hükm-i şerifim Dubrovnik kinezleri elinde ibka edesiz böyle bilesiz alâmet-i şerife i'timad kılasız

³⁶⁷ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XII b, 96-98.

Tahrîren fî yevmi't-tâ'si şehri Rebi'ü'l-âhire sene tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

Belge-62

H. Safer 901 / M. 21-30 Ekim 1495 tarihli Dionysiou keşişleri ile Portaria Hristiyanları arasındaki beş tarla için olan anlaşmazlığın çözülmesini emreden II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.³⁶⁸

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mâ'denü'l-fazl ve'l-keîâm Mevlânâ Selânik kadısı zîde fazlühû tevkî'-i hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola kim el-hâleti hâzihi dârende-i fermân-ı hümayun ? dergâh-ı ma'delet me'abıma gelüp Portaria kafirleri tasarrufumuzda olan beş tarlayı bî-vech olup begayet zulm eylediler deyü bildirdi eyle olsa buyurdum ki ? beraber idüp ber-mûceb şer'-i ve kânun teftîş ve tefahhus edip göresiz şöyleki mezburlar bunların tasarrufunda olan tarihleri hilâf-ı kânun edilirse ki şer'le sâbit ve zâhir ola hükmedip alıveresiz alıvermeyince olmayasız temerrüd edeni yazıp bildiresiz bir defa sorulup şer'le fazla ermiş kaza-i ibka idesiz alâmet-i şerife i'timâd idesiz

Tahrîren fî evâil-i Saferü'l-muzaffer sene ihdâ ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁶⁸ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s. 4.

Belge-63

H. Safer 901 / M. 31 Ekim-9 Kasım 1495 tarihli subaşıların Orphani'deki keşişlerden çiftlikleri için daha yüksek vergi almalarını yasaklaması için II. Bayezid'in Zihne kadısına fermanı.³⁶⁹

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

Akzâ kuzâtî'l-müslimîn evlâ vülâtî'l-muvahhidîn Mevlânâ Zihne kadısı dâme fazlühû tevki'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki şimdiki halde Ayanoros Brodremo [Aynoroz Prodromos] nâm manastır keşişlerinden dergâh-ı mu'allâma gelüp şöyle arz ittilerki Orphani köyünde çiftlikleri varmış evvela köy kıdvetü'l-vüzerâi'l-izâm usvetü'l-küberâi'l-fihâm zü'd-devleti'l-râsih ve'l-izzeti'l-bâziha vezirim İskender Paşa dâmet me'âliyehunun hassı ve tımarı imiş müşarü'l-ileyhin subaşıları bunlardan şimdiyedek verdiklerin almayup ziyade almak istermiş imdi gerekdir ki göresin bunlar evvel köyde olan çiftliklerinde ittikleri ziraattan şimdiyedek ne ve yeri gelmişler ise hükmedip geru anı aluveresiz ziyade te'addi ittirmeyesiz şöyle bilesiz

Tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Saferü'l-muzaffer sene ihdâ ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁶⁹ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.5.

Belge-64

H. 4 Zi'lhicce 902 / M. 26 Ağustos 1497 tarihli Aynaroz keşişlerinin ödedikleri haraç miktarının her zamanki gibi (on bin akçe) olması hususunda II. Bayezid'in Kasım Paşa ve Selânik kadısına fermanı.³⁷⁰

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

İftihârü'l-ümerâi'l-kirâm ihtiyârü'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-mecd ve'l-ihtirâm el-mücid bî-inâyeti'l-meliki'l-allâm Kasım Paşa dâme ulüvvühû ve iftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's-şerâ' ve'l-ahkâm Mevlânâ Selânik kadısı dâme fazlühû tevki'-i refi' vâsıl olacak ma'lûm ola kim el-hâletü hazihi Aynaroz keşişleri dergâh-ı mu'allâma adam gönderüp mâ tekaddümden on bin akçe maktu' haraçtan gayrı nesne virmezdik haliya ekdiğimiz galleden ve gaynden öşür talep olunur olugelmişe mugayır incidirler deyü bildirdi imdi buyurdum ki teftiş idüp göresiz mâ tekaddümden ilâ yevminâ her ne vecihle oligelmiş ise min ba'd dâhi öyle idesiz ve eğer amillerin ve gayrın bir ma'kul ve makbul cevapları veya hükmü hümâyunları ola yazıp bildiresiz ve bu hükmü hümâyûn bunların ellerinde ibka idesiz alâmet-i şerife üzere i'timad idesiz

Tahrîren fi'l-yevmi'l-erbe'a ve'l-ışrîn min şehr-i Zi'lhicce sene isnî ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁰ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.68, 123.

Belge-65

H. Muharrem 903 / M. Ağustos-Eylül 1497 tarihli menzil fermanı denilen ulak atlarının ulağa verilmesi için II. Bayezid'in fermanı.³⁷¹

Hüve

Tuğra

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ve mübeyyinü's-şerâ' ve'l-ahkâm Memâlik-i Mahrûse kadıları dâme fazlühûm tevkî'-i refî' hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola ki şimdiki halde dârende-i hükm-i şerîf kulum İlyas vilâyet-i Karaman'a bir mühim maslahat için gönderip buyurdum ki mezkûr kulum emr olunan mahalle varınca ve giru dergâh-ı mu'allâma gelince yolda ve izde menâzilde ve merâhilde halde ulak sahibi olan yerlerde mezkûra bir ulak viresiz özür ve bahane etmeyesiz şöyle bilesiz

Tahrîren fî evâil-i şehr-i Muharremü'l-harâm sene selâse ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷¹ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XIII b, 106-107.

Belge-66

H. 28 Rebi'ü'l-âhir 905 / M. 2 Aralık 1499 tarihli Aynaroz keşişlerinin daha önce haraç olarak on bin akçe ödedikleri halde şimdi kendilerinden yirmi beş bin akçe alınmasının araştırılıp fazla alınmış olan on beş bin akçenin keşişlere geri iade edilmesine dair II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.³⁷²

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han muzaffer dâima

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's-şerâ' ve'l-ahkâm mümeyyizü'l-helâl ve'l-harâm Mevlânâ Selânik kadısı dâme fazlühü tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm ola kim haliya Aynaroz adası keşişleri kapuma gelip vilâyet yazan Mahmud Çelebi bizim üzerimize ber-vech-i maktu' yılda yirmi beş bin akçe haraç kaydettüğü ecilden haraççılar bî-kusûr aldular evvelden on bin akçe haraç verirdik yirmi beş bin akçe virmeğe kudretimiz yoktur deyu bildirdikleri ecilden ber karar sâbık on bin akçe haraç alınmaların emr idüp ol bâbda anlara hükmü hümâyun virildi gerekdir hükm-i hümâyunumla kulum İlyas vüsul haraççıları ihdâr idüp göresiz evvelki haraçlarından on beş bin akçe ziyâde akçelerin almışlar ise hükmedüp keşişlere alıviresiz bir akçelerin ve bir habbelerin bâki komayasız ve bâ'de'n-nazar bu hüküm mezkûrların ellerinde ibkâ idesiz alâmet-i şerîfe i'timad idesiz Tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin ısrîn min şehr-i Rebi'ü'l-âhir sene hamse ve tis'a mi'e Bi-yurd-ı Üsküp

³⁷² Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 70, 124.

Belge-67

H. Şa‘bân 906 / M. 12-20 Mart 1501 tarihli Dionysiou manastırının beş tarlasını gelecekteki anlaşmazlıklara karşı koruması için II. Bayezid’in Selânik kadısına fermanı.³⁷³

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

Akzâ kuzâtî’l-islâm evveli vülâti’l-enâm yenbü’ü’l-fazl ve’l-keîâm Mevlânâ Zeynel Abidin el-hâkem be-mahruse-i Selânik zîde fazlühû tevkî‘-i refî‘ hümâyûn vâsıl olacak ma‘lûm olaki şimdiki halde dârende-i hükm-i şerif ... nâm kaluyoruz dergâh-ı mu‘allâma gelüp tasarrufumuzda olan beş para tarlaları sâbika Portaria kâfirleri hilâf-ı şer‘ ve kânun almak isteyüp bu husus hükm-i şerif mücebince teftiş olunup zikr olunan munâza‘a fiha yerler bize hükmolundu bunun üzere elimizde hüccet-i şer‘-iyye vardır zamanla zikr olan hüccete muhalif da‘va ve nizâ‘ oluna deyu ihtiyat ideriz deyu bildirdiler eyle olsa buyurdum ki hüccet-i mezbûreye nazar idesiz mazmûnu sâbıt olup muvafık şer‘ ve kânun ise mücebiyle amel idip mukarrer idesiz. Her kim zikr olan hüccete muhalif da‘va ve nizâ‘ idüp zikr olan yerleri bi vech almak isterse men‘ idüp ittirmeyesiz temerrüd idenin hakkından gelesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i‘timâd idesiz ba‘de’n-nazar bu hükm-i şerifi bunun elinde ibka idesiz

Tahrîren fî evâhir-i Şa‘bân sene sitte ve tis‘a mi‘e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷³ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.6-7.

Belge-68

H. Muharrem 908 / M. Temmuz-Ağustos 1502 tarihli Konya ve Karahisar kadılarına kazalarında hac için tahsis edilen ve kimseye tâyin edilmemiş paraların Seyyid Abdullah' a teslimi hakkında II. Bayezid'in fermanı.³⁷⁴

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm mezâmir şerâ-i ve'l-ahkâm Konya ve Larende ve Karahisar kadıları dâme fazlühû tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki dârende-i fermân-ı hümâyun iftihârü'l-sa'adat Seyid Abdullah hükm-i şerîfimle vusul bulacak gerekdir ki her kangınızın taht-ı kazâsında hac içün tâyin olunmuş akçe varsaki kimesneye tâyin olunmamış ola her kim de ise alup mezbûra teslim idesiz ve mezbûrdan kefil talep idesiz ki varup hac idüp alâmet göre şöyle bilesiz bir dürlü dahî eylemeyesiz emri hümâyunuma intisal idesiz alâmet-i şerîf üzere i'timad kılasız

Tahrîren fî evâil-i Muharremü'l-haram sene semâne ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁴ COA, TSMA, E, 6255 / 755-69.

Belge-69

H. Muharrem 909 / M. Haziran-Temmuz 1503 tarihli Saray-ı Hümâyûn ağalarından Hüseyin ağaya İznik'te 1568 akçelik bir tımar verildiği ve kendisine bu tımarın temlik edilerek bahsedilen köyün bundan sonra Hüseyin ağa tarafından mülkiyet olarak tasarruf edileceğine dair II. Bayezid'in fermanı.³⁷⁵

Akzâ kuzâtî'l-müslimîn evlâ vülâtî'l-muvahhidîn Mevlânâ İznik kadısı dâme fazlühû tevki'-i refî' hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki şimdiki halde kıdvetü'l-havas ve'l-mukarrebîn küsvetü ashâbü'l-îzzi ve't-temkin el-muhtas bi-inâyet-i hâlit semâvâtî ve'l-arazîn bâb-ı sa'adet me'abım ağası Hüseyin tâle ikbâluhûya İznik nevâhîsinde tımar takozcu karaca karye-i kaya ki bin beş yüz altmış sekiz akçe yazar işbu sene semâne ve tis'a mi'e Zi'lhiccesinin yirmi dokuzuncu günü avâtıf-ı hüsrevânemden temlik idüp buyurdum ki müşârü'l-ileyh ademisi hükm-i şerifimle varıcak karye-i mesfureyi zikr olunan tarihten beru envâ-ı vücûh-ı mülkiyet üzere tasarruf ettirip hariçten hiçbir ferdi dahl ve nizâ' ettirmeyesiz ve eğer tarih-i mezbûrdan beru karye-i mezkurinin envâ-ı mahsulâtına kimesne dâhil idüp nesne almış ise hükm edüp virüp giru alıvirup hükm-i hümâyûnumla varan adamlarına teslim idüp viresiz şöyle bilesiz bir türlü dâhi itmiyesiz alâmet-i şerîfe i'timad kılasız

Tahrîren fî evâil-i şehri Muharremü'l-haram li-sene tis'a ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁵ COA, TSMA, E, 0592 / 3290.

Belge-70

H. 9 Zi'lhicce 909 / M. 24 Mayıs 1504 tarihli Eflak voyvodasının şefaatinde sonra, Katakali Çiftliği' nin öşür yerine sabit bir meblağ (523 akçe) ödemesi için II. Bayezid'in Selanik kadısına fermanı.³⁷⁶

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

İftihârü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazli ve'l-kelam mümeyyizü'l-helal anî'l-haram Mevlânâ Selanik kadısı dâme fazlühû tevkî'-i hümayun vâsıl olacak bundan evvel vilâyet yazan Mehmed Çelebi tâbi' olan manastırlardan Katakali manastırı çiftliğine beşyüz yirmi üç akçe hasıl kaydedüp deftere sebt etmiş imiş evvel ecelden zikr olan çiftlikten öşür alınur olmuş haliya Eflak voyvodası Radol voyvoda dergâh-ı mu'allâma gelüp zikr olan manastır bana müte'allik manastırdır çiftliği üzerine hâsıl kayıd olunan beşyüz yirmi üç akçe hâsılına bedel maktu' olup alunsun öşür alınmasun deyu ümit idinüp benim huzuruma arz olundukta kabul idüp bu hükmü hümayûn virdim ve buyurdum ki min ba'd zikr olan manastırın çiftliği hasılından bedel beşyüz yirmi üç akçe alına ziyâde alınmaya ve hâsıl tâşir olunmaya subaşılar ve amiller ve gayriler hilâf emr imiş itmeyeler şöyle bilesiz ve ba'de'n-nazar bu hükm-i mezkûr manastırın keşişleri ellerinde ibka idesiz alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız

Tahrîren fî el-yevm et-tâsi'min şehr-i Zi'lhicce sene tis'a ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁶ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.7-8.

Belge-71

H. 912 / M. 1506 tarihli Erkekler Adası papazları Anadolu ve Rumeli'den gelen bazı kişilerin kendilerine taciz ettiğini, köleleri barındırdıklarını ve onlardan para talep ettiklerini Sidre Kapısı kadısına bildirmeleri üzerine zalimlik yapanların cezalandırılması için II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.³⁷⁷

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

Akzâ kuzâtü'l-müslimîn evlâ vülâtü'l-mü'minîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn Mevlânâ Selânik kadısı dâme fazlühû tevkî'-i hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola ki bundan evvel Erkekler Adası'nın papazlarından dergâh-ı mu'allâma gelüp Anadolu'dan ve Rumeli'den bazı kimesneler gelüp oğlanımız ve esirimiz kaçup sizin adanız kurbünde görülmüştür deyu Sidre Kapısı kadısına bir fe'al şehâdet getirüp bir iki zur şahidleri getirüp bize zulm ve te'addi ederler ve hilâf-ı şer' talep ederler deyu arz ettikleri ecilden bunların anın gibi da'vası olacak Sidre kapısı kadısı değilmeyüp [?] senki Selânik kadısının teftiş idüp göresiz deyu hükmü hümayûn virmiş idüm ba'dehu ba'zı kimesne memnu' olmayıp yine Sidre kapısı kadısını kadı ve ases başlısını kul [?] alınup ve kendisü hariçten bir ikidir oğlanına ak buruk giydirüp gelüp bunları tutup kapup enva'-i te'addüd edip bunlardan varup sana ve Selânik Bey'ine mukaddime verilen hükmü gösterüp arzuhal idecek siz dâhi adem gönderüp ol Anadolu'yla müddei olan kimesne gaybet etmiş bulunup ak buruk koyup te'addi iden oğlanlar bulunup onlar getürdüp teftiş olunacak fi'l-vâki' bunlar ol müdde'inin asla bile öyle ak buruk giyip varup te'addi ettiklerin ikrar idüp siz dâhi ikrarların sicillatınıza kaydedüp anları haps ettiğinizi bildirmişsiz imdi bu husus için kazaskerim cânıbindan hüküm ve kavl virilmiştir ki ol te'addi idenlerin hakkından gelesiz ve min ba'd bunun gibi kazıyye olup gelüp bir tarikile hüküm alalar ahar kadı değilmeyup bunların kazıyyesine siz görüp icrâ-i şer' idesiz şöyle bilesiz ve ba'de'n-nazar bu hükm-i şerifi ellerinde ibka edesiz ve zulm ve te'addi itirmiyesiz alâmet-i şerife i'timâd idesiz Tahrîren fî evâhir min isnâ ve aşere ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁷ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.87-88, 125.

Belge-72

H. 14 Safer 914 / M. 14 Haziran 1508 tarihli Kili kadısına, Kili dalyanları hizmeti için evvelce gönderilen daha sonra firâr eden balıkçıların tekrar yerlerine avdet ettirilmesine dair II. Bayezid'in fermanı.³⁷⁸

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer daima

Mefhârü'l-kuzât ve'l-hükkâm mâ'denü'l-fazl ve'l-kelâm Mevlânâ Kili kadısı zîde fazlühû tevki'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki Kili dalyanları hizmeti için sâbika ve benim fermân-ı hümâyunum ile âli balıkçılar sürülmüştür zikr olan balıkçıların ekseri kaçup gittikleri için bundan evvel merrâren ahkâm-ı halîfe gönderüp, kaçan balıkçıları giru yerlerine getürtüp hizmetleri ittirsüz deyu iderdim hâli balıkçılar kapuma adam gönderüp yüz yirmi haneden kimi kaçtı ve bazı mürt olup hema otuz hane kaldık şimdi yüz yirmi hanenin hizmetini biz ideriz ve evvelden otluk için beşer akçe virdük şimdi on beşer akçe alurlar ve mâ mâli olacaklarımızdan haraç olurlar ve mürtlerin haraçların dâhi bizden alurlar deyu bildirdirler imdi gelicek yıl ne lafte yılıdır buyurdum ki harçlar ile onat vecihle teftiş idüp göresiz ne kadar mürdeler zâhir olursa defterden ihraç ettiresiz çıkarılmadık mürdeleri komayasız ve bunları nâ-bâli olanlarından haraç aldirmayasız ve haraca yazdırtmayasız ve otlukları akçesi vaz'ı kadim üzere aldirasız hilâf-u kânun ziya akçelerin aldirtmayasız amiller ve gayrılar kanundan za'id ne kadar akçeleri almışlar ise aliviresiz ve buyurdum ki bunların giriftelerine canibe ittikleri ma'lûm idüp ve yarar hisar erlerin gönderüp yerlerine getüresiz bunların mürdelerin ve bununla havil olmayan balıkçılar isimleri ile yazup bildirsin ki balıkçılar tedârük oluna şöyle bilesiz vech-i mehmur üzere amel idüp alâmet-i şerîfe i'timad kılasın

Tahrîren fi'l-yevmi rabi' aşere şehr-i Saferü'l-muzaffer min şühur-ı sene erbe'a aşera ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁸ COA, TSMA, E, 8938 / 881-35.

Belge-73

H. 11 Şa‘bân 914 / M. 5 Aralık 1508 tarihli 1504 yılında Vatopedi Manastırının sahibi olan Eflak voyvodası Radul, Babıali’den kendi mülklerinin birinin gelirinden aşar vergisi 697 akçe tutarındaki sabit miktarın alınması ve ondalık verilmemesi için II. Bayezid’in fermanı.³⁷⁹

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer dâima

İftihârü’l-kuzât ve’l-hükkâm mübeyyinü’ş-şerâ‘ ve’l-ahkâm Sidre kapısı kadısı dâme fazlühû tevkî‘-i hümâyun vâsıl olacak ma‘lûm olaki Aynoroz’a tabi‘ olan Manastırlardan karye-i ladiyova de olan Vatopedi Manastırına vilâyet defterinde altı yüz doksan yedi akçe hâsıl kayd olunup öşür alunur imiş zikr olunan Manastıra Eflak voyvodası Radul voyvodaya müte‘allik olup hâsıl kayd olunan altı yüz doksan yedi akçe öşre bedel-i maktu‘ alınsın öşür alınmasın deyu arz ettiği içün tis‘a ve tis‘a mi‘e Zi’lhiccesinin yedinci gününde hükmü hümâyun virüp zikr olunan Manastırın bağlarından ve bahçelerinden ve çiftliğinden bedel-i öşür altı yüz doksan yedi akçe alınan ziyâde alınmaya deyu emr idüp buyurdum zikr olunan Manastırın keşişleri Manastıra müte‘allik olan çiftlikte kadîmden ziraat olunan yerlerde ve baltalarıyla açtıkları yerlerde ne kadar çiftle ziraat iderlerse çiftliklerinden ve bağlarından ve bahçelerinden öşür bedeli hemen altı yüz doksan yedi akçe aldırasız ziyade aldırmayasız amiller ve havaleleri ve ademleri hilâf-ı emr ziyâde olurlarsa hükmedüp geru alıviresiz ba‘de’n-nazar bu hükmü hümâyunumu keşişlerin ellerinde ibka idesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîf üzere i‘imâd kılasız

Tahrîren fî hadî aşer şehr-i Şâ‘bânü’l-muazzam sene erbe‘a aşera ve tis‘a mi‘e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁷⁹ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.72-73, 127.

Belge-74

H. 11 Şa‘bân 917 / M. 3 Kasım 1511 tarihli saltanatının son yılında üzerinde tuğrası bulunan ferman ile oğlu Şehzâde Ahmed’in Turgudoğlu Musa Bey’e gönderdiği askerleriyle birlikte silahlı olarak kendisinin yanına gelmesini bildirdiğine dair II. Bayezid’in fermanı.³⁸⁰

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer daima

Fahrü’l-ekâbir ve’l-eâlî haviyü’l-mehâmid ve âlî Turgut oğlu Musa dâme izzühû tevkî’-i hümayun vâsıl olacak ma‘lum olaki şimdiki halde bâb-ı sa‘adet me‘abında hâcîp ve mühim olduğumuz cihetten bu hükm-i hümayunu gönderüp buyurdum ki varduğu gibi bir lahza ve bir sâd tevakkuk olunmayıp ve size tâvî olan yarar yoldaş beyleriyle mürettep bayrağınız ile ber-vech-i istîcar gelüp [...] mülâki olan emr-i şerifü’l-azîz her birinizi hulufeden ve dirlikten gereği gibi mahzuz ve behremed kılıp hoşnut ve razı eyleyen vallahi’l-aliyyü’l-azîm bu ahdü eymanâna muhalefet itmeme şöyle bilesiz bir türlü dâhi bilmeyesiz

Tahrîren fî on bir Şa‘bân sene dokuz yüz on yedi

Bi-yurd-ı Yenişehir

³⁸⁰ COA, TSMA, E, 566-10 / 3062-18.

Belge-75

H. Muharrem 918 / M. Mart-Nisan 1512 tarihli oğlu Şehzâde Selim'e Rumeli'de bulunan sancakbeylerine çağrıldıkları zaman emrine itaat etmelerinin kendilerine bildirildiğine dair II. Bayezid'in fermanı.³⁸¹

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer daima

Ferzend-i ercümend emced-ü erşed es'ad nûr-ı hadaka-i saltanat ve kişver kürşâ-i vufur-ı hadaka-i hilâfet ve fermân revâyı mahzı Lütfullah azutut devleti ve'd-dünya ve'd-dîn oğlum Süleyman Şah tâle bekâhu ve nâle [...] tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki şimdiki halde Rumeli'nde vâki olan sancakbeylerine ahkâm-ı şerîfe irsâl idüp emr eyledim ki senin cânibinden mektub ve adam varup temlik ittüğüm gibi her ne mahâle davet eder isen sancaklarına müte'allık subaşıları ile ve çeri başıları ile ve cem'-i sipâhileri ile cebeleri ile mürekkeb ve mükemmel varakları ile varup vâsıl olalar şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timad kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Muharremü'l-Haram sene semâne ve aşera ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁸¹ COA, TSMA, E, 754-102 / 6185-15. Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.493.

Belge-76

H. Muharrem 918 / M. Mart-Nisan 1512 tarihli oğlu Şehzâde Selim'e, kardeşi Şehzâde Ahmed'in isyanını engellemek için İstanbul'dan kapıkulu ve yeniçeri gönderileceği, Şehzâde Korkut'un ansızın İstanbul'a gelmesinden bir şüphe duymamasına dair II. Bayezid'in fermanı.³⁸²

Hüve

Bayezid b. Mehmed Han el-muzaffer daima

Ferzend-i ercümend emced-ü erşed es'ad nûr-ı hadakâ-i saltanat ve kişver kürşâ-i ve nûr-i hadakâ-i hilâfet ve fermânı revâyî mahzû Lütfullah azut devleti ve'd-dünya ve'd-dîn oğlum Süleyman Şah tâle bekâhu ve nâre fi'd-dareyn-i menâhu tevkî'-i refî' hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm olaki fahrû'l-emâsil ve'l-ekram kapucuların başı Yusuf zîde kadrühûyu mektubunla dergâh-ı mu'allâma ifsal eyleyüp eyle olsa şöyle vech görülmüş idi ki karındaşım oğlum Ahmed'im men'i hususunda kapum halkı ve yeniçeri kullarımı sana koşan sen dâhi teveccüh edüp gelesin emr eyleyüp fahrû'l-emâcid yeniçerilerin kethüdâsı İlyas ile hükm-i şerif irsal etmiş idum eyle olsa bu esnada karındaşım oğlum Korkut bir gün hücceten bunda İstanbul'a geldi dahî senhi şerifine irüşüp senin dahî ma'lûmun olmuştur evvela imdi ol emrimki sâdır olup mezkûr yeniçerilerin kethüdâsı ile ki sana hükm-i şerif irsal olunmuştur ol emrim mukavverdir mezkûr karındaşım Korkut'un bir vecihle icâzetsüz bunda gelmesinde hatırına şüphe yüründürmeyüp emr-i hümâyûnun üzere teveccüh idüp gelesiz ve teveccüh idüp yolda gelür iken karşı atebe-i ulyâma adamu gönderüp emr olunan maslâta müte'allik ne vecih görür isen haberleşesin ki ona göre tedarik oluna şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timad kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı şehri-i Muharremü'l-haram sene semâne aşera ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁸² COA, TSMA, E, 5814-2 / 749-61.

Belge-77

H. Rebi‘ü’l-âhir 918 / M. Haziran-Temmuz 1512 tarihli Yavuz Sultan Selim’in cülusunu müteakip, kardeşi Amasya Valisi Şehzâde Ahmed’in Sultan Selim’e karşı kuvvet toplaması nedeniyle Karaman Beylerbeyi Taceddin Bey maiyetine acele yetişmesi hususunda Yavuz Selim’in Turgud (Turgudili) Sancakbeyi Musa Bey’e gönderdiği fermanı.³⁸³

Hüve

Selim Şah b. Bayezid muzaffer daima

Fahrü’l-ümerâ ve’l-ekâbir müstecmiu’l-meâli ve’l-mefâhir azizü’l-vücûd şerifü’l-anâsır el-mahsus-ı bi-inâyetillahi’l-velî Turgut ili sancakbeyi Musa dâme izzühû tevkî-i refî‘ hümâyun vâsıl olacak ma‘lûm olaki şimdiki halde emirü’l-ümerâ ve’l-ekâbir hâviyyü’l-meâli ve’l-mefâhir el-mahsûs bi-inâyetillahi’l-mu‘im Karaman beylerbeyisi Taceddin Bey dâme ikbâlühû adam koşup ılgar tarikiyle gönderdüm eyle olsa sen dahî yarar adamlar gelüp Eskişehir önünde Ilgaül muma-ileyh yetişesiz fi’l-cümle bu babda kat’a te‘hir ve terâhi câiz değildir gayret demidir yetişmek ardınca olası şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i’timad kılasız

Tahrîren fî evâhir-i Rebi‘ü’l-âhir sene semâne aşera ve tis‘a mi‘a

Bi-yurd-ı Çayır-ı Karahisar-ı Sahib

³⁸³ COA, TSMA, E, 3057 /566-5. Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.489.

Belge-78

H. 23 Zi'lhicce 918 / M.1 Mart 1513 tarihli Nova iskelelerinden satılan tuzdan devlete alınacak olan hissenin, bundan sonra Nova kadısının gözetiminde alınmasına dair Yavuz Selim'in fermanı.³⁸⁴

Hû

Tuğra

Selim Şah b. Bayezid Muzaffer dâima

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazli ve'l-keîâm Mevlânâ Nova Kadısı zîde fazlühû tevkî'-i refî' hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki haliya şöyle istima olundu ki anda iskelelerde satılan tuzun akçesinden mirî canibine müteveccih olan hisse alınmalı olduk da emin olan kimesne senün mârifetin olmadın alup zapteder imiş imdi buyurdum ki emine ısmarlayalar ki satılan tuzun akçesinden mirî cânibine müteveccih olan hisse alınmalı oldukta senün marifetinle şimdiye değin ne vechile olına geldi ise girû ol vech üzere aldırıp zabt ittireler dâyim görüp göz edüp nazır olup mirî cânibinden alınan akçeleri malûm idinüp zapt ittireler şöyle bileler alâmet-i şerife i'timâd kılalar
Tahrîren fi'l-yevmi's-salise ve'l-ışrîn Zi'lhicce ve şehr-i sene semâne aşer ve tis'a mi'e
Bi-makam-ı Bursa

³⁸⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 128.

Belge-79

H. Muharrem 919 / M. Mart- Nisan 1513 tarihli İstanbul'a yakın bir bölgeye gelmesi ve kendisinin Bursa'dan yakın zamanda Şehzâde Sultan Ahmed'e doğru hareket edeceğine dair Yavuz Selim'in oğlu Süleyman'a fermanı.³⁸⁵

Ferzend-i ercümend emced-i erşed es'ad nûr-ı hadaka-i saltanat ve kişver kûşâyâ ne nûr-ı hadîka-i hilâfet ve ferman revâ-yı mahzı Lütfullah ikdûd devlet-i ve'd-dünya ve'd-dîn oğlum Süleyman Şah tâle bekâhu ve nâle fi'd-dâreyni menâhu tevki'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki hale emr-i şerifim şunun üzerine sâdır olduki hükm-i hümâyunum vâsıl olduğu gibi kat'a bir an ve bir saat te'hir itmeyüp İstanbul'a karip yerlere dürüst mahal görüp İstanbul'a ta'yin gelesizki mühim maslahat düşmüştür emrim üzere İstanbul'a ta'yin geldüğüm yazup bâb-ı sa'adet me'abıma bildiresiz sonra yine emri celilü'l-kadrim ne vecihle isdar olur ise mucibi ile amel idesiz iş bu Muharremü'l-haram ayının yirmi yedinci günü ki düşembe günüdür ben dahî yümnü ikballe mahrûse-i Bursa'dan göçüp Allah'ın inâyeti ile Sultan Ahmed'ün üzerine mütevecci olurum şöyle bilesiz alamet-i şerîfe i'timad kılasız

Tahrîren fî evâhir-i Muharremü'l-haram sene tis'a aşera ve tis'a mi'e

Bi-yurd-ı Nevâhi-i Bursa

³⁸⁵ COA, TSMA, E, 6185-181 / 754-101. Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.495.

Belge-80

H. 6 Cemâziye'l-evvel 919 / M. 10 Temmuz 1513 tarihli vergi tahsildarlarının Aynaroz keşişlerinin mirasına müdahale etmemesi için Yavuz Selim'in fermanı.³⁸⁶

Hüve

Selim Şah b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Mefâhirü'l-kuzâtü'l-müslimîn vülâtü'l-mü'minîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn Mevlânâ Selânik kadısı zîdet fezâilühu tevkî'-i hümayun vâsıl olacak ma'lûm olaki Ayanoroz keşişleri kapuma adam gönderüp bundan evvel elimize hükümler virülüp mürt olan keşişlerin muhallefâtına beytü'l-mâl amilleri ve gayriler dâhil etmemek için emr olunmuşdur hâliya ol hükm-i tecdid olunmasın talep eylediler imdi gerekdir ki bunların ellerinde olan hükümleriyle amel idüp mürt olan keşişlerin beytü'l-mâlına ol hükmü muhâlif amilleri ve gayri dâhl ettirmiyesiz ve bu hükmü ellerinde ibka idesiz alâmet-i şerife i'timâd kılasız

Tahrîren fi'l-yevmi'l-sâdis şehr-i Cemâziye'l-evveli sene tis'a aşere ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁸⁶ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 47, 129.

Belge-81

H. Cemâziye'l-âhir 919 / M. 4-13 Ağustos 1513 tarihli Katakali çiftliğinin öşür yerine sabit bir meblağ ödemesi için Yavuz Selim'in Selânik kadısına fermanı.³⁸⁷

Selim b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Mefhârü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazli ve'l-kelâm Mevlânâ Selanik kadısı dâme fazlühû tevki'-i refî' hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm olaki bundan evvel eyle yazılup defter olundukta Ayneroz'a tabi'olan manastırlardan Katakali manastırı çiftliğine beşyüz yirmi üç akçe hâsıl kayd olunup ol sebepten ol çiftlikten öşür alınur olup ba'de Eflâk voyvodası Radol voyvoda dergâh-ı mu'allâma geldiği vakit zikr olunan manastır bana müte'allik der çiftliği üzerine hâsıl kayd olunan beşyüz yirmi üç akçe hâsılına bedel maktu'alunsun öşür alınmasun deyu ümid idinüp arz olunmağın merhûm babam Sultan Bayezid Han tâbe serâhû dâhi defterde kaydolunan öşre bedel ber-vech maktu' beşyüz yirmi üç akçe alunsun deyu emr idüp ol mucebince hüküm virmiş imiş ba'de sâhib tımar olan ellerinde olan hükümle amel etmeyüp geru bunlardan öşür talep etmek isteyüp bunlar dâhi arzuhal edicek babam dâhi sabıka verilen hüküm mucebince ber-vech maktu' beşyüz yirmi üç akçe hüküm idüp aldırıasız eğer min ba'd geru sâhib tımar bunlardan öşür almak isterse men' ve def idüp aldirmayasız deyu hükmü hümâyûn erzakı kalmış imiş eyle olsa serîr saltanatın cenâb-ı hilâfet me'âbıma müyesser olmağın hâliya ol hükmü bâb-ı sa'adet me'âbıma götürüp hükm-i cedid talep ittükleri ecelden buyurdum ki merhûm babam virdüğü hükm-i şerîfe nazar idüp görüp dâhi ol hükmü mücebince amel idüp ona muhalif hiç ferdi dahl ve niza' ittirmeyüp etmek isteyenleri men' eyleyüp memnu' olmayıp inat edenleri yazup bildiresiz bu bâbda kapuma şikâyet gelmelü etmeyesiz şöyle bilesiz ve bâ'de'n-nazar bu hükm-i hümâyûnuma ellerinde ibka idesiz alâmet-i şerife i'timâd kılınız

Tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-âhiri sene tis'a aşre ve tis'a mi'e

Bi-yurd-ı İnciğez

³⁸⁷ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.9.

Belge-82

H. Cemâziye'l-âhir 919 / M. 23 Ağustos-1 Eylül 1513 tarihli Dionysiou manastırının çiftlik Katakili'sini gelecekteki anlaşmazlıklara karşı koruması için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.³⁸⁸

Selim b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Akzâ kuzâtî'l-müslimîn evvelü'l-vülâti'l-muvahhidin ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn vâris ulûmü'l-enbiyâ-i ve'l-mürselîn Mevlâna el-hâkim be-mahruse-i Selânîk zîde fezâilühû tevki'-i refî' hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm olaki el-haleti hazîhi dârendegân-ı fermân-ı hümâyûn [...] nâm rahbanlar dergâh-ı mu'allâma gelüp Dionysiou nâm manastırımıza tâbi' olup hüccetle mutasarrıf olduğumuz Katakali demekle mâ'rûf çiftliklerimize zamanla niza' oluna deyü ihtiyat ideriz deyü arz eylediler eyle olsa buyurdum ki göresiz bunların bu bâbda ellerinde olan hüccetlerinin mazmûnu sâbit olup muvafık şer'-i kadîm ve kanun mukarrer olduktan sonra müceble amel edip mukarrer edesiz her kim bi-vech-i da'va ve niza' eylerse mâni' ve def'-i edesiz niza' ettirmiyesiz men'le memnu' olmayan sipahi tayfasından ise yazup bildiresüz değil ise mahkûm hakkından gelesiz alâmet-i şerîfe i'timâd edesiz ve ba'de'n-nazar bu hükmü şerîfe cihan-mutâ' mezkurlar ellerinde ibka edesiz

Tahrîren fî evâhir-i âhirü'l-cemâzîn sene tis'a aşre ve tis'a mi'e

Bi-yurd-ı Ergene Suyu

³⁸⁸ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.10-11.

Belge-83

H. Zi'lhicce 919 / M. Ocak-Şubat 1514 tarihli Erkek Adası Manastırı'nın mandaları, kışlakları, sürüleri, arı kovanları ve üzüm bağları için kendilerinden yasa dışı olarak fazla vergi tahsil edildiğinin araştırılıp, hukuka uygun hareket edilmesinin sağlanması için Yavuz Selim'in fermanı.³⁸⁹

Hüve

Selim Şah b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Kıdvetü'l-ümerâ-i'l-kirâm umdetü'l-küberâ-i'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihiram Selânîk sancakbeyi dâme izzühû ve mefhârü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazli ve'l-keîâm Mevlânâ Selânîk kadısı dâme fazlühû tevkî'-i hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola kim şimdiki halde Erkek Adası Manastırı'nın keşişleri dergâh-ı mu'allâma gelüp şöyle arz eyledi ki su sığırlarının kışlası olan bir ormanlı yer için şimdiye dek sahib-i arsa yılda davar başına ikişer akçe kışla hakkın ve koyun sürüsünden her sürüden otuzar akçe alınur idi haliya olagelen kanuna muhalif ziyâde nesne alınıp davar başına beşer akçe kışla hakkı ve koyunun sürüsünden yüzer akçe ve su sığırlarından beğendiğin içünden alurlar imiş ve kovan başına üçer akçe ve bağ aşırında dahî kanundan taşra ziyâde alırlarmış imdi gerekdirki göresiz kışla bâbında ve koyun ve kovan resmi ve bağ öşrûn hususunda şimdiye dek adet ve kanun ne vecihle olagelüp ve ne mikdâr resim alınageldi ise giru ol vech üzere amel idüp kanundan hâriç ziyâde nesne aldırmaş kanun kadîme muhâlif ziyâde nesneleri alınıp zulm olunmuş ise kanundan ziyâde aldıklarıysa giru alıviresiz eslemeyeni seğirdüp temerrüd edenleri yazup bildiresiz tekrar mezkurları bu bâbda şikâyet gelmeli eylemeyesiz alâmet-i şerîfe i'timâd idesiz

Tahrîren fî evâhir-i şehri Zi'lhicce sene tis'a aşera ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Edirne

³⁸⁹ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.77-78, 130.

Belge-84

H. Rebi'ü'l-evvel 920 / M. Nisan-Mayıs 1514 tarihli oğlu Süleyman Şah'a Rumeli'deki topçu ve akıncıların yerlerinde hazır bulunarak sefere katılmamalarına dair Yavuz Selim'in fermanı.³⁹⁰

Selim Şah b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Ferzend-i ercümend erşed-ü es'ad nûr-ı hadakayi saltanat ve kişver guşâ-i ve nûr-i hadîka-i hilâfet ve fermân revâyı mahzı Lütfullah isnetü'd-devle ve'd-dünya ve'd-dîn oğlum Süleyman Şah tâle bekâhu ve nâle kitdâreyni minna tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki şimdiki halde dergâh-ı mu'allâma mektub gönderip Rumeli akıncısı nasb olunan fahrü'l-ümerâi'l-kirâm Hüseyinzâde izzühûdan mektub gelüp Rumeli taviçelerinin kavzâ-i tasarruflarında birer miktar çiftlikleri olmağın ve miri yeri ihtiyar edüp devlet-i hüdâvendigârın sefer-i hümâyununa müteveccit oldular bu cânipte ve Rumeli akıncısı ile hareket etmelü olup akıncı taviçesü cem' olmaz deyu i'lam eylemişsiz ma'lûm oldu imdi bu sefer akıncılar ve taviçeleriyle gelmek emr olunmamıştır eyle olsa hâlâ kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm Miyaloğlu Mehmed dâme ulûvvühû emr eyledimki şöyleki taviçeleriyle bunda bile gelmiş var ise göndereki varup her biri yerli yerinde hâzır ve müheyya duralar ve yolda geliyorurları dahî var ise anlara dahî tembih eyleyeki her biri yerlü yeründe varup eğer akıncılar ve eğer taviçelerdir yerlü yeründe hazırlık üzere dura ve anda olanlarına dahî siz tembih edesiz ki bu canibe benümle sefere gelmeyüp herbiri yerlü yerlerinde hâzır ve muhayya duralar onun gibi ol cânipte bir masla düşüp hâcet olacak tembih ittüğün gibi ona göre amel eyleyeler şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timad kılasız
Tahrîren fî evâhir-i şehr-i Rebi'ü'l-evvel sene ısrin ve tis'a mi'e
Bi yurd-ı Akşehir

³⁹⁰ COA, TSMA, E, 1290-98.

Belge-85

H. Recep 921 / M. Ağustos-Eylül 1515 tarihli Sinan Paşa'nın Gürcistan seferi için askeri hazır hale getirmesi için Yavuz Selim'in Ali Bey'e fermanı.³⁹¹

Kıdvetü'l-umerâi'l-kirâm üsüvetü'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtiram ve'l-mecd-i ihtişam feleki'l-himam meleki's-şiyem el-muhtas bi-mezid-i avâtıfı meliki'l a'la Ali Bey'e dâme ikbâlühû, tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki şimdiki halde düstur-ı mükerrerem müşîri'l-mufahham mütemmimi mehâmmü'l-enâm bi-re'isâib müdebbiru himuru cünub bi'l-fikri sâbık[...] kulle-i ve han henek-i hücce-i hecâ zü'd-devlet-i verrâsihati ve'l-izzeti'l-bâziçe el-mahfuf bi sunûf-ı letâif-i avâtıf-ı meliki'l-âlâ veziriâzâm Sinan Paşa edâmallahü teala mealihîyi Gürcistan canibine akına varmak emr eyleyüp buyurdum ki tahri hükümetine müte'allik olan halka nidâ-yı ağamla tembih ettiresüzki atı yarar ve kendu yarar darba ve harbe kâdir ve tüvana kılıcıyla ve yoldaşlığa dirlik ve himmet rica eyleye yiğitlerden müreddeb ve mükemmel düşman tarağıyla hâzır ve müheyya olup dâhi müşârü'l-ileyh vezirin mektubunda ne mahalle gelup ulaşmak ta'yin ider ise ol mahalle irüşüp ülâki olup onun yanınca gereği gibi yoldaşlıklarda bulunalar inşâ'allâhü'l-ağaz eyledikleri yoldaşlıkları mukabelesinde asnâf-ı riâyat ve inâyât-ı padişâhına mahsus ve behremet olalar ve el-hâletü hâzihi her kim ulûfe talep ederse âlâsı on beşe değin ednâsı on akçe murad edindikleri bölükte gelup mülâki oldukları günden ulûfesi ta'yin olunup ve tımar murad edenlerin hayrû haline göre envâ-ı riâyetler kılınalar inşâ'allâh beyleri müşârü'l-ileyh vezirin dâme ikbalühû işbu bâb-ı Şa'bân'ın gurrasinde iskele gurup Anadolu yakasına geçüp teveccüh etse gerekdir ona göre mukayyed olup her kimin dirlikten ve riâyetten safâsı varsa ber vech-i tâcir müşârü'l-ileyh ta'yin eylediği mahale irüşüp ulaşmak ardınca olalar şöyle bilesiz alâmet-i şerîf-i kişver kûşâya i'timad ve i'tikad kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı şehir-i Recebü'l-mürecceb lî-sene ihdâ ve işrin ve tis'a mi'e
Bi-makam-ı Konstantiniyye

³⁹¹ COA, TSMA, E, 8277-1 / 858-29.

Belge-86

H. Zi'hicce 921 / M. Ocak-Şubat 1516 tarihli Pantokratoru Manastırı keşişlerinden olan Zonasio (Zolisyo) ve Makarios Marmara, Aynaroz ve Palyatroda olan tarlalarının Mehmet ve Uranus tarafından zor kullanarak yörüklerle vermeleri üzerine bu haksızlığa son verilmesi için Yavuz Selim'in Zihne kadısına fermanı.³⁹²

Selim Şah b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Mefharü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazli ve'l-keîâm Mevlânâ Zihne kadısı dâme fazlühü tevki'-i refî' hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola kim şimdiki halde dârende-i hükm-i şerîf Pantokrator Manastırı'nın keşişlerinden Zonasio (Zolisyo) ve Makarios nâm kimesneler dergâh-ı mu'allâma gelüp şöyle arz eylediler ki Marmara'dan ve Aynaroz ve Palyotroda olan tarlaları ki kadîmü'l-eyyâmdan mutasarrıflar imiş ve çayırının Mehmed ve Uranus nâm sipâhiler bunların ellerinden cebren alup yörüklerle virmek isterler imiş ve bazı yörükler gelüp bunların cebren yirlerine konup te'addi ederler imiş eyle olsa gerekdir ki göresin fi'l-vâki' bunların kadîm yirlerine ve çayırına mezkûr sipâhiler bî-vech dahl edüp hilâf-i emr-i şer' ve kânun ellerinden alıp bunlara zulm ve te'addi eylemek istedikleri zâhir olursa men' ve def' idüp bî-vech incittirmiyessin ve evveladan ba'zı yörükler gelüp bunların yirlerine konup kışlağa girerler imiş haliya evvelden kona gelenden gayri yörükler dahî zulmen konup bunlara zarar ve ziyan iderler imiş gerekdir ki evvelden şimdiye dek kona gelen yörükler giru ber-karar-ı sâbık konup göçüp kavna gelmeyen yörükleri cebren kondurmıyasın ve kavna gelen kimesneler zarar ve ziyan eylemeyeler ederlerse şer'le nikmet etdiressin bu bâbda bunları tekrar kapuma şikayete gelmeli eylemeyesin ve ba'de'n-nazar bu hükm-i şerîfi bunların ellerinde ibka edesiz alâmet-i şerîfe i'timâd idesin

Tahrîren fî evâsıt-ı Zi'hicce sene ihdâ ve ısrîn ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Edirne

³⁹² Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 90-91, 131.

Belge-87

H. Cemâziye'l-evvel 925 / M. 11-20 Mayıs 1519 tarihli Katakali çiftliğinin öşür yerine sabir bir miktar (897 akçe) ödemesi için Yavuz Selim'in Selânik kadısına fermanı.³⁹³

Selim b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Akzâ kuzâti'l-müslimîn evvelü'l-vülâti'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn Mevlânâ Selanik kadısı dâme fazlühü tevkî'-i refî' hümâyun vâsıl olacak ma'lûm olaki Aynoroz'a tâbi' olan [Dionysiou] manastırı keşişlerinden dârendegân-ı fermân-ı hümâyun Alexios ve Makarios nâm keşişler dergâh-ı mu'allâma gelüp şöyle arz eyledilerki Katakali manastırı mezra'ası çiftliği olup defter-i atikte beşyüz yirmi üç akçe mukâta'a kaydolunmuş imiş öşür alınmayup bedel-i öşür zikr olunan maktu'-i virirlermiş ol vilâyeti yazan emin olan emr-i şerifimle yazılan defter-i ceditten zikr olunan mezra'aya bedel-i öşür ber-vech-i maktu' sekizyüz doksan yedi akçe kayıd idüp defter-i ceditten ellerine mühürlü sahih suret-i defter virmiş hâliyâ ol deftere mücebince bâb-ı sa'adet me'abımdan hükmü hümâyun talep ittikleri ecilden buyurdum ki ellerinde olan mühürlü sahih suret-i defterlerini nazar idüp dâhi muktezâ'-i defteriyle amal idüp deftere muhâlif kimesne-i bunların mezasına dâhil ittirmeyesiz etmek isteyenlere mâni' ve refî' idesiz men'-le memnu' olmayanları yazup arz idesiz şöyle bilesiz ve bâ'de'n-nazar bu hükmü hümâyunumu ellerinde ibkâ idüp alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız

Tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-evveli sene hamse ve aşrîn ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Edirne

³⁹³ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.12.

Belge-88

H. Cemâziye'l-âhir 925 / M. Mayıs-Haziran 1519 tarihli Makarios isimli şahsın hizmetlisi ile anlaşmazlık yaşaması ve mallarının korsanlar tarafından yağmalanmasının soruşturulması ve hukuken karar verilmişse önceki karara göre hareket edilmesi için Yavuz Selim'in Selânîk kadısına fermanı.³⁹⁴

Hüve

Selim Şah b. Bayezid Han el-muzaffer dâima

Akzâ kuzâtü'l-müslimîn evlâ vilâti'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn Mevlânâ Selânîk kadısı dâme fazlühû tevkî'-i refî' hümayun vâsıl olacak ma'lûm ola kim dârende fermân-ı hümayun Makarios nâm metropolit dergâh-ı mu'allâma arzuhal edip sâbika kapucular nâm karyeye harâmi kâfir kayıkları çıkup gece ile mebâliğ esbabların ğaret edip ve enva'-i fesat idüp te'addi eylediler ve ol karye halkı benim hizmetkârım olan Yorgi nâm kâfire ve ba'zı kafirlere sizin ma'rifetiniz öyle oldu deyu niza' ettikleri ecelden teftiş olundurup nesne sâbit ve zâhir olmayıp ve karye-i mezbûre halkı da'vamız ve nizâ'mız yokdur deyu ikrar edüp elimize hüccet-i şer'-iyye verildi haliya bi-vech-i dahl edip incidirler deyu bildirdi eyle olsa buyurdum ki göresiz bu kaziyye bundan öndin vech-i şer'-i kavîm üzere fasl olmuş ise ibka idesiz ve illa hüsemâ-yi beraber edip ber-mûcib-i şer'-i kavîm teftiş ve tefahhus edip ellerindeki hüccetine nazar edip göresiz bu kaziyye sâbika teftiş olunup şer'e muvafık fasl olduktan sonra hilâf-ı şer' kavîm dahl isterler ise men' edip dahl ve te'arruz ettirmiyesiz temerrüd edeni seğirdesiz inat edeni yazıp bildiresiz alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız

Tahrîren fî evâsıt-ı âhirü'l-Cemâzî sene hamse ve aşrîn ve tis'a mi'e

Bi-makam-ı Edirne

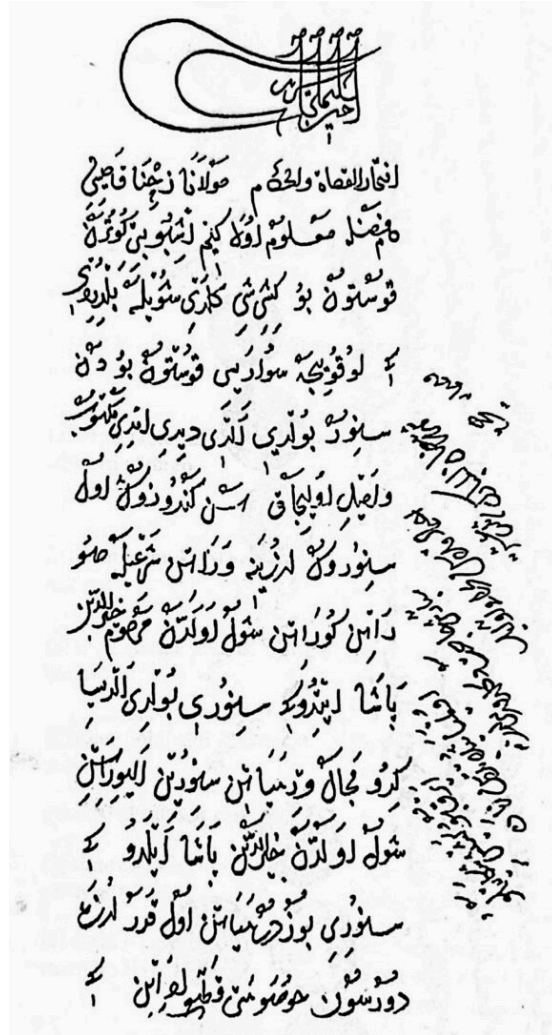
³⁹⁴ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 99, 132.

EK 3:

BELGE GÖRSELLERİ

Belge-1

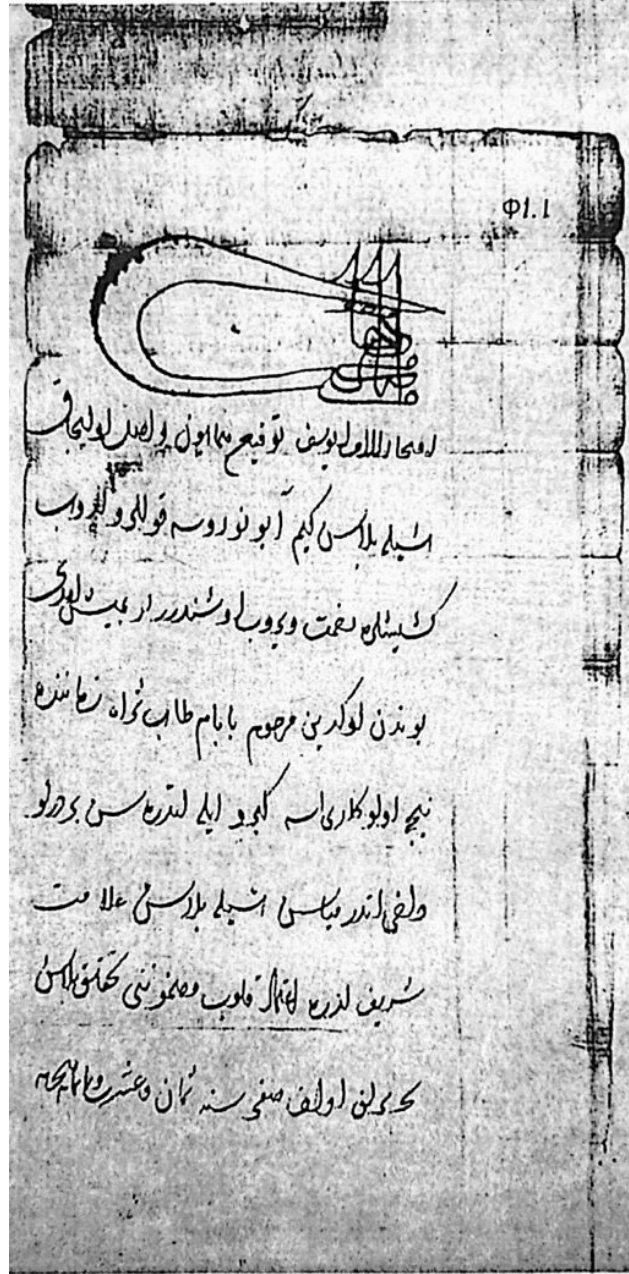
H. Ramazân 813 / M. Aralık 1410- Ocak 1411 tarihli Kostunbu keşişinin talebi üzerine Luqoviga süvarisi için belirlenen sınırın teftiş edilerek Hayreddin Paşa'nın belirlediği sınır üzerine bırakılması ve bir daha dava konusu edilmemesine dair Emir Süleyman Çelebi'nin Zihne kadısına fermanı.³⁹⁵

³⁹⁵ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spatbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (Istanbul: Orient-Institut, 2024), s.26-28.

Belge-2

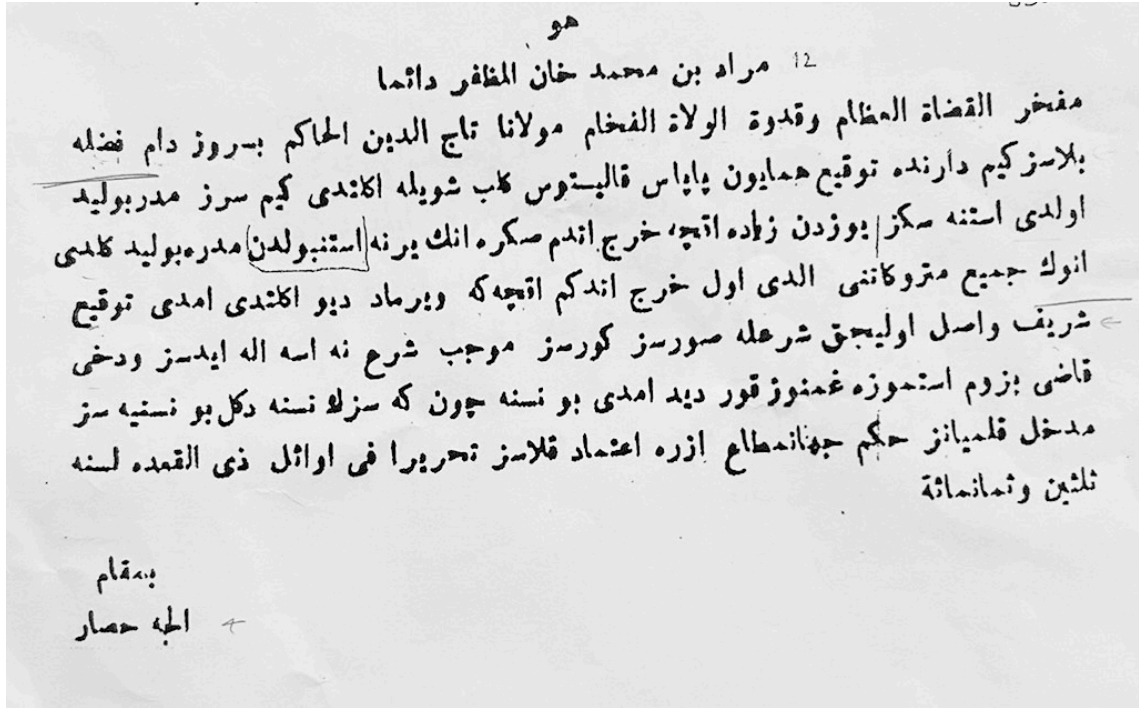
H. Safer 828 / M. Aralık 1424-Ocak 1425 tarihli Aynoroz keşişlerinin incitilmemesi ve Çelebi Mehmed döneminde verilen hüküm üzere davranılmasına dâir II. Murad'ın Yusuf adlı şahısa fermanı.³⁹⁶

³⁹⁶ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spätbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.35-37.

Belge-3

H. Zi'l-ka'de 830 / M. Ağustos-Eylül 1427 tarihli Papaz Kalitos'un Siroz'un metropolitlik haline getirildikten sonra yapmış olduğu harcamaların kendisine ödenmediği beyanı üzerine durumun araştırılması ve eğer gerçekten söylenenler vâki ise başkalarının bu hususta müdahale etmemesine dair II. Murad'ın fermanı.³⁹⁷

³⁹⁷ Boris Nedkov, *Osmanoturska Diplomatika i Paleografiya*, (Sofia: Nauka i Īzkustvo, 1966).

Belge-4

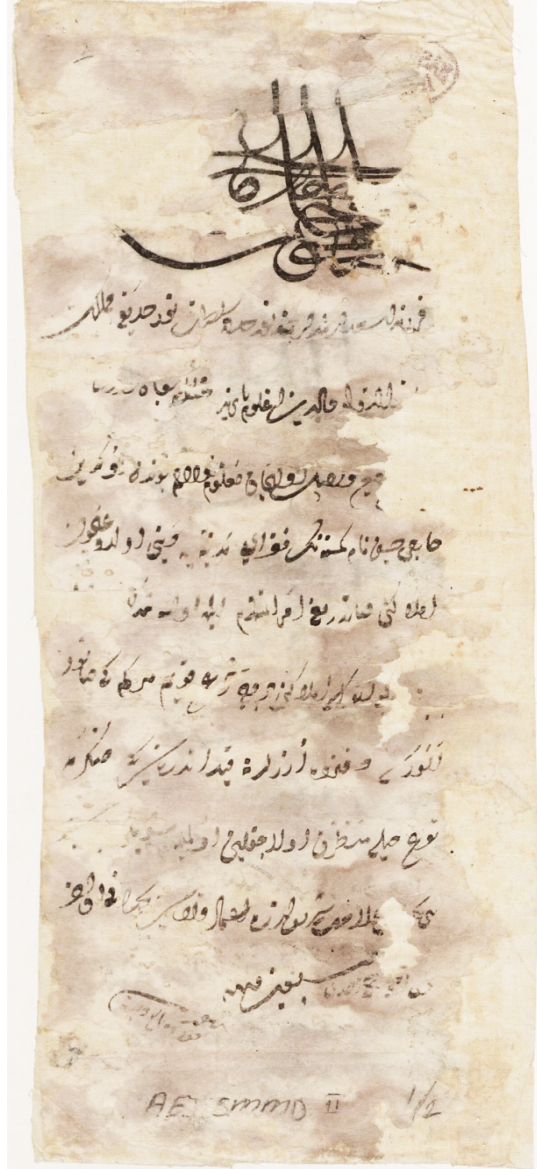
H. Zi'l-hicce 850 / M. Şubat-Mart 1447 tarihli Aynoroz keşişlerinden koyun adeti talep edilmemesine dâir Sultan II. Murad'ın Selanik kadısı Şemsettin ve Selanik Subaşı Ali'ye fermanı.³⁹⁸

³⁹⁸ Johannes Niehoff-Panagiotidis and Anastasios Nikopoulos, *Mönche und Osmanen: Der Übergang von der spätbyzantinischen zur hochosmanischen Jurisdiktion für die Athosklöster*, (İstanbul: Orient-Institut, 2024), s.70-73.

Belge-5

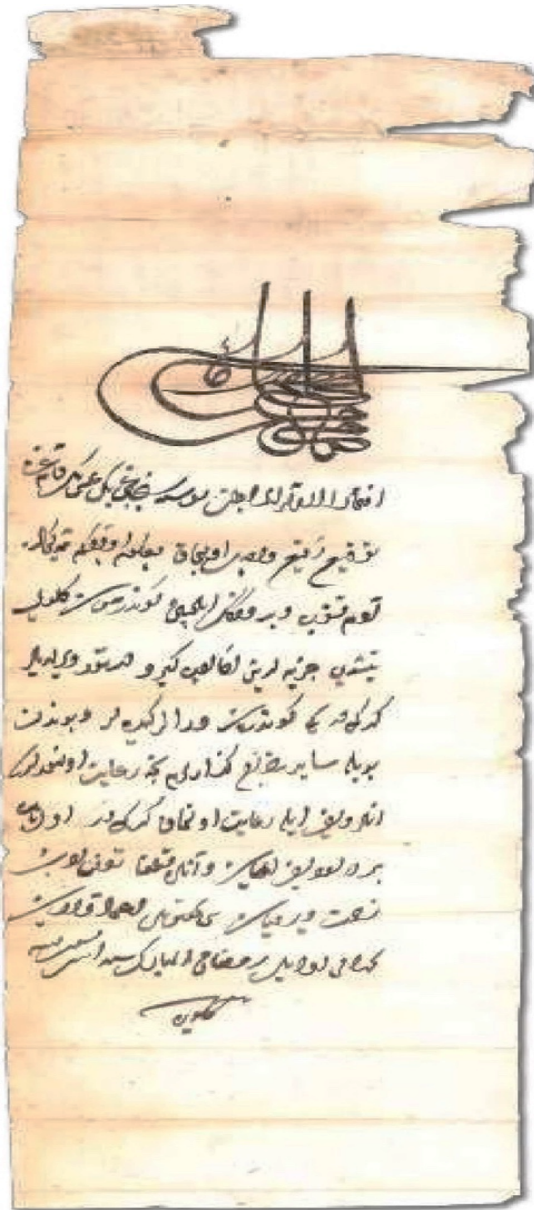
H. Zi'l-hicce 871 / M. Temmuz-Ağustos 1467 tarihli Hacı Hüseyin isimli zâtın Medîne-i Münevvere fakirlerine olan borcunu ödeyebilmesi için emlâkinin sattırılması ve alım satım işleminin kayıt altına alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in şehzâde Bayezid'e fermanı.³⁹⁹

³⁹⁹ COA, AE, SMMD, II, 1/2. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.4. İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyurulduklara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 119.

Belge-6

H. Ramazân 872 / M. Mart-Nisan 1468 tarihli gayr-i müslimlerin, cizyelerini ödemeye riayet etmeleri ve onlara bu konuyla ilgili zulmedilmemesi hakkında Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴⁰⁰

⁴⁰⁰Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.6. (Dubrovnik Arşivi E004). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.49-50.

Belge-7

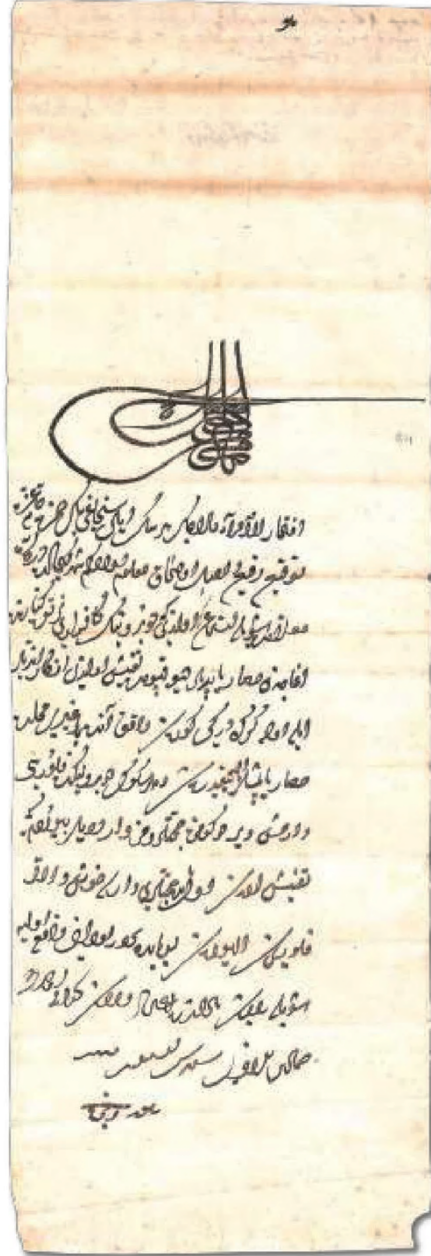
H. Zi'l-ka'de 875 / M. Nisan-Mayıs 1471 tarihli Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e birbirlerinin mallarını haksız yere alan Dubrovniklilerle Herseklilerin mallarını sahiplerine iade etmelerine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴⁰¹

⁴⁰¹ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.8. (Dubrovnik Arşivi E007). Bu vesikanın matbu hâli başka bir kaynaktan bulunmaktadır. Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.53-54.

Belge-8

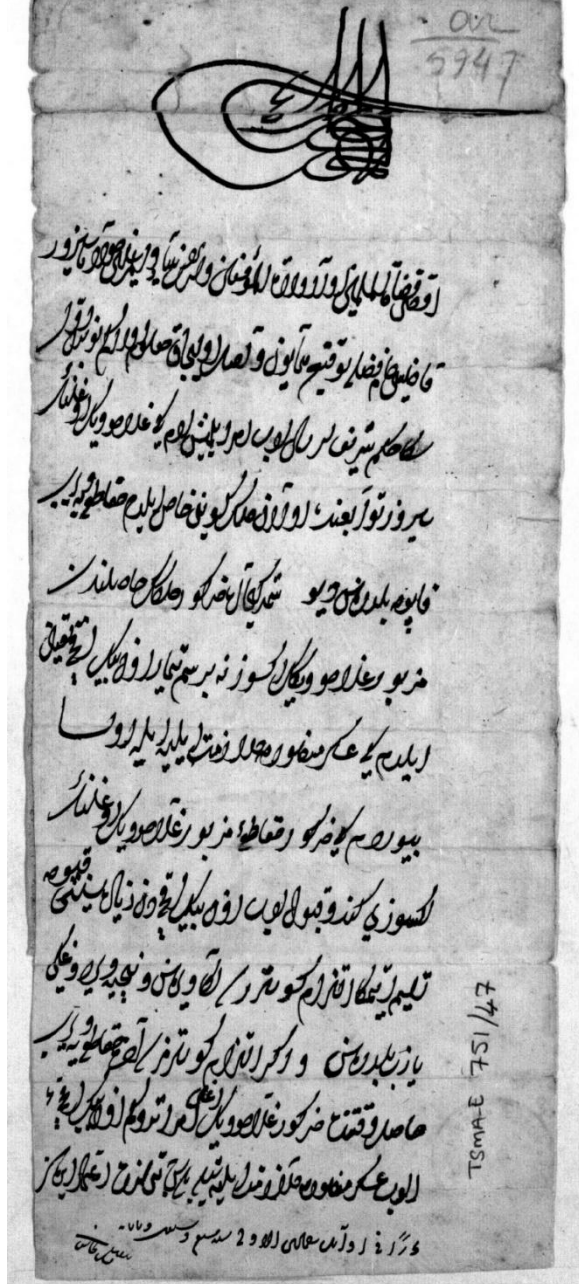
H. Cemâziye'l-evvel 876 / M. Ekim-Kasım 1471 tarihli Dubrovniklilerin ağaçtan hisar yaptıklarının bildirilmesi üzerine başka yerde de hisar yapıp yapmadıklarının araştırılması ve haraçlarını ödeyip ödemediklerine dair hüccetlerinin olup olmadığı, yoksa da gereğinin yapılmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e fermanı.⁴⁰²

⁴⁰² Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.11. (Dubrovnik Arşivi, E 008)

Belge-9

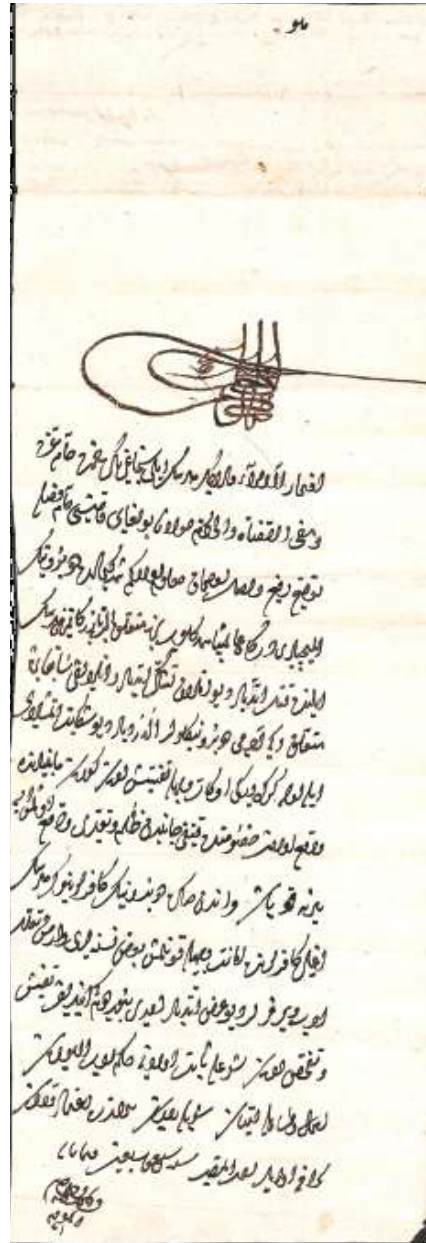
H. Cemâziye'l-evvel 877 / M. Ekim-Kasım 1472 tarihli Sirozda Glahovik oğlunun mülkü olan köyün has olarak mukataaya verilmesi ve bu mukataadan Glahovik oğlunun oğluna 11000 akçelik bir tımar ayrılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Siroz kadısına fermanı.⁴⁰³

⁴⁰³ COA, TSMA, E, 5947 / 751-47. Halil İnalçık, *Fatih Devri Tetkikler ve Vesikalar I*, (Ankara, TTK, 1987), s.224-225; Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.13.

Belge-10

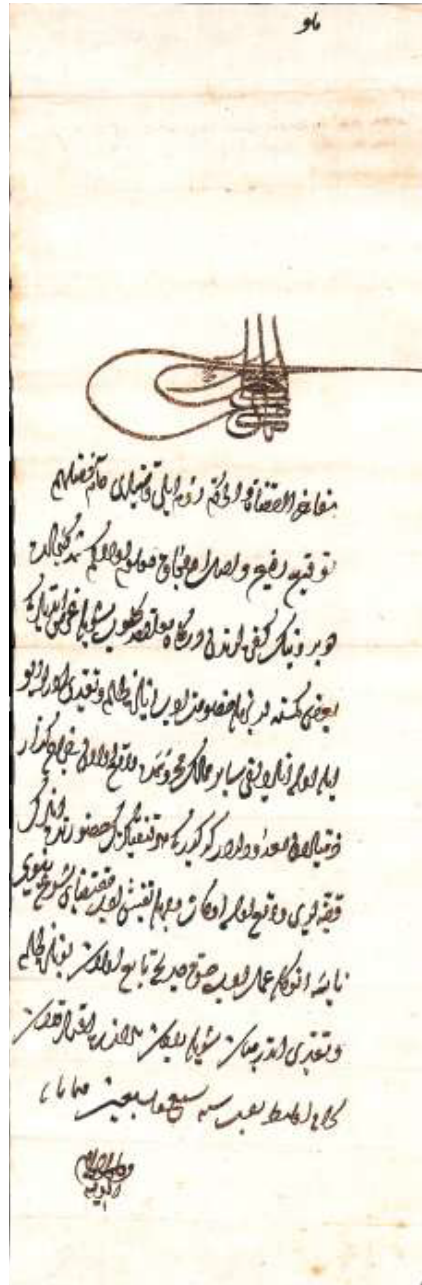
H. Recep 877/M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnik ve Hersekli gayr-i müslimlerin katl ve alacak meselesinde birbirlerinden şikâyetçi olmaları dolayısıyla, gereğinin yapılması hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e ve Blagay kadısına fermanı.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.14-15. (Dubrovnik Arşivi, E 009). Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.55-56.

Belge-11

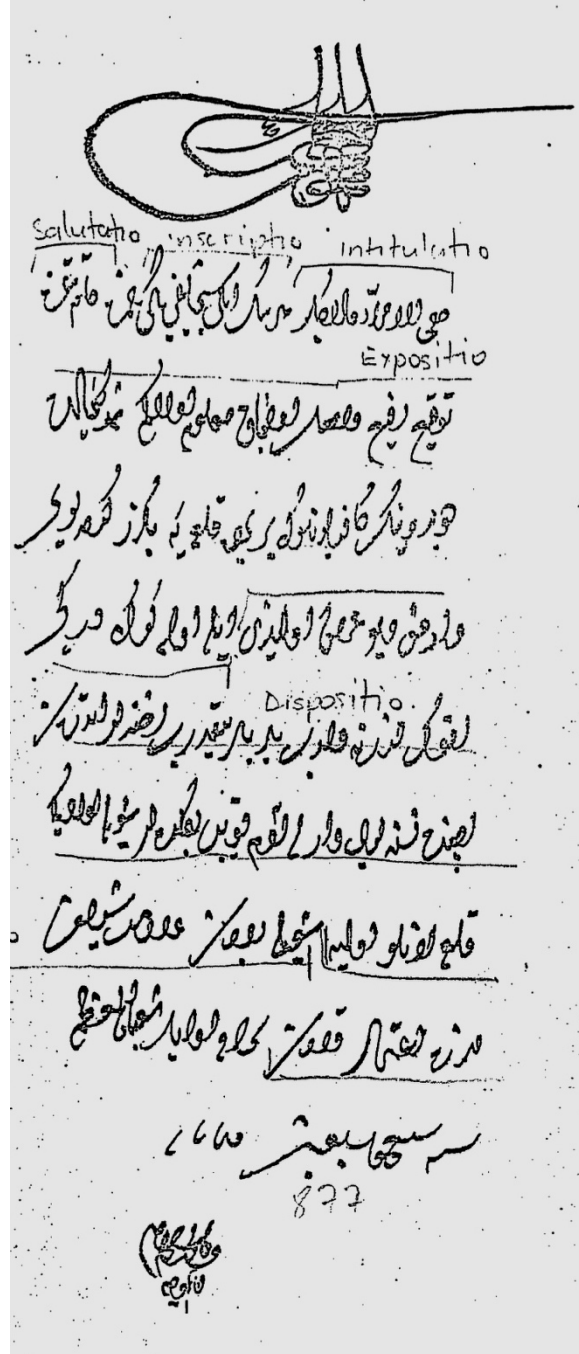
H. Recep 877 / M. Aralık 1472 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimlerin kendilerine zulmedildiğini bildirerek şikâyetlerini arz etmeleri üzerine gereğinin yapılması ve hakkın yerini bulması için Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanı.⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.16-17.(Dubrovnik Arşivi, E 010) Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s.57-58.

Belge-12

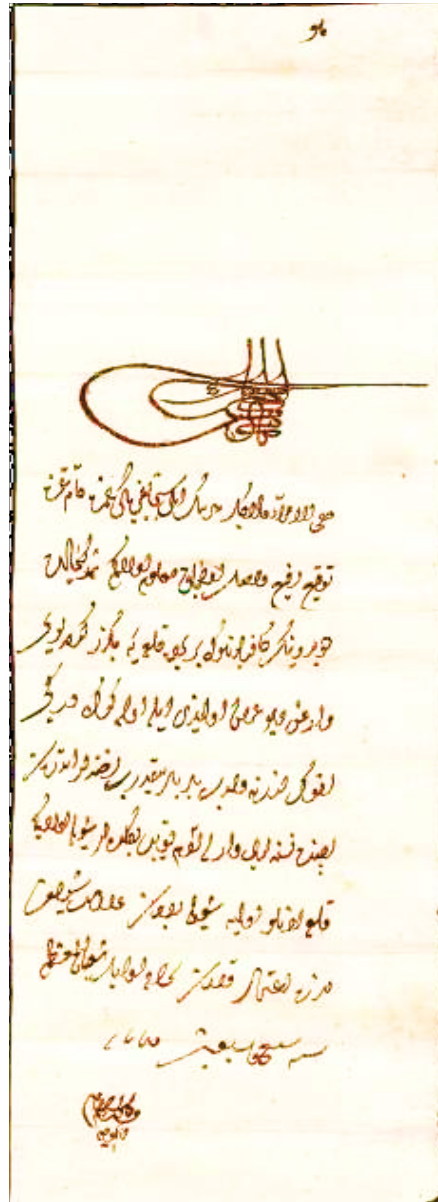
H. Şa'bân 877 / M. Ocak 1473 tarihli Molonta'daki Dubrovnik surlarını yıkmak için Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza'ya fermanı.⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. Va, 58-59.

Belge-13

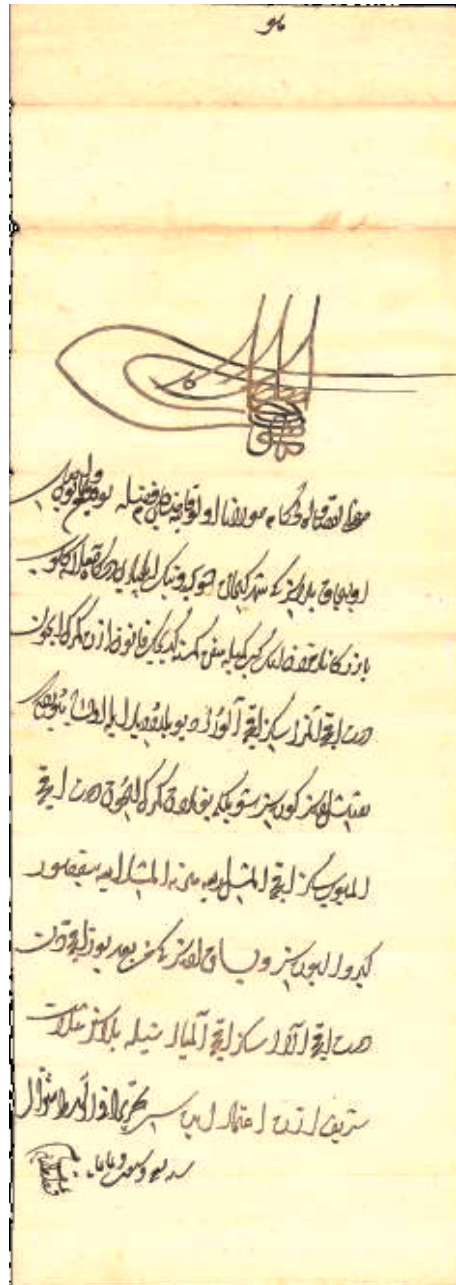
H. Şa'bân 878 / M. Aralık-Ocak 1473 tarihli Dubrovnikli gayr-i müslimlerin bir yerde kaleye benzer bir şey yaptıklarının bildirilmesi üzerine buranın yıktırılması ve böyle bir şeye asla müsâde edilmemesi için Fatih Sultan Mehmed'in Hersek ili sancakbeyi Hamza Bey'e fermanı.⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.18-19. (Dubrovnik Arşivi, E 011)

Belge-14

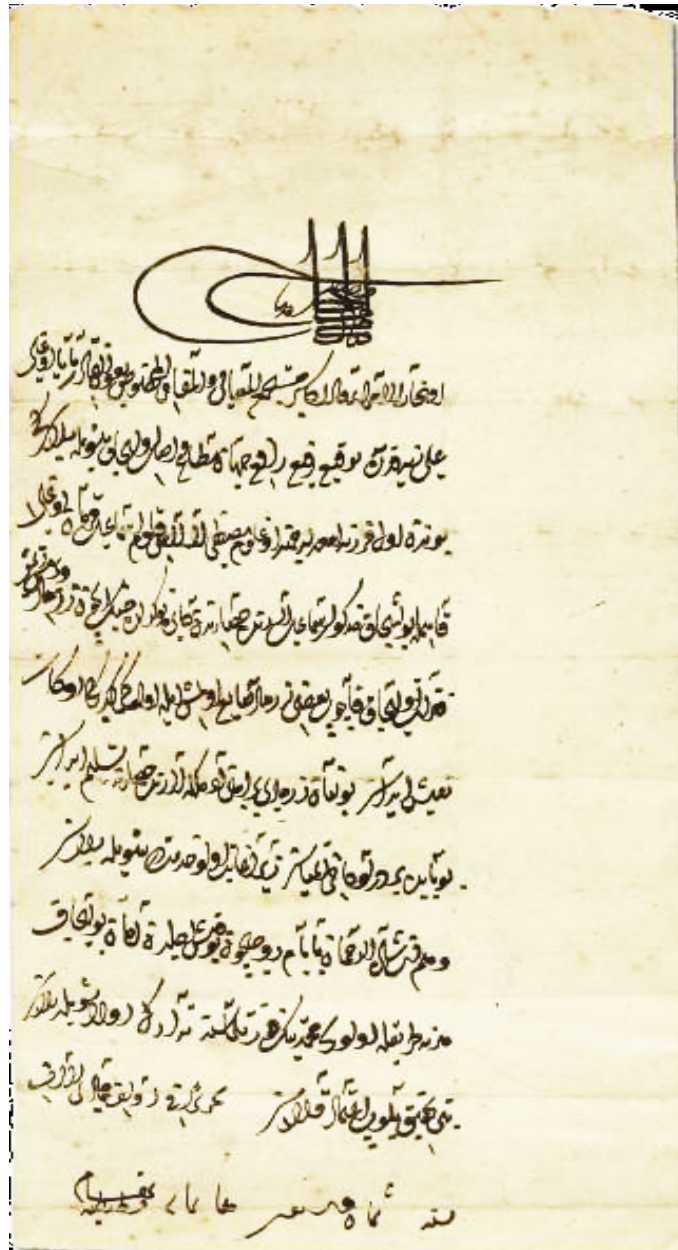
H. Şevvâl 878 / M. Şubat-Mart 1473 tarihli Dubrovnik elçilerinin, kendilerinden gümrük resmi olarak fazla akçe alındığına dâir şikâyetleri üzerine Fatih Sultan Mehmed'in Avlonya kadısına gereğinin yapılmasını buyurduğu fermanı.⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.20-21. (Dubrovnik Arşivi, E 012)

Belge-15

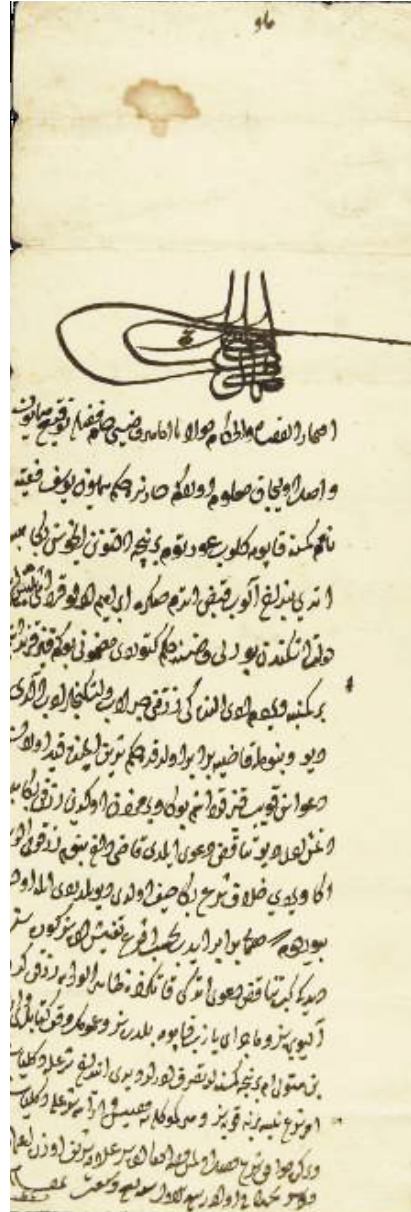
H. Cemâziye'l-âhir 878 / M. Ekim-Kasım 1473 tarihli ümeradan Babanoğlu Ali'ye, Karaman Valisi Şehzâde Mustafa'nın Lalası İsmail Bey ile Karamanoğlu Kasım Bey buluşacaklarından Larende kalesindeki muhafızlara cenk için verilecek zırhların buldurularak yerine konulması ve kendisinin de Akkoyunlu hükümdarıyla harp etmek üzere hareket edeceğine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ COA, TSMA, E, 6457. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.22-23.

Belge-16

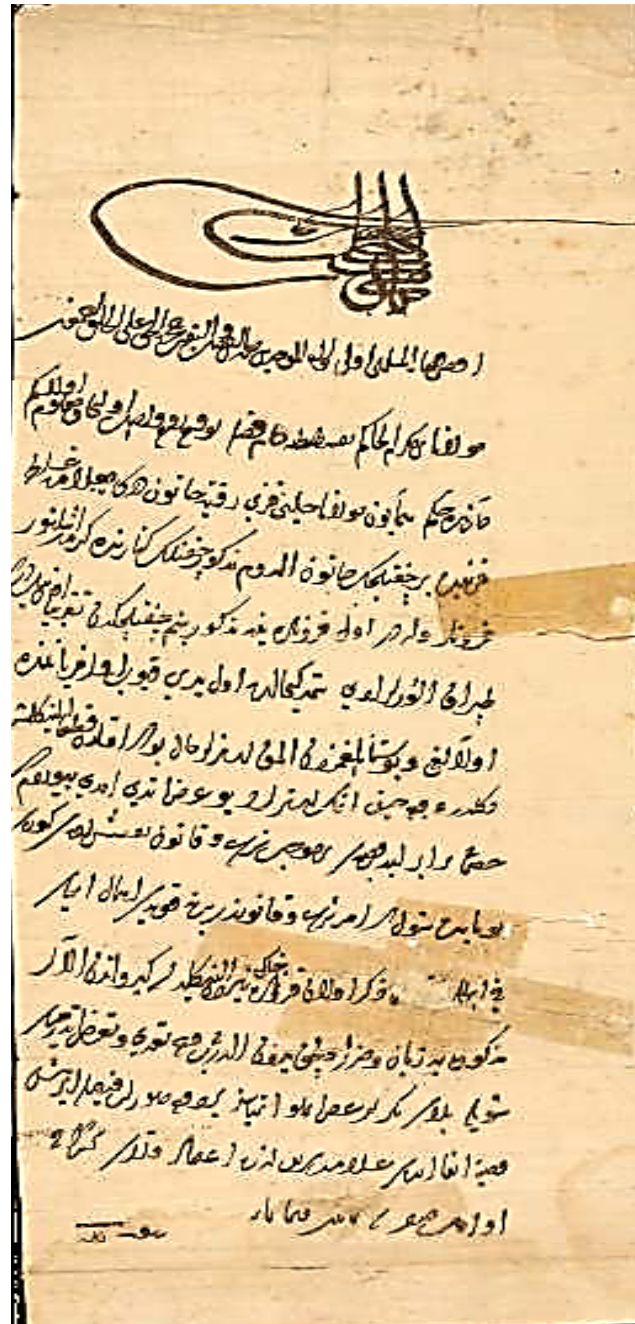
H. Rebi'ü'l-evvel 879 / M. Temmuz-Ağustos 1474 tarihli Yusuf Fakih adındaki adamın bir altın ve inci meselesinden dolayı zevcesi ile kayınbiraderi İbrahim ile aralarında çıkan ihtilafın adilane bir surette tetkik ve ihkak-ı hakk edilmesi hakkında Fatih Sultan Mehmed'in Amasra kadısına fermanı.⁴¹⁰

⁴¹⁰ COA, TSMA, E, 10737-7. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s. 24-25.

Belge-17

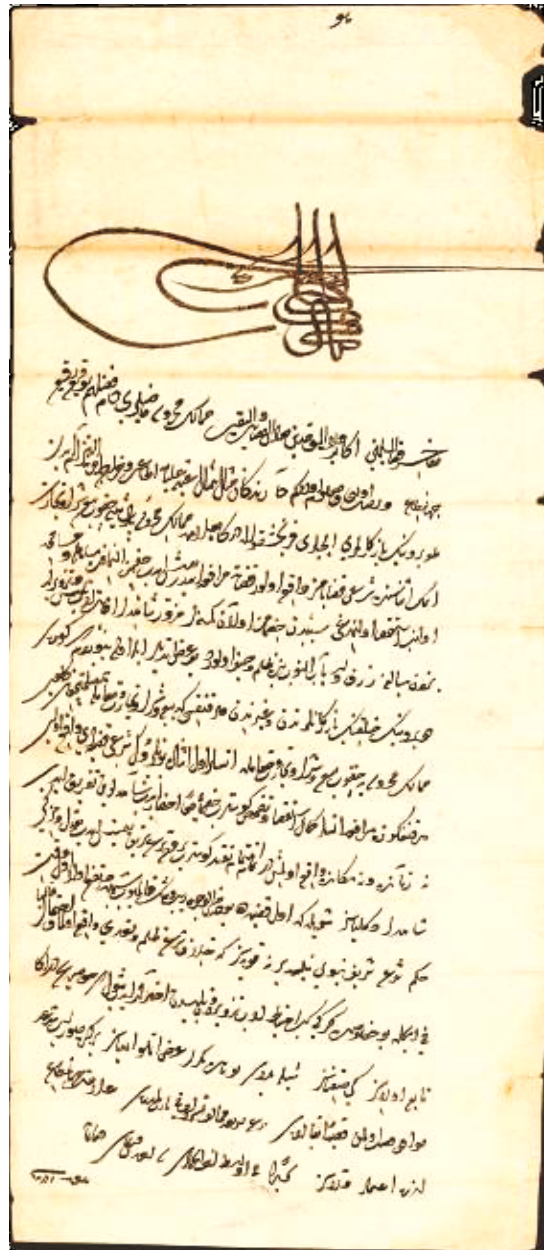
H. Safer 880 / M. Haziran-Temmuz 1475 tarihli Çelebi kızı Rukiye Hatun'un Galata yakınlarında satın aldığı çiftliğe komşu olan kiremitçi fırınlarının sahipleri tarafından yapılan müdahalenin engellenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴¹¹

⁴¹¹ COA, A, DVN, 1-1. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.26-27.

Belge-18

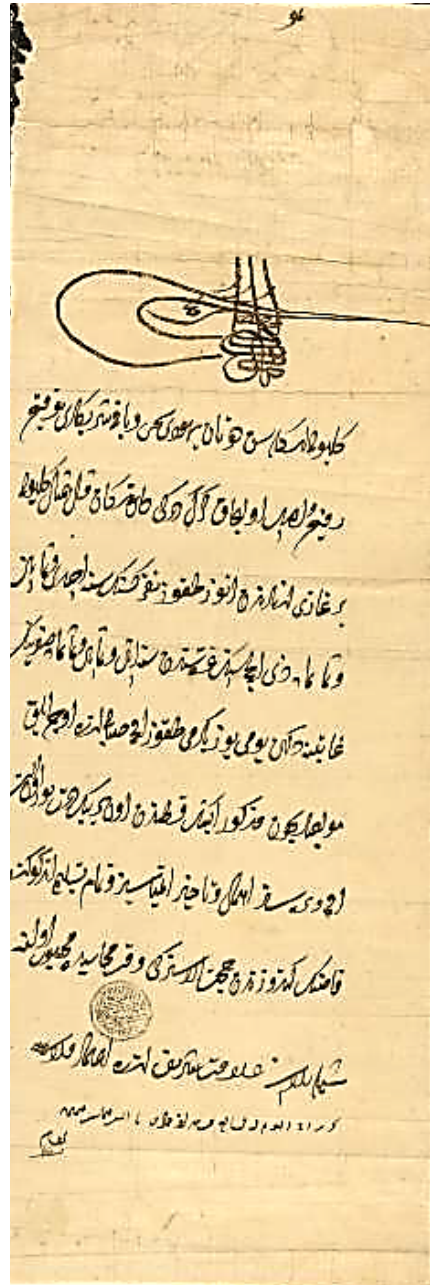
H. Cemâziye'l-âhir 881 / M. Eylül-Ekim 1476 tarihli Dubrovnik bazirganlarının elçileri ile ticâret esnâsında şer'î problemlerini kadılara arz ettiklerinde derinlemesine incelemeden ve hasımlarının yalancı şâhitleri sebebiyle kadınların kendilerini zarara uğrattıklarını bildirmeleri üzerine, kadınların gereken hassâsiyeti göstermeleri ve gerekeni yapmalarına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı..⁴¹²

⁴¹² Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.28-29. (Dubrovnik Arşivi E 014.)

Belge-19

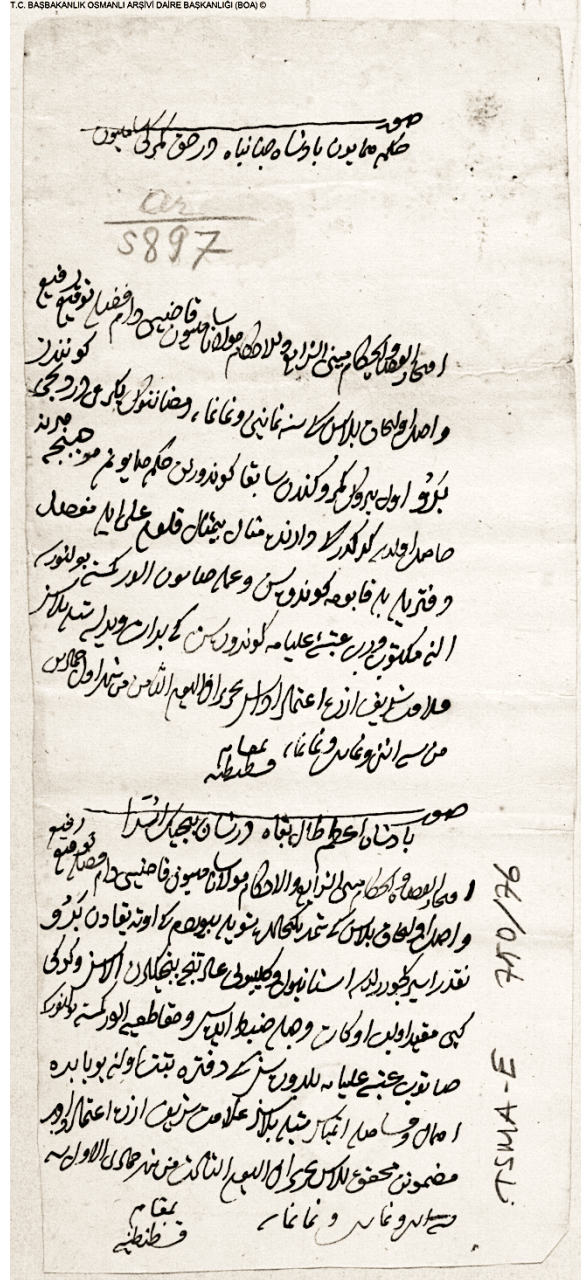
H. 7 Cemâziye'l-âhir 882 / M. 16 Eylül 1477 tarihli Gelibolu Burgazı'nda otuz dokuz kişinin üç aylık maaşları için adı geçenlerin hissesi olan on bir bin dört yüz on altı akçenin verilmesi ve buna dair kadıdan hüccet alınması lüzumuna dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴¹³

⁴¹³ COA, A, NŞT, 1-1. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s. 30-31.

Belge-20

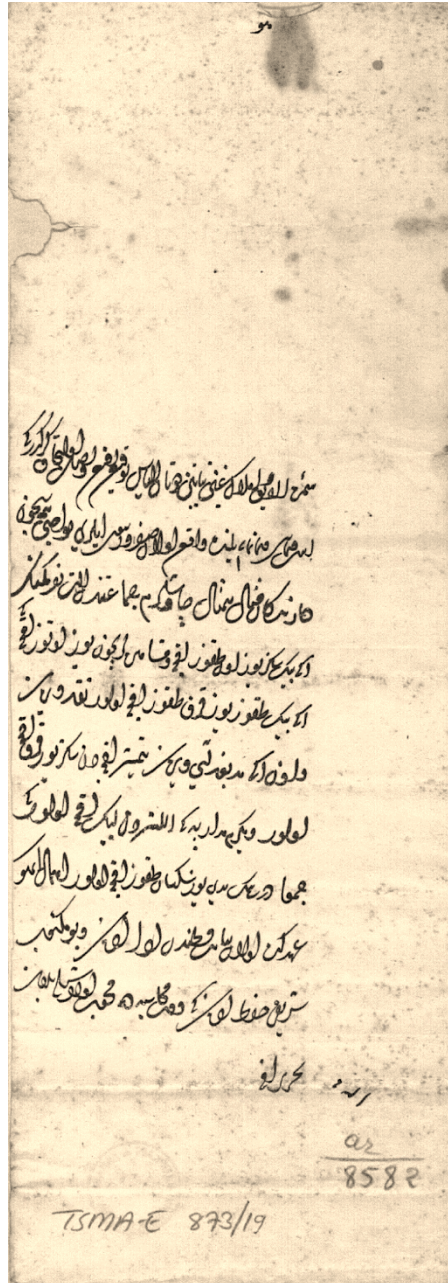
H. 2-3 Cemâziye'l-evvel 882 / M. 12-13 Ağustos 1477 tarihli Samsun gümrüğü hâsılatının 880 Ramazânından itibaren gönderilen Ali'ye teslimi ve İstanbul'a gönderilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Samsun kadısına fermanı.⁴¹⁴

⁴¹⁴ COA, TSMA, E, 5897-1 / 750-76.

Belge-21

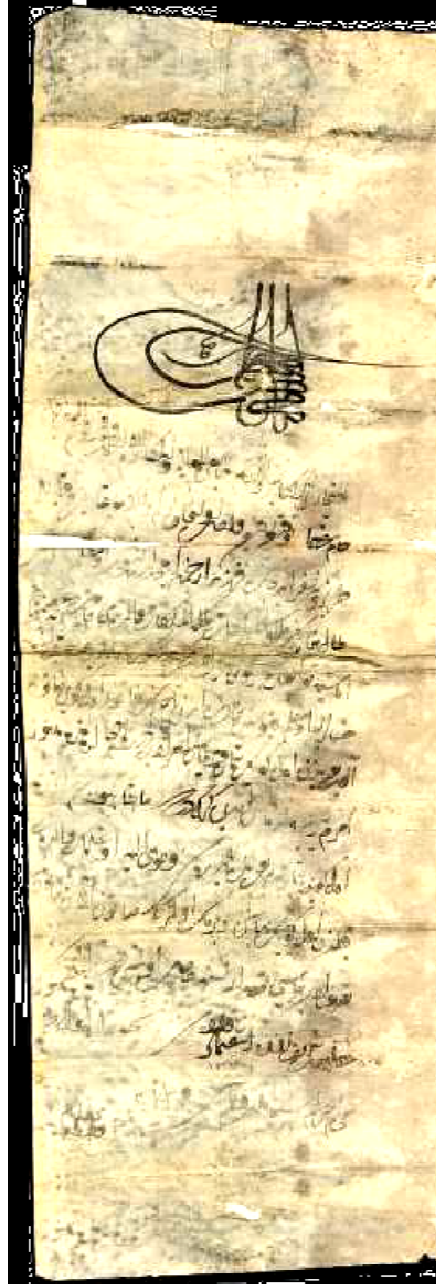
H. 882 / M. 1478 tarihli Rikab-ı Hümâyûn çavuşlarından altı kişinin Safer, Rebi'ü'l-evvel ve Rebi'ü'l-âhir ayları mevacibi ile buğday ve arpa tayinleri bedellerinin ödenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Simre ve Lâdik naibi İlyas'a fermanı.⁴¹⁵

⁴¹⁵ COA, TSMA, E, 8582-1 / 873-19.

Belge-22

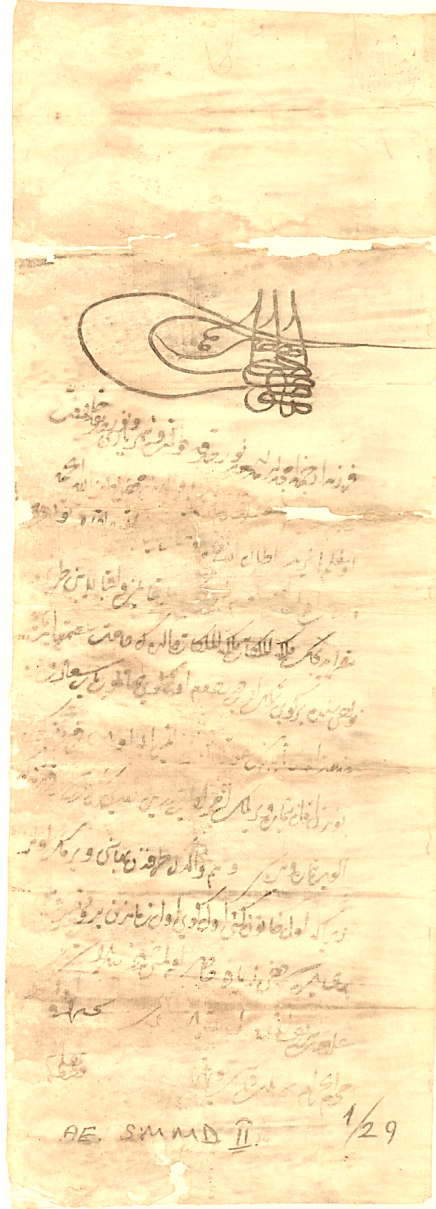
H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Şehzâde Sultan Bayezid'in vâlidesi tarafından şehzâdenin hizmetkârı Tâci Bey'in hanımına satılan köyün tımara verilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in ekâbirden Ahmed ve Defterî Kivâmüddin Kâsım'a fermanı.⁴¹⁶

⁴¹⁶ COA, AE, SMMD II. 1/32. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.32-33.

Belge-23

H. Muharrem 883 / M. Nisan-Mayıs 1478 tarihli Amasya'da Şehzâde Sultan Bayezid'in vâlikesine mülk olarak verilen köyün tımara verilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴¹⁷

⁴¹⁷ COA, AE, SMMD, II, 1/67. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.34-35.

Belge-24

H. 21 Şa‘bân 883 / M. 17 Kasım 1478 tarihli Bursa, İstanbul, Tokat, Amasya ve Kastamonu bölgelerinin vergilerini toplayan Ahî oğlu Muslihiddîn’in hazineye olan borcunu bir an önce göndermesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.⁴¹⁸

⁴¹⁸ COA, MŞH, ŞSC, d. 2478 / vr. 62b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.36-37.

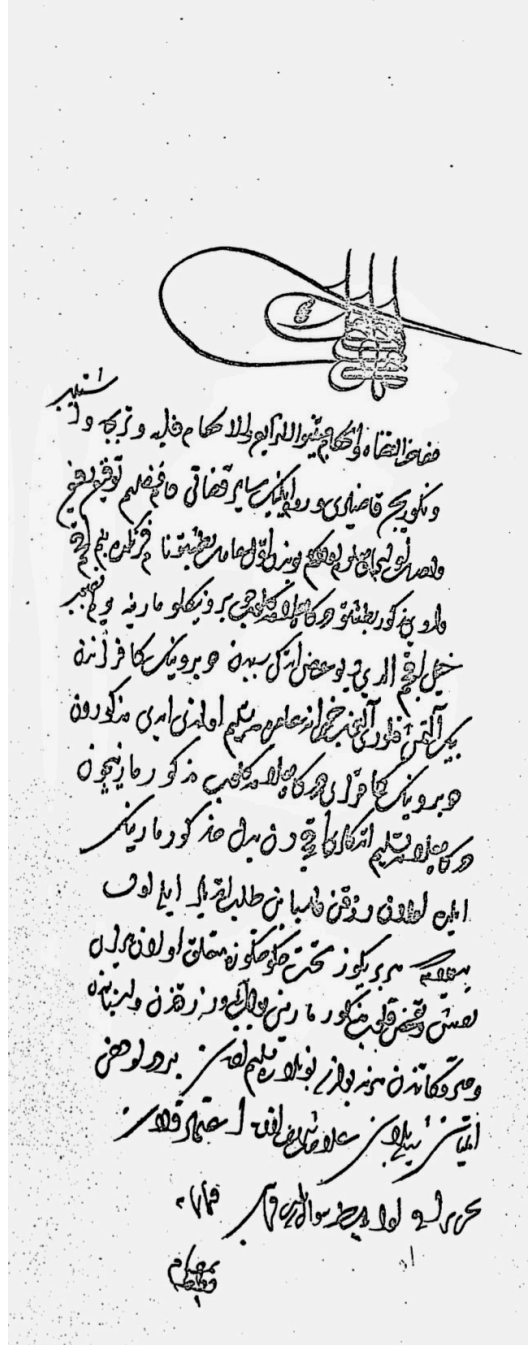
Belge-25

H. 27 Şa'bân 883 / M. 23 Kasım 1478 tarihli şimdiye kadar reayanın ektiği topraklardaki çeltik tohumlarının alınmayıp reaya elinde bırakılmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴¹⁹

⁴¹⁹ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 44b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.38-39.

Belge-26

H. Şevval 883 / M. Aralık-Ocak 1478-1479 tarihli Marin adında bir Dubrovnikli'nin Stevercin sahibini yağmaladığı paranın Dubrovniklilerden geri alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²⁰

⁴²⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VI a, 62-63.

Belge-27

H. 2 Zi'l-hicce 883 / M. 24 Şubat 1479 tarihli Sultanöyüğü, Bilecik, İznik ve İnönü yavasını elinde tutan Birinciöğlu Mehmed'in vergi borçlarını âcilen gönderip hazineye teslim etmesinin sağlanmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²¹

⁴²¹ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 59a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.42-43.

Belge-28

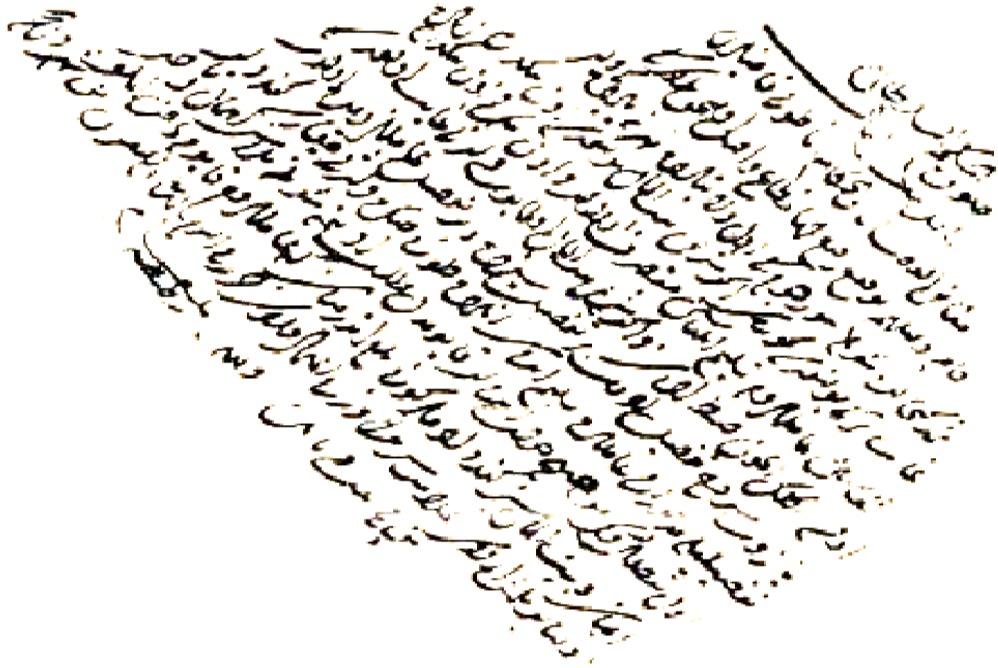
H. Zi'l-hicce 883 / M. Şubat-Mart 1479 tarihli Şeyh Hasan Bey'e ait olduğu halde yanlışlıkla bir başkasına verilen Bursa'ya bağlı Avdancık köyünün tekrar Şeyh Hasan üzerine yazılması ve zararının tazmin ettirilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²²

[illegible]

⁴²² COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73m-a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.44-45.

Belge-29

H. 22 Zi'l-hicce 883 / M. 16 Mart 1479 tarihli mirasçıları bulunmadan ölen kişilerin mirasları on bin akçeden az ise âmillere verilmesi ve on bin akçeden çok olanların ise hazineye gönderilmesi, mirasçısı ortaya çıktığı zaman ise mirasçıya devredilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²³

⁴²³COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 76b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.46-47.

Belge-30

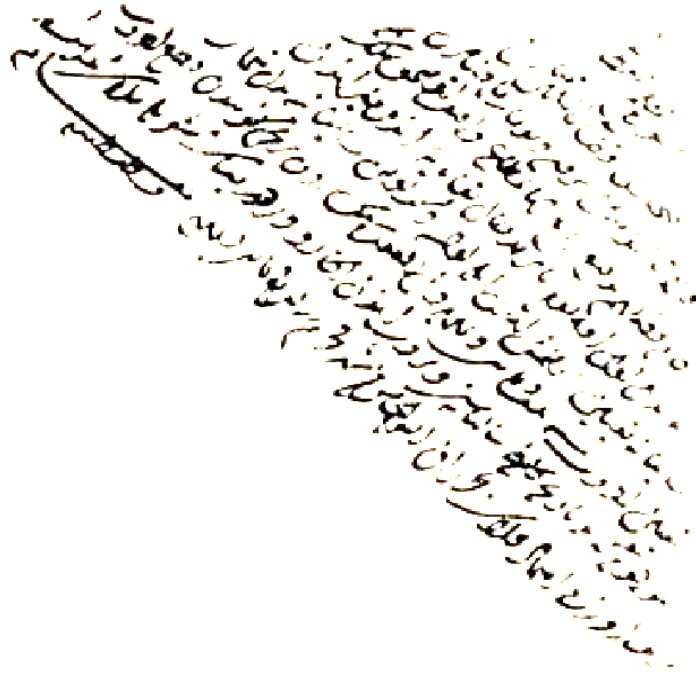
H. Zi'l-hicce 883 / M. Şubat-Mart 1479 tarihli sultana ait olan atlardan hasta olanlarının satılıp paralarının hazineye gönderilmesi ve her bir atın ne kadara satıldığının Dersa‘adet’e bildirilmesine dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.⁴²⁴

⁴²⁴ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 73a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.48-49.

Belge-31

H. 5 Muharrem 884 / M. 29 Mart 1479 tarihli Bursa ve Tokat'ta Şehzâde Bayezid'e salyâne olarak verilen mizandan 11 Zi'l-ka'de 883 tarihine kadar olan kısmının verdirilip bu tarihten sonra ise verdirilmemesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²⁵

⁴²⁵ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 73a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.50-51.

Belge-32

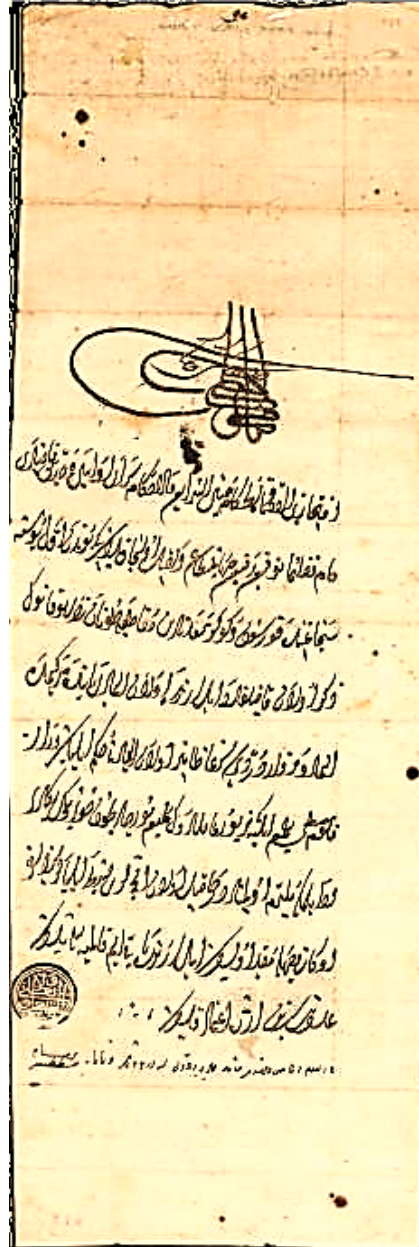
H. 24 Cemâziye'l-evvel 884 / M. 13 Ağustos 1479 tarihli Foça Sabunhanesi'nde imal edilen sabunlardan kalıbı iki yüz dirhem olan sabunların satımına izin verilmesi, iki yüz dirhemden aşağı olanların sattırılmaması, büyük kalıpların ise böldürülmeden sattırılması va ayrıca Irakî sabun imâlinin yasaklanmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²⁶

[illegible]

⁴²⁶ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr.139b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.52-53.

Belge-33

H. 25 Cemâziye'l-evvel 884 / M. 14 Ağustos 1479 tarihli Saraybosna ve Drina'daki kurşun ve kükürt madenlerini işleten Zalloka'nın halk içinde bazı kimselerdeki alacaklarının tahsiline dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²⁷

⁴²⁷ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.55. (Dubrovnik Arşivi, E019)

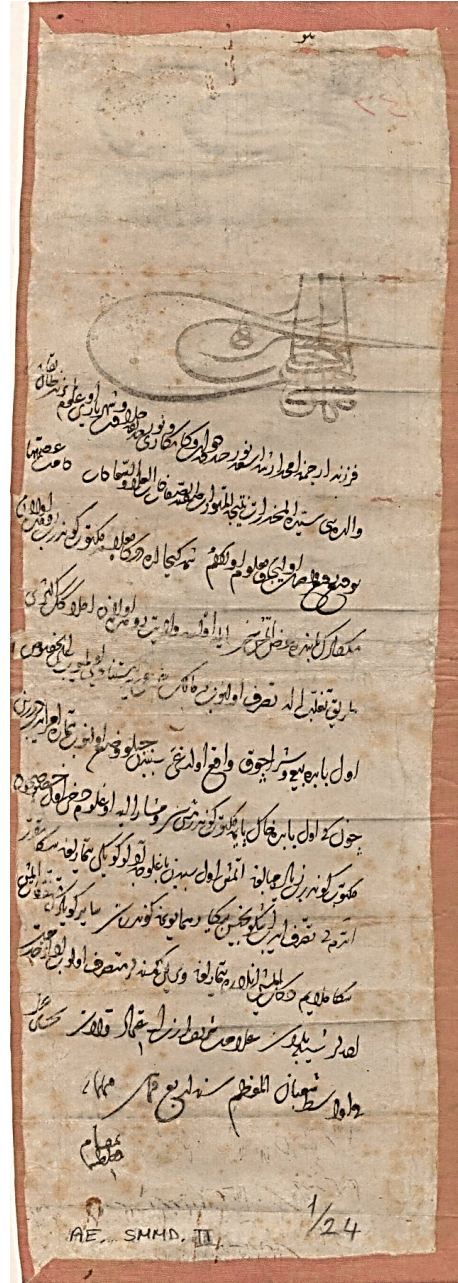
H. Receb 884 / M. Eylül-Ekim 1479 tarihli Köle azadında, ıtknâmede, resm-i nikâhda ve diğer konularda vergi alınmasında ifrata gidilmemesi ve kanunda ne takdir edilmişse ancak o kadarının alınmasına dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²⁸

[illegible]

⁴²⁸ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 166b. Mehmed Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.57.

Belge-35

H. Şa'bân 884 / M. Ekim-Kasım 1479 tarihli Bağluca isimli köyün tımar olarak Sultan Bayezid'in vâlidesine verildiğine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴²⁹

⁴²⁹ COA, AE, SMMD, II, 1/24. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.59.

Belge-36

H. 24 Zi'l-ka'de 884 / M. 6 Şubat 1480 tarihli Seyyid Ali isimli şahsın İşkah Paşa isimli kadının terekesinden satın aldığı evin daha sonraki kadı tarafından elinden alınıp tekrar İşkah Paşa'nın torununa verildiğinin ortaya çıktığından, adı geçen Seyyid Ali'nin satın almış olduğu evinin kendisine iade edilmesinin sağlanması için Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴³⁰

صورتہ اقامت مسالطی فی داسوت مع اتفاق فیسر فیکلک سول فی کتہ درکایہ سلطانیہ
احمد رضا بیگ کام و ساقا خیس مولانا علی احمدی ایچ صم رقع رقعہا اندھج و اھدول ہی و کورسک فیکلک سول فی کتہ درکایہ سلطانیہ
سرتین اعلیٰ جہتہ . بات نام بر صورت فرت اولوریت طایرہ طایرہ نام تر اولوریت فرتین برکدین سرت اعلیٰ در کتہ درکایہ سلطانیہ
صانوز الشراہدلم فضل مد کورہ کورہ فیروز بنیہ ہما و کورسک نام جہتہ کورہ کورہ فیروز بنیہ ہما و کورسک نام جہتہ کورہ کورہ فیروز بنیہ ہما
و دما فی می سہ حکم اہمیت و کورسک فی می اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت اولوریت
مکورد سولیم لیسو کورسک شول و دشت کہ مکورد کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک
مکورد کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک کورسک

⁴³⁰ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 237b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.61.

Belge-37

H. 24 Zi'l-hicce 884 / M. 7 Mart 1480 tarihli İskenderiye'ye giden mavnaları kiralayan Hoca Mustafa, Hoca Ali Paşa, Hoca Mesih Paşa, Sarraf Hacı Mustafa, Hoca Bedreddîn, Hoca Hacı Hayreddîn, Hoca Hacı Mehmed, Hoca Hacı Muslihiddîn, Hoca Hacı İbrahim, Hacı Hoşkadem ve Hoca Pîrî'nin bu kiradan dolayı zimmetlerinde olan borçlarını ödemelerine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴³¹

صورت احكام در سلطان محمد سلطان
مناظر اخبار اسکندریه بیدین ما و نه برن کران خوانان خواجه
و حوایه حاج و حوایه حاج و حوایه حاج و حوایه حاج
مطاع را در این ملک که در کفر و با و نه کران خوانان
و در کفر و با و نه کران خوانان و در کفر و با و نه کران خوانان
در کفر و با و نه کران خوانان و در کفر و با و نه کران خوانان
در کفر و با و نه کران خوانان و در کفر و با و نه کران خوانان

⁴³¹ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 282b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.63.

H. Muharrem 885 / M. Mart-Nisan 1480 tarihli Anadolu’da fethedilmiş vakıflara ait evler, dükkânlar, kervansaraylar vesâir gelir getiren mülkler için yeniden hükm-i şerîf alınması ve bu gibi boşta kalan mülklerin teker teker ortaya çıkarılarak mufassal bir defterinin hazırlanmasına dair Fatih Sultan Mehmed’in fermanı.⁴³²

[illegible]

⁴³² COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 303b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.65.

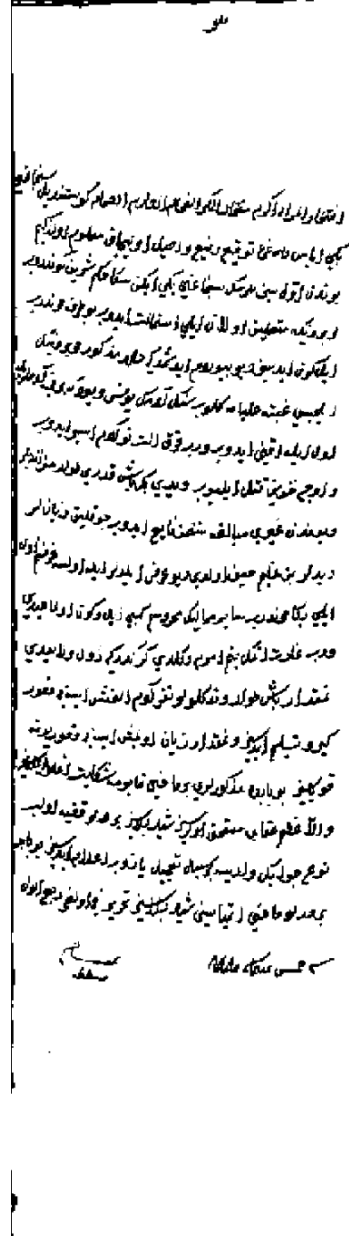
H. Rebi'ü'l-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli Şehzâde Cem Sultan'ın Koçhisar Tuzlası'na mübâşir tayin ettiği merhûm Abdurrahman'ın eşi Paşabula zimmetinde kalan borcun tahsil edilip Şehzâde'ye gönderilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴³³

[illegible]

⁴³³ COA, MŞH, ŞSC, d, 2458 / vr. 289b. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.67.

Belge-40

H. Rebi'ü'l-evvel 885 / M. Mayıs-Haziran 1480 tarihli Ayas Bey'e Dubrovniklilerden birçok adamı esir edip birkaçını öldüren eski Hersek sancakbeyi Ayas Bey'in adamı Yunus Voyvoda'nın her ne zarar ve ziyan ettiyse telâfi edilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴³⁴

⁴³⁴ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.69. (Dubrovnik Arşivi, E 021)

Belge-41

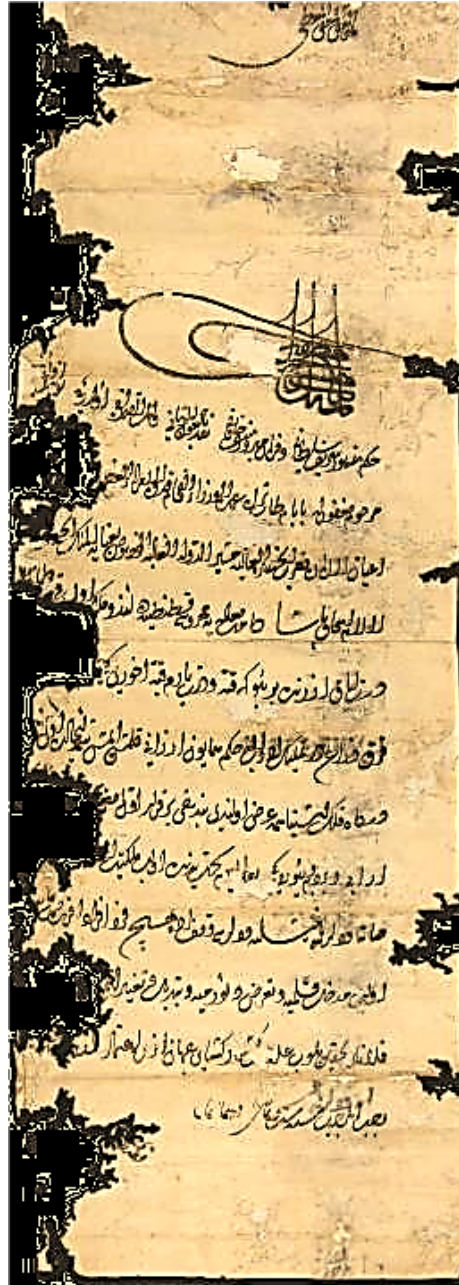
H. 5 Cemâziye'l-âhir 885 / M. 12 Ağustos 1480 tarihli Bursa'da Anton isimli zimmîden kalan mirasın teker teker tespit edilip, kimler üzerinde ise alınıp oğlu Andon'a verilmesi ve gadre uğramasının önlenmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴³⁵

[illegible]

⁴³⁵ COA, MŞH, ŞSC, d. 2458 / vr. 363a. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.71.

Belge-42

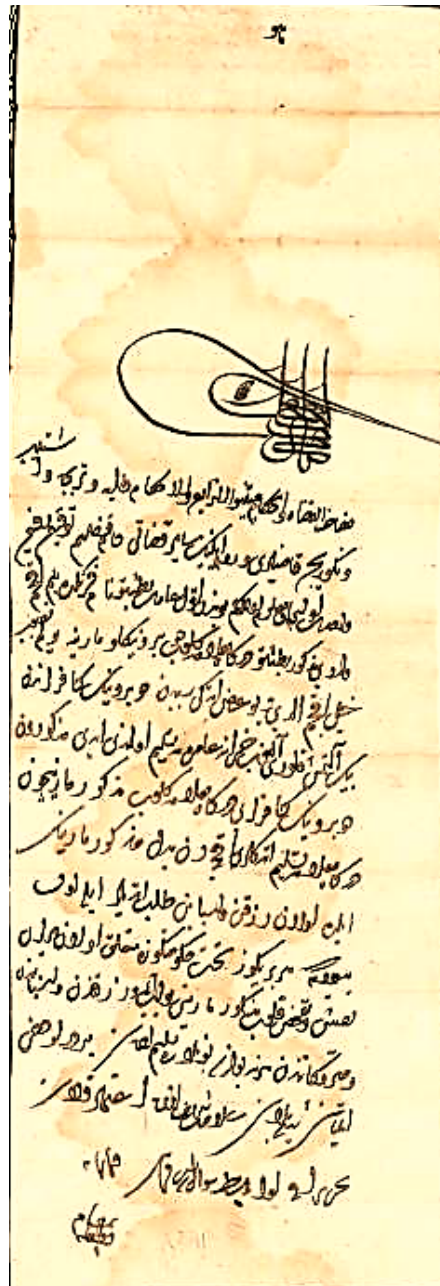
H. Receb 886 / M. Ağustos-Eylül 1481 tarihli Lalası İshak Paşa'ya verilen ahırın mülkiyetine dair Fatih Sultan Mehmed'in fermanı.⁴³⁶

⁴³⁶ COA, AE, SMMD, II, 1/33-1. Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.73.

Belge-43

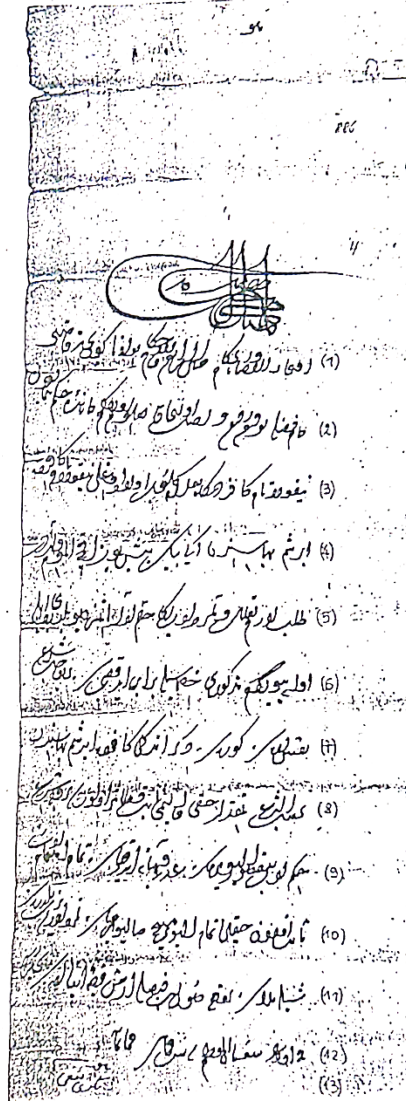
H. Şevvâl 886 / M. Kasım-Aralık 1481 tarihli haksız kazanç elde eden Dubrovnikli Marniya'yı her neredeyse bulup, elinde neyi varsa veya ne bıraktıysa Dubrovnikli hak sâhiplerine teslîm edilmesine dair Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli kadılarına fermanı.⁴³⁷

⁴³⁷ Mehmet Çelik vd. haz., *Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri*, (İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), s.75.(Dubrovnik Arşivi, E 017)

Belge-44

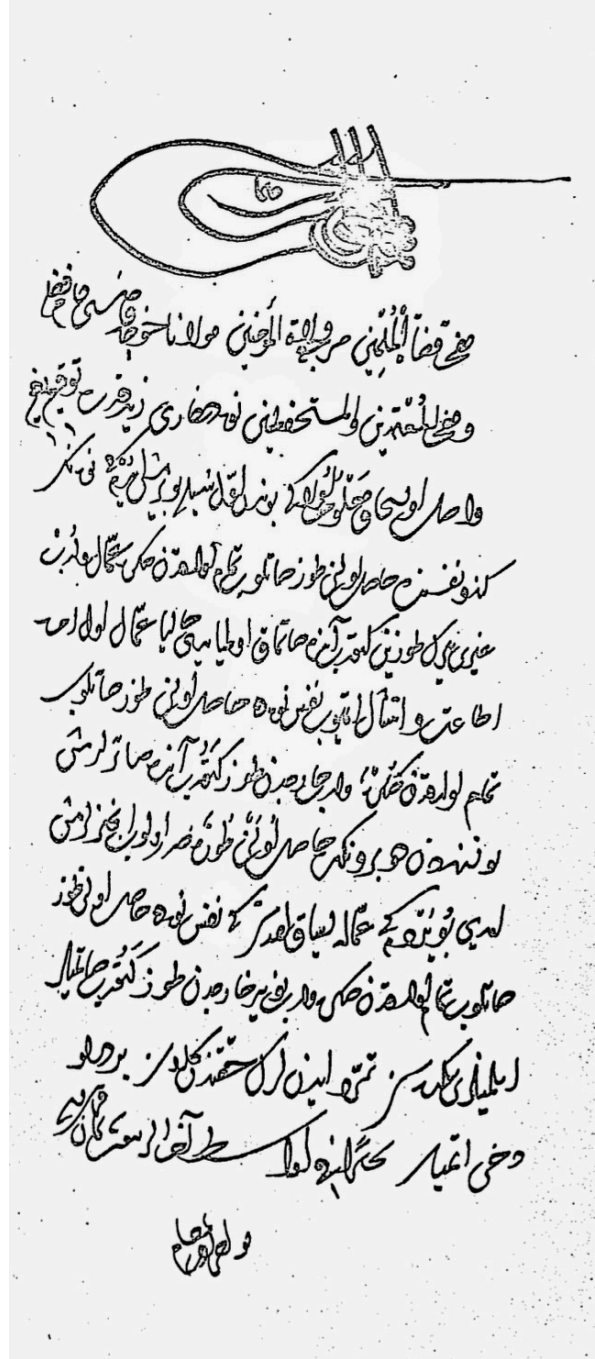
H. Şa'bân 886 / M. Eylül-Ekim 1481 tarihli Nikola adlı şahsın alacağı olan iki bin beş yüz akçenin tahsiline dair II. Bayezid'in Koriçe kadısına fermanı.⁴³⁸

⁴³⁸ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 97,117.

H. Rebi'ü'l-âhir 888 / M. Mayıs-Haziran 1483 tarihli Dubrovnik tuzunun satışına ilişkin

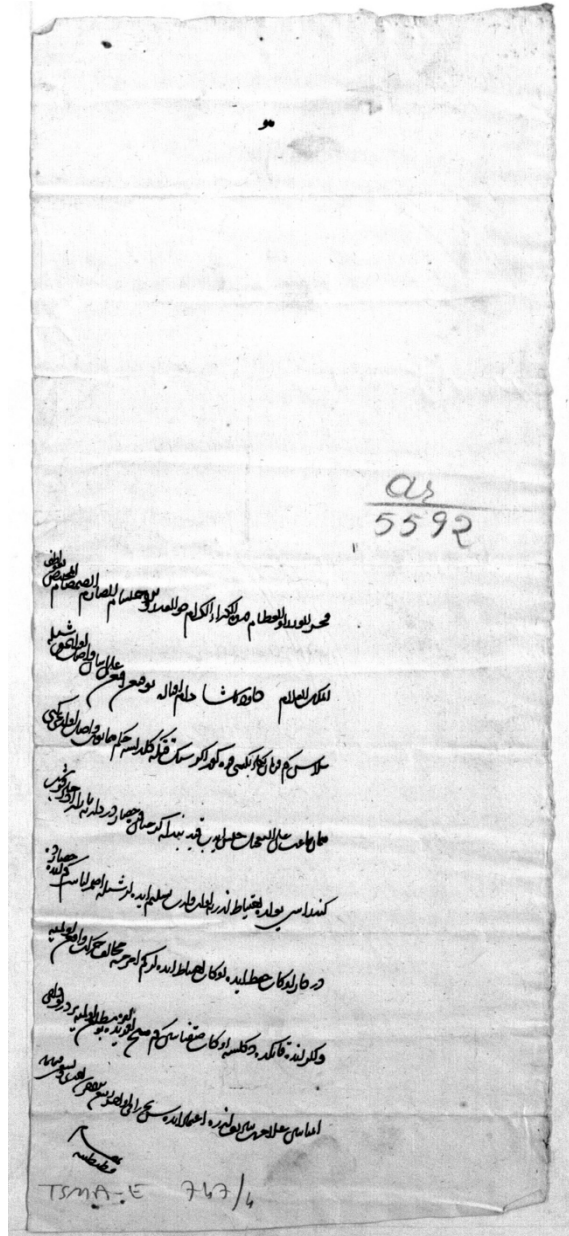
II. Bayezid'in Hoça kadıları ve kale muhafızlarına fermanı.⁴³⁹

⁴³⁹ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VI b, 65-66.

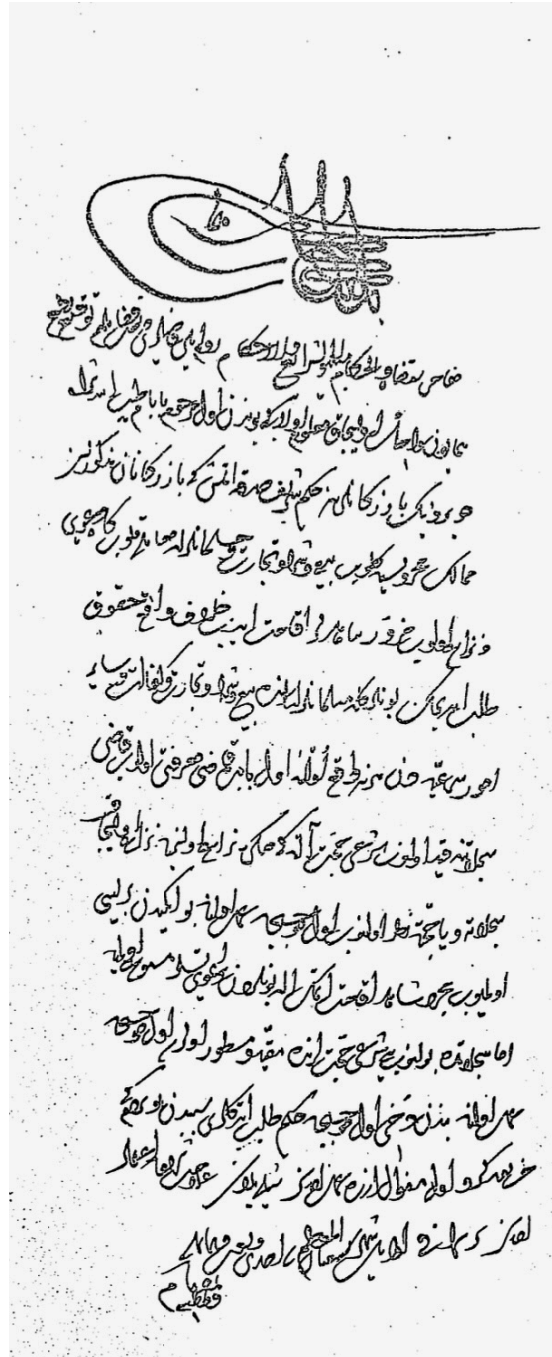
Belge-46

H. 891 / M. 1486 tarihli Memlûklarla olan muharebede kayıtsızlığı sebebiyle Karaman beylerbeyi Karagöz Mehmed Paşa'nın eğer yanında ise derhal habsedilip muhafaza altında Karahisar kalesine gönderilerek dizdâra teslimi hakkında II. Bayezid'in Vezîriâzam Davud Paşa'ya fermanı.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ COA, TSMA, 5592-1 / 747-6.

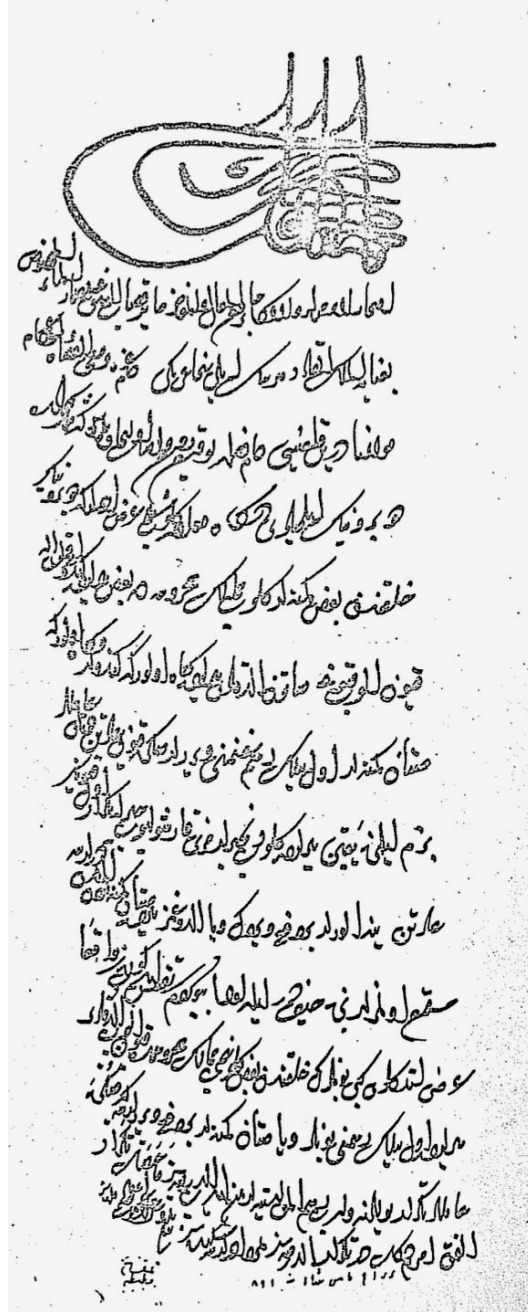
H. Şa'bân 891 / M. Ağustos 1486 tarihli Dubrovnik halkının davalarındaki davranışlarıyla ilgili II. Bayezid'in Rumeli kadılarına fermanı.⁴⁴¹

⁴⁴¹ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VII a, 68-69.

Belge-48

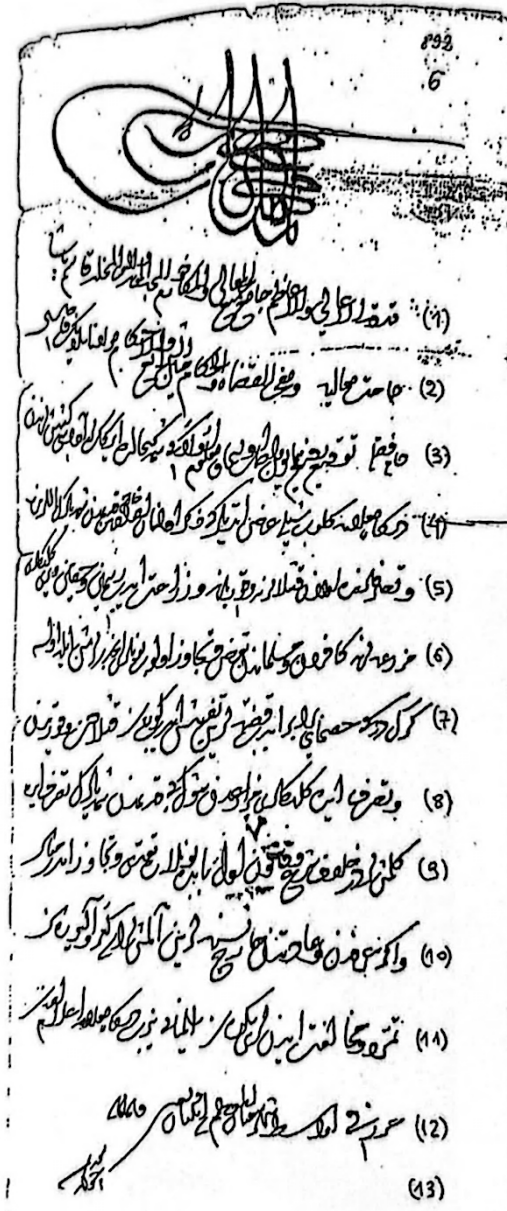
H. 5 Şa'bân 891 / M. 6 Ağustos 1486 tarihli Dubrovnikli tüccarların koyun adeti vergisi ile ilgili şikayetleri üzerine II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Drin kadısına fermanı.⁴⁴²

⁴⁴² Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VII b, 70-71.

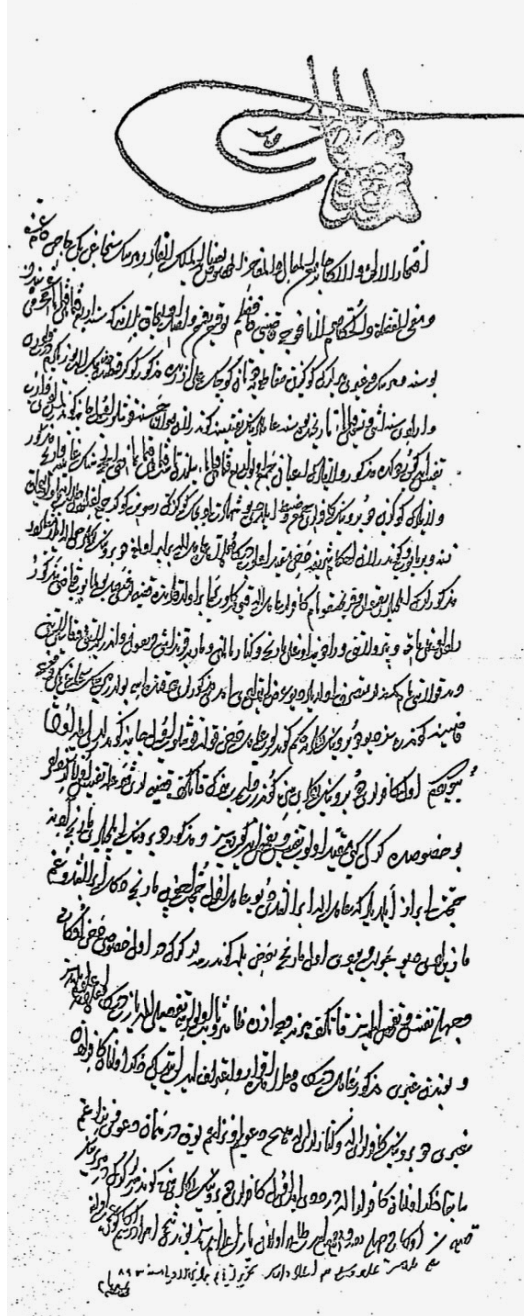
Belge-49

H. Şa'bân 892 / M. Temmuz-Ağustos 1487 tarihli Erkekler Adası keşişlerinin, topraklarına haksız yere müdahale edilmesinin araştırılması ve adaletin sağlanması için II. Bayezid'in fermanı.⁴⁴³

⁴⁴³ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.66, 120.

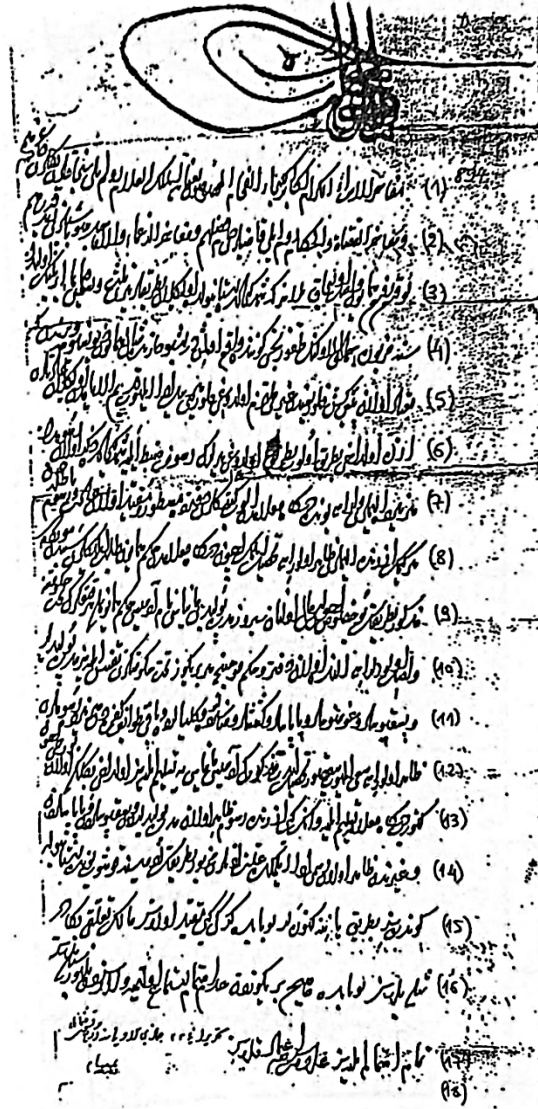
H. 4 Cemâziye'l-evvel 893 / M. 16 Nisan 1488 tarihli Bosna Hersek ve diğer bölgelerdeki maden hisseleri üzerinden alınan vergilerin ödenmesine ilişkin anlaşmazlıklara dair II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ile Foça kadısına fermanı.⁴⁴⁴

⁴⁴⁴ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII a, 73-75.

Belge-51

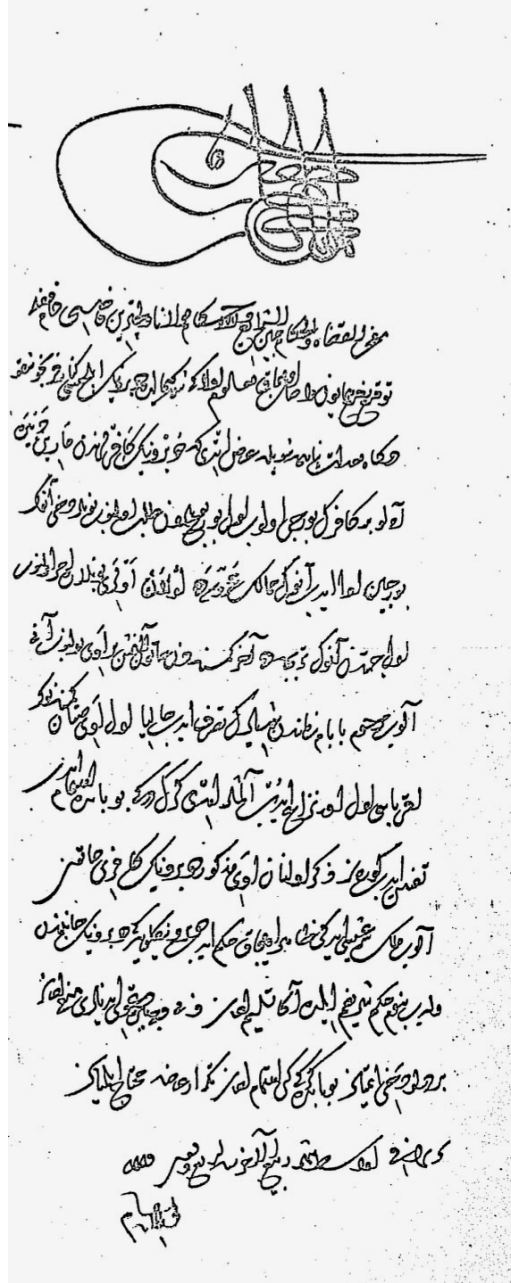
H. 22 Cemâziye'l-evvel 894 / M. 23 Nisan 1489 tarihli İstanbul Patriği Dionysios, metropollerden, piskoposlardan, başrahiplerden, rahiplerden ve diğer kâfirlerden vergi toplamak için güvendiği bir adamı, Siroz Metropolit'i'ni göndermesi ve patriğin bu görevi kolaylaştırmak için bir sultan emri talep etmesi üzerine II. Bayezid'in Rumeli sancakbeylerine, kadılarına ve subaşlarına fermanı.⁴⁴⁵

⁴⁴⁵ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.39-40, 121.

Belge-52

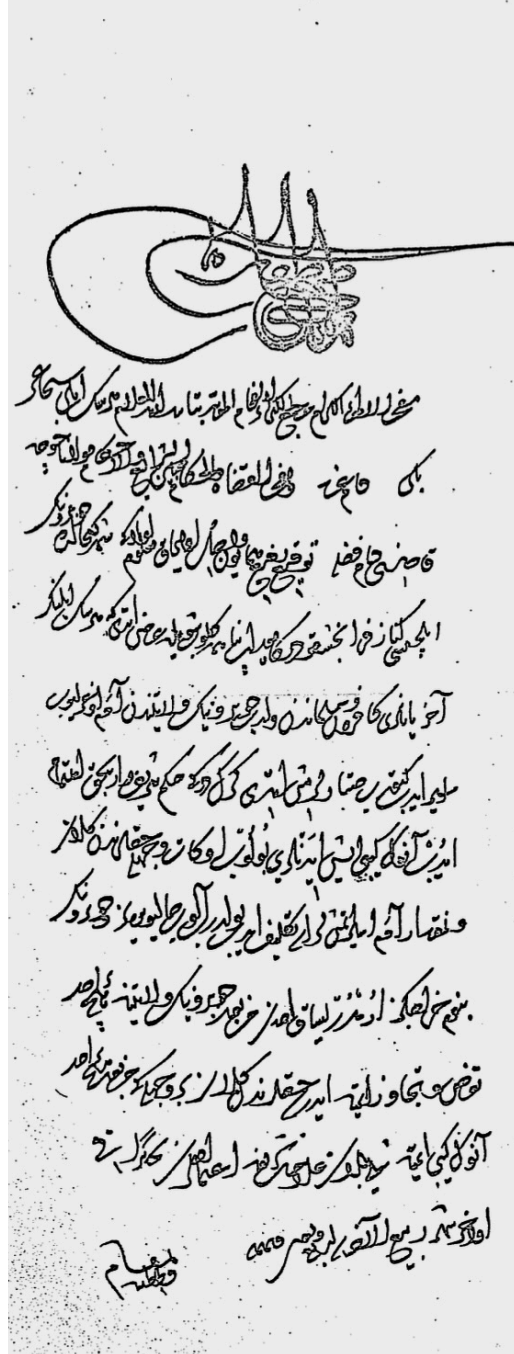
H. Rebi'ü'l-âhir 894 / M. Mart-Nisan 1489 tarihli bir evin mülkiyetine dair açılan dava hakkında II. Bayezid'in Vulçitrin kadısına fermanı.⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. VIII b, 78-79.

Belge-53

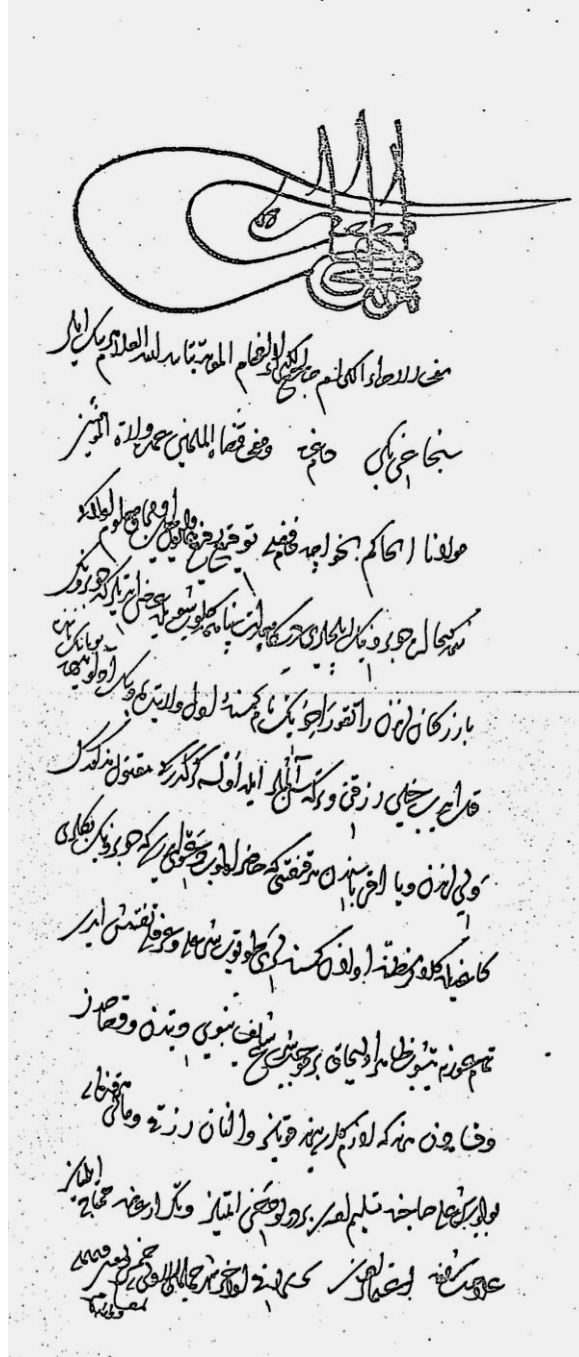
H. Rebi'ü'l-âhir 894 / M. Mart-Nisan 1489 tarihli yakalanan Dubrovniklilerin ve köle olarak götürülenlerin serbest bırakılmasıyla ilgili II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.⁴⁴⁷

⁴⁴⁷ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. IX a, 80-81.

Belge-54

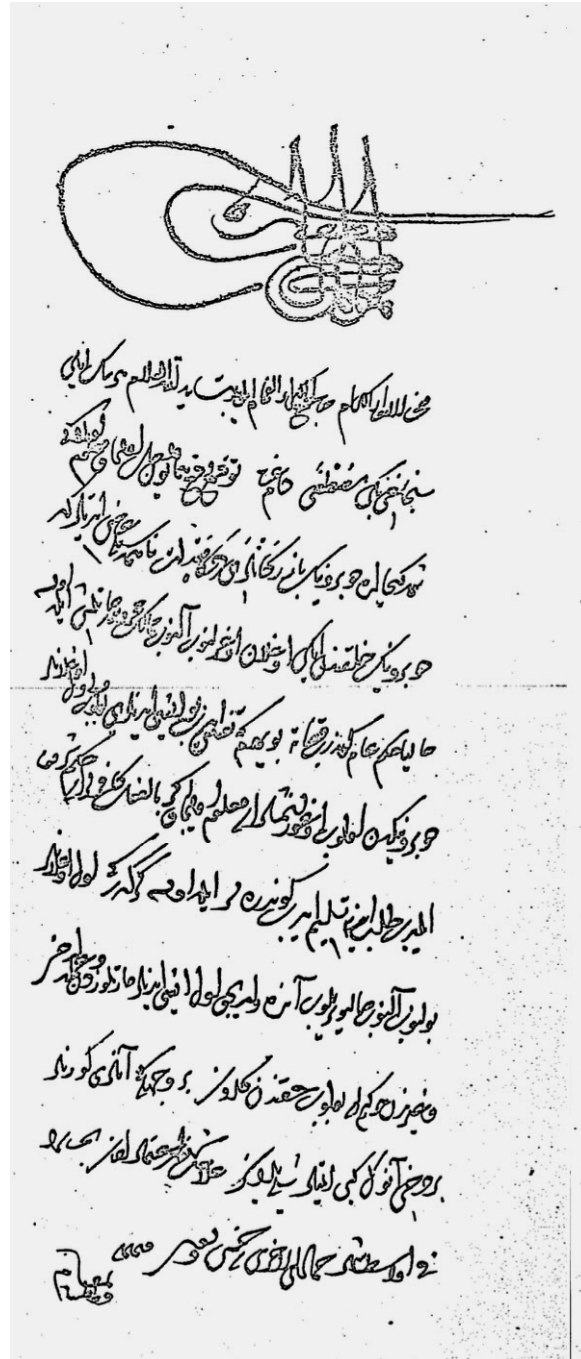
H. Cemâziye'l-evvel 895 / M. Mart-Nisan 1490 tarihli Dubrovnikli bir tüccarın cinayetini soruşturmaları, faili cezalandırmaları ve çalınan malları geri getirmelerine dair II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.⁴⁴⁸

⁴⁴⁸ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. X a, 84-85.

Belge-55

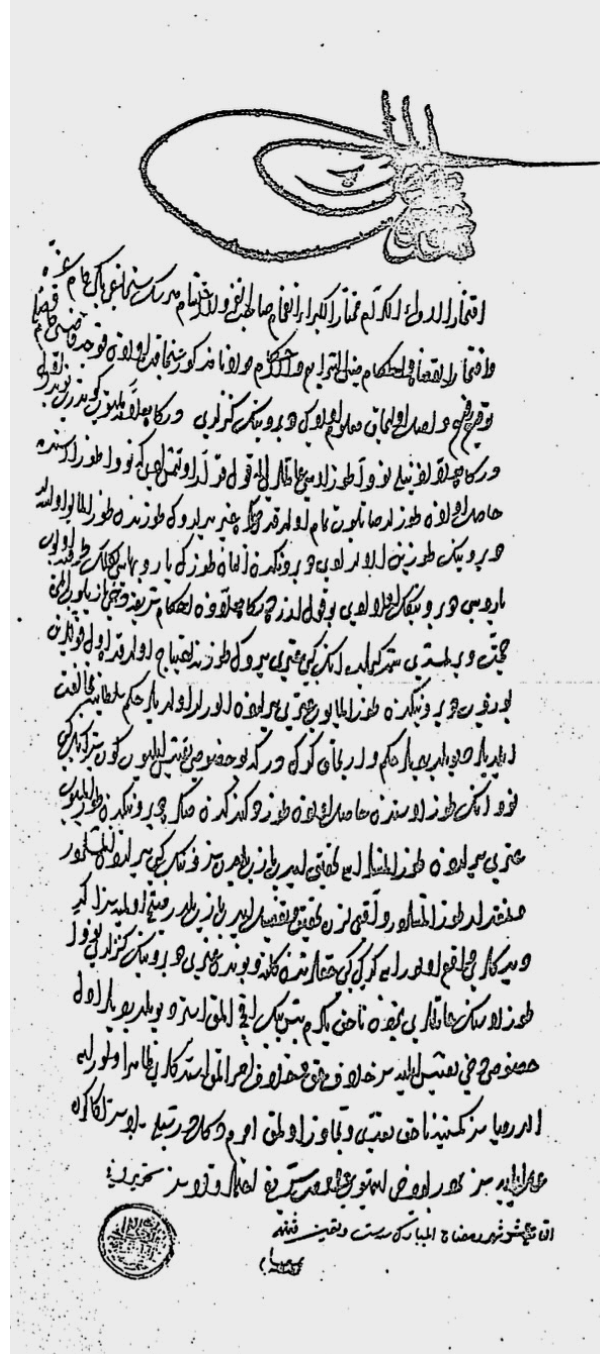
H. Cemâziye'l-âhir 895 / M. Nisan-Mayıs 1490 tarihli iki Dubrovnikli çocuğunun kaçırılması ve Osmanlılara satılması hakkında Dubrovnik bazirganlarının arzı üzerine gereğinin yapılması için II. Bayezid'in Hersek ili sancakbeyi Mustafa'ya fermanı.⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. X b, 87.

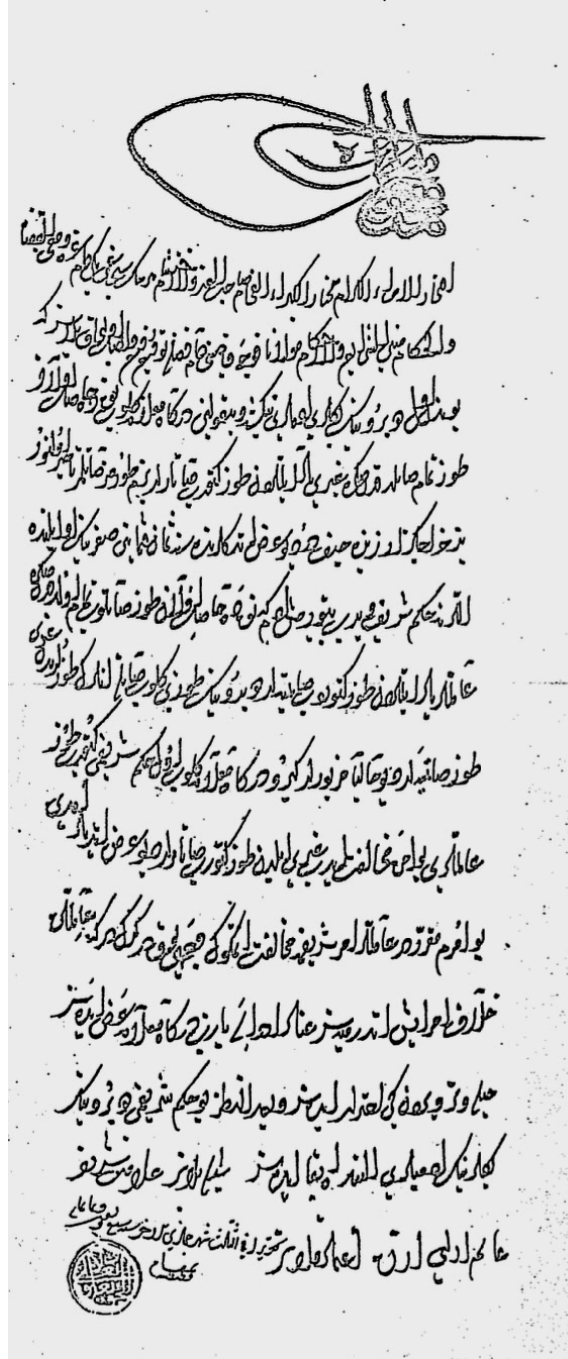
Belge-56

H. 19 Ramazân 896 / M. 26 Temmuz 1491 tarihli Nova tuzlasında hâsıl olan tuzun satışından sonra Dubrovnik'te tuz satın alınması ile ilgili II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ve Foça kadısına fermanı.⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XI a, 88-90.

H. 3 Cemâziye'l-âhir 897 / M. 2 Nisan 1492 tarihli Dubrovnik tuzunun satışına ilişkin II. Bayezid'in Hersek ve Foça kadısına fermanı.⁴⁵¹

⁴⁵¹ Friedrich Kraelitz, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache*, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XI b, 92-93.

Belge-58

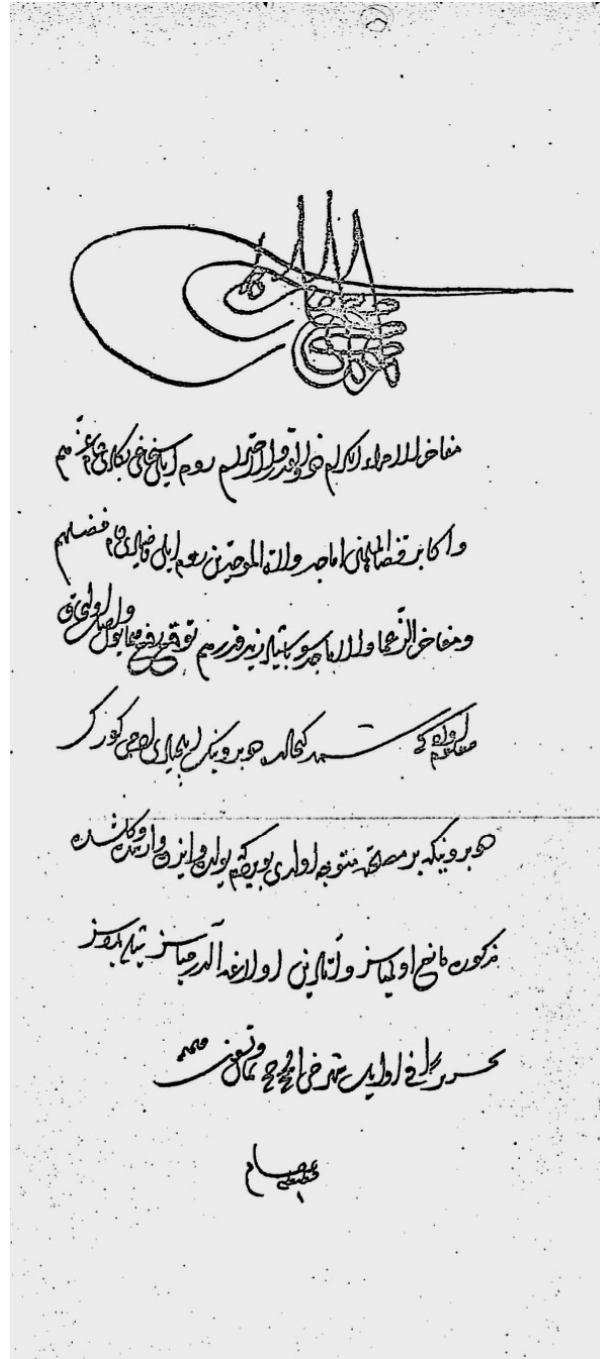
H. Recep 897 / M. 9-18 Mayıs 1492 tarihli Kralitza Hatun tarafından Xero-potamou manastırının Papa Athanisios'a yöneltilen suçlamaların kabul edilmemesine ve kendisinden florin talep edilmesi hakkında II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.⁴⁵²

⁴⁵² V. Demetriades and E.A. Zachariadou, "Serbian Ladies and Athonite Monks", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 84(1994), s.55.

Belge-59

H. Zi'hicce 898 / M. Eylöl-Ekim 1493 tarihli Dubrovnik elçileri adamının Dubrovnik'e seyahatinde kendisine mâni olunmaması ve atlarının ulağa aldırılmaması hususunda II. Bayezid'in yol fermanı.⁴⁵³

⁴⁵³ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XII a, 95.

Belge-60

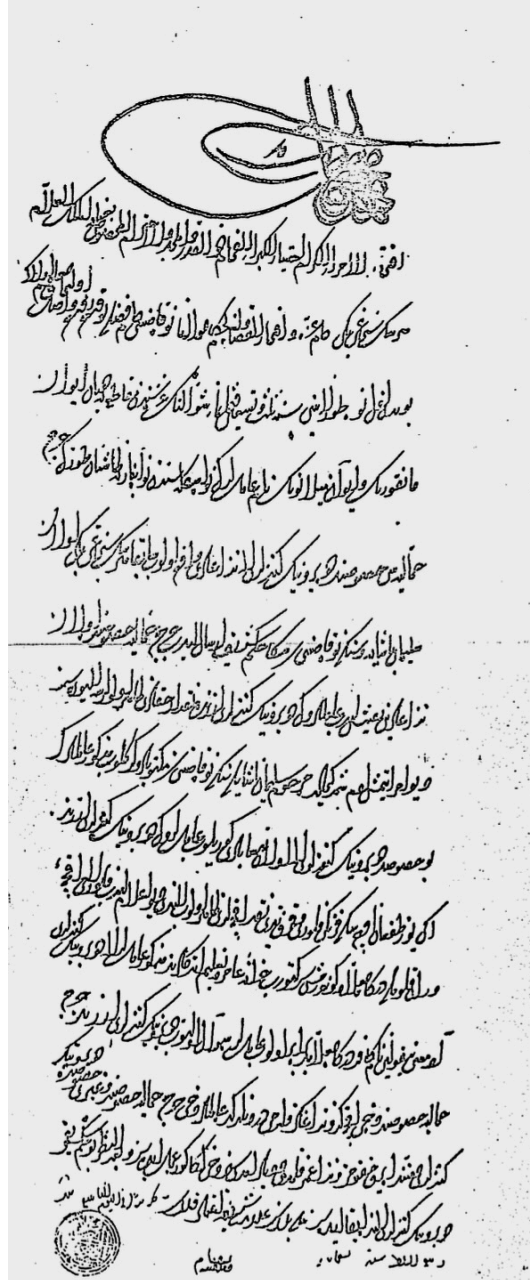
H. 29 Zi'l-ka'de 899 / M. 31 Ağustos 1494 tarihli İstanbul patriği Maximos'un talebi üzerine patrikten gelen adama Rumeli ve Mora'nın vergilerini toplamasında yardımda bulunmaları için II. Bayezid'in Rumeli ve Mora vilâyeti kadılarına fermanı.⁴⁵⁴

⁴⁵⁴ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 42, 122.

Belge-61

H. 9 Rebi'ü'l-âhir 900 / M. 7 Ocak 1495 tarihli Dubrovnik tuzunun, limandan Nova tuzlasının depolarına taşınmasının mâliyeti hakkında Kastelnuovo arasında bir anlaşmazlığın çözümü hakkında II. Bayezid'in Hersek sancakbeyi ve Nova kadısına fermanı.⁴⁵⁵

⁴⁵⁵ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XII b, 96-98.

H. Safer 901 / M. 21-30 Ekim 1495 tarihli Dionysiou keşişleri ile Portaria Hristiyanları arasındaki beş tarla için olan anlaşmazlığın çözülmesini emreden II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.⁴⁵⁶

هو
بایزید بن محمد خان المظفر دائماً

[invocatio]
[tughra]

افتخار القضاة والحكام معدن الفضل والكلام مولانا سلاطین قاضی زید فضله ||¹ توقيع همایون واصل
اولیجاك معلوم اولاكم الحاله هذه دارنده فرمان همایون انتمو نام قالویوریز ||² درگاه معدلت مآمه كلوب
پورتاریه كافرلری تصرفزده اولان بیش تارلای بی وجه الوب ||³ بغایت ظلم ایلدیلر دیوبلردی ایله اولسا
بیوردم که خصمای برابر ادوب ||⁴ بر موجب شرع وقانون تفتیش وتفحص ادب کوره سز شویلكی مزبورلر
بونلرك تصرفنده ||⁵ اولان تارلارلری خلاف قانون الدیلرسه که شرعه ثابت و ظاهر اولا حکم ادب ||⁶ الیوره
سز الیورمینجه اولیاسز تمرد ادانی یازوب بلده سز بر دفعه صولرب ||⁷ شرعه فیصله ایرمش قضیه ابقا
اده سز علامت شریفه اعتماد اده سز ||⁸ تحریراً فی اوائل صفر المظفر سنه احدی وتسعمائه

بمقام
قسطنطنیه

⁴⁵⁶ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s. 4.

Belge-63

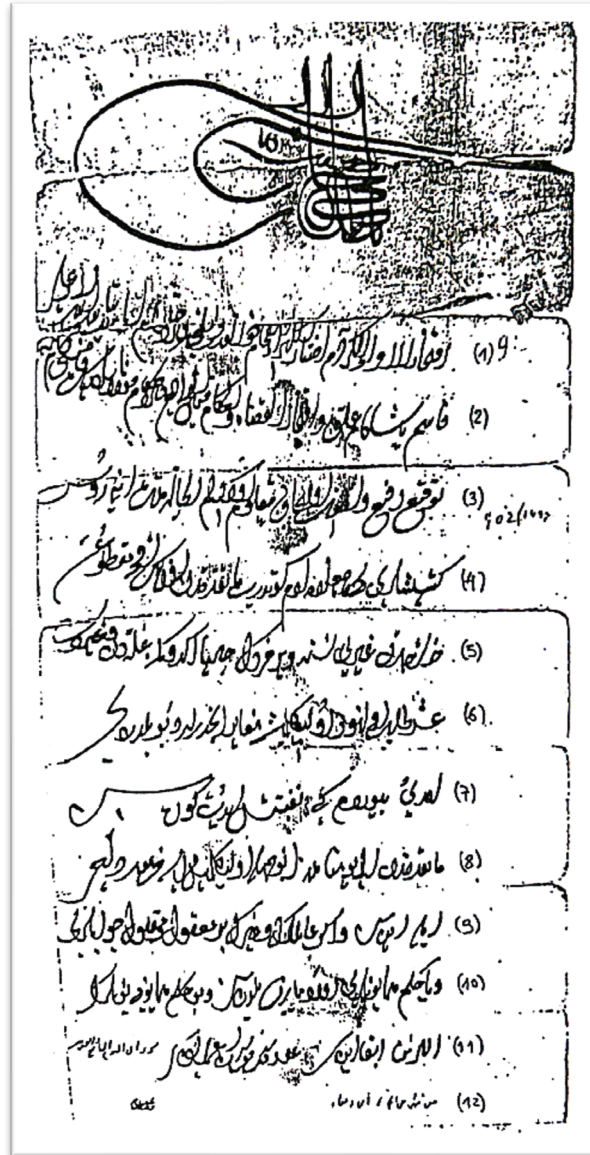
H. Safer 901 / M. 31 Ekim-9 Kasım 1495 tarihli subaşıl原因 Orphani'deki keşışlerden çiftlikleri için daha yüksek vergi almalarını yasaklaması için II. Bayezid'in Zihne kadısına fermanı.⁴⁵⁷

أقضى قضاء المسلمين أولى ولاية الموحدين مولانا زخنة قاضيسى دام فضله ||² توقيع رفيع هميون واصل اوليجاق معلوم اولاه شمديكحالده ايانوروس برودرمو نام ||³ مناستر كشيش لرندن دركاه معلامه كلوب شيله عرض اتديلرکه اورفان ||⁴ كوينده چفتلكلرى وارمش اول كوى قدوة الوزرا العظام اسوة الكبرا الفخام ||⁵ ذو الدولة الراسخ والعزة الباذخه وزيرم اسكندر پاشا دامت معاليه نك ||⁶ خاصى وتيارى ايمش مشار اليهك سوباشيلرى بونلردن شمديادك ويردكلرين ||⁷ المايوب زياده المق استرمش امدى كرك دركه كوره سن بونلر اول ||⁸ كويده اولان چفتلكلرنده اتدكلرى زراعت دن شمديادك نه ويرى كلمش لراسه ||⁹ حكم ادب كروانى اليويره سن زياده تعدى اتدريامز شيله بلا سن ||¹⁰ تحريراً فى اواسط شهر صفر المظفر سنه احدى وتسعمائه
بمقام
قسطنطينيه

⁴⁵⁷ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.5.

Belge-64

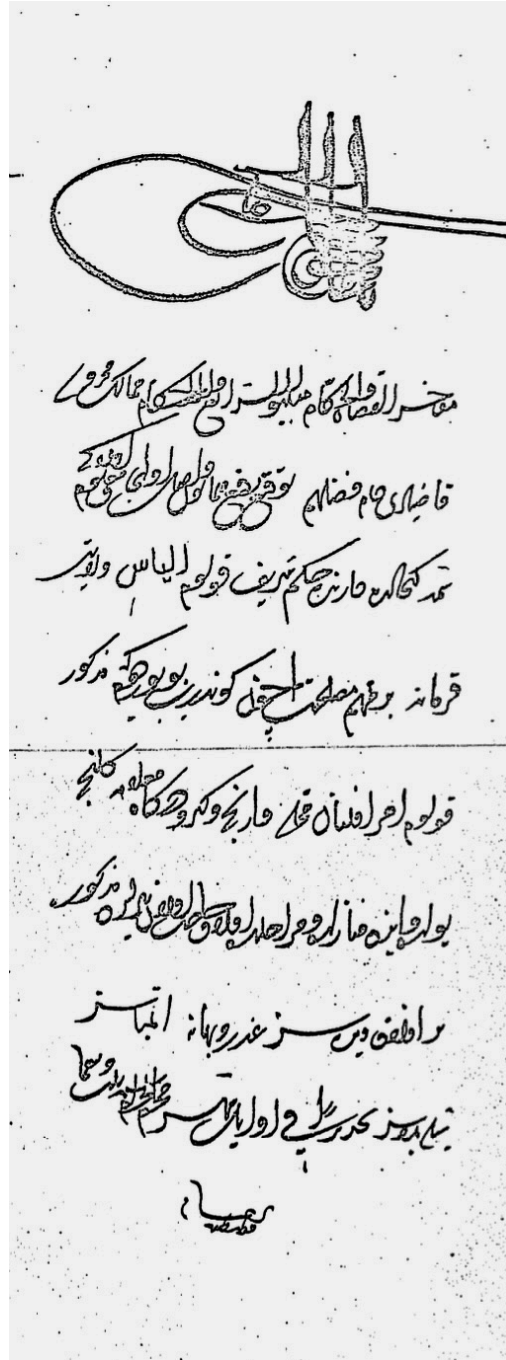
H. 4 Zi'lhicce 902 / M. 26 Ağustos 1497 tarihli Aynaroz keşişlerinin ödedikleri haraç miktarının her zamanki gibi (on bin akçe) olması hususunda II. Bayezid'in Kasım Paşa ve Selânik kadısına fermanı.⁴⁵⁸

⁴⁵⁸ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 68, 123.

Belge-65

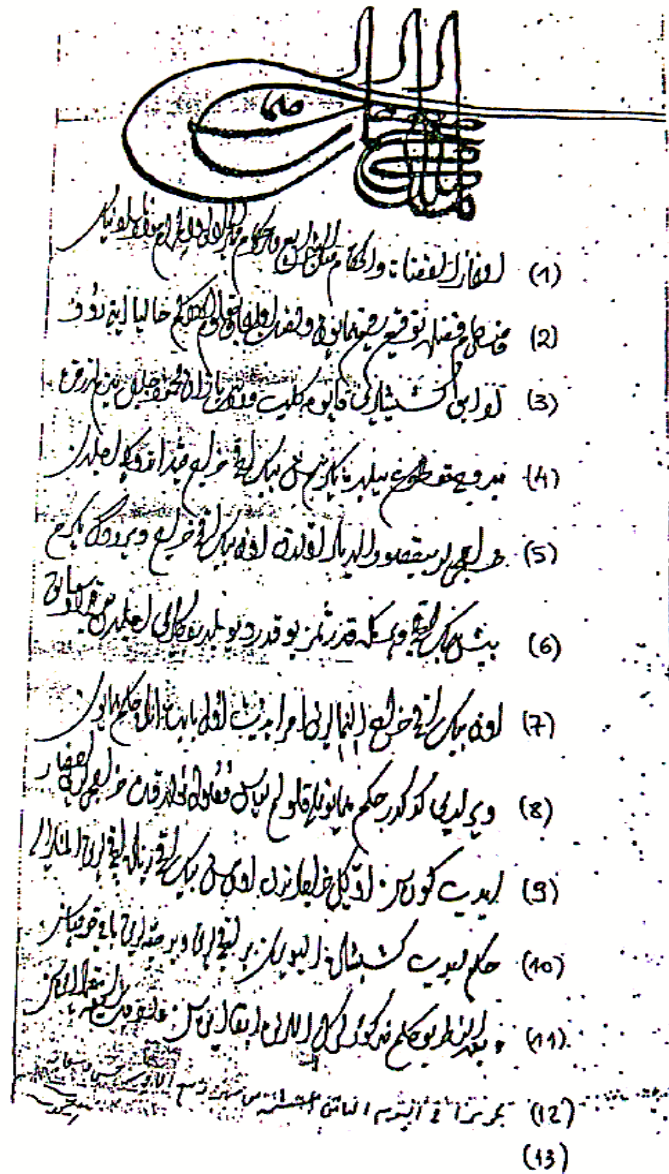
H. Muharrem 903 / M. Ağustos-Eylül 1497 tarihli menzil fermmanı denilen ulak atlarının ulağa verilmesi için II. Bayezid'in fermmanı.⁴⁵⁹

⁴⁵⁹ Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache, (Wien: Druck von Adolf Holzhausen, 1920), s. Taf. XIII b, 106-107.

Belge-66

H. 28 Rebi'ü'l-âhir 905 / M. 2 Aralık 1499 tarihli Aynaroz keşişlerinin daha önce haraç olarak on bin akçe ödedikleri halde şimdi kendilerinden yirmi beş bin akçe alınmasının araştırılıp fazla alınmış olan on beş bin akçenin keşişlere geri iade edilmesine dair II. Bayezid'in Selânik kadısına fermanı.⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.70, 124.

Belge-67

H. Şa‘bân 906 / M. 12-20 Mart 1501 tarihli Dionysiou manastırının beş tarlasını gelecekteki anlaşmazlıklara karşı koruması için II. Bayezid’in Selânîk kadısına fermanı.⁴⁶¹

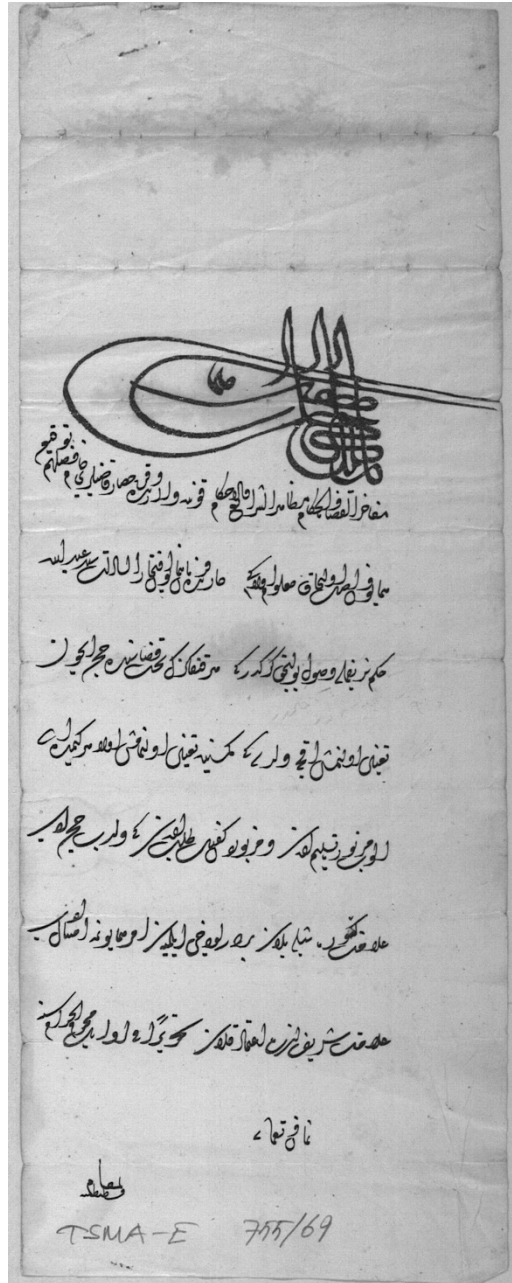
[invocatio] هـ
[ṭughrā] (as in doc. 1)

اقضى قضاء الاسلام اولى ولاية الانام ينبوع الفضل والكلام مولانا زين العابدين الحاكم بمحروسة || 2 سلانك
زيد فضله توقيع رفيع همايون واصل اوليجاق معلوم اولاكى شمدكيحالده دارنده حكم شريف || 8 انتمونام
قالويوريز دركاه معلامه كلوب تصرفزده اولان بيش پاره تارلالرى || 4 سابقا پورتاريه كافرلى خلاف شرع
وقانون الملق استيوب بو خصوص حكم شريف || 5 موجبنجه تفتيش اولونوب ذكر اولان منازع فيها يرلر بزه
حكم اولندى || 6 بونك ازره المزده حجت شرعيه واردر زمانله ذكر اولان حجت مخالف || 7 دعوى ونزاع اولونه
ديو احتياط ادرز ديو بلدردى لر ايله اولسا بيوردم كه || 8 حجت مزبورهيه نظر ادهسز مضمونى ثابت اولوب
موافق شرع وقانون اسه موجبيله || 9 عمل ادب مقرر ادهسز هر كم ذكر اولان حجت مخالف دعوى ونزاع
اولوب ذكر اولان || 10 يرلرى بي وجه الملق استراسه منع ادب الدرمياسز تمرّد ادهنك حقتندن كلاسز || 11 شيله

⁴⁶¹ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.6-7.

Belge-68

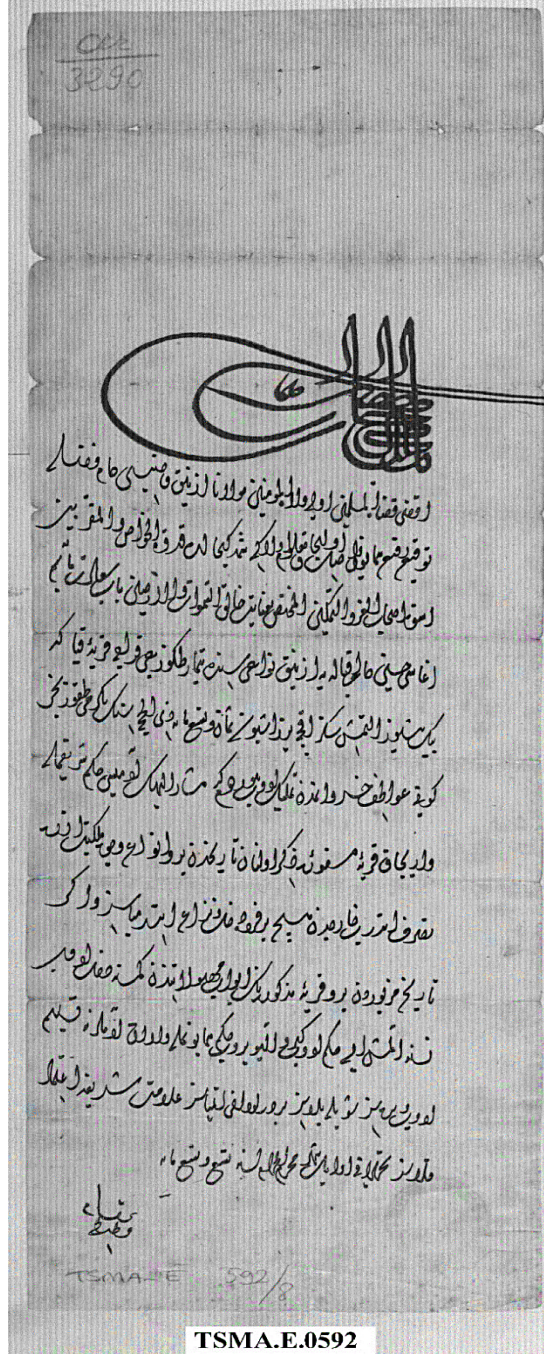
H. Muharrem 908 / M. Temmuz-Ağustos 1502 tarihli Konya ve Karahisar kadılarına kazalarında hac için tahsis edilen ve kimseye tâyin edilmemiş paraların Seyyid Abdullah' a teslimi hakkında II. Bayezid'in fermanı.⁴⁶²

⁴⁶² COA, TSMA, E, 6255 / 755-69.

Belge-69

H. Muharrem 909 / M. Haziran-Temmuz 1503 tarihli Saray-ı Hümâyün ağalarından Hüseyin ağaya İznik'te 1568 akçelik bir tımar verildiği ve kendisine bu tımarın temlik edilerek bahsedilen köyün bundan sonra Hüseyin ağa tarafından mülkiyet olarak tasarruf edileceğine dair II. Bayezid'in fermanı.⁴⁶³

⁴⁶³ COA, TSMA, E, 0592 / 3290.

H. 9 Zi'lhicce 909 / M. 24 Mayıs 1504 tarihli Eflak voyvodasının şefaatinde sonra, Katakali Çiftliği' nin öşür yerine sabit bir meblağ (523 akçe) ödemesi için II. Bayezid'in Selanik kadısına fermanı.⁴⁶⁴

• [ṭughrā] (as in doc. 1)

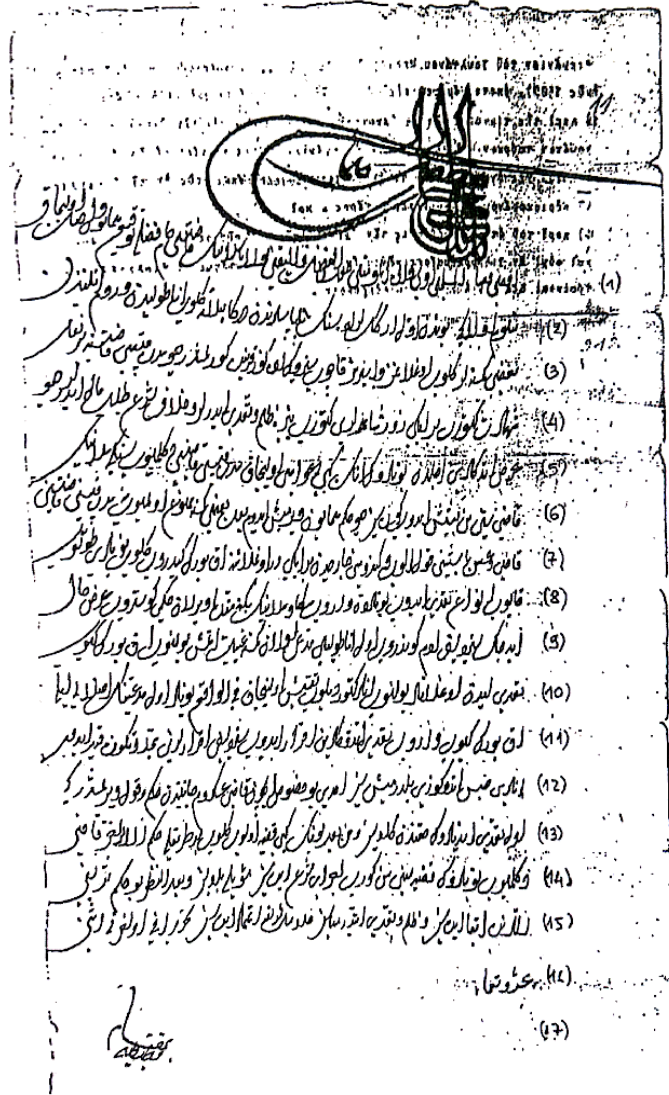
افتخار القضاة والحكام معدن الفضل والكلام ميمز الحلال عن الحرام مولانا سلانيك قاضيى دام فضله
 ||² توقيع همايون واصل اوليجاق معلوم اولاكه بوندن اول ولايت يزان محمود چلبى اينه روزا تابع ||³ اولان
 مناسترلردن قتاقالى منا سترى چفتلكنه بيشيوز يكرم اوج اقچه حاصل قيد ايدب ||⁴ دفتره ثبت ايتمش ايمش
 اول اجلدن ذكر اولان چفتلكدن عشر النور اولش حاليا ||⁵ افلاق ويوده سى رادول ويوده دركاه معلامه
 كلوب ذكر اولان مناستربكا متعلق مناستردر ||⁶ چفتلكى ازرنه حاصل قيد اولنان بيشيوز يكرم اوج اقچه
 حاصلنه بدل مقطوع اولوب ||⁷ النسون عشر الناسون ديو اميد ايدنوب بنم عز حضوره عرض اولندقه قبول
 ايدب ||⁸ بو حكم همايون ويردم وبيوردم كه من بعد ذكر اولان مناسترك چفتلكى حاصلندن بدل بيش يوز
 ||⁹ يكرم اوج اقچه انه زياده النيه وحاصلى تعشير اولنميه سباشيلر وعامللر وغير يلر خلاف ||¹⁰ امر ايش
 ايتيالر شيله بلاسز وبعد النظر بو حكم مذكور مناسترك كشيشرى ||¹¹ اللرنده ابقا ايده سز علامت شريفه
 اعتقاد قلاسز تحريراً فى اليوم التاسع من شهر ||¹² ذى الحجه سنه تسع وتسعمائه

بمقام
 قسطنطينيه

⁴⁶⁴ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.7-8.

Belge-71

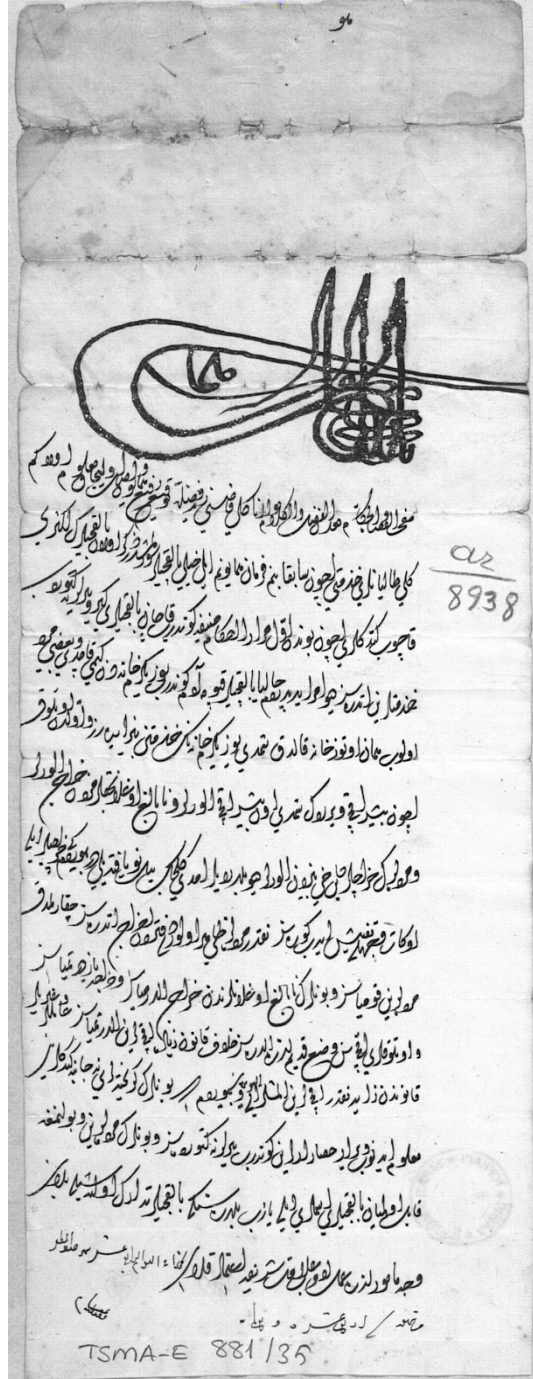
H. 912 / M. 1506 tarihli Erkekler Adası papazları Anadolu ve Rumeli’den gelen bazı kişilerin kendilerine taciz ettiğini, köleleri barındırdıklarını ve onlardan para talep ettiklerini Sidre Kapısı kadısına bildirmeleri üzerine zalimlik yapanların cezalandırılması için II. Bayezid’in Selânik kadısına fermanı.⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.87-88, 125.

Belge-72

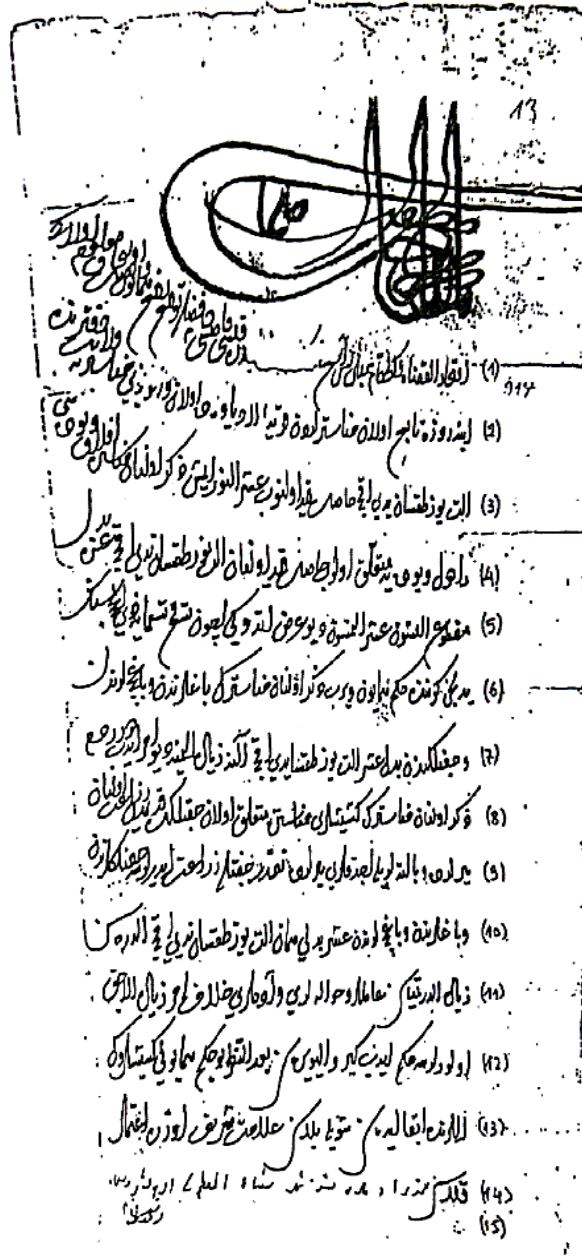
H. 14 Safer 914 / M. 14 Haziran 1508 tarihli Kili kadısına, Kili dalyanları hizmeti için evvelce gönderilen daha sonra firâr eden balıkçıların tekrar yerlerine avdet ettirilmesine dair II. Bayezid'in fermanı.⁴⁶⁶

⁴⁶⁶ COA, TSMA, E, 8938 / 881-35.

Belge-73

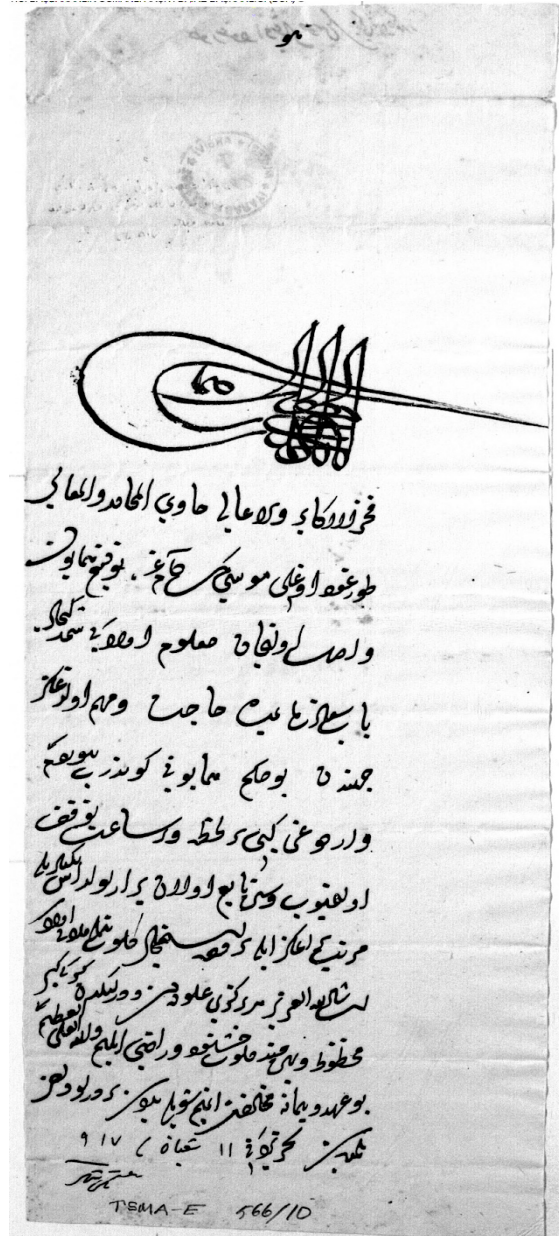
H. 11 Şa'bân 914 / M. 5 Aralık 1508 tarihli 1504 yılında Vatopedi Manastırının sahibi olan Eflak voyvodası Radul, Babıali'den kendi mülklerinin birinin gelirinden aşar vergisi 697 akçe tutarındaki sabit miktarın alınması ve ondalık verilmemesi için II. Bayezid'in fermanı.⁴⁶⁷

⁴⁶⁷ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.72-73, 127.

Belge-74

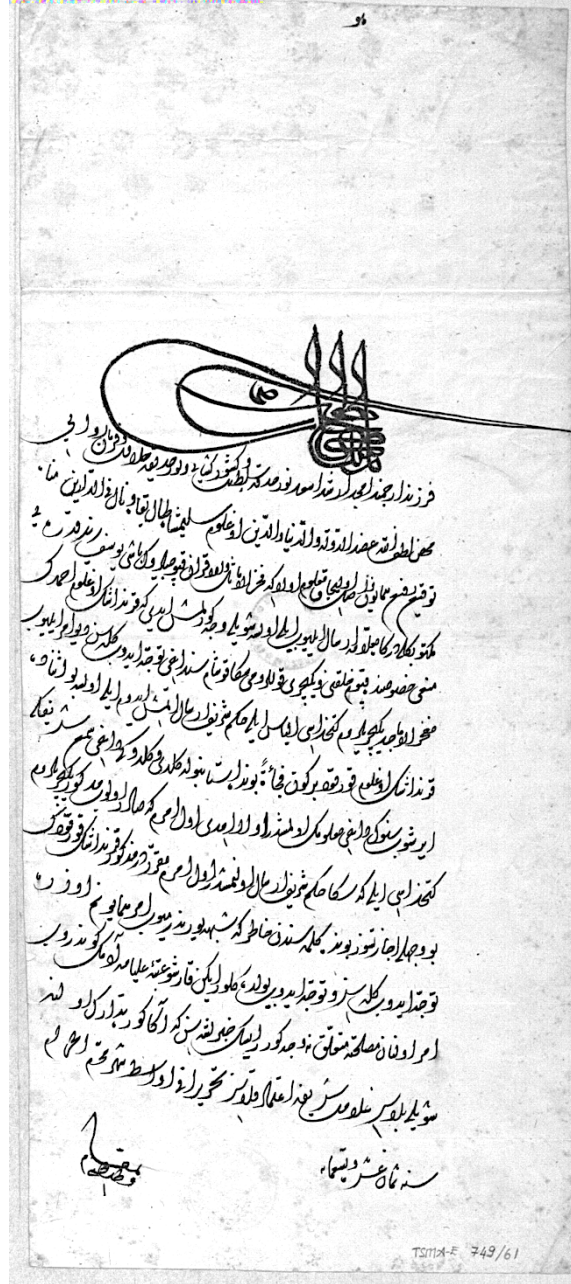
H. 11 Şa'bân 917 / M. 3 Kasım 1511 tarihli saltanatının son yılında üzerinde tuğrası bulunan ferman ile oğlu Şehzâde Ahmed'in Turgudoğlu Musa Bey'e gönderdiği askerleriyle birlikte silahlı olarak kendisinin yanına gelmesini bildirdiğine dair II. Bayezid'in fermanı.⁴⁶⁸

⁴⁶⁸ COA, TSMA, E, 566-10 / 3062-18.

Belge-76

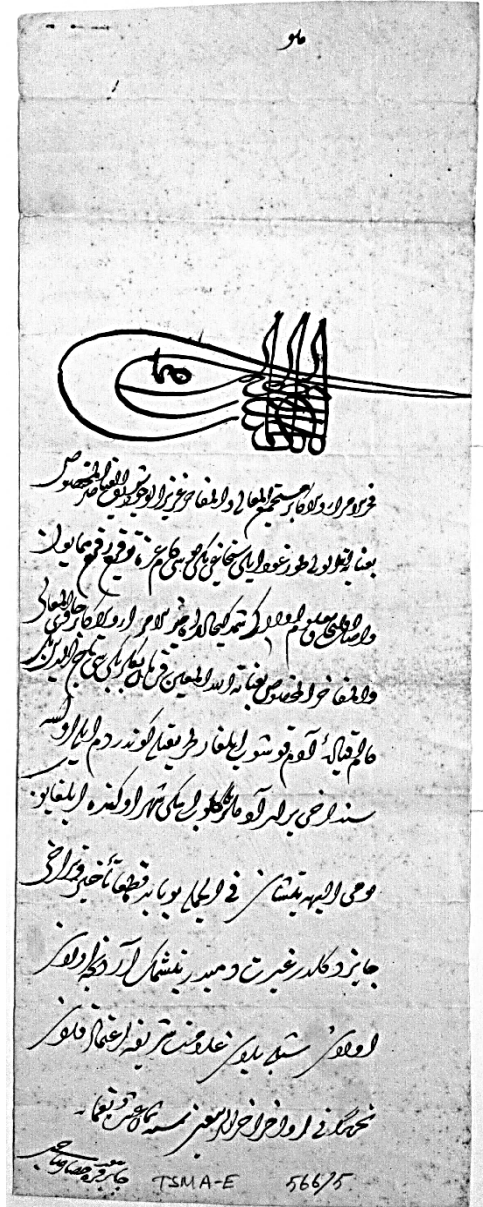
H. Muharrem 918 / M. Mart-Nisan 1512 tarihli oğlu Şehzâde Selim'e, kardeşi Şehzâde Ahmed'in isyanını engellemek için İstanbul'dan kapıkulu ve yeniçeri gönderileceği, Şehzâde Korkut'un ansızın İstanbul'a gelmesinden bir şüphe duymamasına dair II. Bayezid'in fermanı.⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ COA, TSMA, E, 5814-2 / 749-61.

Belge-77

H. Rebi'ü'l-âhir 918 / M. Haziran-Temmuz 1512 tarihli Yavuz Sultan Selim'in cülusunu müteakip, kardeşi Amasya Valisi Şehzâde Ahmed'in Sultan Selim'e karşı kuvvet toplaması nedeniyle Karaman Beylerbeyi Taceddin Bey maiyetine acele yetişmesi hususunda Yavuz Selim'in Turgud (Turgudili) Sancakbeyi Musa Bey'e gönderdiği fermanı.⁴⁷¹

⁴⁷¹ COA, TSMA, E, 3057 / 566-5. Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.489.

H. 23 Zi'hicce 918 / M.1 Mart 1513 tarihli Nova iskelelerinden satılan tuzdan devlete alınacak olan hissenin, bundan sonra Nova kadısının gözetiminde alınmasına dair Yavuz Selim'in fermanı.⁴⁷²

هو
 سليم شاه بن بايزيد مطهر دائماً (طوغرا)

١ - قدوة الفضلة والحكام مدني الفضائل والصلوات والصلوات مولانا فخره فاضله زيد فضله توقيع ربيع
 ماهون راصل

٢ - اوليهاق معلوم اولانكه حاليه شريك استماع اولنوركه ائمه استيلازده صائلان موزك

٣ - آتقاسندن ميرى جانيه متوجه اولان حقه الخلو اولدوشده ائمه اولان

٤ - كنه سوك مرهك اولمدين آلوب ضبط ايدر ائمه بيوردومكه ائمه ائمه ائمه ائمه

٥ - صائلان موز آتقاسندن ميرى جانيه متوجه اولان حقه الخلو اولدوشده سوك

٦ - مرهك شديدين توجه النوكدي ائمه كيو اول وجه اوزده المروپ ضبط اندرمل

٧ - دام كوروب كوزدوب ناظر لولوب ميرى جانيه ائمه ائمه ائمه ائمه

٨ - ضبط اندرمل شريك بلال علامت شرعه اعتقاد قلل مخرراً في اليوم الثالث

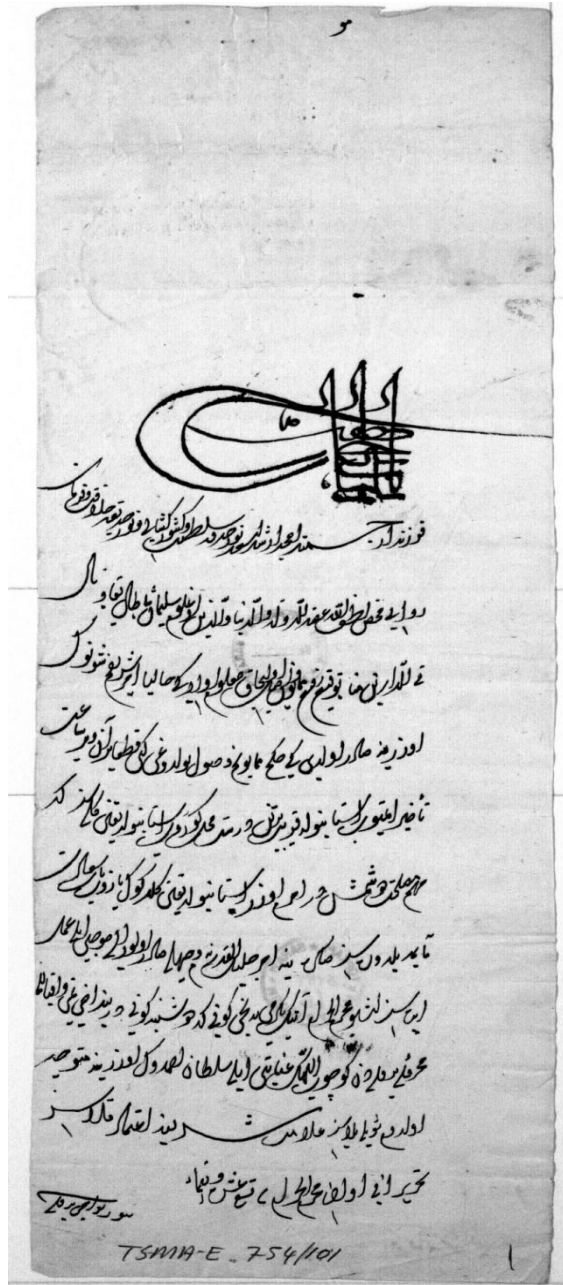
٩ - والشهرين ذي الحجه وشهر سنه ثمان عشر وتسعين

بمقام
 بروب

⁴⁷² İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyurulduklara Dair", *Belleten*, c.5 (1941), s. 128.

Belge-79

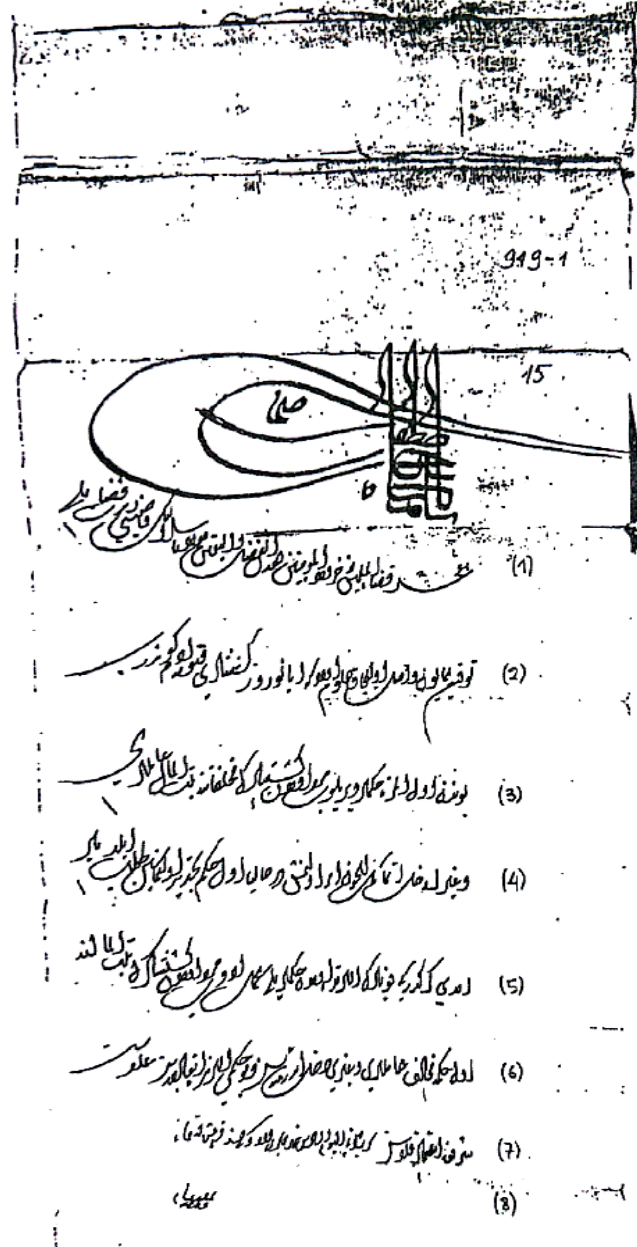
H. Muharrem 919 / M. Mart- Nisan 1513 tarihli İstanbul'a yakın bir bölgeye gelmesi ve kendisinin Bursa'dan yakın zamanda Şehzâde Sultan Ahmed'e doğru hareket edeceğine dair Yavuz Selim'in oğlu Süleyman'a fermanı.⁴⁷³

⁴⁷³ COA, TSMA, E, 6185-181 / 754-101. Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), s.495.

Belge-80

H. 6 Cemâziye'l-evvel 919 / M. 10 Temmuz 1513 tarihli vergi tahsildarlarının Aynaroz kesişlerinin mirasına müdahale etmemesi için Yavuz Selim'in fermanı.⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 47, 129.

H. Cemâziye'l-âhiri 919 / M. 4-13 Ağustos 1513 tarihli Katakali çiftliğinin öşür yerine sabit bir meblağ ödemesi için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.⁴⁷⁵

[ṭughrā]

سليم بن بايزيد خان المظفر دائماً

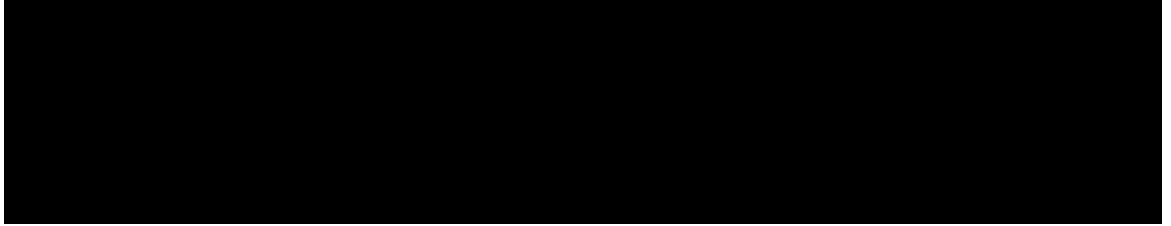
|| مفخر القضاة والحكام معدن الفضل والكلام مولانا سلايك قاضي دامت فضله توقيع رفيع هاديون واصل اوليجاق معلوم اولاكى بوندن اول ايل يازيلوب ||² دفتر اولندقده اينه روزه تابع اولان مناسترلردن قتاقلى مناسترى چفتلكينه بيش يوز يكرى اوچ اقچه حاصل ||³ قيد اولنوب اول سبيدن اول چفتلكدن عشر آلنور اولوب بعده افلاق ويودسى رآدول ويوده ||⁴ دركاه معلامه كلدوكى وقت ذكر اولنان مناستر بكا متعلق در چفتلكى اوزرنه حاصل قيد اولنان بيشيوز يكرى ||⁵ اوچ اقچه حاصله بدل مقطوع النسون عشر النامون ديواميد ايدنوب عرض اولناغين مرحوم بابام ||⁶ سلطان بايزيد خان طاب ثراه داخى دقترده قيد اولنان عشره بدل بروجه مقطوع بيشيوز يكرى اوچ اقچه النسون ديو ||⁷ امر ايدوب اول موجبنجه حكم ويرمش ايمش بعده صاحب تيمار اولان اللرينده اولان حكمه عمل اتميوب كرو ||⁸ بونلردن عشر طلب اتمك استيوب بونلر داخى عرض حال ايديجك بابآم داخى سابقا ويريلن حكم موجبنجه بروجه ||⁹ مقطوع بيش يوز يكرى اوچ اقچه حكم ايدوب الدرهم سز اكر من بعد كرو صاحب تيمار بونلردن عشر الموق ||¹⁰ استرايسه منع ودفع ايدوب الدرهم سز ديو حكم همآيون ارزاني قلمش ايمش ايله اولسه سرير سلطانت ||¹¹ جناب خلافت مآجه ميسر اولمغين حاليا اول حكمى باب سعادت مآجه كتوروب حكم جديد طلب ائدوكلى اجلدن ||¹² بيوردوم كه مرحوم بابام ويردوكى حكم شريفه نظر ايدوب كوروب داخى اول حكم موجبنجه عمل ايدوب ||¹³ اكا مخالف هيچ فردى دخل ونزاع ائدريموب اتمك استينلري منع ايليوب ممنوع اوليوب عناد ايدنلرى ||¹⁴ يازوب بلديره سز بوبابده قومه شكايته كلملو اتميه سز شويله بيلاسز وبعد النظر بو حكم ||¹⁵ همآيونمى اللرينده ابقا ايديه سز علامت شريفه اعتماد قلاسز تحريراً فى اواسط ||¹⁶ شهر جهاذى الاخر سنه تسع عشره وتسماه

بيورت
انجوكر

⁴⁷⁵ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.9.

Belge-82

H. Cemâziye'l-âhiri 919 / M. 23 Ağustos-1 Eylül 1513 tarihli Dionysiou manastırının çiftlik Katakili'sini gelecekteki anlaşmazlıklara karşı koruması için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.⁴⁷⁶

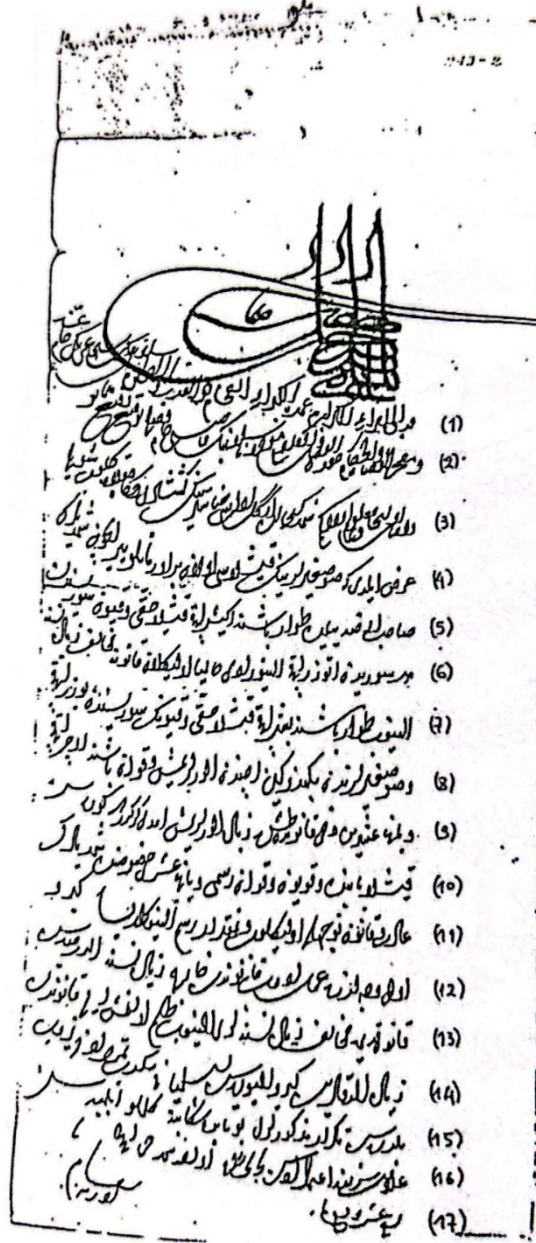
فرمان همایون پلاویو وانتون ویوسف نام ||³ راهبانلر درگاه معلامه کلوب دیونسات نام مناسترومزه تابع اولب
حجّته متصرف اولدوغمز ||⁴ قتاقاله دیملکه معروف چفتلکومزه زمانله نزاع اولنه دیوا احتیاط ایدرز دیو عرض
ایلدیلر ایله اولسه ||⁵ بیوردم که کوره سز بونلر وک بو بابده اللرنده اولان حجّتلرینک مضمونی ||⁶ ثابت
اولب موافق شرع قدیم وقانون مقرر اولدقدن صکره موجبله عمل ||⁷ ادب مقرر اده سز هرکم بی وجه دعوی
ونزاع ایلرسه منع ودفع اده سز ||⁸ نزاع اتریمیه سز منعله ممنوع اولمیان سپاهی طایفه سندن ایسه یازوب
||⁹ بلدره سز دکل ایسه محکم حقندن کلاسز علامت شریفه اعتماد اده سز وبعد النظر بو حکم ||¹⁰ شریف
جهانمطاعی مذکورلر اللرینده ابقا اده سز تحریراً فی اواخر اخری الجمادین سنه تسع عشره وتسعمائه

بیورت
ارکنه صوی

⁴⁷⁶ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.10-11.

Belge-83

H. Zi'lhicce 919 / M. Ocak-Şubat 1514 tarihli Erkek Adası Manastırı'nın mandaları, kışlakları, sürüleri, arı kovanları ve üzüm bağları için kendilerinden yasa dışı olarak fazla vergi tahsil edildiğinin araştırılıp, hukuka uygun hareket edilmesinin sağlanması için Yavuz Selim'in fermanı.⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s.77-78, 130.

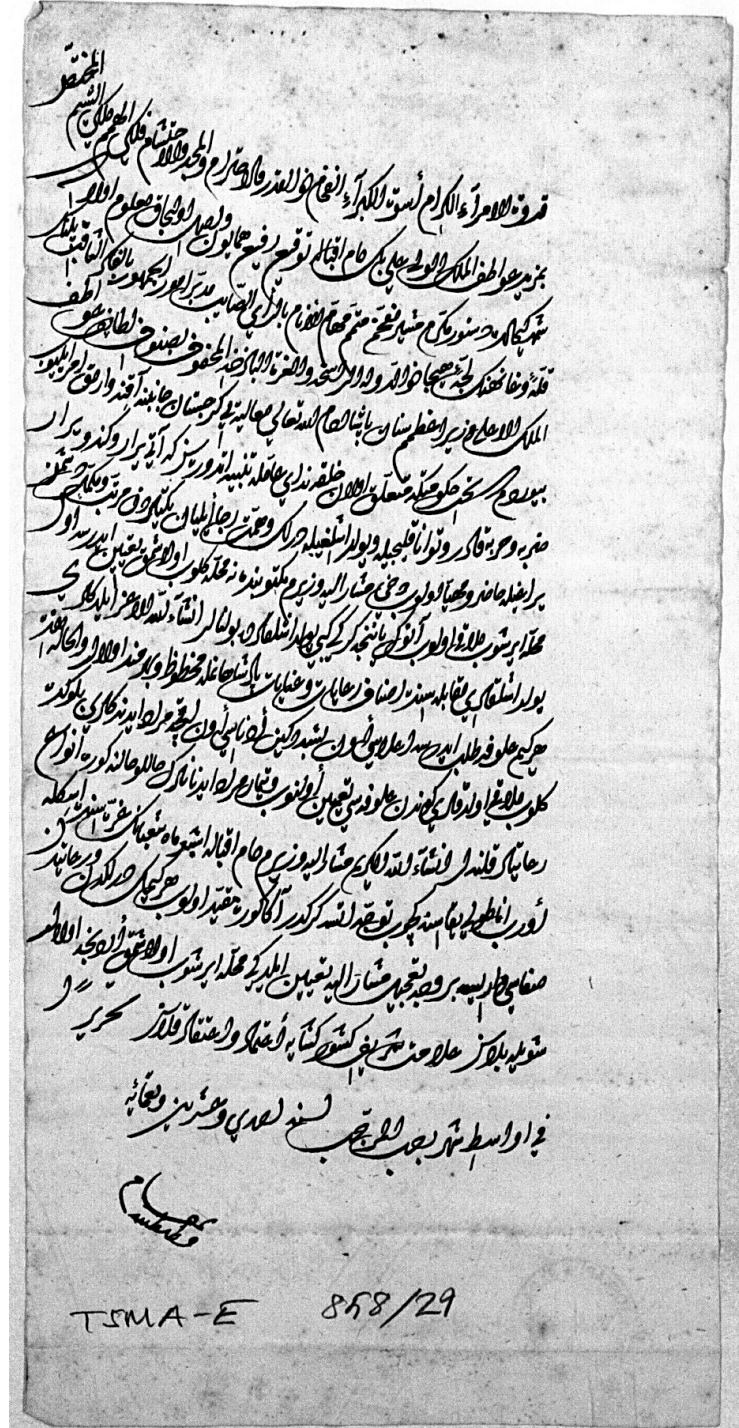
Belge-84

H. Rebi'ü'l-evvel 920 / M. Nisan-Mayıs 1514 tarihli oğlu Süleyman Şah'a Rumeli'deki topçu ve akıncıların yerlerinde hazır bulunarak sefere katılmamalarına dair Yavuz Selim'in fermanı.⁴⁷⁸

⁴⁷⁸ COA, TSMA, E, 1290-98.

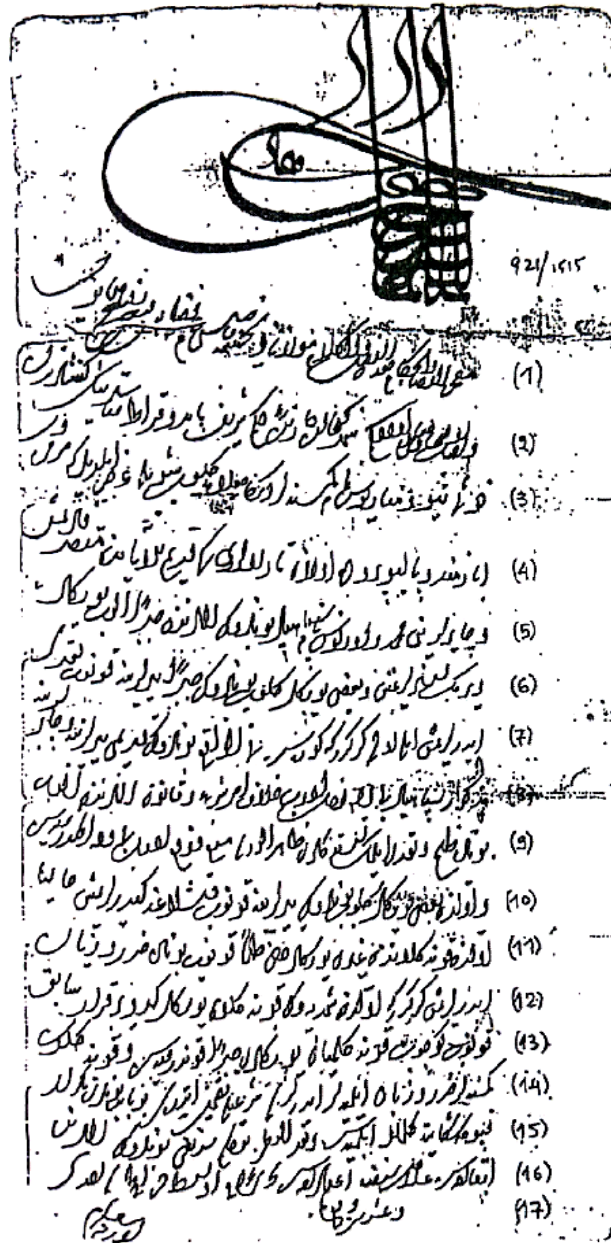
H. Recep 921 / M. Ağustos-Eylül 1515 tarihli Sinan Paşa'nın Gürcistan seferi için askeri hazır hale getirmesi için Yavuz Selim'in Ali Bey'e fermanı.⁴⁷⁹

⁴⁷⁹ COA, TSMA, E, 8277-1 / 858-29.

Belge-86

H. Zi'hicce 921 / M. Ocak-Şubat 1516 tarihli Pantokratoru Manastırı keşişlerinden olan Zonasio (Zolisyo) ve Makarios Marmara, Aynaroz ve Palyatroda olan tarlalarının Mehmet ve Uranus tarafından zor kullanarak yörüklere vermeleri üzerine bu haksızlığa son verilmesi için Yavuz Selim'in Zihne kadısına fermanı.⁴⁸⁰

⁴⁸⁰ Georgios Salakides, Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I., (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 90-91, 131.

H. Cemâziye'l-evveli 925 / M. 11-20 Mayıs 1519 tarihli Katakali çiftliğinin öşür yerine sabir bir miktar (897 akçe) ödemesi için Yavuz Selim'in Selanik kadısına fermanı.⁴⁸¹

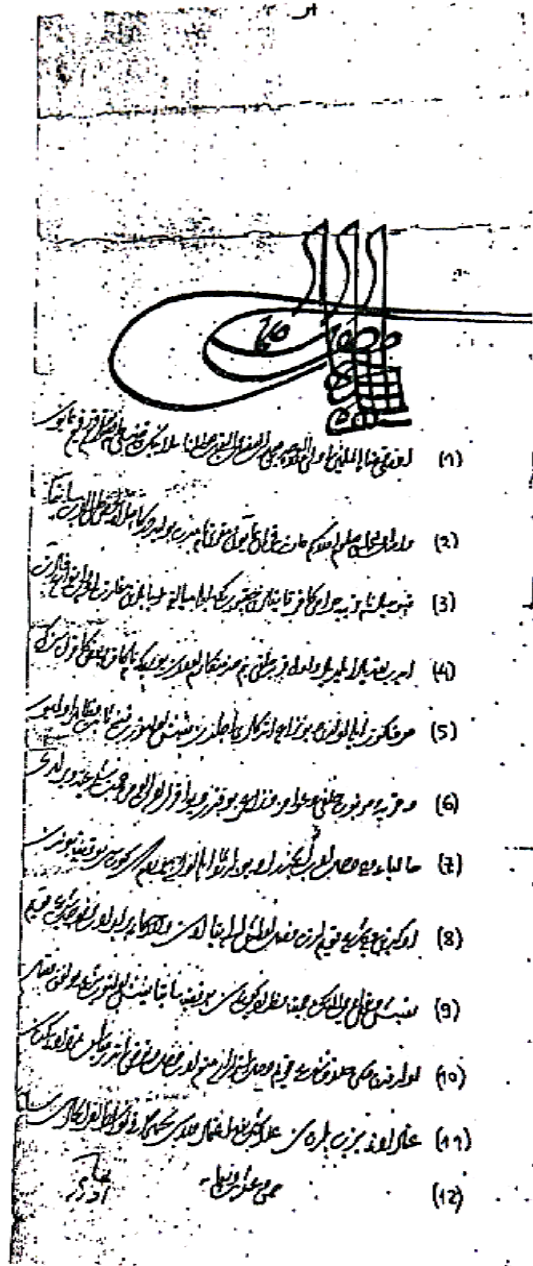
اقضى قضاء المسلمين اولى ولاء الموحدين معدن الفضل واليقين مولانا سلانيك قاضيى دام فضله توقيع رفيع
 همايون ||² واصل اوليجاق معلوم اولاكى اينهروزه تابع اولان <ديونسات> مناسترى كشيشرلندن دارنده كان
 فرمان همايون الكسي ومقاريو نام كشيشر ||³ دركاه معلامه كلوب شويله عرض ايلديلر كه قتاقي مناستري
 مزرعه سي چفتلكى اولوب دقتر عتيقه بيشيوز يكرى اوچ اقچه ||⁴ مقاطعه قيد اولنمش امش عشر التايوب بدل
 عشر ذكر اولنان مقطوعي ويرلر يمش اول ولايتى يازان امين ال ان ||⁵ امر شريفمله يازيلان دقتر جديدده
 ذكر اولنان مزرعه بدل عشر بر وجه مقطوع سكر يوز طقسان يدى اقچه قيد ايدوب ||⁶ دقتر جديددن اللرينه
 مهرلو صحيح صورت دقتر ويرمش حاليا اول دقتره موجبجه باب سعادت مآبدن حكم همايون ||⁷ طلب اتدوكلري
 اجلدن بيوردوم كى اللرنده اولان مهرلو صحيح صورت دقتر لرينه نظر ايدوب داخي ||⁸ مقتضاي دقتر يله عمل ايدوب
 دقتره مخالف كسنة بونلر وك مزرعه سنه دخل اتدريمي سز اتمك استيانلري ||⁹ منع ودفع ايدو سز منعه ممنوع
 اوليانلري يازوب عرض ايدو سز شويله بلا سز ويعد النظر ||¹⁰ بو حكم همايونى اللرنده ابقا ايدوب علامت
 شريفه اعتماد قلاسز تحريراً فى اواسط شهر جمادى الاول ||¹¹ سنه خمس وعشرين وتسعمائه

بمقام
 ادرنه

⁴⁸¹ E.A. Zachariadou, "Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520", *Romania and the Turks (c.1300-c.1500)*, (London: Variorum reprints, 1985), s.12.

Belge-88

H. Cemâziye'l-âhir 925 / M. Mayıs-Haziran 1519 tarihli Makarios isimli şahsın hizmetlisi ile anlaşmazlık yaşaması ve mallarının korsanlar tarafından yağmalanmasının soruşturulması ve hukuken karar verilmişse önceki karara göre hareket edilmesi için Yavuz Selim'in Selânîk kadısına fermanı.⁴⁸²

⁴⁸² Georgios Salakides, *Sultansurkunden Des Athos-Klosters Vatopedi Aus Der Zeit Bayezid II. Und Selim I.*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1995), s. 99, 132.